

Finanse

Kredyty zagrożone NPL oraz odpisy na straty kredytowe w sektorze bankowym

Iwona Dorota Czechowska, Czesław Lipiński
Joanna Stawska, Joanna Stępińska
Wojciech Zatoń, Marcin Borys

Kredyty zagrożone NPL oraz odpisy na straty kredytowe w sektorze bankowym

WYDAWNICTWO
UNIWERSYTETU
ŁÓDZKIEGO

Kredyty zagrożone NPL oraz odpisy na straty kredytowe w sektorze bankowym

Iwona Dorota Czechowska, Czesław Lipiński
Joanna Stawska, Joanna Stępińska
Wojciech Zatoń, Marcin Borys

Publikacja powstała na podstawie raportu przygotowanego w ramach współpracy
z Programem Analityczno-Badawczym Warszawskiego Instytutu Bankowości

Iwona Dorota Czechowska (ORCID: 0000-0002-8051-5324)
Czesław Lipiński (ORCID: 0000-0003-0136-4810)
Joanna Stawska (ORCID: 0000-0001-6863-1210)
Wojciech Zatoń (ORCID: 0000-0002-7566-187X)
– Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny
Katedra Bankowości Centralnej i Pośrednictwa Finansowego
90-214 Łódź, ul. Rewolucji 1905 r. nr 39

Marcin Borys (ORCID: 0000-0002-6924-173X)
Joanna Stępińska (ORCID: 0000-0002-1283-4622)
– Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, Katedra Ubezpieczeń
90-214 Łódź, ul. Rewolucji 1905 r. nr 39

RECENZENTKI

Krystyna Brzozowska, Magdalena Bywalec

PROJEKT OKŁADKI

efectoro.pl
agencja komunikacji marketingowej

Zdjęcie wykorzystane na okładce: © Depositphotos.com/PantherMediaSeller

© Copyright by Authors, Łódź 2024

© Copyright for this edition by Uniwersytet Łódzki, Łódź 2024

Publikacja jest udostępniona na licencji Creative Commons
Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 4.0 (CC BY-NC-ND)

<https://doi.org/10.18778/8331-414-3>

Niniejsza publikacja stanowi rozszerzoną wersję raportu pt. „Analiza i prognozowanie kosztu odpisów na straty kredytowe w sektorze bankowym w Polsce” realizowanego na zamówienie Warszawskiego Instytutu Bankowości w ramach Programu Analityczno-Badawczego

Wydane przez Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego
Wydanie I. W.11189.23.0.K

Ark. wyd. 9,0; ark. druk. 11,875

ISBN 978-83-8331-414-3
e-ISBN 978-83-8331-415-0

Spis treści

Streszczenie (<i>Executive summary</i>)	7
Wprowadzenie	15
Rozdział 1	
Ujęcie strat kredytowych i odpisów w świetle standardu MSSF 9	
Różnice MSSF wobec MSR 39 i PSR	19
1.1. Klasyfikacja jakościowa należności kredytowych	19
1.1.1. Ekspozycje, których dotyczy niewykonanie zobowiązania (<i>exposures at default</i>)	20
1.1.2. Ekspozycje objęte utratą wartości (<i>impaired</i>)	23
1.1.2.1. Ujęcie według MSSF 9	23
1.1.2.2. Ujęcie według MSR 39	28
1.1.3. Należności nieobsługiwane (<i>non-performing exposures</i>)	30
1.2. Wpływ nieobsługiwanych należności kredytowych (NPL) na sytuację finansową banku	32
Rozdział 2	
Kształtowanie się należności nieobsługiwanych w sektorze bankowym w Polsce. Identyfikacja trendów i zjawisk szczególnych	35
2.1. Analiza sytuacji w zakresie NPL w sektorze bankowym w Polsce	35
2.2. Trend jakości należności kredytowych w poszczególnych segmentach rynku bankowego	40
2.2.1. Banki komercyjne	40
2.2.2. Banki spółdzielcze	45
2.3. Szczegółowa analiza wybranych aspektów ryzyka kredytowego dla banków giełdowych	50
2.3.1. Charakterystyka należności i strat kredytowych	50
2.3.2. Moratoria kredytowe i ich wpływ na straty kredytowe	56
2.3.3. Wpływ wakacji kredytowych	60
2.3.4. Relacje między odpisami z tytułu utraty wartości należności a oczekiwanymi stratami kredytowymi w bankach giełdowych	64
2.3.5. Sprzedaż i spisanie wierzytelności	67

Rozdział 3

Odpisy na straty kredytowe w sektorze bankowym w Polsce na tle sektorów bankowych innych krajów europejskich **79**

- 3.1. NPL w portfelu kredytów brutto w państwach europejskich 79
- 3.2. Poziom zabezpieczenia należności kredytowych rezerwami na straty kredytowe 89
- 3.3. Poziom wyrezerwowania należności zagrożonych w bankach komercyjnych i spółdzielczych w Polsce 93
- 3.4. Uwagi i rekomendacje 97

Rozdział 4

Schemat tworzenia odpisów i wyznaczania wyniku ECL **105**

- 4.1. Analiza czynników determinujących wynik ECL 109
- 4.2. Praktyczne aspekty wyznaczania wyniku ECL 111

Rozdział 5

Uwarunkowania makroekonomiczne w szacowaniu oczekiwanych strat kredytowych **117**

- 5.1. Ogólne zasady uwzględniania czynników makroekonomicznych w szacowaniu ECL 117
- 5.2. Przegląd literatury przedmiotu 119
- 5.3. Przegląd scenariuszy makroekonomicznych stosowanych do szacowania ECL przez banki komercyjne w Polsce 129

Rozdział 6

Prognozowanie strat kredytowych w sektorze bankowym w Polsce **147**

- 6.1. Wpływ zmiany należności w poszczególnych fazach na wynik z tytułu oczekiwanych strat kredytowych 148
- 6.2. Opis modelu prognostycznego 151
- 6.3. Scenariusze prognoz z uwzględnieniem warunków skrajnych 155
- 6.4. Podsumowanie analiz scenariuszowych dotyczących strat kredytowych 165

Zakończenie 167

Bibliografia 171

Spis tabel 179

Spis rysunków 181

Spis wykresów 183

Streszczenie

(*Executive summary*)

1. Działalność kredytowa jest głównym źródłem przychodów działalności bankowej. Materializacja **ryzyka kredytowego** generuje straty, są to: niedobór oczekiwanych wpływów pieniężnych, nieosiągnięcie oczekiwanych przychodów, ponoszenie dodatkowych kosztów związanych z tworzeniem rezerw celowych i odpisów z tytułu utraty wartości aktywów oraz windykacją należności. Konieczne jest utrzymywanie odpowiednio wysokiej bazy kapitałowej jako potencjalnego źródła ostatecznego pokrycia strat kredytodawcy, gdy należność nie zostanie odzyskana.
2. Zgodnie z MSSF 9 **strata kredytowa** to różnica między wynikającymi z umowy przepływami pieniężnymi, należnymi jednostce i wszystkimi przepływami pieniężnymi, które jednostka spodziewa się otrzymać (włącznie ze sprzedażą zabezpieczeń kredytowych), dyskontowana według pierwotnej, efektywnej stopy procentowej. Generowane straty kredytowe mają istotne znaczenie nie tylko dla pojedynczych instytucji kredytowych, lecz także dla stabilności rynku bankowego i finansowego wspierania działalności realnej sfery gospodarki.
3. W celu **zarządzania ryzykiem kredytowym** potrzebne jest rozróżnienie między prawidłowymi (regularnymi) należnościami kredytowymi a należnościami nieprawidłowymi (nieregularnymi). Nazewnictwo i kryteria tego rozróżnienia ewoluowały, zakłócając porównywalność wyników. Bazylejski Komitet Nadzoru Bankowego (BCBS) wprowadził pojęcia: **ekspozycji kredytowych, których dotyczy niewykonanie zobowiązania** (*exposures at default*) oraz **ekspozycji nieobsługiwanych** (*non-performing exposures*).
4. W MSR wprowadzono kategorię **aktywów, których dotyczy utrata wartości** (*impairment*), metodykę pomiaru skali tej utraty i jej kompensacji w postaci odpisów z tytułu utraty wartości obciążających koszty działalności kredytodawcy (MSR 39 do roku 2017, MSSF 9 – od roku 2018).
5. Istotną nowością standardu MSSF 9 jest wprowadzenie zasady ujmowania oczekiwanych strat kredytowych w całym okresie życia poszczególnych instrumentów finansowych, **zanim te instrumenty staną się przeterminowane**,

a nie dopiero po zajściu niepomyślnego zdarzenia (stwierdzenia istotnego opóźnienia w stosunku do ustalonego harmonogramu spłaty kredytu). Obok **kryterium czasowego** włączane jest również **kryterium prawdopodobieństwa wzrostu ryzyka kredytowego** wynikającego z czynników zewnętrznych względem kredytobiorcy.

6. Każda należność kredytowa może być przyporządkowana do jednej z trzech faz ewolucji natężenia ryzyka kredytowego. **Faza 1** obejmuje należności, wobec których od momentu początkowego ujęcia nie zidentyfikowano utraty wartości oraz nie wystąpił istotny wzrost ryzyka kredytowego. **Faza 2** – należności, wobec których nie zidentyfikowano utraty wartości, natomiast zaobserwowano istotny wzrost ryzyka kredytowego. **Faza 3** – należności ze stwierdzoną utratą wartości.
7. Zaniechanie przez kredytobiorcę obsługi kredytu powoduje negatywne następstwa, znajdujące **odzwierciedlenie w bilansie oraz w rachunku zysków i strat**, odpowiednio do standardów rachunkowości stosowanych w praktyce kredytodawcy. Przychody odsetkowe uzyskiwane przez bank z tytułu działalności kredytowej są wprost proporcjonalne do wolumenu brutto należności kredytowych, długości okresu kredytowania i poziomu oprocentowania (tj. **cenę kredytu**). Ceny te obejmują: koszt finansowania źródła funduszy potrzebnych do udzielenia kredytu; marżę za ryzyko, finansującą straty kredytowe oczekiwane w związku z oceną profilu ryzyka konkretnego klienta, na podstawie danych z wniosku aplikacyjnego; marżę operacyjną, finansującą koszty udzielenia kredytu i jego dalszej obsługi; marżę zysku, finansującą oczekiwaną przez akcjonariuszy/udziałowców stopę zwrotu na zaangażowanym kapitale. Źródłem pokrycia **nieoczekiwanych strat kredytowych** powinna być baza kapitałowa banku.
8. Przedmiotem analiz w przeprowadzonym badaniu była identyfikacja prawidłowości i trendów nieobsługiwanych należności kredytowych, począwszy od roku 2009, ilustrujących reakcję jakości portfela kredytowego na skutki globalnego kryzysu finansowego z roku 2008.
9. Analiza danych z wykorzystaniem wskaźnika udziału należności ze stwierdzoną utratą wartości w wolumenie brutto kredytów ogółem pozwoliła zidentyfikować w latach 2009–2022 kilka okresów, zróżnicowanych pod względem jakości portfela kredytowego. **2009–2012**: wzrost wolumenu należności ze stwierdzoną utratą wartości był szybszy niż wzrost wolumenu brutto kredytów ogółem; **2013–2019**: faza wzrostowa cyklu koniunkturalnego przyczyniła się do względnej poprawy jakości portfela należności kredytowych, z dynamiką wolumenu należności ze stwierdzoną utratą wartości niższą w porównaniu z przyspieszającą dynamiką wolumenu kredytów ogółem; okres kryzysu związanego z pandemią COVID-19, z początkiem w pierwszym kwartale **2020** r., spowodował czasowe względne pogorszenie się jakości portfela, spadek wolumenu kredytów ogółem; rozpoczynający się od drugiego kwartału **2022** r. okres kryzysowy, związany z makroekonomicznymi

następstwami wojny w Ukrainie, przyniósł odwrócenie trendu spadkowego wskaźników jakościowych. Tylko w niektórych okresach (rok 2016, 2017, 2021 i pierwsza połowa 2022) mamy do czynienia z bezwzględnym spadkiem wartości brutto portfela nieobsługiwanych należności kredytowych (NPL).

10. Badania ograniczono do należności kredytowych od sektora niefinansowego ze względu na niewielki udział należności ze stwierdzoną utratą wartości (poniżej 1%) w przypadku sektora instytucji rządowych i samorządowych, a także niebankowych instytucji finansowych. Począwszy od roku 2018 możliwe jest obserwowanie wolumenu obsługiwanych należności kredytowych zakwalifikowanych do fazy 2 ryzyka kredytowego (istotny wzrost ryzyka wymagający utworzenia odpowiedniej rezerwy z tytułu oczekiwanych, przewidywanych z określonym prawdopodobieństwem, strat kredytowych). Udział tych należności w portfelu kredytowym ogółem narasta w okresach niepomysłnej ogólnej sytuacji makroekonomicznej (następstwa pandemii COVID-19, wojna w Ukrainie).
11. Charakterystyka jakościowa portfela kredytowego – w tym udziały należności w poszczególnych fazach ryzyka – jest zróżnicowana w odniesieniu do struktury podmiotowej klientów, co przenosi się także na sytuację w poszczególnych segmentach rynku bankowego, ze względu na różny udział analizowanych segmentów klientów.
12. W bankach komercyjnych najwyższą jakością charakteryzują się należności od dużych przedsiębiorstw i od osób prywatnych, zaś najniższą – należności od przedsiębiorców indywidualnych i MSP. Natomiast w bankach spółdzielczych, przy stosunkowo niewielkim udziale kredytowania dużych przedsiębiorstw, najwyższą jakością wyróżniają się należności od osób prywatnych i rolników indywidualnych, a charakterystyki jakościowe należności od przedsiębiorców indywidualnych i MSP są porównywalnie niepomysłne, jak w sektorze banków komercyjnych.
13. W sektorze banków komercyjnych uwagę zwraca fakt, że banki inne niż giełdowe przy 5-procentowej (w trzecim kwartale 2022 r.) partycypacji w należnościach posiadają 16–17-procentowy udział w odpisach i wyniku ECL. Świadczy to o dużo gorszej jakości portfeli kredytowych tych podmiotów, zauważalnie odbiegającej od poziomu reprezentowanego przez banki giełdowe.
14. W analizowanym okresie duży wpływ na wyniki finansowe banków miała pandemia COVID-19. Wprowadzono w tym czasie rozwiązania nadzwyczajne, w tym m.in. moratoria pozaustawowe. Moratoriami tymi objęte zostało ok. 12,7% należności kredytowych. Ich wpływ na poziom odpisów i wyniku ECL można ocenić jako niewielki.
15. Należy podkreślić, że **sprzedaż i spisanie należności z fazy 3** stanowią ważny element w strategii kształtowania należności i odpisów w tej fazie, przekraczając nawet 7 mld rocznie.

16. Korelację pomiędzy wynikiem ECL a zmianą odpisów można uznać za zauważalną, ale bardzo umiarkowaną. Sama zmiana odpisów nie pozwala wnioskować o wyniku ECL ze względu na istotny wpływ spisania i sprzedaży wierzytelności przez banki.
17. W grupie analizowanych banków Alior Bank Spółka Akcyjna (ALR) i Bank Ochrony Środowiska Spółka Akcyjna (BOS) wyróżniają się negatywnie pod względem wskaźnika NPL, który dla tych banków kształtuje się na poziomie powyżej 10%. Wysokie są też koszty ryzyka dla ALR, przekraczające 1,5% i wyraźnie odbiegające od kosztów pozostałych banków.
18. Analizowano udział NPL w portfelu należności brutto banków europejskich w latach 2018–2022. W Grecji odnotowano najwyższy poziom wskaźnika w każdym z badanych lat. W 2018 r. wyniósł on 41,3% i sukcesywnie (35,2% w 2019 r., 25,54% w 2020 r., 7,04% w 2021 r.) spadał, wynosząc w czerwcu 2022 r. 5,2%. Wśród krajów, które odnotowały najwyższe wskaźniki NPL znajdowały się: Portugalia (10,12% w 2018 r.), Bułgaria (8,29% w 2018 r.), Cypr (19,4% w 2019 r.), Polska (4,48% w 2021 r.) oraz Węgry (3,7% w 2022 r.).
19. Średni wskaźnik NPL w Unii Europejskiej w badanym okresie 2018–2022 spadał w każdym z badanych lat. W 2018 r. wynosił 3,19%, w 2019 r. już 2,7%, w 2020 r. 2,57%, w 2021 r. 2,04%, natomiast w czerwcu 2022 r. 1,8%. Szwecja to kraj, w którym odnotowano najniższe wskaźniki NPL, począwszy od 0,45% w 2018 r. do 0,3% w czerwcu 2022 r. Wśród krajów, które również zanotowały niskie wskaźniki NPL znalazły się: Luksemburg (1,11% w 2018 r. oraz 0,9% w 2019 r.), Estonia (1,08% w 2020 r.), Łotwa (0,62% w 2021 r.) oraz Litwa (0,5% w czerwcu 2022 r.).
20. Interesująco przedstawiał się udział NPL w portfelu kredytów brutto w krajach UE, w bankach o różnej skali działania. Począwszy od obserwacji w okresie od marca 2016 r. do grudnia 2018 r., zauważono, że duże banki utrzymywały wskaźnik NPL znacznie poniżej 5%, w średnich bankach wskaźnik ten spadł poniżej 10% we wrześniu 2017 r., a w małych bankach NPL spadł z 19,64% w 2016 r. do 5,74% w grudniu 2018 r. Wskaźnik NPL znalazł się w trendzie malejącym w badanych latach. W czerwcu 2022 r. NPL w dużych bankach utrzymywany był na poziomie 1,7%, w średnich bankach wyniósł 2,37%, z kolei w małych bankach osiągnął poziom 1,89%.
21. Analizując poziom pokrycia należności odpisami aktualizującymi (tzw. poziom wyrezerwowania) w krajach europejskich w grudniu 2018 r., zauważono, że Węgry (68%) i Rumunia (65%) to kraje o najwyższym poziomie wyrezerwowania. Z kolei średni poziom wyrezerwowania w krajach UE wynosił 45%, a najniższy zaobserwowano na Litwie (25%). W grudniu 2019 r. najwyższy poziom wyrezerwowania odnotowano ponownie na Węgrzech (67%), w Chorwacji (66%) i Rumunii (65%), a najniższy zanotowały Niemcy (25%). W grudniu 2020 r. najwyższy poziom wyrezerwowania zauważono w Rumunii (66%), a najniższy ponownie w Niemczech (27%). W grudniu 2021 r. niezmiennie w Rumunii wykazano najwyższy poziom wyrezerwowania (68%) oraz na Słowacji (66%), a najniższy w Islandii (26%). W czerwcu 2022 r. najwyższy poziom wyrezerwowania ponownie

zanotowano w Rumunii (70%), na Słowacji (66%) i w Bułgarii (66%), a najniższy w Islandii (25%).

22. Przyglądając się szczegółowym danym charakteryzującym **poziom wyrezerwowania należności kredytowych**, mierzony wskaźnikiem pokrycia należności kredytowych stosownymi odpisami zgodnie z regułami obowiązującymi dla poszczególnych faz 1–3, zauważymy rozbieżności wynikające zarówno ze stosowanych standardów rachunkowości, jak i specyfiki struktury rodzajowej oraz podmiotowej należności kredytowych. Stosowanie MSSF powoduje, iż skala odpisów w bankach komercyjnych w porównaniu z bankami spółdzielczymi była relatywnie istotnie większa na przestrzeni lat 2018–2021, szczególnie w przypadku należności sklasyfikowanych do fazy 2. Natomiast w roku 2022 skala wyrezerwowania w bankach spółdzielczych została wydatnie zwiększona – w reakcji na pogorszenie się jakości należności od przedsiębiorców indywidualnych i rolników indywidualnych. Na poziom wyrezerwowania wpływają bowiem, działające w przeciwnych kierunkach: struktura jakościowa portfela należności oraz rodzaj i wartość ustanowionych zabezpieczeń zwrotności kredytu. Istotna jest więc odpowiednia wycena, bezpieczny status prawny, a także płynność zabezpieczeń, co przynosi wyższy poziom odzysku należności, a przez to pozwala na obniżenie wspomnianych wyżej odpisów z tytułu utraty wartości.
23. Można wyróżnić trzy główne obszary wpływów na wskaźnik NPL: kształtowanie się czynników makroekonomicznych, strategię i metody zarządzania ryzykiem kredytowym przyjęte przez banki oraz otoczenie prawne, regulacyjne i działanie systemu nadzoru. Trzeba też pamiętać o roli nieprzewidzianych zjawisk zewnętrznych, w istotny sposób wpływających na gospodarkę.
24. Inną możliwością zmniejszenia wysokiego udziału kredytów zagrożonych w portfelu banku jest ich zbycie, które – w odróżnieniu od całkowitego spisanie kredytu na straty – pozwala bankowi chociaż częściowo odzyskać zaangażowane środki. Nabywcami takich należności mogą być aktualnie istniejące firmy windykacyjne lub tworzone na podstawie przygotowanych do wdrożenia regulacji unijnych spółki specjalnego przeznaczenia (*Asset Management Company*) lub też tzw. *bad bank*, finansowane dzięki udziałom poszczególnych banków komercyjnych czy spółdzielczych, jak również fundusz restrukturyzacji banków funkcjonujący w BFG lub – w kryzysowych sytuacjach – także ze środków banku centralnego lub budżetu państwa.
25. Konieczność systematycznego ograniczania poziomu należności zagrożonych związana jest także z wejściem w życie tzw. mechanizmu *NPL prudential backstop*, polegającego na tym, że banki muszą uwzględniać w regulacyjnych funduszach Tier 1 pokrycie wartości posiadanych w portfelu kredytów niepracujących po określonym czasie uznania ich za niepracujące, bez względu na podjęte wobec nich zabezpieczenia.
26. Zabezpieczeniem dla banków przed sytuacją potencjalnego braku spłaty powinny być odpisy z tytułu utraty wartości należności, tworzone na

- odpowiednio wysokich poziomach. Odpisy oznaczają jednak gorszy wynik finansowy, niższe przychody i ograniczenie możliwości sprzedaży kolejnych kredytów.
27. W sprawozdaniach finansowych poszczególnych banków zauważalne są **różnice w prezentowaniu danych** dotyczących odpisów oraz wyniku z tytułu oczekiwanych strat kredytowych. Dotyczy to prezentacji informacji o budowie modeli wykorzystywanych do ustalania wyniku oczekiwanych strat kredytowych – niektóre banki podają precyzyjne dane liczbowe, a inne ograniczają się jedynie do ogólnego opisu.
 28. **Zmiany odpisów** w kolejnych okresach **nie odzwierciedlają wyniku oczekiwanych strat kredytowych w sytuacji sprzedaży dużych pakietów wierzytelności oraz ich spisania przez banki**, co dotyczy głównie należności w fazie 3.
 29. Schemat tworzenia odpisów i wyznaczania wyniku ECL jest dość precyzyjnie określony, ale ze względu na niejednorodną sprawozdawczość trudny do prześledzenia w raportach niektórych banków.
 30. Wyznaczanie wysokości oczekiwanych strat kredytowych to **złożony proces**, w którym brane są pod uwagę zarówno zewnętrzne, jak i wewnętrzne czynniki. W praktycznym procesie **wyznaczania wyniku ECL** ważne są: polityka kredytowa banku i jakość jego portfela kredytowego, budowa modelu ryzyka kredytowego, oczekiwania dotyczące kształtowania się sytuacji makroekonomicznej i ewentualne korekty zarządcze.
 31. Zgodnie z MSSF 9 banki są zobligowane do uwzględnienia **scenariuszy makroekonomicznych** przy szacowaniu wyniku ECL. MSSF 9 nie wymaga konkretnej liczby scenariuszy w szacowaniu ECL. W polskich bankach standardem jest przygotowywanie trzech scenariuszy: w ujęciu bazowym, optymistycznym i pesymistycznym (czasem występuje inne nazewnictwo) oraz horyzoncie trzyletnim. Wagi przyjęte dla poszczególnych scenariuszy wahają się w granicach 5–20% dla optymistycznego, 60–80% dla bazowego oraz 10–25% dla pesymistycznego.
 32. Zmienną wykorzystywaną przez wszystkie banki w scenariuszach do szacowania oczekiwanych strat kredytowych jest **dynamika PKB**. Powszechnie stosowaną zmienną jest też poziom bezrobocia. Poza tym wykorzystywane są również zmienne WIBOR 3M, CPI, rzadziej stosuje się kursy walutowe oraz indeks cen nieruchomości.
 33. W scenariuszach makroekonomicznych przygotowywanych przez różne banki nie stwierdza się istotnych rozbieżności. Przeciętna różnica pomiędzy prognozowanymi wartościami zmiennych makroekonomicznych w scenariuszach optymistycznym i bazowym nie jest duża; większą można zaobserwować między scenariuszami pesymistycznym i bazowym.
 34. W okresie przed pandemią COVID-19 (2018, 2019) banki nie rewidowały w zauważalny sposób swoich prognoz w scenariuszach makroekonomicznych z okresu na okres, co było spowodowane zarówno stabilną sytuacją gospodarczą, jak i okresem wdrożeniowym MSSF 9. Sytuacja uległa zmianie od

- roku 2020, wymuszona gwałtownymi przeobrażeniami perspektyw gospodarczych.
35. Wrażliwość wyniku ECL na zmiany realizacji scenariuszy pomiędzy optymistycznym i pesymistycznym jest stosunkowo nieduża i przeciętnie wynosi od kilku do kilkunastu procent przy przeciętnej (**mediana**) różnicy **dynamiki PKB** pomiędzy tymi scenariuszami, wynoszącej **3,3 p.p.** Rozpiętość prognoz dla zmiennych makroekonomicznych w skrajnych scenariuszach (optymistyczny vs. pesymistyczny) należy uznać za stosunkowo niewielką.
 36. W latach 2018–2022 należności i odpisy w fazach 1 i 2 charakteryzowały się wyraźnym trendem rosnącym, w przeciwieństwie do malejącego trendu należności i odpisów w fazie 3. Banki dążą do zachowania pewnej stabilności w zakresie poziomu należności w fazie 3 (utrzymania wskaźnika NPL na stosunkowo niskim poziomie), czemu sprzyja polityka **NPL prudential backstop**.
 37. W badaniach nad modelem prognozowania strat kredytowych w sektorze bankowym w Polsce skonstruowano **model dla prognozowania wyniku z tytułu oczekiwanych strat kredytowych**, w którym istotnymi zmiennymi objaśniającymi były zmienne makroekonomiczne: dynamika PKB, dynamika wynagrodzeń nominalnych brutto w sektorze przedsiębiorstw, stopa bezrobocia i stopa referencyjna NBP. W modelu uwzględniono oczekiwania co do niektórych zmiennych.
 38. Korzystając z dodatkowych równań przejścia, wykorzystano model do **prognozowania należności w poszczególnych fazach, a następnie wskaźnika NPL, kosztów ryzyka** oraz – istotnego w kontekście oceny ryzyka kredytowego w sektorze – wskaźnika udziału należności w fazie 2 w należnościach ogółem.
 39. Sporządzono prognozy dla strat kredytowych w sektorze bankowym w horyzoncie czterech kwartałów dla **czterech scenariuszy prognoz**, zakładając różne ścieżki kształtowania się zmiennych makroekonomicznych występujących w modelu.
 40. Trzy ze scenariuszy (**optymistyczny, bazowy i pesymistyczny**) mogą być uznane za możliwe do realizacji w obecnych warunkach (przełom pierwszego i drugiego kwartału 2023 r.) jako prognoza na rok 2023 (kolejne cztery kwartały tego roku). Czwarty scenariusz (**skrajny**) obrazuje znaczne pogorszenie się sytuacji gospodarczej w perspektywie czterech kwartałów w skali bardzo mało prawdopodobnej w obecnej rzeczywistości, ale jego realizacja pokazuje hipotetyczną skalę strat kredytowych w sektorze bankowym.
 41. Otrzymane prognozy wyraźnie różnią się w zależności od scenariusza i pokazują **dużą wrażliwość strat kredytowych na wahania sytuacji makroekonomicznej w przypadku jej większych zmian**.
 42. **Zdecydowanie negatywne zmiany** w gospodarce, skutkujące 5-procentowym spadkiem PKB, wzrostem bezrobocia do poziomu 10% i silnym spadkiem realnych wynagrodzeń, **spowodują ponad 100-procentowy wzrost**

niektórych wskaźników (wyniku z tytułu strat oczekiwanych i kosztów ryzyka).

43. Scenariusze bazowy i optymistyczny wiążą się z niewielkimi zmianami w stosunku do sytuacji sektora na koniec 2022 r. Realizacja scenariusza pesymistycznego stanowiłaby jednak problem dla sektora, gdyż wynik z tytułu strat oczekiwanych i wskaźnik udziału należności w fazie 2 w całości należności osiągnęłyby poziomy wyższe niż w 2020 r.
44. Założenia i uzyskane wyniki scenariuszy optymistycznego, bazowego i pesymistycznego mogą świadczyć o dobrych własnościach modelu prognostycznego w świetle sytuacji gospodarczej oraz strat kredytowych w sektorze bankowym w ostatnich kilku latach.

Wprowadzenie

Działalność kredytowa to obszar działalności bankowej, który stanowi główne źródło jej przychodów. Z drugiej strony jednak jest ona związana z ryzykiem kredytowym¹, którego materializacja generuje istotne straty w postaci: niedoboru oczekiwanych wpływów pieniężnych, nieosiągnięcia oczekiwanych przychodów, a także ponoszenia dodatkowych kosztów związanych z tworzeniem wymaganych rezerw celowych i odpisów z tytułu utraty wartości aktywów oraz windykacją należności. Konieczne jest też utrzymywanie odpowiednio wysokiej bazy kapitałowej stanowiącej potencjalne źródło ostatecznego pokrycia strat ponoszonych przez kredytodawcę, gdy należności nie udaje się odzyskać. Generowane straty kredytowe mają istotne znaczenie nie tylko dla wyniku finansowego i bazy kapitałowej pojedynczych instytucji udzielających kredytów, lecz także dla stabilności rynku bankowego i utrzymywania możliwości finansowego wspierania działalności realnej sfery gospodarki poprzez kredytowanie. W związku z tym działalność kredytowa banków komercyjnych i spółdzielczych, jak również spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych jest ściśle regulowana i nadzorowana pod kątem ekspozycji na ryzyko. Najważniejszym kryterium oceny jest w tym aspekcie rentowność działalności i adekwatność bazy kapitałowej, czyli posiadanie zasobów pozwalających na pokrycie już zaistniałych bądź przyszłych strat kredytowych.

Celem opracowania jest przedstawienie, ocena i prognozowanie strat kredytowych w sektorze bankowym w Polsce.

Autorzy będą poszukiwać odpowiedzi na następujące *pytanie badawcze*: jakie są powiązania między wynikiem z tytułu strat kredytowych w sektorze bankowym w Polsce a istotnymi czynnikami charakteryzującymi koniunkturę makroekonomiczną. Odpowiedź na powyższe pytanie będzie realizowana m.in. w kontekście identyfikacji prawidłowości i trendów należności kredytowych oraz zależności

1 Według MSSF 7 *ryzyko kredytowe* polega na tym, że jedna ze stron instrumentu finansowego, nie wywiązując się ze swoich zobowiązań, spowoduje poniesienie strat przez drugą ze stron (rozporządzenie Komisji (WE) nr 1126/2008 z dnia 3 listopada 2008 r. przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady, Dz. U. UE L 320 z dnia 29 listopada 2008 r., s. 1–481; MSSF 7 – Instrumenty finansowe: ujawnianie informacji, Załącznik A: Definicje terminów).

przyczynowo-skutkowych między wynikiem z tytułu oczekiwanych strat kredytowych a sytuacją gospodarczą.

Zgodnie z Międzynarodowym Standardem Sprawozdawczości Finansowej MSSF 9² **strata kredytowa** stanowi różnicę między wszystkimi, wynikającymi z umowy kredytowej, przepływami pieniężnymi należnymi jednostce zgodnie z umową i wszystkimi przepływami pieniężnymi, które jednostka spodziewa się otrzymać (włącznie z przepływami ze sprzedaży posiadanych zabezpieczeń zwrotności kredytu), dyskontowaną według pierwotnej **efektywnej stopy procentowej**. Jednostka dokonuje oszacowania przepływów pieniężnych, uwzględniając wszystkie warunki umowy instrumentu finansowego (np. opcje wcześniejszej spłaty, prolongaty, kupna lub podobne) w ciągu całego oczekiwanego okresu życia tego instrumentu finansowego. Przyjmuje się przy tym założenie, że oczekiwany okres życia instrumentu finansowego można wiarygodnie oszacować.

Straty kredytowe powstają w sytuacjach **pogorszenia się zdolności kredytowej**, czyli możliwości obsługi spłat długu przez kredytobiorców³, co może mieć miejsce w przypadku spłotu dwóch okoliczności:

- obniżenia przychodów kredytobiorców pod wpływem ogólnej koniunktury gospodarczej lub specyficznych zaburzeń w przebiegu procesów gospodarowania, wynikających z oddziaływania nadzwyczajnych zdarzeń, takich jak pandemia, działania wojenne, anomalie klimatyczne czy katastrofy żywiołowe;
- wzrostu kosztu obsługi długu ze względu na wzrost stóp procentowych (w przypadkach, gdy oprocentowanie długu zostało ustalone w formule indeksowanej do jednej ze stóp rynku pieniężnego) czy kursów walut obcych (w przypadku kredytów walutowych).

Skala zagrożenia tymi stratami zależy też od czynników po stronie instytucji kredytowej, wśród których najważniejszymi wydają się umiejętność właściwej oceny aktualnej i przyszłej zdolności kredytowej kredytobiorcy, a także jakość zarządzania ryzykiem i stosowana polityka kredytowa, określająca tzw. apetyt na ryzyko, czyli dopuszczalny poziom strat kredytowych, na jakie ewentualnie kredytodawca jest gotów się zgodzić, jak również poziom marży z tytułu ryzyka czy wymagane zabezpieczenia zwrotności kredytu.

Podstawą kształtowania polityki kredytowej jest niewątpliwie właściwie zdefiniowana klasyfikacja jakościowa należności kredytowych, której celem jest umożliwienie rozpoznania, z jaką częścią należności wiąże się znacząca skala narażenia na ryzyko kredytowe. Klasyfikacja może być prowadzona na różne sposoby,

2 MSSF 9 – Załącznik A: Definicje, za: rozporządzeniem Komisji (UE) 2016/2067 z dnia 22 listopada 2016 r. zmieniającym rozporządzenie (WE) nr 1126/2008 przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady w odniesieniu do Międzynarodowego Standardu Sprawozdawczości Finansowej 9, Dz. U. UE L 323 z dnia 29.11.2016, s. 1–164.

3 „Przez zdolność kredytową rozumie się zdolność do spłaty zaciągniętego kredytu wraz z odsetkami w terminach określonych w umowie” (ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe, t.j. Dz. U. 2022, poz. 1685, art. 70, ust. 1).

zależnie od tego, dla jakich celów prowadzone są analizy czy konstruowane prognozy w tym zakresie. Można tu wskazać m.in. potrzeby:

- ewidencji księgowej, formalnej sprawozdawczości finansowej oraz sprawozdawczości nadzorczej;
- rachunkowości zarządczej (pod kątem planowania i budżetowania działalności banku czy kasy, analizy stopnia realizacji planów, określenia i realizacji polityki kredytowej);
- zarządzania ryzykiem kredytowym;
- zarządzania adekwatnością kapitałową.

Konkretne rozwiązania wdrażane w praktyce bankowej zależą od stosowanych przez kredytodawcę standardów rachunkowości – w przypadku polskiego systemu bankowego mogą to być:

- bezpośrednio stosowane międzynarodowe standardy rachunkowości, implementowane w przypadku banków będących spółkami notowanymi na giełdzie;
- krajowe standardy rachunkowości, na które składają się m.in. obowiązująca ustawa o rachunkowości⁴ i przepisy wykonawcze wydane zgodnie z jej delegacjami przez ministra finansów⁵, precyzujące m.in. obowiązujące zasady wyceny bilansowej i sprawozdawczości w zakresie aktywów oraz tworzenia rezerw na ryzyko związane z działalnością banków (w przypadku pozostałych banków komercyjnych, banków spółdzielczych i SKOK-ów).

Kolejna ważna kwestia to wpływ na ryzyko kredytowe trudnych do przewidzenia sytuacji nadzwyczajnych, takich jak np. kryzys COVID-19, wojna w Ukrainie i jej następstwa gospodarcze (kryzys energetyczny, sankcje wobec Rosji), katastrofy żywiołowe i klimatyczne itp., które znacząco zwiększają skalę niepewności w zarządzaniu ryzykiem kredytowym. Modele analityczne i prognostyczne, używane dotychczas do oceny bieżącej i przyszłej skali strat kredytowych według koncepcji ECL (*Expected Credit Losses*) wdrożonej przez MSSF 9, czy też stosowane w szacunkach ryzyka kredytowego dokonywanych metodą wewnętrznych ratingów na potrzeby wyliczeń z zakresu adekwatności kapitałowej, opierają się w znacznej mierze na historycznych danych, dotyczących sytuacji finansowej kredytobiorców i parametrów otoczenia makroekonomicznego, w którym kredytobiorcy funkcjonują. Różnorodne przedsięwzięcia, mające na celu przeciwdziałanie negatywnym skutkom sytuacji nadzwyczajnych (jak np. moratoria kredytowe – ustawowe lub wprowadzane dobrowolnie przez banki, państwowe poręczenia i gwarancje udzielane kredytobiorcom, dotacje i subwencje czy ulgi i zmiany terminów płatności w zakresie podatków i składek na ubezpieczenia społeczne) mają istotny wpływ na zdolność kredytową, ale są trudne do uwzględnienia w modelach ryzyka ze względu na tymczasowy horyzont czasowy i nie do końca rozpoznane skutki, wynikające ze znacznej nieprzewidywalności zachowania się aktualnych i potencjalnych kredytobiorców.

4 Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości, t.j. Dz. U. 2021, poz. 217.

5 Terminologia i klasyfikacje stosowane w tych przepisach w znacznej mierze opierają się na międzynarodowych standardach rachunkowości.

Rozdział 1

Ujęcie strat kredytowych i odpisów w świetle standardu MSSF 9. Różnice MSSF wobec MSR 39 i PSR

1.1. Klasyfikacja jakościowa należności kredytowych

W praktyce bankowej na potrzeby prawidłowego zarządzania ryzykiem kredytowym, a także dla skutecznego prowadzenia działań nadzorczych nad tym ryzykiem niezbędne jest formalne rozróżnienie między prawidłowymi (regularnymi) należnościami kredytowymi, obsługiwanymi przez kredytobiorców w sposób zgodny z ustaleniami umowy kredytowej, czyli należnościami, które nie generują istotnego ryzyka kredytowego, a należnościami nieprawidłowymi (nieregularnymi), które tego warunku nie spełniają. Do uporządkowania nazewnictwa i kryteriów tego rozróżnienia – które, nawiasem mówiąc, ewoluowały w czasie i przestrzeni (zakłócając porównywalność wyników finansowych działalności bankowej zarówno pomiędzy pojedynczymi bankami, jak i pomiędzy systemami bankowymi różnych krajów, zwłaszcza w przypadkach stosowania różnych standardów rachunkowości) – przyczyniły się rozwiązania zaproponowane przez Bazylejski Komitet Nadzoru Bankowego (BCBS), wprowadzające kolejno pojęcia:

- **ekspozycji kredytowych, których dotyczy niewykonanie zobowiązania** (*exposures at default*)¹,
- **ekspozycji nieobsługiwanym** (*non-performing exposures*)².

1 Basel Committee on Banking Supervision (BCBS), *Basel II: International convergence of capital measurement and capital standards. A revised framework*, Bank for International Settlements, document d107, 2004, <https://www.bis.org/publ/bcbs107.pdf> (dostęp: 27.06.2023), pkt 452.

2 Basel Committee on Banking Supervision (BCBS), *Guidelines. Prudential treatment of problem assets – definitions of non-performing exposures and forbearance*, Bank for International

Trzeba ponadto mieć na uwadze, że międzynarodowe standardy rachunkowości objęły wyżej wspomniane należności nieregularne kategorią aktywów, których dotyczy utrata wartości (*impairment*), określając metodykę pomiaru skali tej utraty i jej kompensacji w postaci odpisów z tytułu utraty wartości, obciążających koszty działalności kredytodawcy (MSR 39³ do roku 2017, MSSF 9⁴ – od roku 2018). Wzajemne relacje między wymienionymi pojęciami przedstawiono szerzej w kolejnych podrozdziałach.

1.1.1. Ekspozycje, których dotyczy niewykonanie zobowiązania (*exposures at default*)

Definicja niewykonania zobowiązania (*default*) pojawiła się po raz pierwszy w regulacji BCBS znanej jako Basel II⁵ w kontekście metodologii oceny ryzyka kredytowego opartej na ratingach wewnętrznych. W świetle tej definicji **niewykonanie zobowiązania** ze strony danego kredytobiorcy występuje, gdy zachodzi jedno lub oba z następujących zdarzeń⁶:

- bank ocenia, że istnieje małe prawdopodobieństwo, że dłużnik dokona całkowitej spłaty swych zobowiązań kredytowych względem banku lub jego grupy kapitałowej bez konieczności podjęcia przez bank takich działań, jak realizacja zabezpieczenia (jeżeli takowe zostało zastosowane);
- dłużnik opóźnia spłatę istotnej kwoty swego zobowiązania o więcej niż 90 dni.

Zbliżone sformułowania znalazły się w wydanej w roku 2006 dyrektywie CRD (*Capital Requirement Directive*), implementującej zalecenia Basel II do regulacji Unii Europejskiej w zakresie podejmowania i prowadzenia działalności przez instytucje kredytowe⁷: niewykonanie zobowiązania ma miejsce w odniesieniu do danego dłużnika, jeżeli zaszło co najmniej jedno z dwóch następujących zdarzeń:

Settlements, document d403, 2016, <https://www.bis.org/bcbs/publ/d403.pdf>, s. 1 (dostęp: 25.06.2023).

3 Rozporządzenie Komisji (WE) nr 1126/2008 z dnia 3 listopada 2008 r. przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady, Dz. U. UE L 320 z dnia 29 listopada 2008 r., s. 1–481.

4 MSSF 9 – Załącznik A: Definicje, za: rozporządzeniem Komisji (UE) 2016/2067 z dnia 22 listopada 2016 r. zmieniającym rozporządzenie (WE) nr 1126/2008 przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady w odniesieniu do Międzynarodowego Standardu Sprawozdawczości Finansowej 9, Dz. U. UE L 323 z dnia 29 listopada 2016 r., s. 1–164.

5 Basel Committee on Banking Supervision (BCBS), *Basel II: International convergence of capital measurement and capital standards...*

6 W przypadku kredytów detalicznych lub należności od sektora publicznego organ nadzorczy może wydłużyć ten okres do 180 dni, jeśli ocenia, że byłoby to właściwsze dla warunków lokalnych.

7 Dyrektywa 2006/48/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 14 czerwca 2006 r. w sprawie podejmowania i prowadzenia działalności przez instytucje kredytowe, Dz. U. UE L177 z dnia 30 czerwca 2006 r., s. 1–200, Załącznik VII, cz. 4, ust. 44.

- a) instytucja kredytowa uznaje, że dłużnik prawdopodobnie nie wywiąże się w pełni ze swoich zobowiązań kredytowych wobec instytucji kredytowej, przedsiębiorstwa dominującego lub któregośkolwiek z podmiotów zależnych bez konieczności podejmowania przez instytucję kredytową działań, takich jak realizacja zabezpieczenia (jeżeli takowe istnieje);
- b) należność dłużnika dotycząca istotnych zobowiązań kredytowych wobec instytucji kredytowej, przedsiębiorstwa dominującego lub któregośkolwiek z podmiotów zależnych jest przeterminowana o ponad 90 dni.

Wymieniono też przykładowe zdarzenia, które mogą wskazywać na brak wypłacalności kredytobiorcy⁸:

- a) instytucja kredytowa zrzeka się odsetek z tytułu zobowiązania kredytowego;
- b) instytucja kredytowa dokonuje aktualizacji wartości na skutek wyraźnego pogorszenia jakości kredytowej po przyjęciu ekspozycji przez instytucję kredytową;
- c) instytucja kredytowa zbywa zobowiązania kredytowe ze znaczną stratą ekonomiczną;
- d) instytucja kredytowa zezwala na awaryjną restrukturyzację zobowiązań kredytowych, jeżeli może to skutkować zmniejszeniem zobowiązań finansowych poprzez umorzenie istotnej części zobowiązania lub odroczenie spłaty kwoty głównej, odsetek lub (jeżeli dotyczy) prowizji;
- e) instytucja kredytowa złożyła wniosek o postawienie dłużnika w stan upadłości lub podobny wniosek w odniesieniu do zobowiązań kredytowych dłużnika wobec instytucji kredytowej, przedsiębiorstwa dominującego lub któregośkolwiek z podmiotów zależnych;
- f) dłużnik został postawiony w stan upadłości lub uzyskał podobną ochronę, co powoduje uniknięcie lub opóźnienie spłaty zobowiązań kredytowych wobec instytucji kredytowej, przedsiębiorstwa dominującego lub któregośkolwiek z podmiotów zależnych.

Widoczne jest, że z wyjątkiem ostatniego punktu mamy tu raczej do czynienia ze skutkami pogorszenia się sytuacji finansowej kredytobiorcy, a ściślej mówiąc – z czynnościami, które w takiej sytuacji może podjąć instytucja kredytowa, by ograniczyć swoje straty.

W ślad za ustaleniami Basel II i dyrektywą CRD pojęcie niewykonania zobowiązania zostało wprowadzone do polskiej praktyki bankowej w uchwale Komisji Nadzoru Bankowego z dnia 13 marca 2007 r. w sprawie wymogów kapitałowych⁹. Definicja KNB nie precyzowała istotnego poziomu prawdopodobieństwa

⁸ Ibidem, ust. 45.

⁹ Uchwała nr 1/2007 Komisji Nadzoru Bankowego z dnia 13 marca 2007 r. w sprawie zakresu i szczegółowych zasad wyznaczania wymogów kapitałowych z tytułu poszczególnych rodzajów ryzyka, w tym zakresu i warunków stosowania metod statystycznych oraz zakresu informacji załączanych do wniosków o wydanie zgody na ich stosowanie, zasad i warunków uwzględniania umów przelewu wierzytelności, umów o subpartycypację, umów o kredytowy instrument pochodny oraz innych umów niż umowy przelewu wierzytelności i umowy

niewykonania zobowiązania, natomiast wprowadziła kwotowy próg istotności – niewykonanie zobowiązania miało miejsce w odniesieniu do danego dłużnika, jeżeli wystąpiło co najmniej jedno z dwóch następujących zdarzeń:

- bank uzna, że dłużnik prawdopodobnie nie wywiąże się w pełni ze swoich zobowiązań kredytowych wobec banku, podmiotu dominującego wobec banku lub podmiotu zależnego banku bez konieczności podejmowania przez bank działań, takich jak realizacja zabezpieczenia, o ile takowe istnieje;
- którakolwiek z ekspozycji o charakterze zobowiązania kredytowego dłużnika wobec banku, podmiotu dominującego wobec banku lub podmiotu zależnego banku jest przeterminowana o ponad 90 dni, z zastrzeżeniem, że w przypadku ekspozycji detalicznych kwota przeterminowana przekracza 500 PLN, a w przypadku pozostałych ekspozycji kwota przeterminowana przekracza 3000 PLN.

Zgodnie z dyrektywą CRD uregulowano również kwestie przeterminowania w przypadku linii kredytowej i kart kredytowych.

Gdy zalecenia Basel II zastąpiono ich rozszerzoną wersją Basel III, wdrożoną do europejskiego porządku prawnego przez dyrektywę CRD IV¹⁰ i rozporządzenie CRR¹¹ datowane na rok 2013, treść definicji niewykonania zobowiązania nie uległa zasadniczej zmianie. W art. 178 rozporządzenia CRR określono, że niewykonanie zobowiązania przez określonego dłużnika ma miejsce w przypadku wystąpienia jednego lub obu z następujących zdarzeń:

- a) instytucja stwierdza, że istnieje małe prawdopodobieństwo wywiązania się w pełni przez dłużnika ze swoich zobowiązań kredytowych wobec instytucji, jednostki dominującej lub którejkolwiek z jej jednostek zależnych bez konieczności podejmowania przez instytucję działań takich, jak realizacja zabezpieczenia;
- b) zwłoka w wykonaniu przez dłużnika wszelkich istotnych zobowiązań kredytowych wobec instytucji, jednostki dominującej lub którejkolwiek z jej

o subpartycypację, na potrzeby wyznaczania wymogów kapitałowych, warunków, zakresu i sposobu korzystania z ocen, nadawanych przez zewnętrzne instytucje oceny wiarygodności kredytowej oraz agencje kredytów eksportowych, sposobu i szczegółowych zasad obliczania współczynnika wypłacalności banku, zakresu i sposobu uwzględniania działania banków w holdingach w obliczaniu wymogów kapitałowych i współczynnika wypłacalności oraz określenia dodatkowych pozycji bilansu banku ujmowanych łącznie z funduszami własnymi w rachunku adekwatności kapitałowej oraz zakresu, sposobu i warunków ich wyznaczania, Dz. Urz. NBP nr 2/2007, poz. 3, Załącznik 5, Dział 2: Definicja niewykonania zobowiązania.

10 Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/36/UE z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie warunków dopuszczenia instytucji kredytowych do działalności oraz nadzoru ostrożnościowego nad instytucjami kredytowymi i firmami inwestycyjnymi, zmieniająca dyrektywę 2002/87/WE i uchylająca dyrektywy 2006/48/WE oraz 2006/49/WE, Dz. U. UE L 176 z dnia 27 czerwca 2013 r., s. 338–436.

11 Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady nr 575/2013 z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie wymogów ostrożnościowych dla instytucji kredytowych i firm inwestycyjnych, zmieniające rozporządzenie (UE) nr 648/2012, Dz. U. UE L 176 z dnia 27 czerwca 2013 r., s. 1–337.

jednostek zależnych przekracza 90 dni. Właściwe organy mogą zastąpić okres 90 dni okresem wynoszącym 180 dni w przypadku ekspozycji zabezpieczonych nieruchomością mieszkalnymi lub nieruchomościami komercyjnymi MSP należących do kategorii ekspozycji detalicznych, a także ekspozycji wobec podmiotów sektora publicznego.

W przypadku ekspozycji detalicznych instytucje mogą przy tym stosować definicję niewykonania zobowiązania raczej na poziomie poszczególnych instrumentów kredytowych, niż w stosunku do ogółu zobowiązań kredytobiorcy.

1.1.2. Ekspozycje objęte utratą wartości (*impaired*)

1.1.2.1. Ujęcie według MSSF 9

Według MSSF 9 aktywne instrumenty finansowe są prezentowane w sprawozdaniach finansowych w trzech ujęciach, zgodnie z przyjętym modelem biznesowym (por. tab. 1.1).

Tabela 1.1. Klasyfikacja instrumentów finansowych według MSSF 9

Zamortyzowany koszt	Model „utrzymywanie dla przepływów pieniężnych”
Wartość godziwa przez rachunek zysków i strat	Model „utrzymywanie dla przepływów pieniężnych i na sprzedaż”
Wartość godziwa przez pozostałe dochody całkowite	Model stosowany dla instrumentów trzymanych w innych celach biznesowych

Źródło: D. Paćkowski, *Zrozumieć odpisy kredytowe – co zmienia MSSF 9?*, <https://www.stockwatch.pl/wiadomosci/zrozumiec-odpisy-kredytowe-co-zmienia-mssf-9,analizy,217194> (dostęp: 11.01.2023) oraz IFRS 9 Implementation by EU Institutions, EBA/Rep/2021/35, 24 November 2021.

Zgodnie z modelem „utrzymywanie dla przepływów pieniężnych” aktywa finansowe są utrzymywane w celu pozyskania korzyści z umownych przepływów pieniężnych. Jest to model typowy dla działalności kredytowej. Żeby instrument finansowy znalazł się w tej kategorii, powinien przejść tzw. test SPPI (*Solely Payments of Principal and Interest*). Warto dodać, że przepływy z danego aktywa finansowego powinny być oparte tylko i wyłącznie na przepływach z tytułu spłaty kwoty głównej i odsetek, czyli dotyczy to głównie kredytów i obligacji. W sytuacji, gdy instrument finansowy nie zda testu SPPI, zostaje ujęty w wartości godziwej przez rachunek zysków i strat. Przykładem mogą być obligacje partycypacyjne, względem których bank posiada prawo nie tylko do przepływów z tytułu spłaty kapitału i odsetek, lecz także do udziału w zyskach. W przypadku modelu „utrzymywanie dla przepływów pieniężnych i na sprzedaż” aktywa finansowe mogą być utrzymywane zarówno w celu pozyskania korzyści z umownych przepływów pieniężnych, jak i sprzedaży. Taki model jest charakterystyczny dla działalności w zakresie zarządzania płynnością lub tzw. arbitrażu – zyskiwania dochodów poprzez

zakup instrumentów finansowych po niskiej cenie w celu późniejszej sprzedaży po cenie przynoszącej dodatni wynik z tych transakcji.

MSSF 9 wyodrębnia jeszcze jedną kategorię instrumentów, niewymienionych w tab. 1.1, czyli aktywów nabytych lub udzielonych z utratą wartości (POCI – *Purchased or Originated Credit-impaired Asset*). Dotyczy to sytuacji, gdy bank nabywa od innego banku portfel kredytów, które charakteryzowały się utratą wartości lub udzielił finansowania spółce, która była sklasyfikowana z utratą wartości¹².

Zgodnie z międzynarodowym standardem sprawozdawczości finansowej MSSF 9¹³ **wartość bilansowa brutto** należności kredytowej jest określona w momencie uruchomienia umowy kredytowej przez **bieżącą wartość wszystkich przepływów pieniężnych**, które jednostka spodziewa się otrzymać na mocy tej umowy, dyskontowaną według pierwotnej, efektywnej stopy procentowej, uwzględniającej harmonogram uruchamiania transz kredytu, harmonogram spłat rat kredytowych i odsetek, a także prowizję zapłaconą przez kredytobiorcę. Natomiast z **utratą wartości** ze względu na ryzyko kredytowe mamy do czynienia, jeżeli wystąpiło jakiekolwiek zdarzenie będące faktycznym powodem lub stanowiące potencjalny powód opóźnienia lub zaniechania spłat przez kredytobiorcę, a przez to mające ujemny wpływ na przyszłe przepływy pieniężne. MSSF 9 określa, że dowodów na utratę wartości mogą m.in. dostarczyć dające się zaobserwować dane na temat następujących zdarzeń:

- a) znacznych trudności finansowych emitenta lub pożyczkobiorcy;
- b) naruszenia umowy, takiego jak zdarzenie niewykonania zobowiązania lub niedokonanie płatności w wymaganym terminie;
- c) przyznania pożyczkobiorcy przez pożyczkodawcę(-ów), ze względów ekonomicznych lub umownych wynikających z trudności finansowych pożyczkobiorcy, udogodnienia (udogodnień), którego(-ych) w innym przypadku pożyczkodawca(-cy) by nie udzielił(-li);
- d) gdy staje się prawdopodobne, że nastąpi upadłość lub inna reorganizacja finansowa pożyczkobiorcy.

Strata kredytowa, czyli utracona wartość brutto należności kredytowej, jest równa różnicy pomiędzy wszystkimi wynikającymi z umowy przepływami pieniężnymi należnymi jednostce a wszystkimi przepływami pieniężnymi, które jednostka spodziewa się otrzymać w całym okresie życia analizowanego instrumentu finansowego, dyskontowanej według pierwotnej efektywnej stopy procentowej. Przy szacowaniu tej straty bierze się pod uwagę wszystkie warunki umowy

12 D. Paćkowski, *Zrozumieć odpisy kredytowe – co zmienia MSSF 9?*, <https://www.stockwatch.pl/wiadomosci/zrozumiec-odpisy-kredytowe-co-zmienia-mssf-9,analizy,217194> (dostęp: 11.01.2023) oraz IFRS 9 Implementation by EU Institutions, EBA/Rep/2021/35, 24 November 2021.

13 MSSF 9 – Załącznik A: Definicje, za: rozporządzeniem Komisji (UE) 2016/2067 z dnia 22 listopada 2016 r. zmieniającym rozporządzenie (WE) nr 1126/2008 przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady w odniesieniu do Międzynarodowego Standardu Sprawozdawczości Finansowej 9, Dz. U. UE L 323 z dnia 29 listopada 2016 r., s. 1–164.

kredytowej (np. opcje wcześniejszej spłaty czy prolongaty) w ciągu całego oczekiwanego okresu życia tego instrumentu finansowego, jak również przepływy pieniężne ze sprzedaży posiadanych zabezpieczeń lub innych elementów powodujących korzystniejsze warunki kredytowania, nierozzerwalnie związanych z warunkami umowy¹⁴. Przyjmuje się przy tym założenie, że oczekiwany okres życia instrumentu finansowego można wiarygodnie oszacować, a gdy nie jest to możliwe, wyliczeń dokonuje się na podstawie pozostałego umownego czasu trwania instrumentu finansowego.

Istotną nowością standardu MSSF 9¹⁵ w stosunku do metodologii obowiązującej przed rokiem 2018 (MSR 39 – Instrumenty finansowe: ujmowanie i wycena¹⁶) jest wprowadzenie zasady ujmowania oczekiwanych strat kredytowych w całym okresie życia poszczególnych instrumentów finansowych **zanim te instrumenty staną się przeterminowane**, a nie dopiero po zajściu niepomyślnego zdarzenia (stwierdzenia istotnego opóźnienia w stosunku do ustalonego harmonogramu spłaty kredytu). Obok **kryterium czasowego** włącza się w tym przypadku również **kryterium prawdopodobieństwa wzrostu ryzyka kredytowego** wynikającego z czynników zewnętrznych względem kredytobiorcy, których oddziaływanie w przewidywalnej przyszłości może spowodować pogorszenie zdolności do spłaty kredytu. W rezultacie każda należność kredytowa może w wyniku przeglądu jakości dokonywanego na dzień sprawozdawczy zostać przyporządkowana do jednej z trzech faz ewolucji natężenia ryzyka kredytowego:

- **faza 1** – należności, w stosunku do których od momentu początkowego ujęcia nie zidentyfikowano utraty wartości oraz nie wystąpił istotny wzrost ryzyka kredytowego;
- **faza 2** – należności, w stosunku do których od momentu początkowego ujęcia nie zidentyfikowano utraty wartości, natomiast zaobserwowano istotny wzrost ryzyka kredytowego;
- **faza 3** – należności ze stwierdzoną utratą wartości.

Stosowanie zaleceń standardu MSSF 9 oznacza w praktyce dla banku konieczność dysponowania na dzień sprawozdawczy nie tylko wewnętrznymi danymi księgowymi, lecz także wszelkimi możliwymi do udokumentowania informacjami, które są racjonalnie dostępne bez nadmiernych kosztów lub starań¹⁷, dotyczącymi przeszłych zdarzeń wpływających na ryzyko kredytowe, obecnych warunków rynkowych i prognoz przyszłych warunków. Trzeba też skonstruować odpowiedni zestaw modeli statystycznych, umożliwiających oszacowanie przyszłych przepływów pieniężnych – indywidualnie lub dla grup kredytobiorców o zbliżonym profilu ryzyka – na podstawie posiadanych danych historycznych i prognoz. Pociąga to za sobą potencjalną możliwość narażenia banku na dodatkowe zagrożenie,

14 MSSF 9 – Załącznik A: Definicje.

15 Standard ten stał się obowiązkowy w przypadku sprawozdań dotyczących roku obrotowego zaczynającego się w dniu 1 stycznia 2018 r. lub później.

16 Por. przyp. 3.

17 MSSF 9 – Załącznik B, pkt B5.5.49.

zwane **ryzykiem modeli** – za tym pojęciem może kryć się zarówno posługiwanie się modelami nieprawidłowo skonstruowanymi (zbyt uproszczonymi metodologicznie, opartymi na niekompletnych założeniach, bazującymi na niekompletnych lub błędnych danych), jak i niewłaściwe postępowanie z modelami prawidłowo skonstruowanymi (np. zaniechanie ich okresowej weryfikacji i aktualizacji).

W załączniku B do standardu MSSF 9 sformułowana została obszerna lista kryteriów, które mogą mieć znaczenie przy ocenie istotności zmian ryzyka kredytowego:

- znaczne zmiany w stosunku do dnia zawarcia umowy kredytowej wewnętrznych parametrów umów kredytowych, które miałyby zastosowanie, gdyby dany rodzaj kredytu był przyznawany na nowo na dzień sprawozdawczy temu samemu kredytobiorcy i na tych samych warunkach (np. wyższa marża odsetkowa, zwiększenie kwot zabezpieczenia lub gwarancji, wyższe dochody, wyższy wkład własny w przypadku kredytu mieszkaniowego);
- znaczne zmiany zewnętrznych wskaźników rynkowych ryzyka kredytowego związanego z danym rodzajem kredytu lub podobnymi instrumentami finansowymi o tym samym oczekiwanym okresie życia: *spread* kredytowy, ceny *swapa* ryzyka kredytowego (CDS) dla pożyczkobiorcy, inne informacje rynkowe dotyczące pożyczkobiorcy (np. zmiany cen instrumentów dłużnych i kapitałowych pożyczkobiorcy);
- faktyczne lub spodziewane znaczne zmiany zewnętrznego lub wewnętrznego ratingu kredytowego kredytobiorcy;
- faktyczne lub przewidywane znaczne zmiany wyników działalności pożyczkobiorcy (faktyczny lub przewidywany spadek przychodów lub marż, wzrost ryzyka operacyjnego, niedobory kapitału obrotowego, obniżenie jakości aktywów, zwiększenie dźwigni finansowej w bilansie, problemy z płynnością lub z zarządzaniem, zmiany zakresu działalności lub struktury organizacyjnej), prowadzące do znacznej zmiany zdolności kredytobiorcy do wypełniania jego zobowiązań dłużnych;
- znaczny wzrost ryzyka kredytowego związanego z innymi instrumentami finansowymi tego samego kredytobiorcy;
- istniejące lub prognozowane niekorzystne zmiany parametrów makroekonomicznych lub w środowisku prawnym lub technologicznym kredytobiorcy;
- znaczne zmiany wartości zabezpieczenia zobowiązania lub jakości gwarancji lub korzystniejszych warunków kredytowania udzielanych przez osoby trzecie, które, jak się oczekuje, zmniejszą zachętę ekonomiczną kredytobiorcy do dokonywania planowanych płatności z tytułu umowy lub w inny sposób wpłyną na prawdopodobieństwo niewykonania zobowiązania;
- przeciwnie działająca, znaczna pozytywna zmiana jakości gwarancji udzielonej przez udziałowca (lub rodziców osoby fizycznej), jeżeli udziałowiec (lub rodzice) mają motywację i możliwości finansowe do zapobiegnięcia niewykonaniu zobowiązania w drodze zastrzyku kapitału lub środków pieniężnych;
- znaczne obniżenie wsparcia finansowego ze strony jednostki dominującej lub innej jednostki stowarzyszonej bądź faktyczne lub przewidywane znaczne

zmiany korzystniejszych warunków kredytowania, które, jak się oczekuje, zmniejszą zachętę ekonomiczną kredytobiorcy do dokonywania planowanych płatności z tytułu umowy;

- przewidywane przypadki naruszenia warunków umowy (uchylenie lub zmiana niektórych warunków umowy – jak np. przerwy w płatnościach rat kapitałowych lub odsetek, albo wzrost stóp procentowych wymagający dodatkowego zabezpieczenia lub gwarancji);
- znaczne zmiany oczekiwanych wyników działalności i zachowania kredytobiorcy, w tym zmiany dotyczące statusu płatności kredytobiorców w grupie (np. wzrost oczekiwanej liczby lub skali opóźnionych płatności z tytułu umowy lub znaczny wzrost oczekiwanej liczby posiadaczy kart kredytowych, którzy zbliżają się do limitu kredytowego lub przekraczają go lub w przypadku których oczekuje się, że będą spłacać minimalną kwotę miesięczną).

Biorąc pod uwagę powyższe informacje, można zauważyć, że oznak wzrostu najeżenia ryzyka kredytowego trzeba poszukiwać zarówno u samego kredytobiorcy, jak i w jego otoczeniu. Kryteria są zasadniczo sformułowane w ujęciu jakościowym, wobec czego do praktycznych zastosowań banki muszą konstruować bardziej precyzyjne metodyki bądź polegać na wiedzy i doświadczeniu bankowych inspektorów kredytowych. Niejednoznaczność pomiaru i możliwość przyjmowania różnych poziomów krytycznych powodują też znaczne zróżnicowanie modeli ryzyka kredytowego konstruowanych w różnych bankach, stanowiące poważne utrudnienie dla organów nadzorczych i uniemożliwiające postronnym interesariuszom bezpośrednie porównywanie rezultatów tych modeli, przekładających się na poziom odpisów aktualizujących wartość bilansową należności kredytowych.

Warto też nadmienić, że wartość bilansowa należności kredytowej może zostać skorygowana na skutek renegotjowania lub narzuconej przez obowiązujące regulacje prawne zmiany warunków umowy kredytowej, które nie muszą wynikać ze wzrostu ryzyka kredytowego związanego z konkretną należnością czy grupą należności o podobnym profilu ryzyka – z taką sytuacją mamy do czynienia np. w sytuacji, gdy kredytobiorcy korzystają z moratoriów czy tzw. wakacji kredytowych, oferujących możliwość czasowego odroczenia spłaty rat kredytu i/lub należnych odsetek. Wówczas instytucja udzielająca kredytu przelicza wartość bilansową brutto należności kredytowej jako obecną wartość szacowanych przyszłych płatności lub wpływów pieniężnych w ciągu całego oczekiwanego okresu życia renegotjowanego lub zmodyfikowanego kredytu, dyskontowanych według pierwotnej efektywnej stopy procentowej, biorąc pod uwagę wszystkie warunki umowy kredytu (np. wcześniejsze spłaty, opcje kupna lub podobne), jednakże nie uwzględnia oczekiwanych strat kredytowych. Straty z tytułu takiej modyfikacji wartości brutto należności kredytowej, jak również efekty odwrócenia tych zmian, są ujmowane w rachunku zysków i strat pod pozycją „**zysk lub strata z tytułu modyfikacji**”¹⁸.

18 MSSF 9 – Załącznik A: Definicje.

1.1.2.2. Ujęcie według MSR 39

W stosowanym w praktyce bankowej do roku 2017 standardzie MSR 39 stwierdza¹⁹ się, że składnik aktywów finansowych lub grupa aktywów finansowych utraciły wartość, a strata z tytułu utraty wartości została poniesiona wtedy i tylko wtedy, gdy istnieją obiektywne dowody utraty wartości wynikające z jednego lub więcej zdarzeń mających miejsce po początkowym ujęciu składnika aktywów („zdarzenie powodujące stratę”), a zdarzenie (lub zdarzenia) powodujące stratę ma wpływ na oczekiwane przyszłe przepływy pieniężne wynikające ze składnika aktywów finansowych lub grupy aktywów finansowych, których wiarygodne oszacowanie jest możliwe. Analiza należności pod kątem stwierdzenia utraty wartości może być prowadzona indywidualnie lub w grupach o podobnym profilu ryzyka kredytowego (co wymaga jednak dysponowania odpowiednią metodologią klasyfikacyjną).

Odpisy prezentowane w bilansach banków dzielą się na odpisy i na rezerwy portfelowe. Odpis (kalkulowany indywidualnie lub kolektywnie – dla grupy należności o podobnym profilu ryzyka) wiąże się z ekspozycją, w przypadku której zidentyfikowano przesłankę utraty wartości (znaczne opóźnienie w spłacie, istotnie pogorszyła się sytuacja finansowa klienta, klient ogłosił upadłość lub złożył wniosek o restrukturyzację). Z kolei rezerwy portfelowe (odpisy IBNR – *incurred but not reported*) tworzy się na kredyty, w których przypadku nie stwierdzono utraty wartości, ale zakłada się, że z częścią z nich mogą być problemy ze spłatą. Relacje między tą uproszczoną klasyfikacją jakościową a klasyfikacją według faz narastania ryzyka kredytowego, wprowadzoną przez MSSF 9, przedstawiono w tab. 1.2.

Tabela 1.2. Porównanie kalkulacji odpisów kredytowych według MSR 39 i MSSF 9

MSR 39		MSSF 9		
Portfel IBNR	Metoda grupowa	Faza 1	Kredyty zdrowe	12-miesięczne oczekiwane straty kredytowe
	Metoda grupowa	Faza 2	Kredyty z istotnie podwyższonym ryzykiem kredytowym	Dożywotnie oczekiwane straty kredytowe
Portfel NPL	Metoda kolektywna/metoda indywidualna	Faza 3	Kredyty z rozpoznawalną przesłanką utraty wartości	Dożywotnie oczekiwane straty kredytowe

Źródło: jak do tab. 1.1.

W odróżnieniu od aktualnego standardu MSSF 9, MSR 39 nie wymagał **ujmowania strat oczekiwanych w wyniku przyszłych zdarzeń**, bez względu na stopień prawdopodobieństwa ich zajścia. Do obiektywnych dowodów utraty wartości należności kredytowych zalicza się m.in. informacje dotyczące następujących zdarzeń powodujących stratę:

¹⁹ MSR 39, pkt 59.

- a) znaczące trudności finansowe emitenta lub dłużnika;
- b) niedotrzymanie warunków umowy, np. niespłacenie albo zaleganie ze spłacaniem odsetek lub kapitału należności;
- c) przyznanie pożyczkobiorcy przez pożyczkodawcę, ze względów ekonomicznych lub prawnych wynikających z trudności finansowych pożyczkobiorcy, udogodnienia, którego w innym wypadku pożyczkodawca by nie udzielił;
- d) wysokie prawdopodobieństwo upadłości lub innej reorganizacji finansowej pożyczkobiorcy;
- e) obserwowane dane wskazujące na możliwy do zmierzenia spadek oszacowanych przyszłych przepływów pieniężnych, w tym:
 - negatywne zmiany dotyczące statusu płatności pożyczkobiorców w grupie (np. zwiększona liczba opóźnionych płatności lub liczba posiadaczy kart kredytowych, którzy osiągnęli limit kredytowy i spłacają miesięczną kwotę minimalną);
 - krajowa lub lokalna sytuacja gospodarcza, która ma związek z niespłacaniem aktywów w grupie (np. wzrost wskaźnika bezrobocia w obszarze geograficznym pożyczkobiorcy, spadek cen nieruchomości w przypadku kredytów hipotecznych w danym regionie, spadek cen ropy naftowej w przypadku pożyczek udzielonych producentom ropy naftowej, niekorzystne zmiany w kondycji branży, która dotyczy pożyczkobiorców w grupie).

W przypadku wystąpienia straty kredytowej **kwota odpisu aktualizującego** równa się różnicy pomiędzy wartością bilansową należności kredytowej a wartością bieżącą oszacowanych przyszłych przepływów pieniężnych (z wyłączeniem przyszłych strat kredytowych, które nie zostały poniesione), zdyskontowanych z zastosowaniem pierwotnej efektywnej stopy procentowej instrumentu finansowego (tj. efektywnej stopy procentowej ustalonej przy początkowym ujęciu). Wartość bilansową składnika aktywów obniża się bezpośrednio lub poprzez zastosowanie rachunku rezerw. Kwotę straty ujmuje się w rachunku zysków i strat jako koszt utworzenia odpisu aktualizującego²⁰.

Jeśli w następnym okresie strata z tytułu utraty wartości zmniejszyła się, a zmniejszenie to można w obiektywny sposób powiązać ze zdarzeniem następującym po ujęciu utraty wartości (np. poprawa oceny kredytowej dłużnika), to uprzednio ujętą stratę z tego tytułu odwraca się w odpowiedniej części, ujmując kwotę odwróconej straty w rachunku zysków i strat jako przychód z tytułu odwrócenia odpisu aktualizującego.

²⁰ MSR 39, pkt 63.

1.1.3. Należności nieobsługiwane (*non-performing exposures*)

Pojęcie **ekspozycji nieobsługiwanych** (*non-performing exposures*) zostało sprecyzowane przez Bazylejski Komitet Nadzoru Bankowego w dążeniu do ujednolicenia metodologii identyfikacji i raportowania ryzyka kredytowego na potrzeby organów nadzorczych i innych interesariuszy²¹, gdy po dokonanych przeglądzie regulacji i praktyk nadzorczych w zakresie analizy jakości aktywów, wdrożonych w 28 krajach oraz przeprowadzeniu odpowiednich badań ankietowych w 39 bankach z tych krajów okazało się, że stosowana w praktyce klasyfikacja problematycznych aktywów jest niespójna i zróżnicowana – nie tylko pomiędzy poszczególnymi krajami, ale niekiedy nawet w ramach tej samej jurysdykcji²². Zaobserwowano także lokalne odchylenia w stosowaniu koncepcji utraty wartości (*impairment*) od klasyfikacji zalecanej przez międzynarodowe standardy rachunkowości oraz rozbieżności w wyróżnianiu ekspozycji, których dotyczy niewykonanie zobowiązania (*default*).

Definicja zaproponowana przez BCBS jest szeroka, wskazując jako nieobsługiwane nie tylko ekspozycje, których dotyczy niewykonanie zobowiązania w sensie wymogów nadzorczych (*defaulted*) lub w przypadku których została rozpoznana utrata wartości (*impairment*), lecz także ekspozycje, które nie zostały sklasyfikowane jako *defaulted* lub *impaired*, ale:

- są istotnymi ekspozycjami przeterminowanymi o więcej niż 90 dni lub
- są ekspozycjami, dla których istnieją udokumentowane oznaki, że dalsza spłata należności (kapitału lub odsetek) zgodnie z pierwotnymi lub zrestrukturyzowanymi warunkami kontraktu jest mało prawdopodobna bez realizacji zabezpieczenia kredytu przez bank, niezależnie od tego, czy należność jest spłacana na bieżąco, czy też przeterminowana (długość okresu zwłoki nie ma znaczenia).

Definicja traktuje jednakowo wszystkie ekspozycje wobec danego kredytobiorcy, ale dopuszcza też klasyfikację na bazie poszczególnych umów w przypadku należności detalicznych. BCBS określił również ściśle reguły reklasyfikacji należności nieobsługiwanych do grupy obsługiwanych oraz relacje między statusem należności nieobsługiwanej i należności objętej działaniami restrukturyzacyjnymi w ramach tzw. praktyk *forbearance*²³.

Wytyczne BCBS zostały wdrożone do porządku prawnego UE poprzez rozporządzenie 2019/630 uzupełniające wymogi rozporządzenia CRR, które jeszcze bardziej rozszerza klasyfikację ekspozycji nieobsługiwanych, zaliczając do nich ekspozycje²⁴:

21 Por. Basel Committee on Banking Supervision (BCBS), *Guidelines. Prudential treatment of problem assets – definitions of non-performing exposures and forbearance*, Bank for International Settlements, 2016, document d403, s. 1.

22 Ibidem.

23 I. D. Czechowska et al., *Efekty obciążeń regulacyjnych sektora bankowego dla akcji kredytowej banków przed pandemią COVID-19 i w trakcie jej trwania*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2021, s. 73, <https://doi.org/10.18778/8220-615-9>

24 Art. 1, ust. 2 rozporządzenia 2019/630, rozszerzający rozporządzenie 2013/575 (CRR) o artykuły 47a–47c, dotyczące ekspozycji nieobsługiwanych.

- a) w odniesieniu do których uznaje się, że miało miejsce niewykonanie zobowiązania zgodnie z art. 178 rozporządzenia CRR²⁵;
- b) które uznaje się za ekspozycje o utraconej wartości zgodnie z mającymi zastosowanie standardami rachunkowości;
- c) w okresie warunkowym, w przypadku objęcia ich dodatkowymi działaniami restrukturyzacyjnymi lub gdy dana ekspozycja ulega przeterminowaniu o ponad 30 dni;
- d) w postaci zobowiązania, które – w przypadku jego uruchomienia lub wykorzystania w inny sposób – prawdopodobnie nie zostałyby spłacone w pełni bez konieczności realizacji zabezpieczenia;
- e) w postaci gwarancji finansowej, w przypadku której istnieje prawdopodobieństwo, że strona uprawniona z tytułu gwarancji wezwie do wykonania odnośnej gwarancji finansowej, w tym w przypadku, gdy bazowa gwarantowana ekspozycja spełnia kryteria uznania jej za nieobsługiwaną.

W przypadku, gdy instytucja posiada wobec dłużnika ekspozycje bilansowe, które są przeterminowane o ponad 90 dni i stanowią ponad 20% wszystkich ekspozycji bilansowych wobec tego dłużnika, wszystkie ekspozycje bilansowe i poza-bilansowe wobec tego dłużnika uznaje się za nieobsługiwane.

Aby ekspozycje kredytowe mogły przestać być klasyfikowane jako nieobsługiwane, muszą zostać jednocześnie spełnione następujące warunki:

- a) ekspozycja spełnia stosowane przez instytucję kryteria zaprzestania klasyfikacji jako ekspozycja o utraconej wartości zgodnie z mającymi zastosowanie standardami rachunkowości oraz klasyfikacji jako ekspozycja, której dotyczy niewykonanie zobowiązania zgodnie z art. 178 rozporządzenia CRR;
- b) sytuacja dłużnika poprawiła się w takim stopniu, że instytucja jest przekonana, że pełna i terminowa spłata zostanie prawdopodobnie dokonana;
- c) dłużnik nie posiada żadnych kwot przeterminowanych o ponad 90 dni.

W rozporządzeniu unijnym określającym metodologię i formaty nadzorczej sprawozdawczości ostrożnościowej (tzw. pakiet FINREP wprowadzony rozporządzeniem 680/2014 i wielokrotnie modyfikowany)²⁶ kryteria uznania ekspozycji zostały istotnie uproszczone:

25 Uznaje się, że niewykonanie zobowiązania przez określonego dłużnika ma miejsce w przypadku wystąpienia jednego lub obu z poniższych zdarzeń: a) instytucja stwierdzi, że istnieje małe prawdopodobieństwo wywiązania się w pełni przez dłużnika ze swoich zobowiązań kredytowych wobec instytucji, jednostki dominującej lub którejkolwiek z jej jednostek zależnych bez konieczności podejmowania przez instytucję działań, takich jak realizacja zabezpieczenia; b) zwłoka w wykonaniu przez dłużnika wszelkich istotnych zobowiązań kredytowych wobec instytucji, jednostki dominującej lub którejkolwiek z jej jednostek zależnych przekracza 90 dni. Właściwe organy mogą zastąpić okres 90 dni okresem wynoszącym 180 dni w przypadku ekspozycji zabezpieczonych nieruchomościami mieszkalnymi lub nieruchomościami komercyjnymi MŚP należących do kategorii ekspozycji detalicznych, a także ekspozycji wobec podmiotów sektora publicznego (CRR, art. 178, pkt 1).

26 Najnowszą obowiązującą wersję definiują standardy określone w rozporządzeniu UE nr 2021/451.

- a) przeterminowanie istotnych ekspozycji o ponad 90 dni;
- b) małe prawdopodobieństwo wywiązania się w całości przez dłużnika ze swoich zobowiązań kredytowych bez konieczności realizacji zabezpieczenia, niezależnie od istnienia przeterminowanych kwot lub liczby dni przeterminowania.

Stwierdzono ponadto, że taka klasyfikacja obowiązuje niezależnie od sklasyfikowania ekspozycji jako takiej, której dotyczy niewykonanie zobowiązania do celów regulacyjnych (*defaulted for regulatory purposes*) zgodnie z art. 178 rozporządzenia CRR lub jako ekspozycji dotkniętej utratą wartości do celów rachunkowości (*impaired for accounting purposes*) zgodnie z MSSF 9. Nie określa się natomiast precyzyjnie, na jakim poziomie powinno się przyjąć „małe prawdopodobieństwo”.

1.2. Wpływ nieobsługiwanych należności kredytowych (NPL) na sytuację finansową banku

Zaniechanie przez kredytobiorcę obsługi kredytu zgodnej z umownymi ustaleniami powoduje negatywne następstwa, które znajdują odzwierciedlenie w bilansie oraz w rachunku zysków i strat, odpowiednio do standardów rachunkowości stosowanych w praktyce kredytodawcy:

- wartość bilansowa ekspozycji kredytowych (obejmująca kwotę główną pozostającą do spłaty oraz naliczone odsetki, także skapitalizowane) zostaje pomniejszona o utworzone rezerwy celowe i odpisy aktualizujące należności z tytułu odsetek (według terminologii stosowanej w ramach polskich standardów rachunkowości bankowej) lub o odpisy z tytułu utraty wartości ekspozycji kredytowych (według międzynarodowych standardów rachunkowości);
- wspomniane wyżej rezerwy celowe i odpisy obciążają wynik finansowy kredytodawcy, stanowiąc przy tym koszt, który w dodatku z punktu widzenia aktualnego polskiego prawa podatkowego nie stanowi kosztu uzyskania przychodu (poza nielicznymi sytuacjami wyjątkowymi);
- kredytodawca nie uzyskuje należnych przychodów odsetkowych, co dodatkowo obniża wynik finansowy;
- brak wpływów z tytułu spłaty kredytów może w przypadku znacznie większych kwot utrudnić bieżące zarządzanie płynnością banku;
- kapitał banku jest blokowany na zabezpieczenie nieproduktywnych aktywów, co utrudnia ekspansję działalności kredytowej w kierunku pozyskania nowych dochodowych ekspozycji;
- gdyby faktycznie utworzone rezerwy lub odpisy były niższe, niż wynika to z mających zastosowanie standardów rachunkowości, brakująca kwota

będzie pomniejszać kapitał regulacyjny, brany pod uwagę przy wyliczaniu współczynnika adekwatności kapitałowej²⁷, co może stanowić dodatkowe ograniczenie możliwości dalszego zwiększenia skali działalności kredytowej.

I odwrotnie – gdyby kredytobiorca podjął spłacanie rat kapitałowych i odsetek swojego kredytu, nastąpiłoby proporcjonalne „odwrócenie” operacji tworzenia rezerw (rozwiązanie rezerw), z dodatnim wpływem na rachunek zysków i strat.

Horyzont czasowy kalkulacji oczekiwanych strat kredytowych jest zróżnicowany w zależności od tego, w której fazie ewolucji natężenia ryzyka kredytowego znajduje się dana ekspozycja:

- w fazie 1, gdy ryzyko kredytowe związane z daną ekspozycją nie wzrosło znacząco od momentu początkowego ujęcia, odpis na oczekiwane straty kredytowe jest ustalany w kwocie odpowiadającej 12-miesięcznym oczekiwany stratom kredytowym;
- w fazie 2 (gdy ryzyko kredytowe istotnie wzrosło) i w fazie 3 (gdy stwierdzono już utratę wartości ekspozycji kredytowej) szacunek strat kredytowych (tj. obecnej wartości wszystkich niedoborów środków pieniężnych) przeprowadza się dla całego oczekiwanego okresu życia kredytu, pod warunkiem, że ten okres można wiarygodnie oszacować. W przeciwnym razie MSSF 9 zaleca po prostu oparcie wyliczeń na pozostałym umownym czasie trwania umowy kredytowej.

W przypadku przychodów odsetkowych uzyskiwanych przez bank z tytułu działalności kredytowej należy pamiętać, że są one zasadniczo wprost proporcjonalne do wolumenu brutto należności kredytowych, długości okresu kredytowania i poziomu oprocentowania, czyli stóp procentowych przyjętych jako ceny kredytu. Ceny te obejmują kilka podstawowych komponentów²⁸:

- koszt finansowania źródła funduszy potrzebnych do udzielenia kredytu;
- marżę za ryzyko, finansującą straty kredytowe, jakich można oczekiwać w związku z oceną profilu ryzyka konkretnego klienta dokonaną na podstawie danych z wniosku aplikacyjnego;
- marżę operacyjną, finansującą koszty udzielenia kredytu i jego dalszej obsługi;
- marżę zysku, finansującą oczekiwaną przez akcjonariuszy/udziałowców stopę zwrotu na zaangażowanym kapitale.

Zauważmy, że nie ma tu bezpośrednio miejsca na finansowanie nieoczekiwanych strat kredytowych będących następstwem zdarzeń, których w momencie udzielenia kredytu nie można było przewidzieć albo zdarzeń, których skutki

27 Ujednolicone zasady kalkulacji tych pomniejszych określa tzw. ostrożnościowy mechanizm ochronny (*prudential backstop*) wprowadzony przez unijne rozporządzenie nr 2019/630 z dnia 17 kwietnia 2019 r., zmieniające rozporządzenie CRR w odniesieniu do minimalnego pokrycia strat z tytułu ekspozycji nieobsługiwanych.

28 Z. Krysiak, P. Metrycki, *Zarządzanie ryzykiem kredytowym banku*, [w:] T. Czerwińska, K. Jajuga (red.), *Ryzyko instytucji finansowych. Współczesne trendy i wyzwania*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2016, s. 371–408.

zostały pierwotnie uznane za nieistotne. Źródłem pokrycia tego rodzaju strat powinna być baza kapitałowa banku/kasy.

Gdy kredyt pozostaje obsługiwany zgodnie z umową, w rachunku wyników odkłada się przychód odsetkowy naliczany według efektywnej stopy procentowej, ustalonej dla strumienia przepływów pieniężnych wynikających z tej umowy, zgodnie z przyjętym harmonogramem uruchamiania transz kredytu i schematem spłat rat kapitałowych i odsetek. Natomiast odstępstwo od umowy oznacza w ujęciu kasowym brak wpływu całej lub części należnej za dany okres kwoty raty kapitałowej i/lub odsetek, powodując bezpośrednio uszczerbek w przychodzie odsetkowym i zwiększenie o te odsetki kwoty należności od klienta²⁹. Gdy po upływie 90 dni spełni się kryterium wystąpienia sytuacji utraty wartości ekspozycji kredytowej, pociąga to za sobą w praktyce konieczność zrewidowania oceny natężenia ryzyka kredytowego i weryfikacji przyszłych przepływów pieniężnych do poziomu uznanego za możliwy do odzyskania, co wiąże się oczywiście z modyfikacją wyjściowej efektywnej stopy procentowej. Ponieważ na naliczane przychody odsetkowe tworzy się odpisy, w wyniku otrzymuje się zerowy wpływ netto na przychody odsetkowe zaliczane do rachunku wyników i ujemny wpływ tworzonych odpisów na zysk brutto.

²⁹ Zgodnie z powszechnie stosowaną praktyką rachunkowości bankowej zapłaceniu przez kredytobiorcę części kwoty należnej za dany okres (niepokrywającej łącznej sumy raty kapitałowej i odsetek) pociąga za sobą zaliczenie tej wpłaty w pierwszej kolejności na poczet odsetek (zapewniając bankowi przychód odsetkowy za dany okres), a dopiero w dalszej kolejności na spłatę należności.

Rozdział 2

Kształtowanie się należności nieobsługiwanych w sektorze bankowym w Polsce

Identyfikacja trendów i zjawisk szczególnych

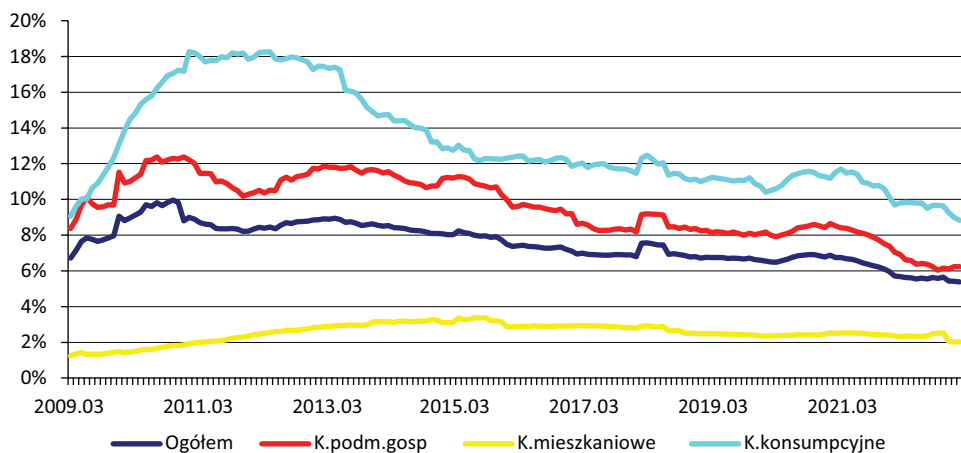
2.1. Analiza sytuacji w zakresie NPL w sektorze bankowym w Polsce

Ze względu na istotne zmiany w klasyfikacji jakościowej należności kredytowych, związane z wejściem w życie wspomnianego w podrozdziale 1.2.2.1 standardu rachunkowości MSSF 9, rok 2018 stanowi cezurę czasową, oddzielającą aktualną, bardziej szczegółową klasyfikację tych należności z punktu widzenia natężenia ryzyka kredytowego, od zagregowanej klasyfikacji wcześniejszej. Tym niemniej wydaje się, że w analizie, której celem jest identyfikacja prawidłowości i trendów zarysowujących się w obszarze nieobsługiwanych należności kredytowych, warto sięgnąć także po publicznie dostępne wcześniejsze dane zagregowane (począwszy od roku 2009), ilustrujące reakcję jakości portfela kredytowego na skutki globalnego kryzysu finansowego z 2008 r. Może to ułatwić wyciągnięcie wniosków odnośnie do bardziej współczesnych sytuacji kryzysowych¹.

1 Niniejsza analiza opiera się na danych udostępnianych publicznie na stronach internetowych przez Narodowy Bank Polski (plik *naleznosci.xlsx* z historycznymi danymi miesięcznymi od marca 2009 r. do grudnia 2017, plik *dane_sektora_bankowego.xlsx* z aktualnymi danymi miesięcznymi począwszy od stycznia 2018 r.) i przez Urząd Komisji Nadzoru Finansowego (dane statystyczne począwszy od grudnia 2010 r.). Jest to zaktualizowana i rozszerzona wersja analizy zaprezentowanej w raporcie I. D. Czechowskiej *et al.*, *Dostępność kredytowa – monitoring zjawisk bieżących i perspektywy* (raport opracowany na zlecenie Programu Analityczno-Badawczego Fundacji Warszawski Instytut Bankowości, Warszawa, listopad 2021, sygn. WIB PAB 22/2021), podrozdział 4.2.

Wykres 2.1, prezentujący udział należności ze stwierdzoną utratą wartości w wolumenie należności brutto od sektora niefinansowego (dla kredytów ogółem, kredytów dla przedsiębiorstw, kredytów konsumpcyjnych i mieszkaniowych) pokazuje, że w przedziale czasowym lat 2009–2022 można zidentyfikować kilka okresów, zróżnicowanych pod względem jakości portfela kredytowego:

- okres 2009–2012 – wzrost wolumenu należności ze stwierdzoną utratą wartości szybszy niż wzrost wolumenu brutto kredytów ogółem (pogorszenie wartości wskaźnika udziału ze względu na oddziaływanie globalnego kryzysu finansowego);
- okres 2013–2019 – faza wzrostowa cyklu koniunkturalnego przyczyniła się do względnej poprawy jakości portfela należności kredytowych, z dynamiką wolumenu należności ze stwierdzoną utratą wartości niższą w porównaniu z przyspieszającą dynamiką wolumenu kredytów ogółem;
- okres kryzysu związanego z pandemią COVID-19, z początkiem w pierwszym kwartale 2020 r. i przełamaniem w ciągu roku 2021, charakteryzujący się czasowym względnym pogorszeniem jakości portfela, spowodowanym przez obserwowany spadek wolumenu kredytów ogółem;
- rozpoczynający się od drugiego kwartału 2022 r. okres kryzysowy związany z makroekonomicznymi następstwami wojny w Ukrainie, przynoszący odwrócenie trendu spadkowego wskaźników jakościowych.

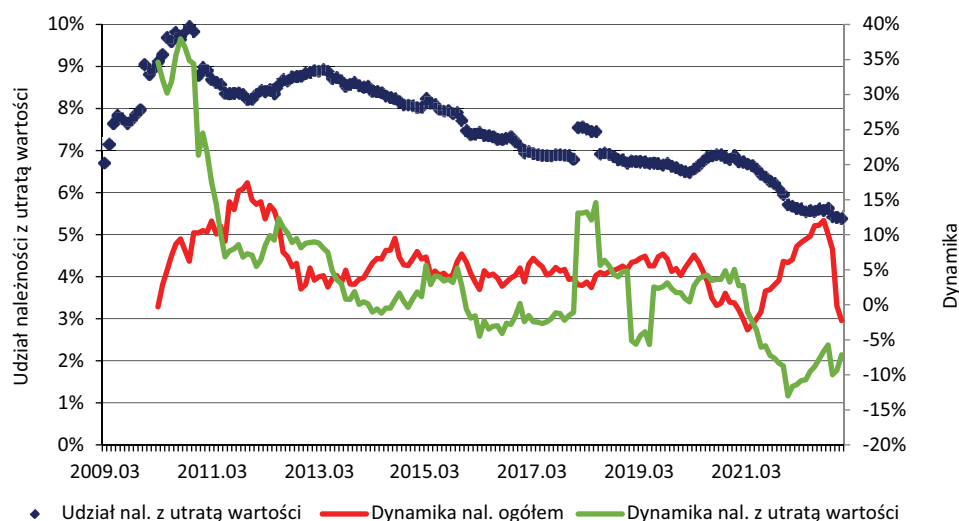

Wykres 2.1. Sektor bankowy ogółem: udział należności ze stwierdzoną utratą wartości w wolumenie należności brutto od sektora niefinansowego dla wybranych grup kredytów (marzec 2009 – grudzień 2022)

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych miesięcznych NBP.

Wykres 2.2 pokazuje, że obserwowany generalny trend spadkowy udziału należności ze stwierdzoną utratą wartości (utożsamianych z należnościami nieobsługiwanyymi) w należnościach ogółem w okresie od 2012 do 2019 r. wynikał przede wszystkim z wyraźnej przewagi dynamiki wolumenu należności brutto

ogółem (stanowiącego mianownik wskaźnika) nad dynamiką wolumenu NPL (stanowiącego licznik wskaźnika), gdyż tylko w niektórych okresach mamy do czynienia z bezwzględnym spadkiem wartości brutto portfela NPL (rok 2016, 2017, 2021 i pierwsza połowa 2022 r.). Anomalie widoczne na przełomie 2017 i 2018 r. w postaci przejściowego przyspieszenia dynamiki i wzrostu wskaźników udziału należności ze stwierdzoną utratą wartości są efektem zmian klasyfikacyjnych w ramach sprawozdawczości obowiązkowej banków do NBP (FINREP) oraz korektami związanymi z obowiązkiem zaliczania do wartości bilansowej brutto również odsetek od należności zaliczanych do fazy 3 (wcześniej klasyfikowanych jako tzw. odsetki zastrzeżone). Jak wynika z danych opublikowanych przez KNF², znaczna część tych odsetek została po okresie ok. pół roku spisana z bilansu w ciężar rezerw.

Wykres 2.2. Sektor bankowy ogółem: udział należności ze stwierdzoną utratą wartości w wolumenie należności brutto od sektora niefinansowego na tle dynamiki należności (marzec 2009 – wrzesień 2022)

Źródło: jak do wykresu 2.1.

Na podstawie danych NBP możliwe jest też porównanie jakości portfela należności w złotych i należności z tytułu kredytów denominowanych lub indeksowanych w walutach obcych (w skrócie: kredytów walutowych). Ich specyfikacja rodzajowa i walutowa uwzględnia sytuację w zakresie kredytów walutowych dla podmiotów gospodarczych (dużych przedsiębiorstw i MSP) oraz kredytów mieszkaniowych – por. tab. 2.1.

2 Komisja Nadzoru Finansowego, *Informacja na temat sytuacji sektora bankowego w 2019 roku*, Warszawa, czerwiec 2020, s. 32.

Tabela 2.1. Porównanie udziału należności ze stwierdzoną utratą wartości w wolumenie należności brutto (w %) dla kredytów złotych i walutowych w wybranych segmentach klientów

Według stanu na dzień	Kredyty dla dużych przedsiębiorstw		Kredyty dla MSP		Kredyty mieszkaniowe	
	złotowe	walutowe	złotowe	walutowe	złotowe	CHF*
31.03.2014	11,03	5,56	14,00	8,50	3,80	2,70
31.03.2018	6,37	5,38	13,03	7,30	2,61	3,85
31.03.2019	5,09	3,51	12,82	7,31	2,20	3,45
31.03.2020	4,99	3,66	12,94	7,07	2,04	3,55
31.03.2021	4,63	4,74	13,43	8,27	2,02	4,70
31.03.2022	3,34	3,78	10,67	8,77	1,72	5,86
31.12.2022	3,18	3,29	9,99	8,62	1,49	6,15

Objaśnienia: *Kredyty mieszkaniowe w CHF wyróżniono w statystyce NBP ze względu na ich przeważający udział w walutowych kredytach mieszkaniowych ze stwierdzoną utratą wartości (od 88 do 94% wartości brutto).

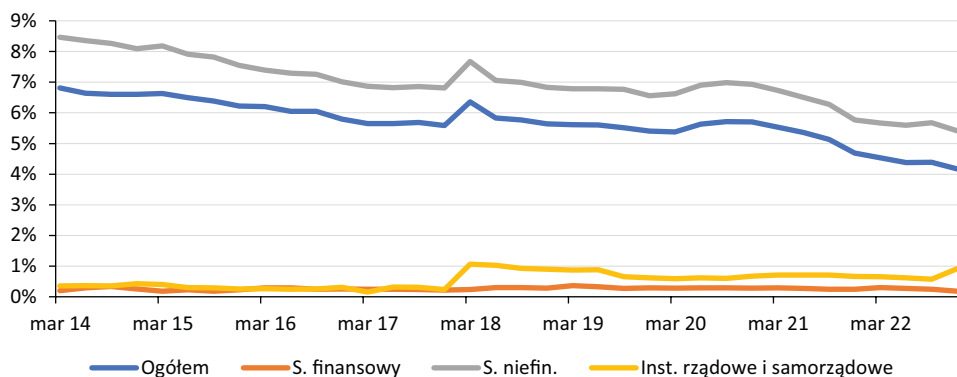
Źródło: obliczenia własne na podstawie danych miesięcznych NBP.

Jakość należności walutowych od przedsiębiorstw generalnie poprawiła się w okresie przed pandemią COVID-19 i kontynuowała tę poprawę po krótkim okresie zaburzenia trendu, natomiast z odwrotną sytuacją mamy do czynienia w zakresie kredytów mieszkaniowych: jakość kredytów we frankach szwajcarskich systematycznie się pogarsza, co jest niewątpliwie rezultatem negatywnego wpływu zmian kursu franka szwajcarskiego (a zwłaszcza jego uwolnienia w styczniu 2015 r., dokonanego przez Szwajcarski Bank Narodowy) na sytuację finansową kredytobiorców, jak również następstwem zaniechania sprzedaży nowych kredytów tego typu.

W dalszej szczegółowej analizie wykorzystane będą metodologicznie spójne dane na koniec poszczególnych kwartałów³, publikowane przez KNF, począwszy od 2014 r., dla sektora niefinansowego. Ten wybór jest umotywowany faktem, że o ogólnym poziomie jakości należności kredytowych decyduje przede wszystkim sytuacja panująca w tym właśnie sektorze, gdyż w pozostałych sektorach mamy do czynienia z udziałem stosunkowo niewielkim (rzędu ułamka procenta) i względnie stabilnym, bez istotnej podatności na zmiany ogólnej sytuacji makroekonomicznej. Ilustruje to dobrze wykres 2.3, który prezentuje udział należności kredytowych ze stwierdzoną utratą wartości (począwszy od 2018 r. klasyfikowanych jako znajdujące się w fazie 3 ryzyka kredytowego) w poszczególnych sektorach rynku bankowego: finansowym, niefinansowym oraz instytucji rządowych i samorządowych⁴.

3 Dane na koniec kwartału są najbardziej miarodajne ze względu na fakt, że w rytmie kwartalnych okresów sprawozdawczych realizowany jest w bankach przegląd jakości portfela należności kredytowych, skutkujący odpowiednią rekasyfikacją należności pomiędzy fazami 1–3 i korektami (w górę lub w dół) odpisów z tytułu utraty wartości.

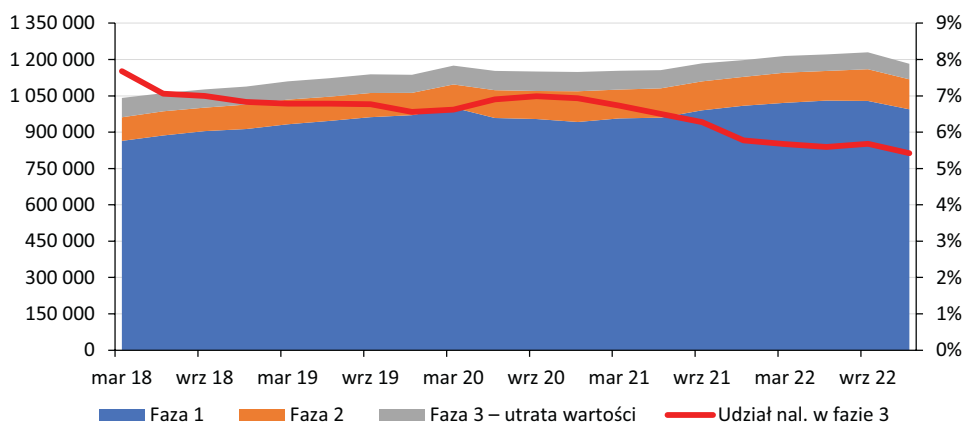
4 Dane nie obejmują należności z tytułu dłużnych instrumentów finansowych, publikowanych przez KNF w odmiennym ujęciu, bez wyróżnienia instrumentów ze stwierdzoną utratą wartości oraz należności od banków.

Wykres 2.3. Udział należności ze stwierdzoną utratą wartości w poszczególnych sektorach rynku bankowego (2014–2022)

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych miesięcznych KNF.

Do końca 2019 r. udział należności ze stwierdzoną utratą wartości w łącznym wolumenie należności brutto od sektora niefinansowego utrzymywał się w trendzie malejącym, osiągając minimalny poziom 6,5% na dzień 31 grudnia 2019 r., a następnie przeszedł w trend wzrostowy w okresie od marca do września 2020 r. (do poziomu 6,99%), by powrócić do trendu spadkowego, osiągając poziom 5,42% w grudniu 2022 r. Był to zarówno wynik rosnącego wolumenu należności brutto (mianownik wskaźnika: wzrost o 13,5%, porównując poziomy na koniec marca 2018 r. i grudnia 2022 r.), jak i spadku wolumenu należności w fazie 3 o 19,9% (licznik wskaźnika).

Wykres 2.4. Sektor bankowy ogółem: wolumen należności brutto od sektora niefinansowego (w mln PLN) i udział należności ze stwierdzoną utratą wartości (2018–2022)

Źródło: jak do wykresu 2.3.

Udostępnienie od pierwszego kwartału 2018 r. danych dotyczących należności kredytowych w podziale na trzy fazy narastania ryzyka kredytowego pozwala stwierdzić (por. wykres 2.4), że na przestrzeni lat 2018–2019 istotny wzrost ryzyka kredytowego należności obsługiwanych (faza 2) dotyczył ok. 8–9% portfela należności brutto, z lekkim trendem spadkowym (od 9,35% w marcu 2018 r. do 8,1% w grudniu 2019 r.). Niepomyślnie prognozy dotyczące rozwoju ogólnej sytuacji ekonomicznej w początkach pandemii COVID-19 i jej wpływu na zdolność kredytową klientów banków spowodowały istotne zwiększenie udziału tej grupy do poziomu 11,0% w grudniu 2020 r., ale w miarę klarowania się sytuacji epidemicznej ocenę ryzyka obniżono, a udział należności w fazie 2 zmniejszył się do 10,0% na koniec grudnia 2021 r. Wskaźnik ten przeszedł jednak ponownie do trendu wzrostowego wobec zmian oceny przyszłego ryzyka kredytowego spowodowanych przez wojnę w Ukrainie (grudzień 2022 r.: 10,47%).

Ponadto trzeba stwierdzić, że charakterystyka jakościowa portfela kredytowego, w tym udziały należności w poszczególnych fazach ryzyka, jest zróżnicowana w odniesieniu do struktury podmiotowej klientów, co przenosi się także na sytuację w poszczególnych segmentach rynku bankowego (w bankach komercyjnych i w bankach spółdzielczych), ze względu na różny udział analizowanych segmentów klientów. W dalszej analizie odrębności te zostaną ujęte poprzez oddzielne wykresy i tabele dla banków komercyjnych oraz spółdzielczych.

2.2. Trend jakości należności kredytowych w poszczególnych segmentach rynku bankowego

2.2.1. Banki komercyjne

W przypadku **banków komercyjnych** tab. 2.2 i 2.3 prezentują odpowiednio wolumen i dynamikę należności kredytowych brutto oraz wolumen i dynamikę należności ze stwierdzoną utratą wartości w podziale na sektory dużych przedsiębiorstw, małych i średnich przedsiębiorstw, przedsiębiorców indywidualnych, osoby fizyczne i rolników indywidualnych na przestrzeni okresu marzec 2014 r. – grudzień 2022 r.⁵, zaś tab. 2.4 zawiera wyliczone wskaźniki jakościowe: udział poszczególnych kategorii należności ze stwierdzoną utratą wartości w odpowiednim wolumenie należności brutto, zaprezentowane graficznie na wykresie 2.5 w postaci czerwonych linii.

5 Marzec 2020 r. został w tabelach wyróżniony ze względu na fakt, że dane w tym okresie nie były jeszcze zaburzone przez wpływ pandemii COVID-19.

Tabela 2.2. Dynamika wolumenu należności kredytowych brutto – banki komercyjne (2014–2022)

Segment	Wolumen należności kredytowych ogółem				Zmiana (w %)		
	31.03. 2014	31.03. 2020	31.12. 2021	31.12. 2022	marzec 2020/ marzec 2014	grudzień 2021/ marzec 2020	grudzień 2022/ grudzień 2021
Duże przedsiębiorstwa	103 525	173 337	175 868	196 898	67,4	1,5	12,0
MSP	144 356	178 109	162 210	179 726	23,4	-8,9	10,8
Przedsiębiorcy indywidualni	50 810	70 266	61 048	54 208	38,3	-13,1	-11,2
Osoby prywatne	460 345	616 093	660 600	618 721	33,8	7,2	-6,3
Rolnicy indywidualni	10 613	13 860	13 316	12 017	30,6	-3,9	-9,8
Ogółem	774 402	1 058 589	1 080 600	1 069 307	36,7	2,1	-1,0

Źródło: dane miesięczne Komisji Nadzoru Finansowego, obliczenia własne.

Tabela 2.3. Dynamika wolumenu należności ze stwierdzoną utratą wartości – banki komercyjne (2014–2022)

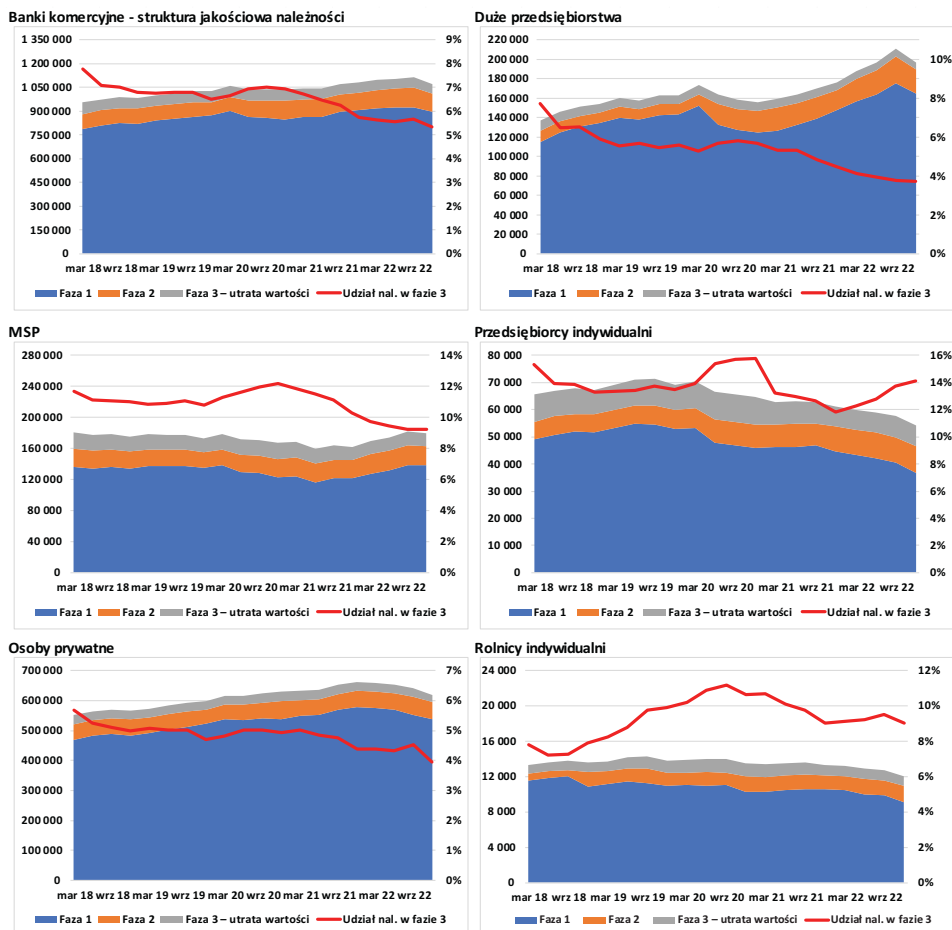
Segment	Wolumen należności ze stwierdzoną utratą wartości (w mln PLN)				Zmiana (w %)		
	31.03. 2014	31.03. 2020	31.12. 2021	31.12. 2022	marzec 2020/ marzec 2014	grudzień 2021/ marzec 2020	grudzień 2022/ grudzień 2021
Duże przedsiębiorstwa	10 649	9 168	7 914	7 329	-13,9	-13,7	-7,4
MSP	18 980	20 086	16 678	16 590	5,8	-17,0	-0,5
Przedsiębiorcy indywidualni	7 901	9 782	7 231	7 638	23,8	-26,1	5,6
Osoby prywatne	27 828	29 692	28 856	24 367	6,7	-2,8	-15,6
Rolnicy indywidualni	504	1 415	1 198	1 083	180,5	-15,3	-9,6
Ogółem	65 957	70 253	61 950	57 090	6,5	-11,8	-7,8

Źródło: jak do tab. 2.2.

Tabela 2.4. Udział wolumenu należności ze stwierdzoną utratą wartości w wolumenie należności brutto – banki komercyjne (2014–2022)

Segment	Udział (%) należności ze stwierdzoną utratą wartości				Zmiana (w p.p.)		
	31.03. 2014	31.03. 2020	31.12. 2021	31.12. 2022	marzec 2020/ marzec 2014	grudzień 2021/ marzec 2020	grudzień 2022/ grudzień 2021
Duże przedsiębiorstwa	10,3	5,3	4,5	3,7	-5,00	-0,79	-0,78
MSP	13,1	11,3	10,3	9,2	-1,87	-1,00	-1,05
Przedsiębiorcy indywidualni	15,5	13,9	11,8	14,1	-1,63	-2,08	2,25
Osoby prywatne	6,0	4,8	4,4	3,9	-1,23	-0,45	-0,43
Rolnicy indywidualni	4,8	10,2	9,0	9,0	5,45	-1,21	0,02
Ogółem	8,5	6,6	5,7	5,3	-1,88	-0,90	-0,39

Źródło: jak do tab. 2.2.

Wykres 2.5. Wolumen należności brutto od sektora niefinansowego (w mln PLN) i udział należności ze stwierdzoną utratą wartości w poszczególnych segmentach rynkowych banków komercyjnych (2014–2022)

Źródło: jak do wykresu 2.3.

Zarówno wykres 2.5, jak i tab. 2.4 pokazują, że jakość portfela należności kredytowych wśród klientów sektora niefinansowego jest silnie zróżnicowana w poszczególnych segmentach rynkowych:

- najlepszą jakością według stanu na koniec grudnia 2022 r. wyróżnia się portfel **należności od dużych przedsiębiorstw**, stanowiący 18,4% ogólnego portfela należności brutto – wobec znacznie niższej partycypacji w ogólnym portfelu należności ze stwierdzoną utratą wartości (12,8%) daje to w rezultacie wskaźnik jakości tego portfela na poziomie 3,7%;
- największy objętościowo portfel **należności od osób prywatnych** (grudzień 2022 r.: 57,9% wolumenu należności brutto ogółem) ma wskaźnik jakości również jednocyfrowy, aczkolwiek nieco wyższy (3,9%), gdyż ten segment klientów partycypuje w 42,7% w ogólnym portfelu należności ze stwierdzoną utratą wartości;

- **należności od sektora MSP** (małych i średnich przedsiębiorstw) stanowią 16,8% portfela należności ogółem, ale za to 29,1% łącznego wolumenu należności ze stwierdzoną utratą wartości – w tym segmencie wskaźnik jakości przybierał wartości dwucyfrowe, ale w trendzie malejącym, by w grudniu 2022 r. osiągnąć poziom 9,2%;
- najniższą jakością charakteryzuje się portfel **należności od przedsiębiorców indywidualnych**: partycypując w 5,1% w łącznej kwocie należności, kumuluje 13,4% wolumenu należności ze stwierdzoną utratą wartości. Co więcej, jest to jedyny sektor, w którym jakość należności kredytowych przestała się poprawiać już w roku 2019, a więc przed pandemią COVID-19, gdyż najkorzystniejszy poziom wskaźnika jakości należności (13,3%) można zaobserwować w grudniu 2018 r., 13,5% na koniec roku 2019 i przyspieszony wzrost do poziomu 15,8% w grudniu 2020 r. Sytuacja jakościowa uległa poprawie na przestrzeni roku 2021 (spadek wskaźnika jakości do 11,8% w grudniu), ale kolejny rok przyniósł powrót do trendu rosnącego (14,1% w grudniu 2022 r.).

Jakość należności od rolników indywidualnych, podobnie jak od przedsiębiorców indywidualnych, systematycznie spadała między marcem 2018 r. a wrześniem 2020 r., osiągając dwucyfrową wartość wskaźnika (11,2%). Po obniżeniu do 9,0% na koniec roku 2021 przejściowo widoczny był słaby trend wzrostowy (9,5% we wrześniu 2022 r.), ale grudzień 2022 r. przyniósł powrót do 9,0%. Wobec nieznaczającej skali (rzędu 1–2% ogółu należności) ten segment klientów nie wpływa znacząco na ogólną charakterystykę jakości należności sektora niefinansowego w bankach komercyjnych.

Tabela 2.5. Banki komercyjne – udział należności w poszczególnych fazach ryzyka kredytowego (2018–2022)

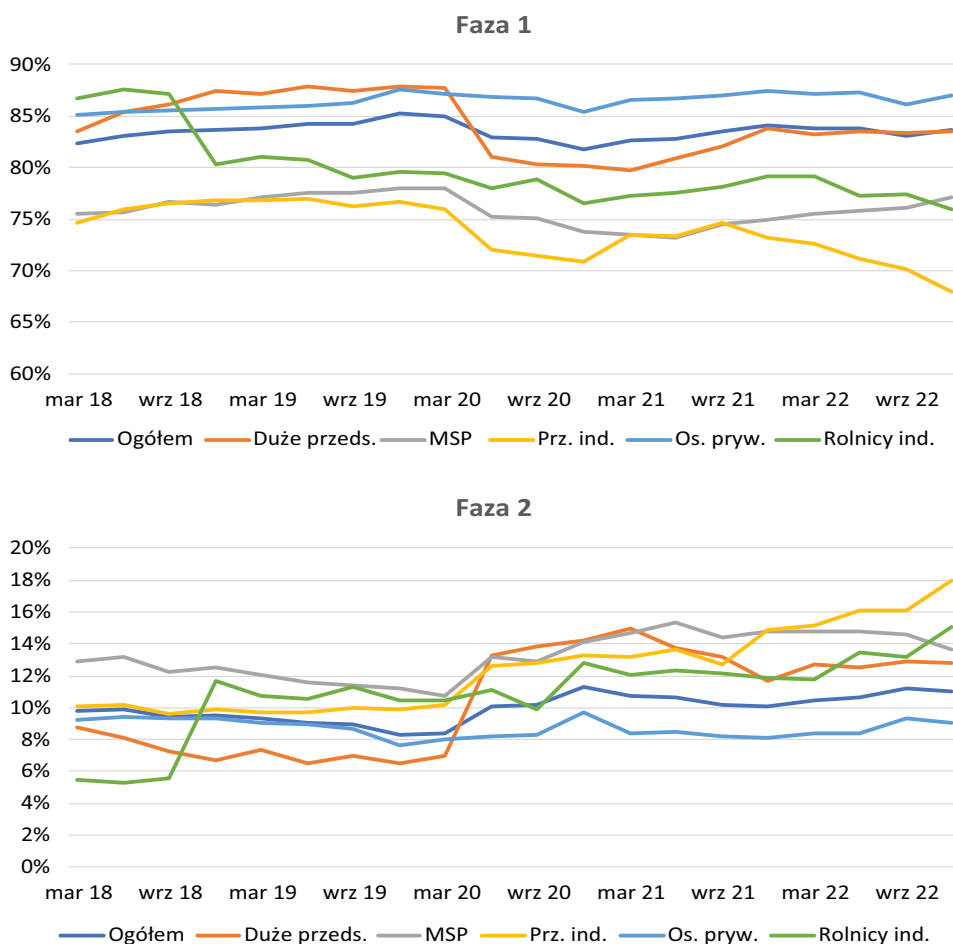
Wyszczególnienie	Udział (%) należności ze stwierdzoną utratą wartości według faz				Zmiana (w p.p.)		
	31.03. 2018	31.03. 2020	31.12. 2021	31.12. 2022	marzec 2018/ marzec 2020	grudzień 2021/ grudzień 2020	grudzień 2022/ grudzień 2021
Faza 1	82,42	84,95	84,18	83,67	2,53	-0,77	-0,51
Faza 2	9,81	8,41	10,09	10,99	-1,39	1,67	0,91
Faza 3	7,77	6,64	5,73	5,34	-1,13	-0,90	-0,39

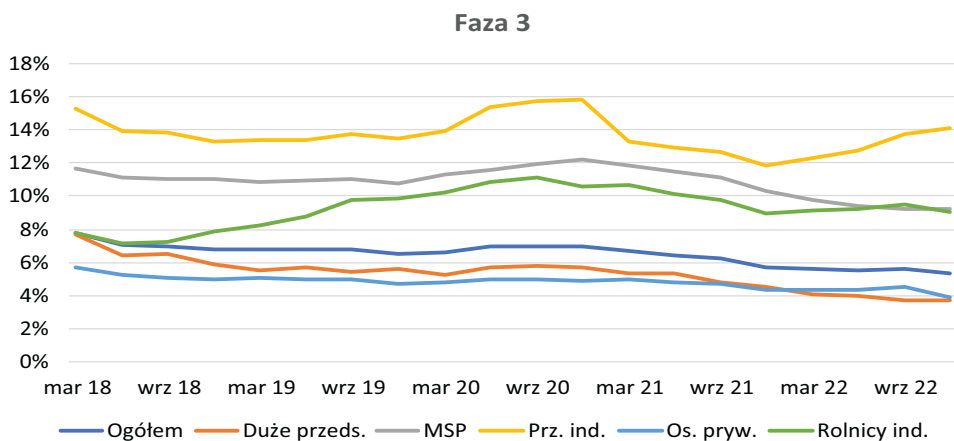
Źródło: jak do tab. 2.2.

Tabela 2.5 wraz z wykresem 2.6 charakteryzują z kolei strukturę należności kredytowych od poszczególnych segmentów klientów w podziale na fazy ryzyka kredytowego. Widoczne jest, że kryzys spowodowany pandemią COVID-19 przyczynił się we wszystkich segmentach do istotnego zwiększenia udziału należności kredytowych klasyfikowanych do fazy drugiej⁶, dokonanej ze szczególną

⁶ Zgodnie z MSSF nastąpiło podwyższenie ocen ryzyka kredytowego i istotny wzrost poziomu oczekiwanych strat kredytowych, pociągający za sobą wzrost stosownych odpisów z tytułu oczekiwanej utraty wartości należności, pomimo że kredyty były nadal obsługiwane zgodnie z umową.

intensywnością na przestrzeni trzech pierwszych kwartałów 2020 r. z dalszymi korektami w górę w kolejnych kwartałach. Spowodowało to w przypadku dużych przedsiębiorstw wzrost z minimalnego poziomu 6,5% z września 2019 r. do 14,9% w marcu 2021 r., tj. o 8,4 punktu procentowego (p.p.), w segmencie MSP – z 10,7% (marzec 2019 r.) do 15,3% (czerwiec 2021 r. – o 4,6 p.p.), zaś w segmencie przedsiębiorców indywidualnych – z 9,7% (czerwiec 2019 r.) do 13,6% (czerwiec 2021 r. – o 3,9 p.p.). Natomiast znacznie niższe natężenie rekasyfikacji nastąpiło w segmencie osób prywatnych, ze wzrostem udziału należności w fazie 2 zaledwie o 2 p.p. (z 7,7% w grudniu 2019 r. do 9,7% w grudniu 2020 r.). Te podwyższone poziomy do grudnia 2022 r. nie zostały istotnie zredukowane, z wyjątkiem segmentu dużych przedsiębiorstw (spadek do 12,8%), zaś segment przedsiębiorców indywidualnych odnotował dalszy wzrost (do 18,0%).

Wykres 2.6. Banki komercyjne – udział należności od poszczególnych segmentów klientów według faz ryzyka kredytowego (2018–2022)

Źródło: jak do wykresu 2.3.

2.2.2. Banki spółdzielcze

Trend jakości należności kredytowych w **bankach spółdzielczych** kształtuje się odmiennie niż w przypadku banków komercyjnych, ze względu na inną strukturę podmiotową kredytobiorców. Obserwujemy tu znikomy udział dużych przedsiębiorstw, zbliżone udziały MSP i rolników indywidualnych (wartości z przedziału 24–32%, w obu przypadkach w trendzie malejącym), 13–17-procentowy udział należności od przedsiębiorców indywidualnych oraz wyraźnie rosnący udział kredytowania osób prywatnych (od 21% w roku 2014 do ponad 34% w roku 2022) – por. tab. 2.6. Przekłada się to na odmienne potrzeby w zakresie korzystania z kredytów bankowych, a także odmienne uwarunkowania przez ogólną sytuację makroekonomiczną, skutkujące niższym udziałem należności zaklasyfikowanych do fazy 2. Wykres 2.7 pokazuje, że w porównaniu z bankami komercyjnymi trend spadkowy udziału należności ze stwierdzoną utratą wartości jest mniej wyraźny, a przy tym napędzany wyłącznie przez poprawiającą się jakość należności od osób prywatnych, dzięki znacznej dynamice wzrostu w tym segmencie należności ogółem (do 2021 r. włącznie) i trendowi spadkowemu wolumenu należności w fazie 3 (por. tab. 2.6 i 2.7).

Tabela 2.6. Dynamika wolumenu należności kredytowych brutto – banki spółdzielcze 2014–2022

Segment	Wolumen należności kredytowych ogółem				Zmiana (w %)		
	31.03. 2014	31.03. 2020	31.12. 2021	31.12. 2022	marzec 2020/ marzec 2014	grudzień 2021/ marzec 2020	grudzień 2022/ grudzień 2021
Duże przedsiębiorstwa	326	259	304	307	-20,6	17,6	1,0
MSP	17 397	18 193	18 476	18 627	4,6	1,6	0,8
Przedsiębiorcy indywidualni	9 095	9 411	9 457	8 902	3,5	0,5	-5,9
Osoby prywatne	11 276	19 681	23 999	23 569	74,5	21,9	-1,8
Rolnicy indywidualni	15 668	18 335	17 654	15 831	17,0	-3,7	-10,3
Ogółem	54 233	66 589	70 651	67 989	22,8	6,1	-3,8

Źródło: jak do tab. 2.2.

Tabela 2.7. Dynamika wolumenu należności ze stwierdzoną utratą wartości – banki spółdzielcze (2014–2022)

Segment	Wolumen należności ze stwierdzoną utratą wartości (w mln PLN)				Zmiana (w %)		
	31.03. 2014	31.03. 2020	31.12. 2021	31.12. 2022	marzec 2020/ marzec 2014	grudzień 2021/ marzec 2020	grudzień 2022/ grudzień 2021
Duże przedsiębiorstwa	35	8	30	14	-77,1	274,0	-52,6
MSP	1 804	3 167	3 295	3 031	75,5	4,0	-8,0
Przedsiębiorcy indywidualni	845	1 167	1 205	1 250	38,1	3,3	3,7
Osoby prywatne	605	578	504	515	-4,4	-12,9	2,4
Rolnicy indywidualni	285	789	793	812	177,3	0,5	2,4
Ogółem	3 581	5 723	5 847	5 647	59,8	2,2	-3,4

Źródło: jak do tab. 2.2.

Tabela 2.8. Udział wolumenu należności ze stwierdzoną utratą wartości w wolumenie należności brutto – banki spółdzielcze (2014–2022)

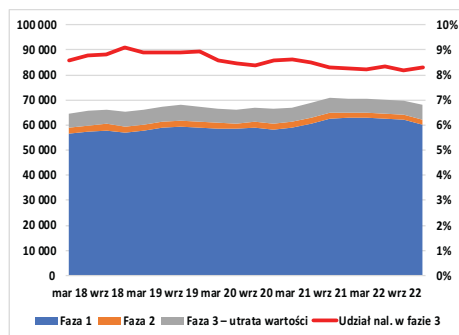
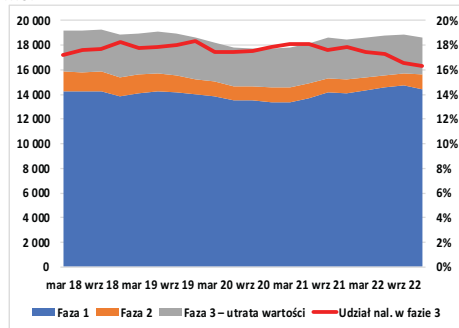
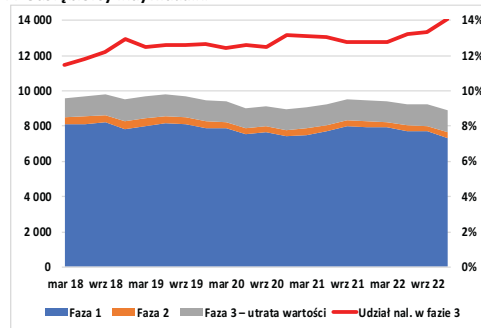
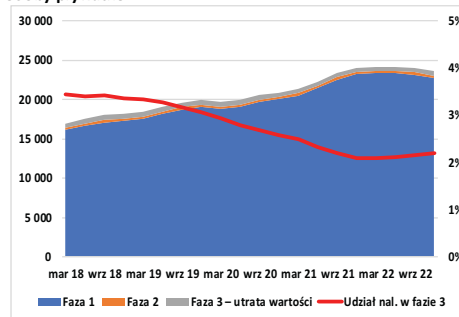
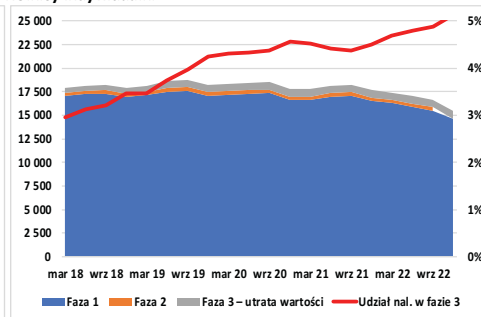
Segment	Udział (%) należności ze stwierdzoną utratą wartości				Zmiana (w p.p.)		
	31.03. 2014	31.03. 2020	31.12. 2021	31.12. 2022	marzec 2020/ marzec 2014	grudzień 2021/ marzec 2020	grudzień 2022/ grudzień 2021
Duże przedsiębiorstwa	10,7	3,1	9,8	4,6	-7,65	6,74	-5,22
MSP	10,4	17,4	17,8	16,3	7,04	0,43	-1,56
Przedsiębiorcy indywidualni	9,3	12,4	12,7	14,0	3,11	0,34	1,30
Osoby prywatne	5,4	2,9	2,1	2,2	-2,43	-0,84	0,09
Rolnicy indywidualni	1,8	4,3	4,5	5,1	2,49	0,19	0,64
Ogółem	6,6	8,6	8,3	8,3	1,99	-0,32	0,03

Źródło: jak do tab. 2.2.

Tabela 2.9. Udział należności w poszczególnych fazach jakościowych – banki spółdzielcze (2018–2022)

Segment	Udział (%) należności ze stwierdzoną utratą wartości według faz				Zmiana (w p.p.)		
	31.03. 2018	31.03. 2020	31.12. 2021	31.12. 2022	marzec 2020/ marzec 2018	grudzień 2021/ marzec 2020	grudzień 2022/ grudzień 2021
Faza 1	87,38	88,10	88,90	88,46	0,72	0,80	-0,43
Faza 2	4,02	3,30	2,83	3,23	-0,72	-0,48	0,40
Faza 3	8,59	8,60	8,28	8,31	0,00	-0,32	0,03

Źródło: jak do tab. 2.2.

MSP**Przedsiębiorcy indywidualni****Osoby prywatne****Rolnicy indywidualni****Wykres 2.7.** Wolumen należności brutto od sektora niefinansowego (w mln PLN) i udział należności ze stwierdzoną utratą wartości w poszczególnych segmentach rynkowych banków spółdzielczych (2018–2022)

Źródło: jak do wykresu 2.3.

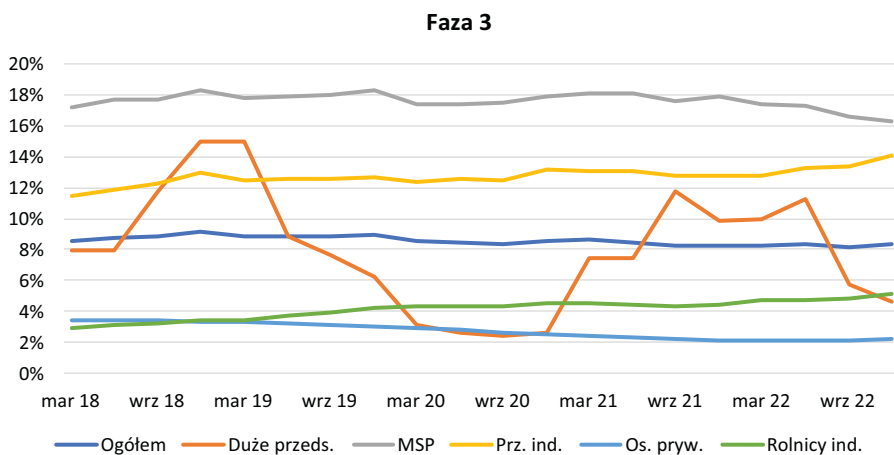
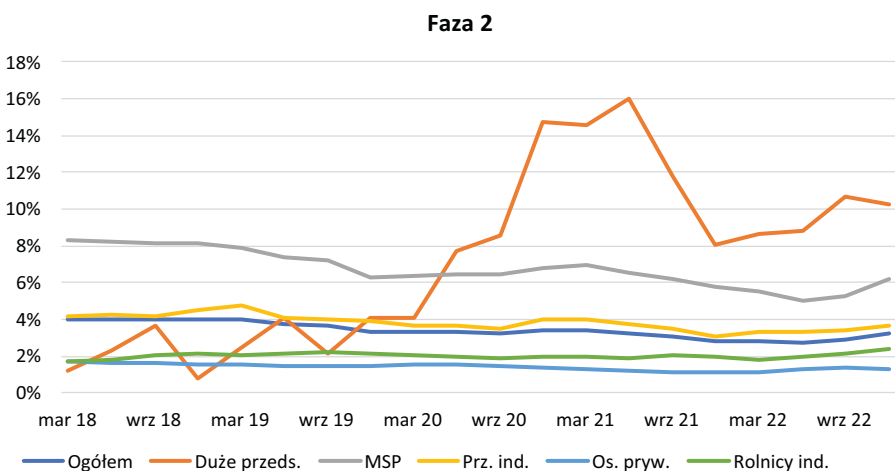
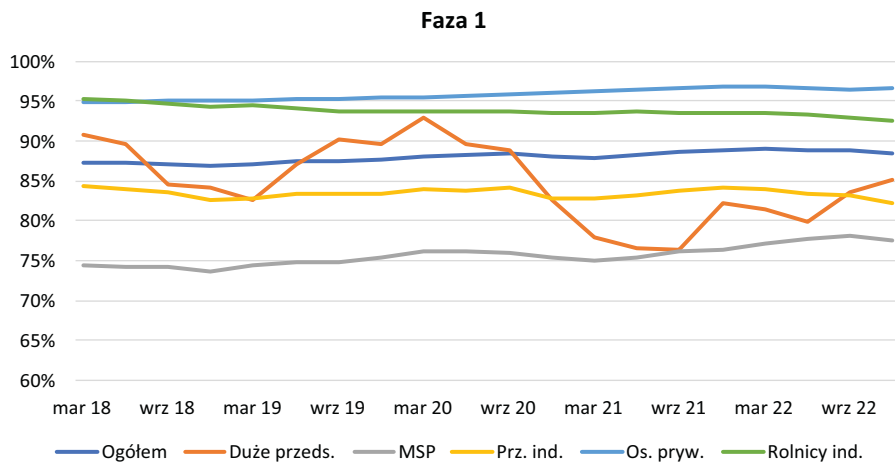
Tabela 2.9 pokazuje, że w porównaniu z bankami komercyjnymi obserwowany udział należności ze stwierdzoną utratą wartości (w fazie 3) w ogólnym wolumenie należności brutto jest w bankach spółdzielczych wyższy o ok. 2–2,5 punktu procentowego. Z kolei wykres 2.8 przedstawia dla poszczególnych faz narastania ryzyka kredytowego zróżnicowanie udziałów wyróżnionych segmentów klientów⁷:

- portfel **należności od osób prywatnych** (marzec 2020 r.: 29,6% wolumenu należności ogółem, grudzień 2022 r.: już 34,7%) wyróżnia się najlepszą jakością – przy niskiej partycypacji w ogólnym portfelu należności ze stwierdzoną utratą wartości (rzędu 9–10%) daje to wskaźnik udziału należności w fazie 3 z wyraźnym trendem malejącym (od 3,1% w grudniu 2019 r. do 2,2% w grudniu 2022 r.);
- nieco tylko gorszy jest poziom wskaźników jakości **należności od rolników indywidualnych** – partycypując w 23,3% w ogólnym portfelu należności, zaś w 14,4% w portfelu należności ze stwierdzoną utratą wartości segment ten wykazuje wskaźnik na poziomie od 4,3% w marcu 2020 r. do 5,1% w grudniu 2022 r., a więc pozostający w trendzie rosnącym. Warto zauważyć, że jeszcze do trzeciego kwartału 2018 r. jakość tego segmentu należności była lepsza niż w przypadku należności od osób prywatnych;
- **należności od sektora MSP**, o skali zbliżonej do rolników indywidualnych, charakteryzują się najgorszym wskaźnikiem jakości, fluktuującym w analizowanym okresie w przedziale 17–18% (grudzień 2022 r.: poprawa do poziomu 16,3%). Sprawia to, że należności ze stwierdzoną utratą wartości w tym segmencie tworzą ponad połowę łącznego portfela należności fazy 3 w całym sektorze banków spółdzielczych;
- portfel **należności od przedsiębiorców indywidualnych** ma w porównaniu z segmentem MSP o połowę niższy udział w ogólnym portfelu należności od sektora niefinansowego, ale za to kumuluje ok. 22% wolumenu należności ze stwierdzoną utratą wartości. Daje to dwucyfrowy wskaźnik jakości należności, wykazujący trend rosnący od ok. 10% na początku 2014 r. do 14% na koniec 2022 r.

Analizując informacje zawarte w tab. 2.9, zauważymy ponadto, że w odróżnieniu od banków komercyjnych kryzys spowodowany pandemią COVID-19 nie spowodował istotnych zmian w zakresie klasyfikacji należności kredytowych do fazy drugiej na przestrzeni trzech kwartałów 2020 r., a rok 2021 przyniósł nawet pewne obniżenie ocen wpływu ogólnej sytuacji makroekonomicznej na ryzyko kredytowe i dopiero pogorszenie koniunktury gospodarczej w roku 2022 przyniosło odwrócenie tego trendu (z wyjątkiem segmentu MSP)⁸.

7 Sektor dużych przedsiębiorstw, o ułamkowym udziale zarówno w portfelu należności ogółem, jak i w portfelu należności ze stwierdzoną utratą wartości i o relatywnie dobrej jakości należności, zostanie pominięty w komentarzu.

8 Zdecydowany wzrost udziału należności w fazie 2 jest widoczny w segmencie dużych przedsiębiorstw, ale ze względu na wspomniany wyżej niewielki udział tego segmentu w wolumenie należności od sektora niefinansowego nie ma to istotnego wpływu na sytuację całego sektora banków spółdzielczych.

Wykres 2.8. Banki spółdzielcze – udział należności od poszczególnych segmentów klientów według faz ryzyka kredytowego (2018–2022)

Źródło: jak do wykresu 2.3.

2.3. Szczegółowa analiza wybranych aspektów ryzyka kredytowego dla banków giełdowych

Alternatywne podejście do badania należności nieregularnych i strat kredytowych może polegać na wykorzystaniu informacji ze sprawozdań finansowych banków giełdowych. Zaletą takiego podejścia jest niewątpliwie dostęp do znacząco szerszego spektrum szczegółowych danych, uzupełnionego dodatkowymi komentarzami ułatwiającymi zidentyfikowanie czynników wpływających na obserwowane zmiany. Udział należności od sektora niefinansowego tych banków w relacji do portfela kredytowego całego sektora bankowego wynosił w poszczególnych kwartałach okresu 2018–2022⁹ od ok. 80% do ok. 95%, co pozwala z zadowalającą dokładnością odnosić uzyskane wyniki do całego sektora. Można zauważyć, że udział ten zwiększał się w kolejnych okresach, co jest związane z procesami konsolidacyjnymi – połączeniami i przejęciami banków oraz wzrastającą koncentracją na tym polu.

Lista analizowanych banków giełdowych obejmuje następujące podmioty:

1. Alior Bank Spółka Akcyjna (ALR);
2. Bank Handlowy w Warszawie Spółka Akcyjna (BHW);
3. Bank Millennium Spółka Akcyjna (MIL);
4. Bank Ochrony Środowiska Spółka Akcyjna (BOS);
5. Bank Polska Kasa Opieki Spółka Akcyjna (PEO);
6. BNP Paribas Bank Polska Spółka Akcyjna (BNP);
7. ING Bank Śląski Spółka Akcyjna (ING);
8. mBank Spółka Akcyjna (MBK);
9. Powszechna Kasa Oszczędności Bank Polski Spółka Akcyjna (PKO);
10. Santander Bank Polska Spółka Akcyjna (SPL).

W dalszej części opracowania zostaną przedstawione wybrane wyniki finansowe, pokazujące udział poszczególnych banków w analizowanej grupie, jak również zmiany w czasie badanych wartości. Do analizy zastosowano dane ze skonsolidowanych sprawozdań finansowych banków. Dane wyrażone zostały w milionach PLN, chyba że wskazano inaczej.

2.3.1. Charakterystyka należności i strat kredytowych

Na wykresie 2.9 przedstawiony został udział należności poszczególnych banków w badanej grupie – na koniec pierwszego roku analizowanego okresu oraz w trzecim kwartale ostatniego, tj. 2022 r. W latach 2018–2022 nastąpiły pewne zmiany w strukturze należności badanych banków. Na przestrzeni badanego okresu liderem pod względem rozmiaru portfela kredytowego pozostawał PKO, chociaż jego udział w sumie należności spadł o 3 p.p., do 21%. Pozycja kolejnych dwóch

9 Z uwagi na dostępność danych, czerpanych z kwartalnych sprawozdań finansowych, badanie obejmuje okres kończący się w trzecim kwartale 2022 r.

największych pod tym względem banków (PEO, SPL) pozostawała stabilna, zaś wzrost udziału portfela kredytowego o 3 p.p. można odnotować w przypadku czwartego w zestawieniu banku – ING. Porównując oba okresy, można zauważyć zmianę na miejscu 7. oraz 8. pod względem wielkości udziału należności w próbie (banki ALR i MIL zamieniły się miejscami). W obu okresach udział w badanej grupie trzech największych banków pod względem wielkości portfela kredytowego przekraczał 50%, natomiast do czterech największych banków należało ok. 2/3 ogółu należności od klientów sektora niefinansowego.

Na wykresie 2.10 dokonane zostało porównanie banków pod względem udziału w wartościach odpisów, również z uwzględnieniem pierwszego badanego roku (czwarty kw. 2018 r.) oraz przedostatniego kwartału 2022 r. Także w odniesieniu do odpisów można zauważyć pewne zmiany. Pozycje dwóch banków z największym udziałem odpisów (PKO, PEO) oraz czterech z najmniejszym udziałem pozostawały niezmiennie. W pozostałej grupie nastąpiły zmiany zajmowanych pozycji.

Warto zauważyć, że wielkość banków pod względem kwot należności nie odpowiada klasyfikacji banków w kolejności – od posiadającego największy udział w wielkościach odpisów do posiadającego najmniejszy udział. Liderami w kategorii wysokości odpisów, podobnie jak w przypadku należności, są PKO, PEO i SPL. Uwagę jednak zwraca, że ALR posiadający ok. 6–7% udział w należnościach, co plasuje go w tej kategorii na 7.–8. miejscu w zestawieniu, jeżeli chodzi o odpisy, był w 2022 r. na 4., a w 2018 r. nawet na 3. miejscu, biorąc pod uwagę wielkość udziałów w sumie odpisów dla wszystkich 10 banków.

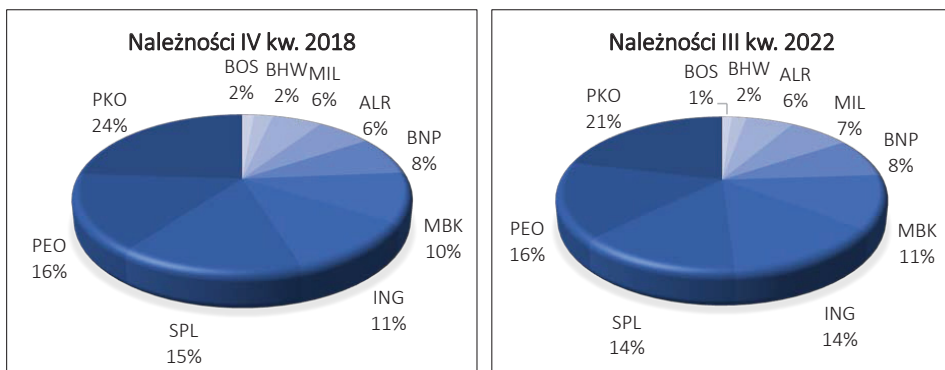
Odwrotną zależność pomiędzy wynikami należności i odpisów można zaobserwować w przypadku ING. Jest to 4. bank pod względem udziałów w należnościach (14% w 2022 r.), natomiast dopiero 7., gdy weźmiemy pod uwagę wielkość odpisów (7% w 2022 r.).

W analizie udziału banków w poszczególnych wartościach liczonych dla całej badanej grupy uwagę zwracają też wyniki ECL (wynik z tytułu oczekiwanych strat kredytowych z rachunku zysków i strat – por. wykres 2.11). Dla tych wartości można zauważyć pewne podobieństwo do klasyfikacji banków pod względem wielkości odpisów. Również w tym przypadku (jak przy wartościach odpisów) wysoką, trzecią pozycję w zestawieniu zajmuje ALR, pomimo że pod względem wielkości należności od sektora niefinansowego jest to 7.–8. bank. Natomiast ING, posiadający jeden z większych portfeli kredytowych pod względem wartości oczekiwanych strat kredytowych, plasuje się na dalszych pozycjach. Zauważalna jest także niska pozycja PEO w 2018 r.

Na wykresie 2.12 zostały zaprezentowane dodatkowo udziały poszczególnych banków w: należnościach, odpisach i wyniku ECL w 2018 r. i 2022 r., z tym, że uwzględniony został cały sektor bankowy¹⁰. Zauważyć można, iż badanych

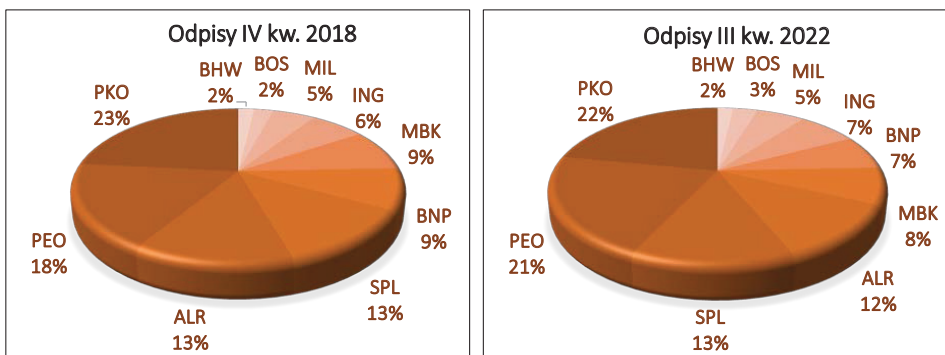
10 Jako sektor bankowy definiowane są tu krajowe banki komercyjne działające z oddziałami zagranicznymi (bez oddziałów instytucji kredytowych i banków zagranicznych oraz banków spółdzielczych).

10 banków posiada znaczący udział w należnościach w sektorze bankowym, a ponadto na przestrzeni badanego okresu udział ten wzrósł z 87 do 95%. Uwagę zwraca, że przy 5-procentowym (w trzecim kwartale 2022 r.) udziale w należnościach w sektorze bankowym innych banków niż badane, posiadają one 16–17-procentowy udział w odpisach i wyniku ECL. Świadczy to o dużo gorszej jakości portfeli kredytowych tych podmiotów, zauważalnie odbiegającej od poziomu reprezentowanego przez banki giełdowe.

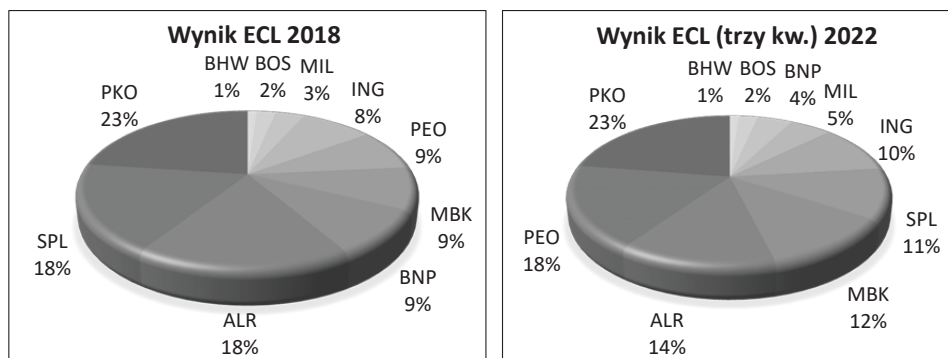
Wykres 2.9. Udział portfeli kredytowych badanych banków w czwartym kwartale 2018 r. i trzecim kwartale 2022 r.

Źródło: opracowanie własne.

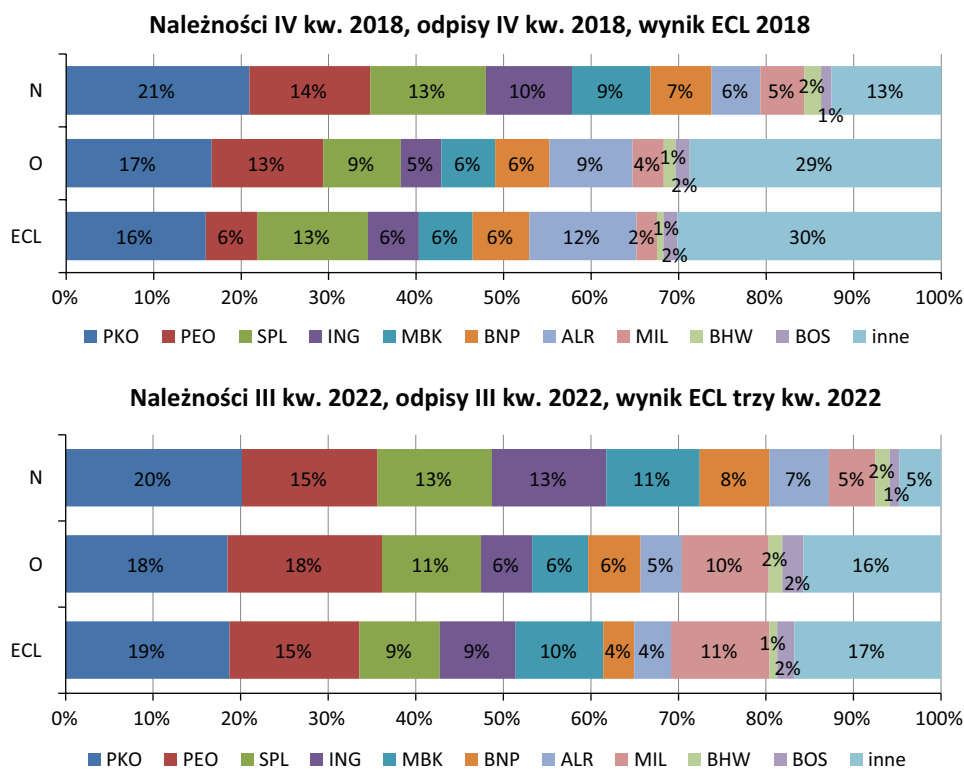
Wykres 2.10. Udział odpisów badanych banków w czwartym kwartale 2018 r. i trzecim kwartale 2022 r.

Źródło: opracowanie własne.

Wykres 2.11. Udział wyniku ECL badanych banków w 2018 r. i w 2022 r. (trzy kwartały)

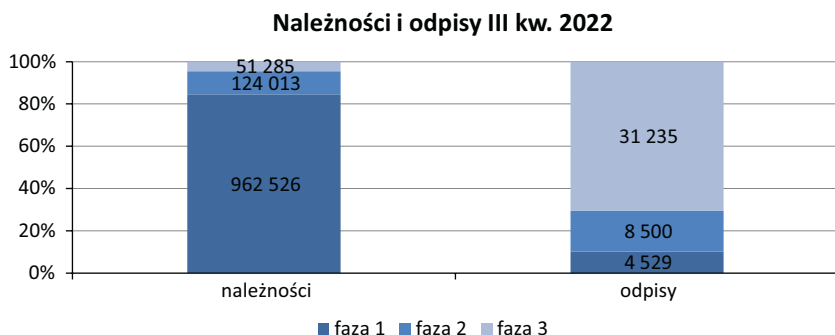
Źródło: opracowanie własne.

Wykres 2.12. Należności w czwartym kwartale 2018 r., odpisy w czwartym kwartale 2018 r., wynik ECL w 2018 r.; należności w trzecim kwartale 2022 r., odpisy w trzecim kwartale 2022 r., wynik ECL za trzy kwartały 2022 r.

Źródło: opracowanie własne.

Warto przyrzeć się strukturze należności i odpisów przyporządkowanych do poszczególnych trzech faz (wykres 2.13). Struktura ta dla należności i odpisów jest oczywiście odwrotna. Należności w pierwszej fazie stanowią ok. 84,5% portfela należności banków, w fazie drugiej jest ich blisko 11%, a w trzeciej 4,5%. Jeżeli chodzi o odpisy największa ich część przypada na fazę trzecią, tj. blisko 71%, w fazie drugiej znajduje się ok. 19%, a w pierwszej nieco ponad 10%.

Wykres 2.13. Należności i odpisy w fazach dla badanej próby 10 banków w trzecim kwartale 2022 r.

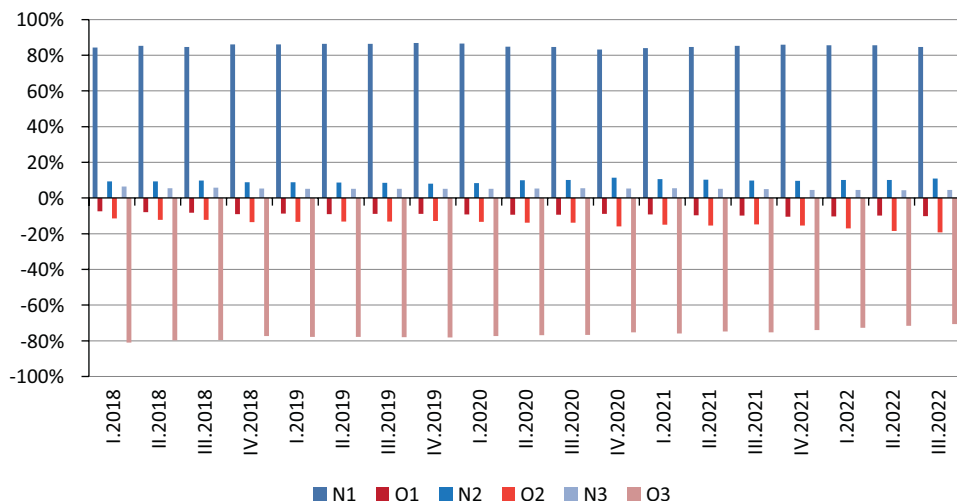
Źródło: opracowanie własne.

Procentowe wartości należności i odpisów w poszczególnych trzech fazach dla całego badanego okresu 2018–2022 zostały przedstawione na wykresie 2.14. Zauważyć można stabilny poziom należności w fazie 1 na poziomie ok. 85–86% w całym okresie. Wzrósł natomiast w drugiej połowie analizowanego okresu odsetek należności w fazie 2, z ok. 9% do 10–11%. W grupie należności w fazie 3 odczytać można odwrotny trend – z wartości na poziomie 5–6% nastąpił spadek do ok. 4–5%.

Większe zmiany w czasie zauważalne są dla kategorii odpisów. Tutaj w fazie 1 nastąpił wzrost udziału z ok. 8 do 10%, a w fazie 2 z 12 do 19%. Natomiast odsetek odpisów w fazie 3 zmniejszył się z poziomu 81% o ok. 10 p.p.

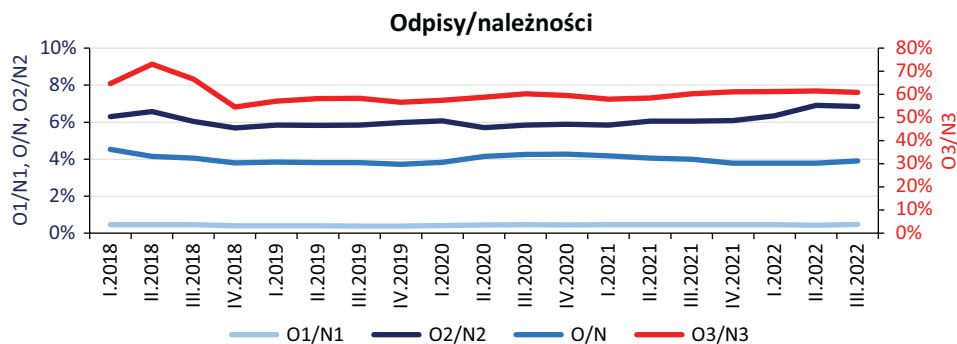
Pokrycie należności przez odpisy (wykres 2.15) jest najwyższe w fazie 3, co oczywiście wynika z faktu przyporządkowania do tej fazy najbardziej ryzykownych ekspozycji kredytowych, zagrożonych brakiem spłaty. Wskaźnik ten w pierwszym roku po wprowadzeniu wytycznych MSSF 9 wykazywał pewne wahania wartości, jednak od 2019 r. zauważalna jest stabilizacja jego poziomu i lekki wzrost od ok. 58 do ok. 61% w 2022 r. Wskaźnik pokrycia należności przez odpisy w pozostałych fazach: 1 i 2 przyjmuje już wyraźnie niższe wartości, w fazach tych znajdują się ekspozycje kredytowe obciążone znacznie mniejszym ryzykiem kredytowym. Wskaźnik ten dla fazy 1 wynosi ok. 0,5% w całym badanym okresie, w fazie 2 po dłuższym okresie stabilizacji widać wzrost w 2022 r. Ogólny wskaźnik relacji odpisów do należności jest jednak stabilny w analizowanym okresie (ok. 4%), chociaż

można zaobserwować wzrost w 2020 r. spowodowany pandemią COVID-19, kiedy to wskaźnik ten przyjmował wartości o blisko 0,5 p.p. wyższe niż w roku poprzednim i latach kolejnych.

Wykres 2.14. Należności i odpisy w fazach (w %), 2018–2022

Źródło: opracowanie własne.

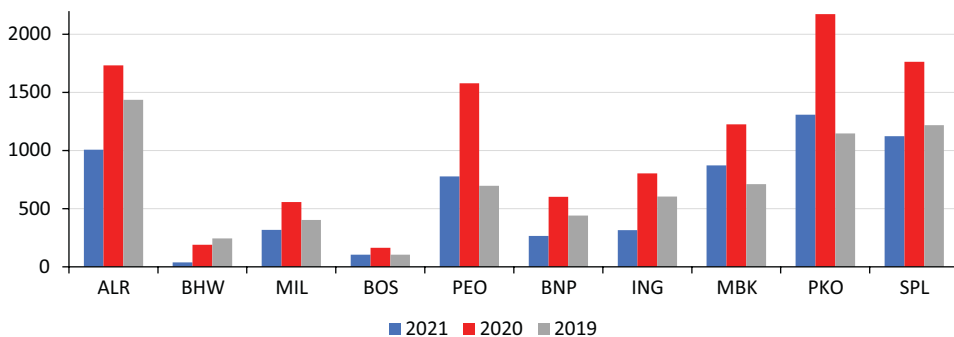

Wykres 2.15. Pokrycie odpisami należności ogółem oraz w fazach, 2018–2022

Źródło: opracowanie własne.

O ile zmiany w wysokości należności i odpisów w bankach nie były bardzo znaczące w roku wybuchu pandemii COVID-19, o tyle reakcja banków na to zdarzenie w 2020 r. wyrażona wartością oczekiwanych strat kredytowych była wyraźna (wykres 2.16). We wszystkich bankach wartość oczekiwanych strat kredytowych była w tym okresie zauważalnie wyższa niż w roku poprzednim (z wyjątkiem BHW) czy kolejnym. Najbardziej efekt ten widoczny był w przypadku banków posiadających największe portfele kredytowe: PEO i PKO, które wykazywały

w 2020 r. ok. dwukrotnie wyższe wartości oczekiwanych strat kredytowych niż w 2019 r. Natomiast w 2021 r. można zauważyć tendencję powrotu wartości ECL do poziomu sprzed pandemii.

Zmiana – lata	ALR	BHW	MIL	BOS	PEO	BNP	ING	MBK	PKO	SPL
(2020–2019)/2019	21%	–23%	38%	57%	127%	36%	33%	72%	89%	45%
(2021–2020)/2020	–42%	–80%	–43%	–35%	–51%	–56%	–61%	–29%	–40%	–36%

Wykres 2.16. Wynik ECL 2019, 2020, 2021

Źródło: opracowanie własne.

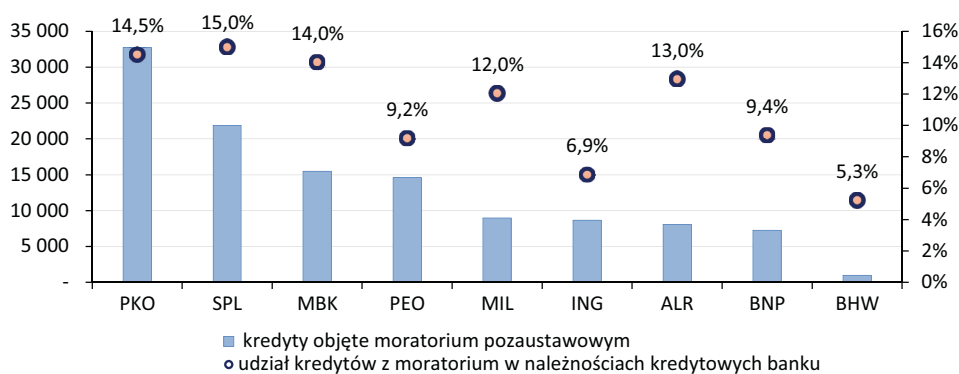
2.3.2. Moratoria kredytowe i ich wpływ na straty kredytowe

Banki zostały, podobnie jak inne branże, dotknięte kryzysem związanym z wybuchem pandemii COVID-19 w 2020 r., co przejawiało się przede wszystkim wzrostem wartości odpisów kredytowych i wzrostem wyniku z tytułu oczekiwanych strat kredytowych. Wzrost ten dotyczył przede wszystkim kredytów finansujących segment przedsiębiorstw, zwłaszcza działających w branżach bezpośrednio dotkniętych skutkami pandemii (hotele, restauracje, transport, rekreacja i rozrywka). Niepewność w pierwszych miesiącach trwania pandemii przełożyła się na zmianę sposobu kalkulacji oczekiwanych strat kredytowych w większości banków, przejawiającą się:

- 1) zwiększeniem prawdopodobieństwa wystąpienia pesymistycznych wariantów koniunktury gospodarczej w stosowanych modelach kalkulacji odpisów;
- 2) zwiększeniem wartości parametrów PD (*Probability of Default*) i LGD (*Loss Given Default*) dla niektórych linii biznesowych;
- 3) utworzeniem dodatkowych odpisów na straty kredytowe niż wynikało to z wykorzystywanych przez banki modeli ryzyka kredytowego.

Istotną część wzrostu kosztów ryzyka kredytowego w pierwszym półroczu wynikała z wyprzedzającego tworzenia odpisów na oczekiwane w przyszłości straty kredytowe w bankach stosujących międzynarodowe standardy sprawozdawczości finansowej (MSR/MSSF).

Na wysokość strat kredytowych w 2020 r. ograniczająco wpłynęło relatywnie niewielkie zaangażowanie kredytowe banków w branżach najsilniej dotkniętych skutkami pandemii oraz wypracowana przez banki, przy udziale Związku Banków Polskich, pomoc kredytobiorcom w formie **moratoriów pozaustawowych**. Moratorium oznacza „odroczenie terminu płatności lub czasowe wstrzymanie jakichś działań ze względu na nadzwyczajne okoliczności”¹¹. Zgodnie ze sprawozdaniami 9¹² banków giełdowych w 2020 r. ze wsparcia w postaci moratoriów pozaustawowych (pozwalającego na zawieszenie spłat kapitału lub kapitału i odsetek dla kredytobiorców na okres nieprzekraczający 6 miesięcy¹³) skorzystało ponad 660 000 klientów, a suma kredytów objętych moratoriami w badanej grupie banków wyniosła 118,7 mld PLN. Łącznie w całym sektorze według danych KNF pozaustawowymi moratoriami kredytowymi objęto ekspozycje kredytowe o wartości 142 mld PLN, co stanowiło 12,7% wszystkich należności kredytowych banków.

Wykres 2.17. Wartość ekspozycji kredytowych objętych moratorium pozaustawowym (w mln PLN) i ich udział w należnościach kredytowych ogółem w wybranych bankach w 2020 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań finansowych banków.

Jak wynika z danych zaprezentowanych na wykresie 2.17, największa wartość kredytów objętych moratoriami pozaustawowymi występowała w PKO (ponad 32 mld PLN), a na drugim miejscu znalazł się SPL (21,8 mld PLN). Udział kredytów objętych moratorium w całości należności kredytowych nie przekraczał 15% w całej grupie (SPL).

Zgodnie z postanowieniami zawartymi w wytycznych EBA/GL/2020/02 banki stosujące pozaustawowe moratoria kredytowe mogły po spełnieniu przez daną ekspozycję założonych warunków, określonych w punktach 10 i 10a wspomnianych

11 *Moratorium*, <https://sjp.pwn.pl/slowniki/moratorium.html> (dostęp: 1.03.2023).

12 BOS nie publikował szczegółowych danych o wielkościach ekspozycji kredytowych objętych moratorium kredytowym.

13 Moratorium pozaustawowe, wypracowane przez Związek Banków Polskich, notyfikowane przez EBA w formie wytycznych EBA/GL/2020/02, przewidywało zróżnicowanie pomocy w zależności od segmentu klienta wnioskującego o przesunięcie/odroczenie spłaty kredytu.

wytycznych, nie dokonywać przeklasyfikowania ekspozycji do wyższej grupy ryzyka (faza 2 lub 3).

Z przeglądu sprawozdań finansowych analizowanych banków wynika, iż generalnie podeszły one do klasyfikacji ekspozycji objętych moratorium pozaustawowym zgodnie z wytycznymi EBA. Do tej grupy banków można zaliczyć ING, MIL, BHW i SPL. Niektóre z banków przedstawiły dodatkowe warunki, w przypadku których nie było możliwe utrzymanie ekspozycji objętej moratorium w dotychczasowej grupie ryzyka (fazy). Przeklasyfikowanie należności kredytowych do fazy 2 lub 3 następowało w tych bankach w następujących sytuacjach:

- a) jeśli na pogorszenie ryzyka kredytowego wpływają dodatkowe czynniki wskazujące na problemy dłużnika (PEO);
- b) identyfikacja istotnego pogorszenia sytuacji ekonomiczno-finansowej dłużnika znajdującego się na liście branż zagrożonych (PEO);
- c) występowanie ekspozycji z najwyższymi wartościami PD, którym udzielono moratoriów lub które należą do zidentyfikowanych branż (PKO, ALR);
- d) niespełnianie przez ekspozycje wymogów określonych w wytycznych EBA (ING);
- e) ocena indywidualna ekspozycji klientów należących do wybranych segmentów (przedsiębiorstwa) i branż (MBK);
- f) wystąpienie przeterminowania powyżej 30 dni w horyzoncie trzech miesięcy po zakończeniu moratorium, co stanowi przesłankę istotnego wzrostu ryzyka kredytowego (BNP);
- g) identyfikacja trwałych trudności finansowych klienta świadczących o wzroście ryzyka kredytowego (SPL).

Wysokość odpisów dodatkowych wynikających z wpływu pandemii COVID-19 na wartość ECL w bankach, które podały takie informacje w sprawozdaniu finansowym (zawierające także wpływ moratoriów pozaustawowych) wraz z podjętymi działaniami dodatkowymi została przedstawiona w tab. 2.10.

Potwierdzeniem danych ujętych w tab. 2.10 jest wzrost poziomu należności w fazie 2 w prezentowanych bankach. Wykazały one najwyższy wzrost poziomu należności w fazie 2 według stanu na czwarty kwartał 2020 r. w porównaniu do czwartego kwartału 2019 r. (PKO – 224%, MBK – 180%, PEO – 131%). Inne banki z badanej grupy (oprócz SPL – 132%) nie wykazywały aż tak dynamicznego przyrostu należności w fazie 2.

Na koniec grudnia 2020 r. kredyty w fazie 1 stanowiły średnio 52,5% portfela z moratorium (średni udział kredytów ważony wartością brutto), natomiast kredyty w fazie 2 stanowiły średnio 32,0%. Należy brać pod uwagę możliwość przeklasyfikowania tych kredytów do fazy 3 po wygaśnięciu moratoriów. W tym portfelu występowały dość duże różnice pokrycia rezerwami NPL (od 7 do 80%). Dodatkowo, średnio ważone wartością ekspozycji brutto pokrycie w ramach kredytów z moratoriami było niższe niż dla całego portfela kredytów dla sektora niefinansowego (dla banków komercyjnych pokrycie rezerwami dla fazy 3 wynosiło 60,9% a dla banków objętych moratoriami pokrycie rezerwami NPL 24,3%)¹⁴.

14 Komisja Nadzoru Finansowego, *Informacja na temat sektora bankowego w 2020 r.*, s. 46.

Tabela 2.10. Wysokość dotworzonych odpisów w wyniku wykonania działań dodatkowych w bankach

Bank	Działanie dodatkowe	Wysokość dotworzonych odpisów w wyniku wykonania działania (w mln PLN)
PKO	Wykonanie dodatkowego przeglądu portfela kredytowego dla ekspozycji z najwyższymi wartościami PD, którym udzielono moratoriów lub które należą do zidentyfikowanych branż oznaczono przesłanką „istotnego wzrostu ryzyka kredytowego”	653,0
PEO	Reklasyfikacja kredytów do fazy 2 ze względu na przeprowadzony przegląd branżowy i inne działania o podobnym charakterze	128,0
MBK	Przeklasyfikowanie części ekspozycji klientów detalicznych objętych wsparciem w postaci moratoriów kredytowych, wyselekcjonowanych na podstawie charakterystyki behawioralnej, do fazy 2 pomimo braku wystąpienia przesłanki istotnego wzrostu ryzyka kredytowego lub utraty wartości	53,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań finansowych banków za 2020 r.

Warto dodać, iż objęcie ekspozycji kredytowej **moratorium ustawowym** wprowadzonym w czerwcu 2020 r. w ramach Tarczy Antykryzysowej 4.0, w którym kredytobiorca zgłasza utratę pracy lub źródła dochodu, powodowało we wszystkich bankach przeklasyfikowanie danej ekspozycji do fazy 3 (wystąpienie przesłanki do zmiany klasyfikacji w postaci utraty dochodu). Wartość należności kredytowych objętych tym moratorium była istotnie niższa i według danych KNF stanowiła 1,2% wartości ogółem ekspozycji kredytowych objętych moratoriami (ok. 1,7 mld PLN).

Wprowadzenie moratorium pozaustawowego pozwoliło bankom i klientom na podjęcie działań wyprzedzających w momencie pierwszego szoku wywołanego wybuchem pandemii. Możliwość przesunięcia płatności rat o kilka miesięcy bez ponoszenia dodatkowych kosztów oraz brak konieczności przeklasyfikowania kredytów objętych moratorium umożliwił przeczekanie pierwszych miesięcy bez gwałtownego przyrostu odpisów kredytowych. Jednakże biorąc pod uwagę skalę (moratorium objęte zostało tylko ok. 12,7% należności kredytowych) oraz fakt podjęcia działań dodatkowych przez banki, polegających na przeprowadzeniu bardziej szczegółowej analizy portfeli kredytowych i dotworzenia odpisów kredytowych, wpływ moratorium pozaustawowego na poziom odpisów i wyniku ECL można ocenić jako niewielki.

2.3.3. Wpływ wakacji kredytowych

Przy analizie sytuacji finansowej banków warto wspomnieć o tzw. wakacjach kredytowych, które zostały wprowadzone na podstawie ustawy z dnia 7 lipca 2022 r. o finansowaniu społecznosciowym dla przedsięwzięć gospodarczych i pomocy kredytobiorcom¹⁵. Przepisy pozwalają na zawieszenie przez kredytodawcę, na wniosek konsumenta, spłaty kredytu hipotecznego udzielonego w walucie polskiej. Zawieszeniu podlega maksymalnie 8-miesięcznych rat kredytu, po cztery raty w 2022 r. i 2023 r. W okresie zawieszenia spłaty kredytu nie są naliczane odsetki. Kredytobiorcy mają dowolność w dokładnym wyborze momentu skorzystania z wakacji kredytowych, co powoduje po stronie banku trudności w oszacowaniu skutków ich udzielenia.

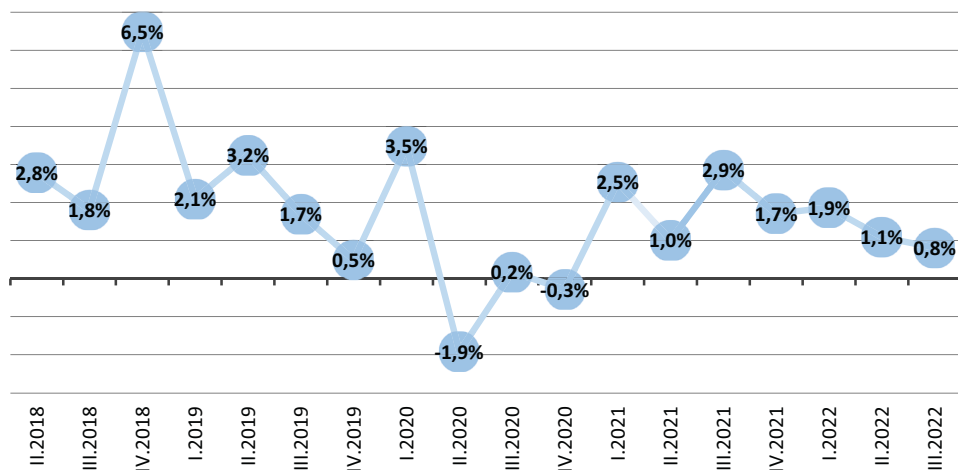
Udzielanie przez banki wakacji kredytowych, podobnie jak w przypadku moratoriów kredytowych, nie powoduje konieczności przeklasyfikowania ekspozycji kredytowej do fazy 2. Dzieje się tak dopiero wtedy, gdy na wzrost ryzyka kredytowego wpływają dodatkowe czynniki wskazujące na problemy dłużnika z regulowaniem zobowiązań.

Należy zauważyć, że wakacje kredytowe, jak już zostało wspomniane, dotyczą kredytów hipotecznych udzielonych w PLN, a zatem zakres ich wpływu na sytuację banków jest ograniczony. Ponadto trzeba zwrócić uwagę, że tego typu kredyty są znacznie lepiej zabezpieczone i lepiej się spłacają. Dla porównania wskaźnik NPL dla badanych banków w trzecim kwartale 2022 r. wynosił 4,5%, a dla kredytów mieszkaniowych zaciągniętych przez gospodarstwa domowe w PLN wskaźnik ten w tym samym okresie kształtował się na poziomie 1,8%. Wyniki te wskazują, że należności objęte wakacjami kredytowymi są znacznie bezpieczniejsze, obciążone mniejszym ryzykiem kredytowym. Można więc wnioskować, że wpływ wakacji kredytowych na wynik ECL nie był szczególnie istotny.

Opisując zagadnienie moratoriów oraz pandemii COVID-19 i ich wpływ na banki, warto przyrzeć się wielkościom należności banków w poszczególnych fazach. Przede wszystkim należy zauważyć, że w sektorze bankowym w naturalny sposób systematycznie zwiększa się stan należności, co obrazuje wykres 2.18. Średnia przyrostu wielkości należności dla analizowanych kwartałów wyniosła 1,8% (kwartał do kwartału). Spadek stanu należności zauważalny był w ostatnim czasie jedynie w 2020 r. (przede wszystkim w drugim kwartale, ale także w czwartym), a więc w okresie, w którym wszyscy borykali się z problemami spowodowanymi COVID-19.

Dane na wykresie 2.19 potwierdzają natomiast, że w wielu bankach w 2020 r. nastąpił spadek należności w fazie 1, przy jednoczesnym ich przyroście w tym okresie w fazie 2 oraz 3. Potwierdza to, że banki w tym czasie dostrzegły zagrożenie spłaty dla zauważalnej grupy ekspozycji kredytowych i przeklasyfikowały je do faz należności bardziej zagrożonych. Najbardziej jest to widoczne w przypadku fazy 2 i banków PEO oraz PKO, co zostało już zasygnalizowane i opisane wcześniej.

15 Dz. U. 2022, poz. 1488 z późn. zm.

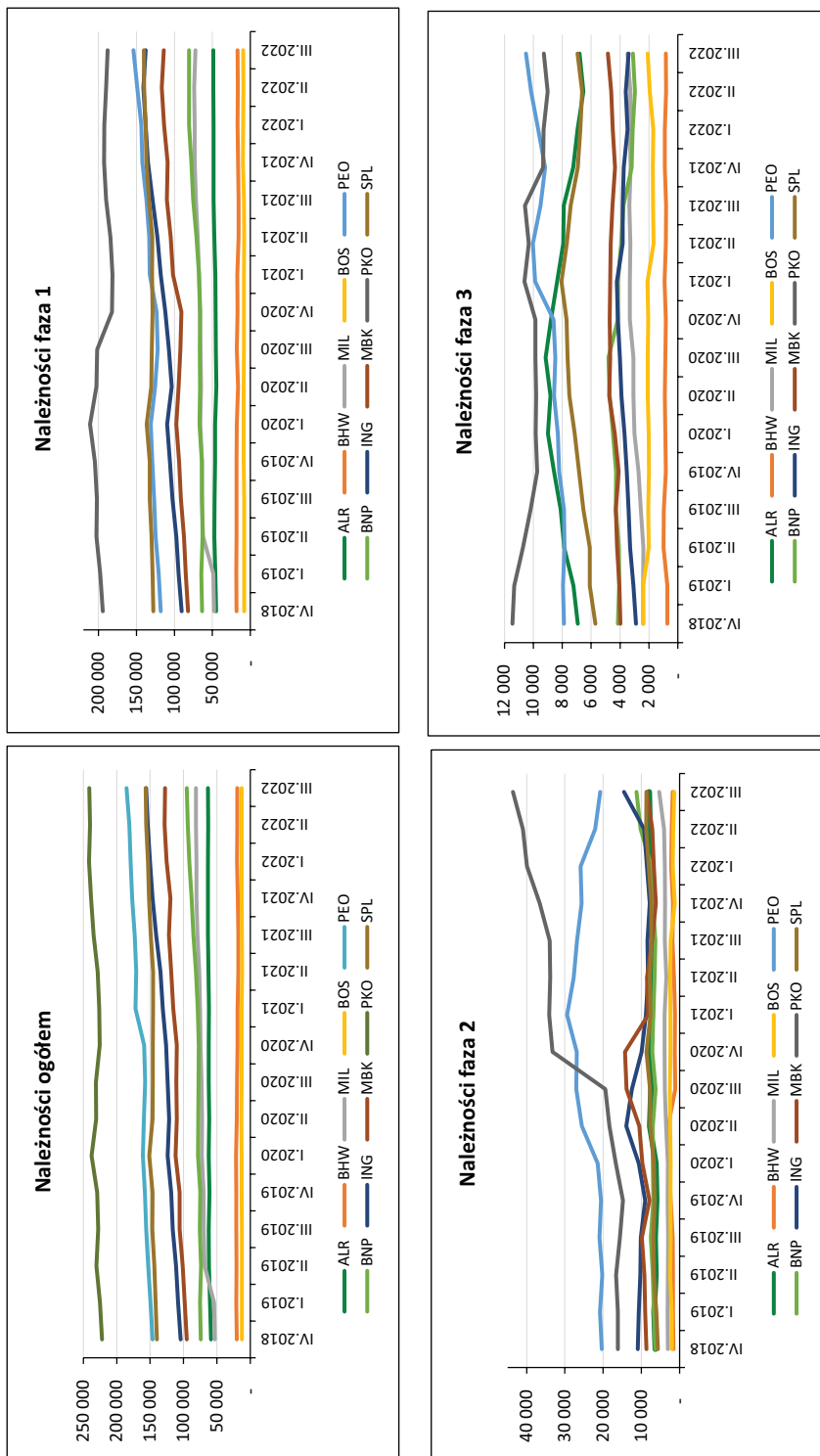

Wykres 2.18. Dynamika zmian poziomu należności badanych banków

Źródło: opracowanie własne.

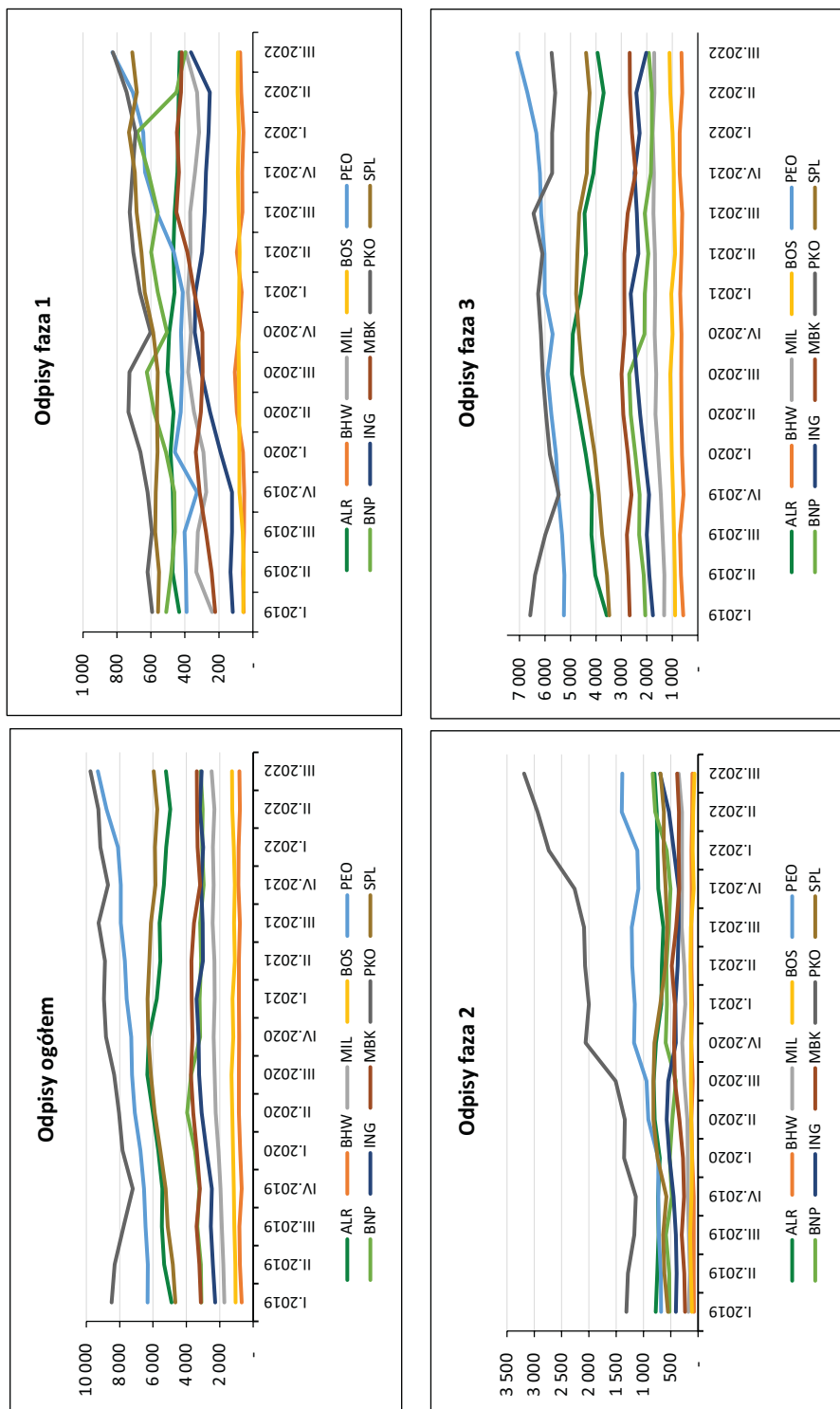
Sytuacją wartą odnotowania jest ponadto spadek w 2021 r. poziomu należności w bankach w fazie 3 oraz w przypadku części banków w fazie 2. Może się to wiązać z przeprowadzoną przez wiele banków przebudową portfeli kredytowych i sprzedażą wierzytelności, przede wszystkim tych obciążonych największym ryzykiem kredytowym, czyli należącym do fazy 3.

Jednocześnie w przypadku odpisów (wykres 2.20) można stwierdzić, że ich wartości odwzorowują zmiany, które zachodziły w poszczególnych fazach należności. Zauważalny jest wzrost ich ogólnego poziomu w czasie, co wiąże się z przyrastającym portfelem kredytowym sektora bankowego. Wzrostowi należności w fazie 2 w 2020 r. towarzyszył wzrost odpisów w fazie 2, a za spadkiem należności w fazie 3 w 2021 r. podążał spadek odpisów w fazie 3, co może wskazywać, że banki w tym okresie dokonały zauważalnych sprzedaży i spisania należności głównie z fazy 3.

Wykres 2.19. Należności badanych banków ogółem oraz w poszczególnych fazach

Źródło: opracowanie własne.

Wykres 2.20. Odpisy badanych banków ogółem oraz w poszczególnych fazach

Źródło: opracowanie własne.

2.3.4. Relacje między odpisami z tytułu utraty wartości należności a oczekiwanymi stratami kredytowymi w bankach giełdowych

Na wykresie 2.21 zaprezentowane zostało porównanie pomiędzy wartością oczekiwanym strat kredytowych w kolejnych kwartałach a zmianą odpisów w czterech wariantach obejmujących ogólny poziom zmian odpisów oraz zmiany odpisów w poszczególnych trzech fazach¹⁶.

Zmiany w pierwszej fazie odpisów są najbardziej wypłaszczone w czasie i można w tym przypadku zaobserwować najmniejszą korelację ($r = 0,13$) z wartością oczekiwanym strat kredytowych. Bardziej widoczna jest korelacja zmian odpisów w fazie 3 ($r = 0,34$), jednak najwyższa korelacja ($r = 0,45$), biorąc pod uwagę poszczególne fazy odpisów, występuje w fazie 2. Porównując wszystkie fazy, odnotować więc można najbardziej istotną zależność pomiędzy wartościami oczekiwanym strat kredytowych a fazą odpisów dla należności, w przypadku których ryzyko kredytowe wzrosło istotnie od momentu początkowego ujęcia.

Uwzględniając ogólny poziom zmiany odpisów, korelacja z wartością oczekiwanym strat kredytowych występuje na zauważalnym poziomie $r = 0,56$. Widoczny jest więc związek pomiędzy tymi dwiema wartościami, nie jest on jednak silny.

Na wykresie 2.21 na lewej osi zaznaczony został wynik ECL, zaś na prawej zmiana stanu odpisów. Dodatkowo wartości zmiany odpisów oznaczają ich zmniejszenie w danym okresie. Warto więc zwrócić uwagę, że wynik z tytułu oczekiwanym strat kredytowych z rachunku zysków i strat jest we wszystkich okresach ujemny, a wartość odpisów w niektórych okresach pogłębia się, zaś w innych odpisy się zmniejszają. Powyższe wynika z nieujmowania przez banki (co zostało opisane szerzej w dalszej części opracowania) w wyniku ECL ważnych pozycji mających wpływ na wartość odpisów, tj. m.in. spisania i sprzedaży wierzytelności. Jak już zostało wspomniane, duże znaczenie mogło to mieć w 2021 r. (wykres 2.19 – należności faza 3).

Wskazane powyżej wartości korelacji pomiędzy wynikiem ECL a zmianą odpisów można uznać za zauważalne, jednak nie silne. Można więc powiedzieć, że sama zmiana odpisów nie pozwala wnioskować o wyniku ECL. Dzieje się tak ze względu na istotny wpływ spisania i sprzedaży wierzytelności przez banki. Czynnikiem decydującym jest spisywanie i sprzedaż często ekspozycji o najgorszej jakości (wspomniany spadek poziomu należności w fazie 3).

Uwagę zwracają również sytuacje, w których banki redukują odpisy (zmiana odpisów jest dodatnia), a wynik ECL się pogłębia (np. odpisy w fazie 3 w czwartym kwartale 2021 r. – wykres 2.21). Banki zakładają więc gorsze wyniki z tytułu oczekiwanym strat kredytowych, pomimo że odpisy się zmniejszają. Takie wyniki mogą właśnie towarzyszyć sytuacjom sprzedaży przez banki należności.

16 W przypadku BOS brak publikowanych danych o odpisach w podziale na fazy dla pierwszego oraz czwartego kwartału 2018 r.

Dla przykładu, PKO w swoim sprawozdaniu finansowym za 2021 r. wskazywał, że przeprowadził pakietowe sprzedaże blisko 40 tys. sztuk wierzytelności od klientów detalicznych oraz gospodarczych, o zadłużeniu ogółem ponad 1331 mln PLN. W wyniku sprzedaży wierzytelności zostały przeniesione wszystkie ryzyka i korzyści, w związku z powyższym PKO zaprzestał ujmowania tych aktywów. Analizie poddane zostały zmiany w poziomach należności, odpisów oraz wyniku ECL, jakie można było zaobserwować pomiędzy trzecim oraz czwartym kwartałem 2021 r. w PKO, co zaprezentowano w tab. 2.11.

Tabela 2.11. Analiza zmiany stanu należności, odpisów oraz wyniku ECL w PKO w trzecim oraz czwartym kwartale 2021 r., w mln PLN

Dane finansowe	Trzeci kw. 2021	Czwarty kw. 2021	Różnica pomiędzy okresami	Komentarz
N3	10 575,0	9 332,0	-1 243,0	Spadek stanu należności w fazie 3 (głównie sprzedaż)
O3	9 263,0	8 688,0	-575,0	Towarzyszący spadkowi należności w fazie 3 spadek odpisów w fazie 3
Wynik ECL	-362	-517	-	Pogarszający się wynik z tytułu oczekiwanych start kredytowych, pomimo zmniejszenia się poziomu odpisów

Źródło: opracowanie własne.

Mając na uwadze duże różnice pomiędzy wynikiem ECL a zmianą stanu odpisów, dokonano próby oszacowania różnicy pomiędzy tymi wartościami, które w dużej mierze wyrażają poziom zjawiska spisywania i sprzedaży wierzytelności przez banki. W różnicy tej zawierają się jeszcze inne wartości, takie jak np. różnice kursowe, jednak analiza sprawozdań finansowych banków pozwala stwierdzić, że są to wartości o znacznie mniejszym znaczeniu.

W tab. 2.12 obliczone zostały różnice pomiędzy wynikiem ECL a zmianą stanu odpisów, które w sposób przybliżony mogą wyrażać poziom wierzytelności sprzedawanych i spisywanych przez banki. Do tego celu wyznaczone zostały wartości wyniku ECL w poszczególnych okresach oraz wartości zmian w odpisach w kolejnych okresach (przy czym wartość dodatnia zmiany odpisów oznacza, że odpisy się zmniejszyły, wartość ujemna natomiast, że odpisy jeszcze wzrosły). Następnie wyznaczona została różnica pomiędzy wartością zmiany odpisów a wynikiem ECL. Tak otrzymany wynik został skorygowany o współczynnik dynamiki należności w fazie 1, aby uwzględnić, że w naturalny sposób przyrasta wielkość portfeli należności banków, rosną przy tym również odpisy i wynik ECL.

Tabela 2.12. Szacunkowa wartość należności sprzedanych/spisanych, w mln PLN

Okres	Wynik ECL	O3 zmiana	O3 zmiana – wynik ECL	Współczynnik korekty (przyrost N1)	Sprzedaż, spisanie i inne		Stan należności na koniec okresu	Relacja sprzedaży, spisania i innych do należności ogółem
					O3 zmiana – ECL, po korekcie o współczynnik	O3 zmiana – ECL po korekcie o współczynnik na koniec okresu		
I kw. 2018	-1 207,7	-	-	-	-	-		
II kw. 2018	-1 556,8	623,9	2 180,7	1,032910375	2 111,2			
III kw. 2018	-1 471,8	271,3	1 743,1	1,016170844	1 715,4			
IV kw. 2018	-1 772,7	2 265,7	4 038,4	1,253775137	3 221,0	7 047,6	927 037,8	0,76%
I kw. 2019	-1 410,1	-1 692,8	-282,7	1,021092092	-276,8			
II kw. 2019	-2 101,8	-670,9	1 431,0	1,036292843	1 380,8			
III kw. 2019	-1 901,8	-523,6	1 378,2	1,017592465	1 354,4			
IV kw. 2019	-1 599,4	599,2	2 198,6	1,010950751	2 174,8	4 633,2	998 721,7	0,46%
I kw. 2020	-2 700,9	-1 526,6	1 174,3	1,029969125	1 140,1			
II kw. 2020	-3 444,8	-1 545,5	1 899,3	0,961553881	1 975,2			
III kw. 2020	-1 946,3	-1 083,3	863,1	0,999065520	863,9			
IV kw. 2020	-2 699,1	683,5	3 382,7	0,981468248	3 446,6	7 425,8	1 012 626,9	0,73%
I kw. 2021	-1 415,5	-421,0	994,5	1,034827431	961,1			
II kw. 2021	-1 372,5	1 048,9	2 421,3	1,017787799	2 379,0			
III kw. 2021	-1 541,2	-613,1	928,1	1,037177891	894,9			
IV kw. 2021	-1 807,0	1 709,4	3 516,4	1,023957517	3 434,1	7 669,0	1 097 304,1	0,70%
I kw. 2022	-1 564,0	38,4	1 602,4	1,014446479	1 579,6			
II kw. 2022	-1 690,3	-22,4	1 667,9	1,010907928	1 649,9			
III kw. 2022	-1 928,6	-742,4	1 186,2	0,997472718	1 189,2	4 418,7	1 139 180,1	0,39%
		Razem			31 194,3			

Źródło: opracowanie własne.

Ze względu na transfery z fazy 2 do 3 otrzymany wynik należy traktować jako dolną granicę szacunku wartości spisania i sprzedaży¹⁷. Na przestrzeni analizowanego okresu sprzedaż i spisanie w bankach mogły stanowić szacunkowo wartość ok. 31 mld PLN. W kwocie tej, jak już zostało wspomniane, znajdują się również inne pozycje, jednak ich udział nie jest duży. Poprzez przyrównanie otrzymanych wartości sprzedaży i spisania należności w kolejnych latach do ogółu wartości należności w poszczególnych latach wyznaczony został udział takich należności w łącznej ich sumie. Jest to wartość poniżej 1% rocznie.

2.3.5. Sprzedaż i spisanie wierzytelności

Banki na mocy stosownych aktów prawnych zostały wyposażone w możliwość zarządzania swoimi portfelami wierzytelności. Jak wynika z art. 5 Prawa bankowego¹⁸, do czynności bankowych należy nabywanie i zbywanie wierzytelności pieniężnych. Ponadto zgodnie z art. 92a wymienionej ustawy banki mogą zawierać z towarzystwami funduszy inwestycyjnych tworzącymi fundusz sekurytyzacyjny albo z funduszami sekurytyzacyjnymi umowy przelewu wierzytelności, a także przenosić w drodze umowy wierzytelności na podmiot emisyjny w celu emisji przez ten podmiot papierów wartościowych, których zabezpieczenie stanowią sekurytyzowane wierzytelności.

Szczególny tryb sprzedaży wierzytelności przez bank reguluje ustawa o restrukturyzacji finansowej przedsiębiorstw i banków oraz o zmianie niektórych ustaw¹⁹ (art. 1). Akt ten w art. 38 i 39 wskazuje, że banki są uprawnione do publicznej sprzedaży wymagalnych wierzytelności bankowych. Powyższe może zostać zrealizowane w drodze przetargu, na podstawie oferty ogłoszonej publicznie lub w wyniku rokowań podjętych na podstawie publicznego zaproszenia²⁰.

Szczegóły dotyczące sprzedaży wierzytelności zostały określone w Kodeksie cywilnym²¹, który wskazuje w art. 509, że „wierzyciel może bez zgody dłużnika przenieść wierzytelność na osobę trzecią (przelew), chyba że sprzeciwiałoby się to ustawie, zastrzeżeniu umownemu albo właściwości zobowiązania”.

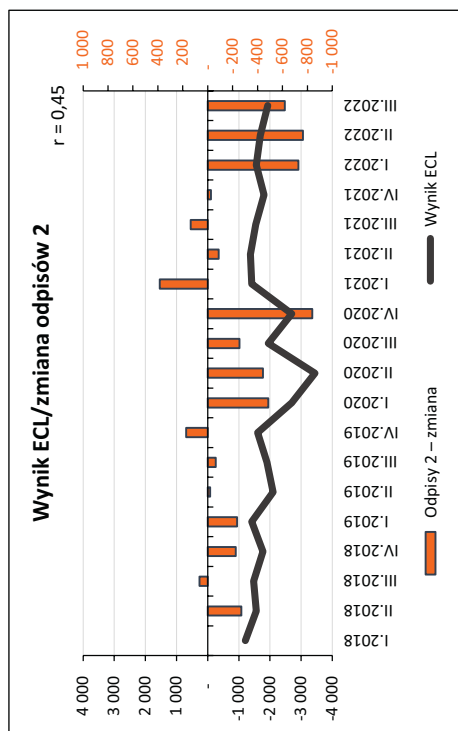
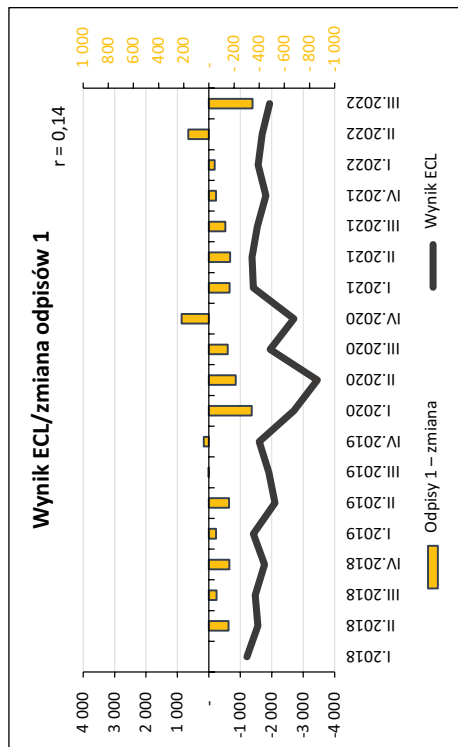
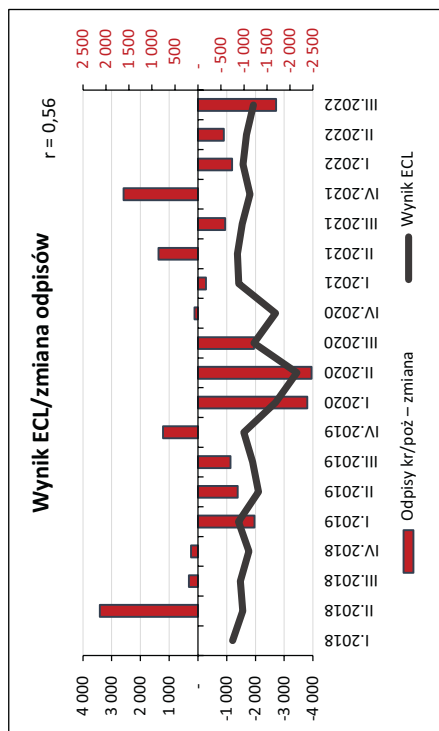
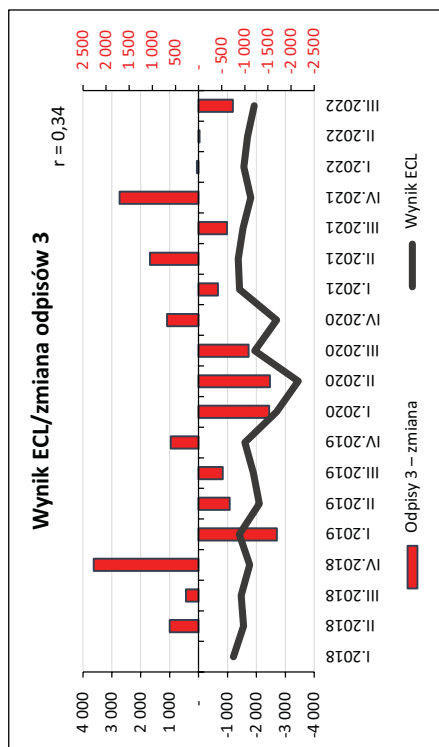
17 Możliwe są też transfery z fazy 3 do 2, które mogłyby zmniejszyć otrzymany wynik, jednak ich skala i prawdopodobieństwo wystąpienia są niewielkie.

18 Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe, t.j. Dz. U. 2022, poz. 1685, art. 70, ust. 1.

19 Ustawa z dnia 3 lutego 1993 r. o restrukturyzacji finansowej przedsiębiorstw i banków oraz o zmianie niektórych ustaw, t.j. Dz. U. 2018, poz. 1439.

20 Dodatkowo ustawa o restrukturyzacji finansowej przedsiębiorstw i banków oraz o zmianie niektórych ustaw określa w art. 41: „Do przelewu wierzytelności, [...], stosuje się przepisy Kodeksu cywilnego o zmianie wierzyciela, z następującymi wyjątkami: 1) w żadnym przypadku nie jest wymagana zgoda dłużnika; 2) przelew nie może być dokonany na rzecz dłużnika lub podmiotu będącego w stosunku do dłużnika podmiotem dominującym lub zależnym [...]”; w art. 42: „Przy publicznej sprzedaży wymagalnych wierzytelności bankowych nie stosuje się przepisów ustawy Prawo bankowe o przestrzeganiu tajemnicy obrotów i stanów rachunków bankowych, w zakresie wierzytelności oferowanych do sprzedaży”.

21 Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny, Dz. U. 1964, nr 16, poz. 93 z późn. zm.

Wykres 2.21. Wynik ECL a zmiana odpisów (z uwzględnieniem faz) w kolejnych kwartałach 2018-2022

Źródło: opracowanie własne.

Ogólne zasady dotyczące tworzenia odpisów i rezerw określa ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości²², która w przypadku banków odsyła (art. 81 ust. 2 pkt. 8c) do rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 1 października 2010 r. w sprawie szczególnych zasad rachunkowości banków²³. Rozporządzenie zaś w § 34 wskazuje, że „Bank może odpisać należność stanowiącą ekspozycję kredytową [...] w ciężar utworzonej na nią rezerwy celowej i przenieść do ewidencji pozabilansowej do czasu jej umorzenia, przedawnienia lub spłaty w przypadku, gdy pozostaje zaklasyfikowana do należności »straconych« przez okres co najmniej roku oraz utworzona na nią rezerwa celowa równa jest kwocie należności pozostającej do spłaty, czyli że wartość netto należności jest równa zero. Wraz z przeniesieniem należności do ewidencji pozabilansowej bank przenosi również odpowiadającą jej rezerwę celową”. § 35 stanowi natomiast, że „Bank wyłącza z ksiąg rachunkowych składnik zobowiązań finansowych lub jego część w przypadku, gdy zobowiązanie wygasło. Zobowiązanie wygasa, gdy obowiązek określony w umowie został wypełniony, umorzony lub wygasł termin jego dochodzenia”.

Wyżej wymienione rozporządzenie wskazuje również, że „Bank zachowuje kontrolę nad przeniesionym składnikiem aktywów finansowych, jeżeli ma prawo do zbycia przeniesionego składnika aktywów finansowych, natomiast nie zachowuje kontroli, jeżeli nabywca ma prawo do zbycia tego składnika aktywów finansowych”. W takiej sytuacji aktywa finansowe spisuje się w ciężar rezerwy celowej bądź odpisu aktualizującego.

Na kolejnym wykresie, czyli 2.22, przedstawione zostały wyniki banków, biorąc pod uwagę wskaźnik NPL obrazujący relację należności w fazie 3 ryzyka²⁴ do należności ogółem w danym okresie, a więc informujący o jakości portfela kredytowego banku oraz kosztów ryzyka, pokazujący relację wyniku ECL, wyrażonego jako suma czterech kolejnych kwartalnych odczytów, do należności ogółem, wyrażonych jako średnia z czterech kolejnych kwartałów. Analiza została przeprowadzona dla trzech okresów: na koniec 2018 r., 2020 r. oraz 2022 r. (w tym przypadku trzeci kwartał). Można stwierdzić, że wzrost wskaźnika NPL powoduje wzrost kosztów ryzyka. W 2018 r. wzrost wskaźnika NPL o 1 p.p. powodował wzrost kosztów ryzyka o 0,0564 p.p. Wpływ ten był najbardziej zauważalny w 2020 r., co związane jest z pandemią COVID-19 – wtedy wzrost wskaźnika NPL o 1 p.p. wiązał się z silniejszym wzrostem kosztów ryzyka, o 0,0982 p.p. Jednak w 2022 r. wynik ten (wzrost o 0,0571 p.p.) powrócił do poziomu sprzed pandemii.

Przechodząc do interpretacji wskaźnika NPL i kosztów ryzyka dotyczących poszczególnych banków, można zauważyć pewne skupienie wyników obu badanych wskaźników w przypadku większości badanej grupy. Koszty ryzyka we wszystkich

22 Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości, t.j. Dz. U. 2021, poz. 217.

23 Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 1 października 2010 r. w sprawie szczególnych zasad rachunkowości banków, Dz. U. 2010, nr 191, poz. 1279.

24 BOS zarówno wartości należności, jak i odpisów w fazie 3 prezentuje w podziale na niewykazujące utraty wartości oraz wykazujące utratę wartości. W opracowaniu obie kategorie uwzględniane są łącznie jako faza 3.

prezentowanych okresach kształtowały się dla poszczególnych banków na poziomie ok. 0,3–1,2%, natomiast wyraźnie w tej kategorii odstaje ALR. Podobnie oceniając wskaźnik NPL, można zauważyć jego zgrupowanie w większości banków na podobnym poziomie. W tej kategorii istotnie wyższe wyniki można zaobserwować w ALR i BOS.

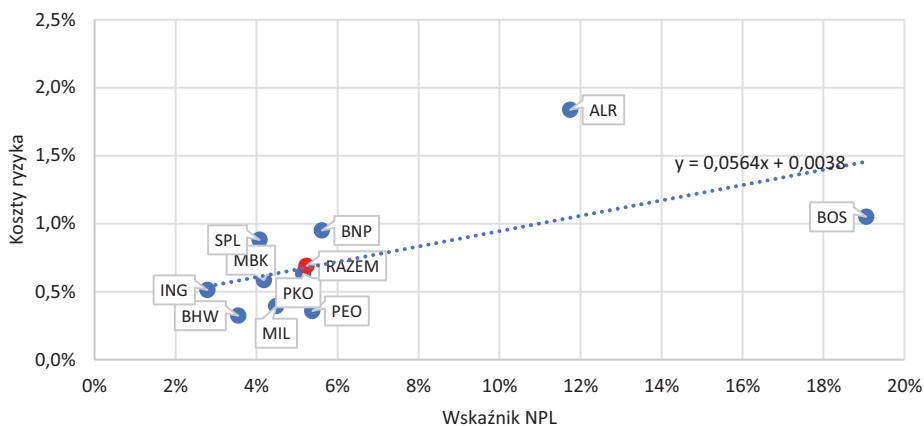
W przypadku BOS jest to związane ze specyfiką jego portfela kredytowego, gdyż bank ten finansuje inwestycje w farmy wiatrowe. Inwestycje te mogą być obciążone dużym ryzykiem i niepewnością, a jednocześnie nie są ukierunkowane na generowanie zysków, lecz raczej rozwój projektów związanych z poszukiwaniem alternatywnych źródeł energii.

Z kolei ALR od 2014 r. realizował strategię wzrostu poprzez przejęcia innych podmiotów sektora finansowego (cztery SKOK-i, Meritum Bank ICB oraz część Banku BPH). Mogło to wpłynąć na jakość jego portfela kredytowego. W przeciągu trzech lat (2014–2016) ALR w wyniku transakcji przejęcia podwyższył wartość należności od sektora niefinansowego o ok. 12 mld PLN, co stanowiło wzrost jego portfela kredytowego o ok. 40%. Ponadto ALR wskazywał na zauważalny wzrost (o 37%) w 2019 r. odpisów aktualizujących z tytułu utraty wartości i rezerw, związanych z ekspozycjami klientów biznesowych z segmentu AGRO – w wysokości 389 mln PLN. Po 2020 r. (okres wybuchu pandemii COVID-19) można jednak zaobserwować stopniową poprawę wskaźników i zmniejszanie się dystansu ALR względem pozostałych banków, biorąc pod uwagę zarówno NPL, jak i wskaźnik kosztów ryzyka (wykresy 2.22 i 2.23).

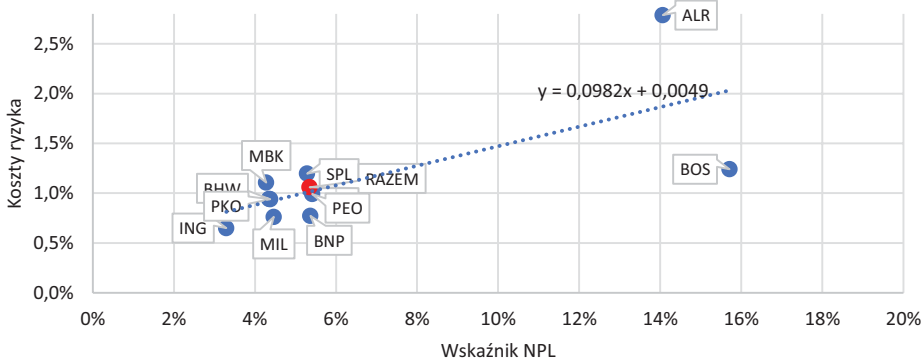
Najniższe wyniki wskaźnika NPL w badanych okresach można natomiast zaobserwować w przypadku ING, który jednocześnie charakteryzuje się jednym z niższych w grupie wyników wskaźnika kosztów ryzyka. Powyższe może wynikać ze stosowania przez ten bank zintegrowanego systemu zarządzania ryzykiem kredytowym i odpowiedniej konstrukcji produktów kredytowych, a także z bardziej restrykcyjnej polityki kredytowej.

Wartości wskaźników NPL i kosztów ryzyka wskazują na jakość portfela kredytowego danego banku. Ta z kolei związana jest ze sposobem budowania portfela kredytowego. Na przykład przejęcia innych podmiotów i ich (niekiedy niepewnych co do spłaty) należności mogą powodować wzrost wskaźników. Istotny jest również apetyt na ryzyko poszczególnych banków (bardziej restrykcyjna polityka udzielania kredytów może sprzyjać obniżaniu się wskaźników). Znaczenie mogą mieć też rodzaje kredytów oraz branże, którym bank udziela finansowania.

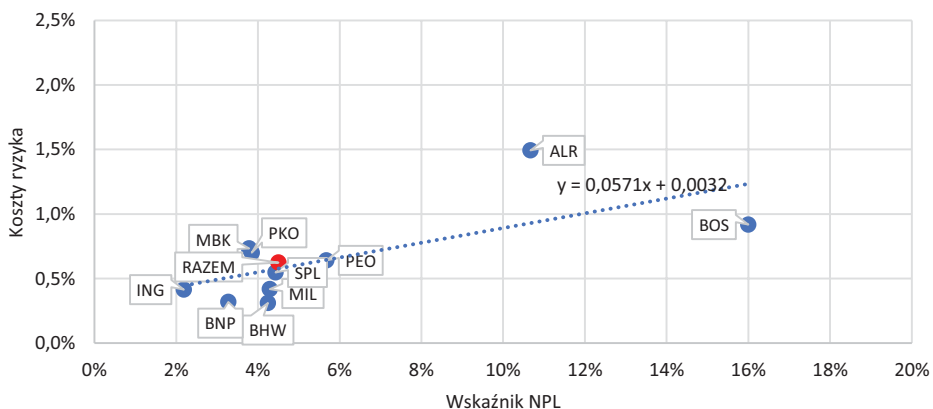
IV kw. 2018

IV kw. 2020

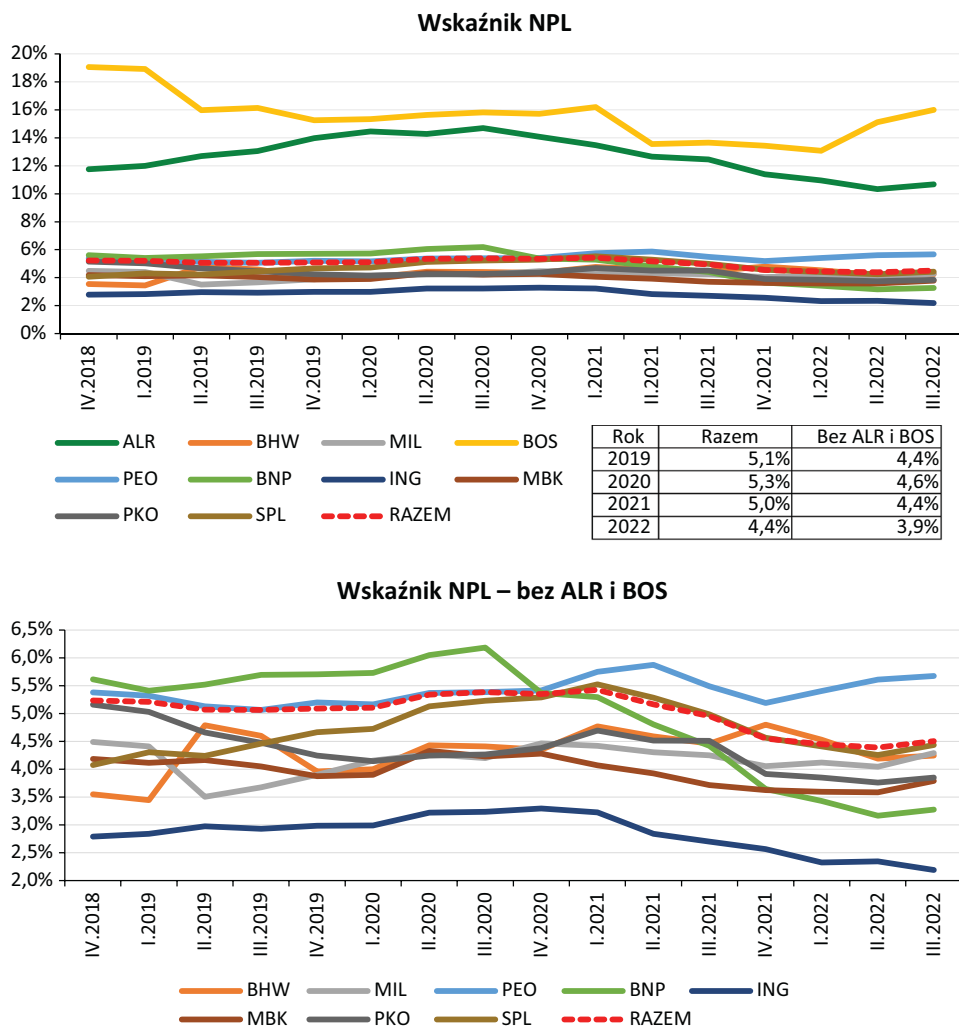

III kw. 2022

Wykres 2.22. Koszty ryzyka i wskaźnik NPL w czwartym kwartale 2018 r., czwartym kwartale 2020 r., trzecim kwartale 2022 r.

Źródło: opracowanie własne.

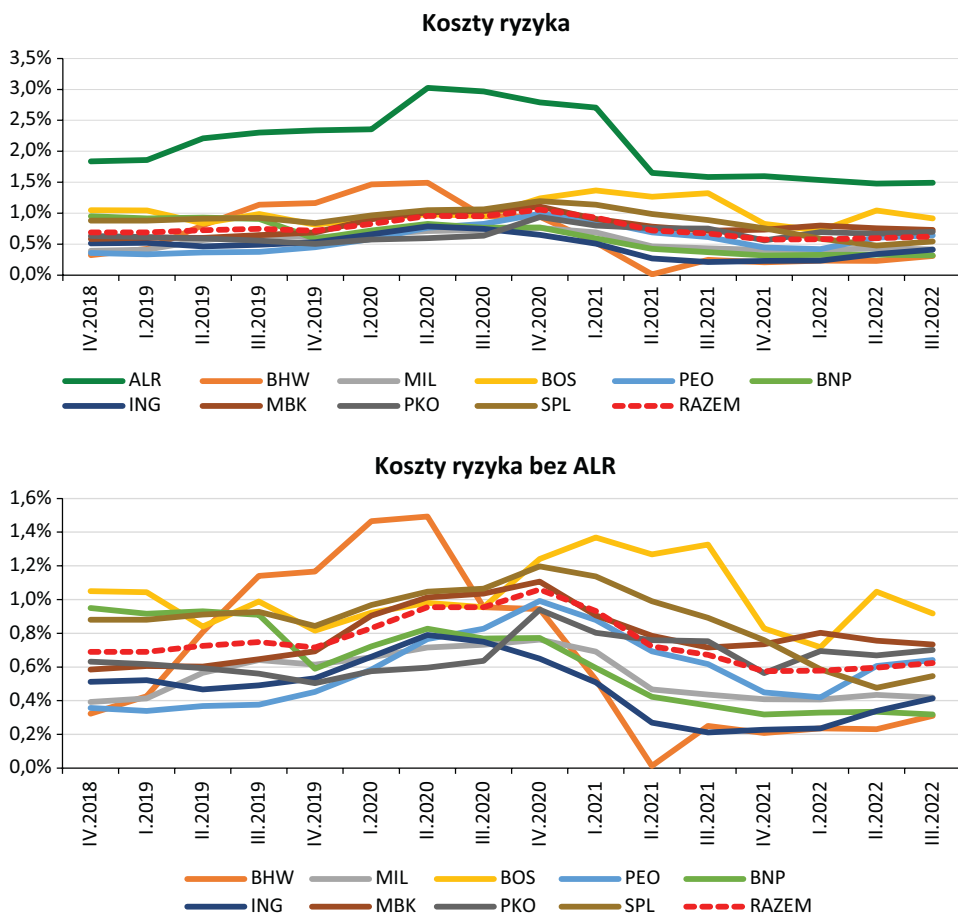

Wykres 2.23. Wskaźnik NPL: czwarty kwartał 2018 r. – trzeci kwartał 2022 r.; wskaźnik NPL: czwarty kwartał 2018 r. – trzeci kwartał 2022 r. bez ALR i BOS

Źródło: opracowanie własne.

Szczegółowe dane dotyczące wskaźników NPL oraz kosztów ryzyka na przestrzeni badanego okresu zostały zaprezentowane na wykresach 2.23 i 2.24. Średni poziom NPL dla badanych banków wyniósł w latach 2019–2021 ok. 5%, a w 2022 r. spadł do 4,4%. Nie uwzględniając danych dotyczących ALR i BOS, tj. banków, których wskaźnik NPL wyraźnie odstawał od reszty, średni poziom wskaźnika NPL był o ok. 0,5–0,7 p.p. niższy. W 2020 r. zauważalny był wzrost wskaźnika NPL w przypadku wszystkich banków (w różnych kwartałach dla poszczególnych z nich), co jest związane z pojawieniem się pandemii COVID-19. Następnie w 2021 r. wartość tego wskaźnika dla banków spadała, jednak w połowie 2022 r. dla większości banków

można zaobserwować ponowne jego odbicie w górę. Podobne zależności można zaobserwować w przypadku wskaźnika kosztów ryzyka. Wzrost wskaźników w połowie 2022 r. wynika z faktu spowolnienia gospodarczego. Zauważalny jest spadek dynamiki PKB w kolejnych kwartałach 2022 r., w tym możliwa recesja, a w związku z tym banki oczekują gorszych wyników na podstawie informacji o przyszłych zdarzeniach gospodarczych (FLI – *Forward-Looking Information*, zagadnienie to zostanie opisane szerzej w rozdziale 4). Wpływ PKB oraz innych zmiennych makroekonomicznych na wyniki banków opisany został szczegółowo w dalszej części opracowania.

Wykres 2.24. Koszty ryzyka: czwarty kwartał 2018 r. – trzeci kwartał 2022 r.; koszty ryzyka: czwarty kwartał 2018 r. – trzeci kwartał 2022 r. bez ALR

Źródło: opracowanie własne.

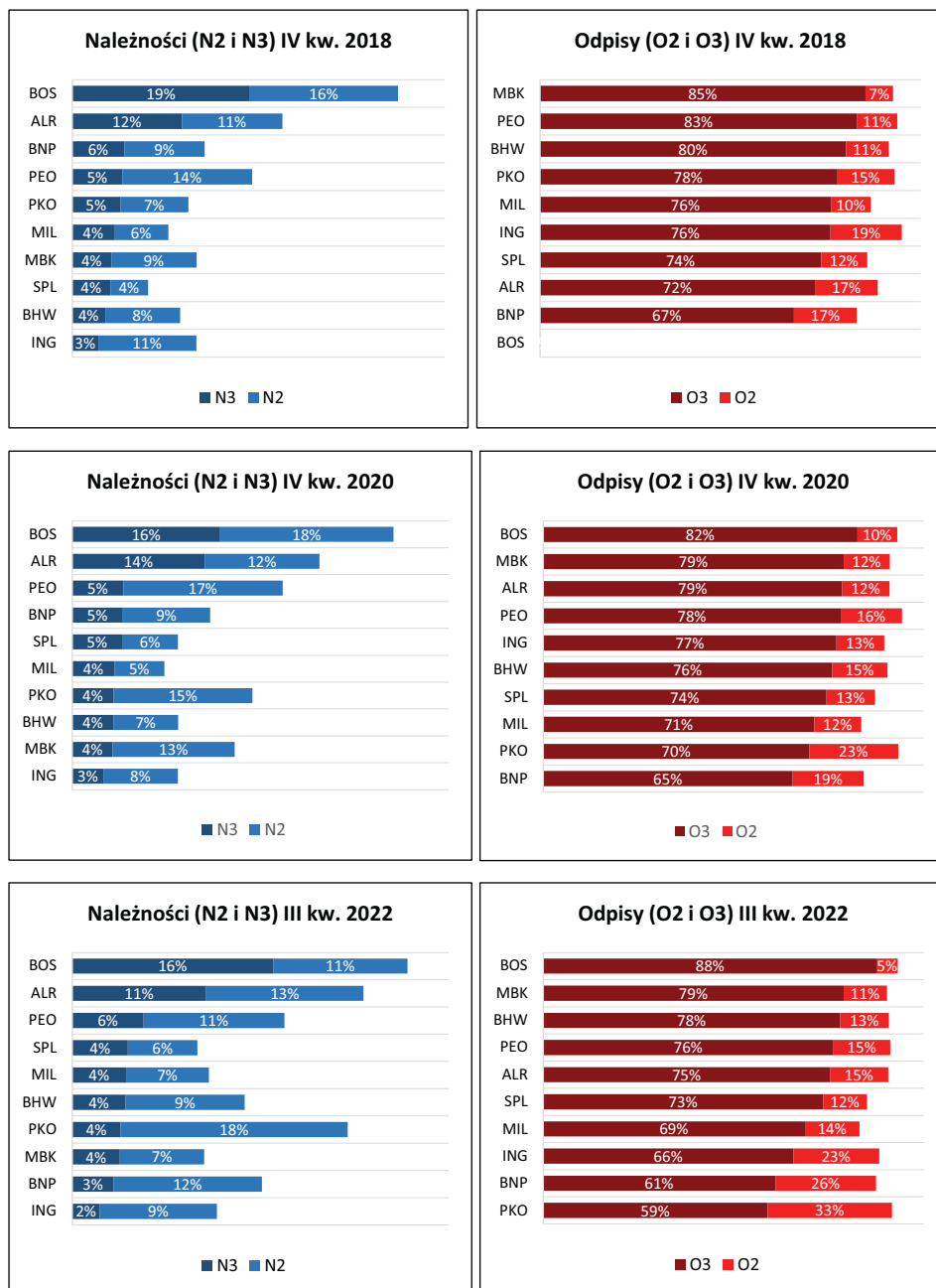
W przypadku kosztów ryzyka (wykres 2.24) uwagę zwraca wynik BHW w drugim kwartale 2021 r. Wpływ na tak niską wartość kosztów ryzyka miał wynik ECL odnotowany przez bank w trzecim kwartale 2020 r. (wynik w drugim kwartale 2021 r. to suma kwartalnych wyników ECL w okresie: trzeci kwartał 2020 r. – drugi

kwartał 2021 r., odniesiony do średniej wartości należności w banku w tym samym okresie). W trzecim kwartale 2020 r. wynik ECL w BHW przyjął rzadko spotykaną wartość dodatnią (25,3 mln PLN). Jak wskazał BHW, głównym powodem rozwiązania odpisów z tytułu oczekiwanych strat kredytowych była redukcja zaangażowania z tytułu należności kredytowych znajdujących w fazie 3. Ponadto nastąpiła poprawa jakości grupy klientów znajdujących się w fazie 2 i przeniesienie ich do fazy 1. Zmiany dotyczyły segmentu bankowości instytucjonalnej, a jakość portfela kredytowego w segmencie detalicznym pozostawała na stabilnym poziomie.

Zaprezentowane wyniki dotyczące wskaźnika NPL, wyrażające udział należności z fazy 3, tj. ze stwierdzoną utratą wartości w ogóle należności, obrazują jakość portfeli kredytowych banków. Warto jednak przyjrzeć się również należnościom i odpisom poszczególnych banków znajdujących się zarówno w fazie 3, jak i 2 (wykres 2.25). Wprawdzie należności w fazie 2 to te, w przypadku których nie zidentyfikowano utraty wartości, stwierdza się jednak istotny wzrost ryzyka kredytowego od momentu początkowego ujęcia. Należy przy tym mieć na względzie, że dla należności w fazie 2 tworzony jest odpis z tytułu oczekiwanej straty kredytowej na cały okres udzielonego finansowania. Stan fazy 2 w sposób istotny wpływa więc na wynik z tytułu oczekiwanych strat kredytowych.

Zarówno ALR, jak i BOS mają wysoki udział należności w fazie 3 i 2 we wszystkich prezentowanych okresach. Pozostałe banki, jak już zostało wspomniane, mają znacznie niższe i bardziej zbliżone do siebie wyniki udziału należności w fazie 3 do całego portfela kredytowego. Uwagę zwraca dosyć wysoki udział należności w fazie 2 w niektórych bankach, zwłaszcza PEO i PKO. W przypadku tego ostatniego udział należności w fazie 2 zwiększył się z wartości 7% na koniec 2018 r. (przez 15% na koniec 2020 r.) do 18% na koniec trzeciego kwartału 2022 r. Przełożyło się to też na wzrost udziału odpisów w fazie 2.

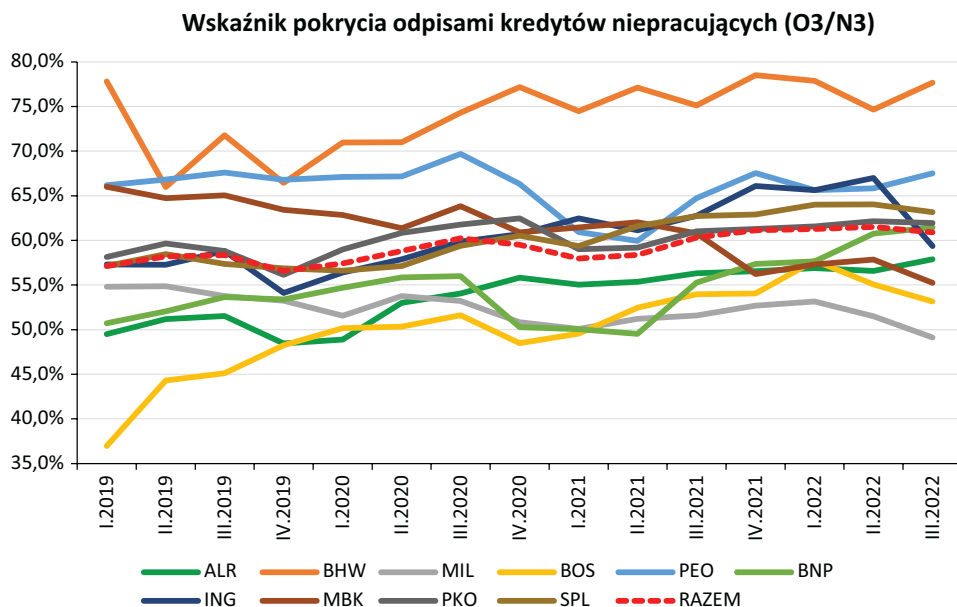
Kolejny wykres, czyli 2.26, przedstawia kształtowanie się wskaźnika pokrycia odpisami kredytów niepracujących dla poszczególnych badanych banków oraz łącznie dla analizowanej grupy. Wskaźnik ten wyraża stosunek odpisów w fazie 3 do należności w fazie 3. Najwyższe wskazania można zaobserwować w przypadku BHW, zaś najniższe wartości odnotowują m.in. BOS oraz MIL. Zbyt niskie poziomy wskaźnika mogą oznaczać niewystarczającą ocenę ryzyka spłacalności kredytów w fazie 3 i utrzymywanie przez banki zbyt niskich poziomów odpisów. Wyższe wartości wskaźnika oznaczają wyższy poziom odpisów w relacji do należności niepracujących. Teoretycznie można by uznać taką sytuację za korzystniejszą i bezpieczniejszą. Z drugiej strony trzeba jednak wziąć pod uwagę, że zbyt wysokie wartości wskaźnika pokrycia odpisami kredytów niepracujących mogą oznaczać, iż bank ma problemy z jakością portfela kredytowego, w związku z czym należności w fazie 3 wymagają utworzenia wyższych odpisów. Dodatkowo może to oznaczać niski poziom zabezpieczenia należności niepracujących. Adekwatne zabezpieczenia spłaty kredytów pozwalają bowiem na utworzenie niższych odpisów. Można więc stwierdzić, że zarówno zbyt niskie, jak i zbyt wysokie wartości wskaźnika powinny zwracać uwagę. Wskaźnik ten powinien być jednak interpretowany z uwzględnieniem ogólnej, specyficznej sytuacji banku.

Wykres 2.25. Należności i odpisy w fazach 2 i 3 w stosunku do należności ogółem: czwarty kwartał 2018 r., czwarty kwartał 2020 r., trzeci kwartał 2022 r.

Objaśnienia: BOS w 2018 r. nie publikował informacji o odpisach w rozbiu na poszczególne fazy

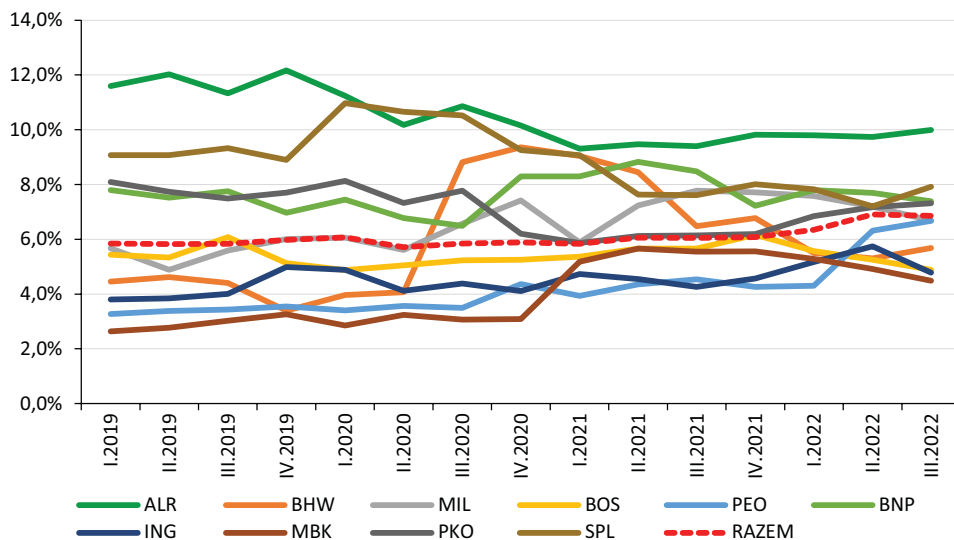
Źródło: opracowanie własne.

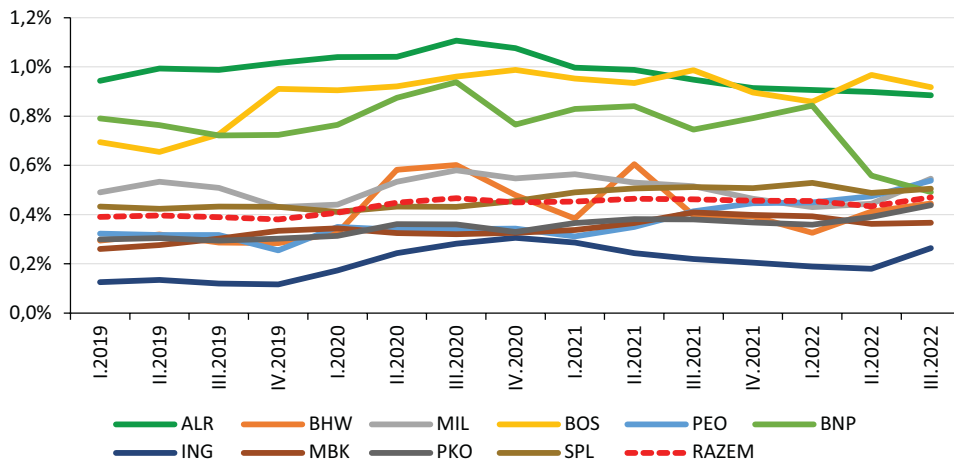
Wykres 2.26. Wskaźnik pokrycia odpisami kredytów niepracujących: pierwszy kwartał 2019 r. – trzeci kwartał 2022 r.

Źródło: opracowanie własne.

Wskaźnik pokrycia odpisami kredytów niepracujących (odpisy w fazie 3 do należności w fazie 3) jest jednym z częściej stosowanych wskaźników. Warto jednak przyrzeć się również wskaźnikowi pokrycia należności w fazie 2 odpisami w fazie 2. Na uwagę należy mieć przy tym skalę. Wskaźnik pokrycia odpisami kredytów niepracujących kształtuje się dla wszystkich banków na poziomie ok. 60%, podczas gdy relacja odpisów w fazie 2 do należności w fazie 2 to już wartości rzędu kilku–kilkunastu procent (wykres 2.27). Natomiast pokrycie odpisami w fazie 1 należności w fazie 1 to wielkości rzadko przekraczające 1% (wykres 2.28). W fazach 1 i 2 wysokimi wynikami wskaźnika wyróżnia się ALR, w fazie 1 dodatkowo BOS i BNP. Także w tym przypadku z pewną ostrożnością należy interpretować wartości wskaźnika, zarówno te nadmiernie wysokie, jak i zbyt niskie, dodatkowo ważna jest specyfika portfela kredytowego danego banku.

Wskaźnik pokrycia odpisami w fazie 2 należności w fazie 2 (O2/N2)**Wykres 2.27.** Wskaźnik pokrycia odpisami w fazie 2 należności w fazie 2

Źródło: opracowanie własne.

Wskaźnik pokrycia odpisami w fazie 1 należności w fazie 1 (O1/N1)**Wykres 2.28.** Wskaźnik pokrycia odpisami w fazie 1 należności w fazie 1

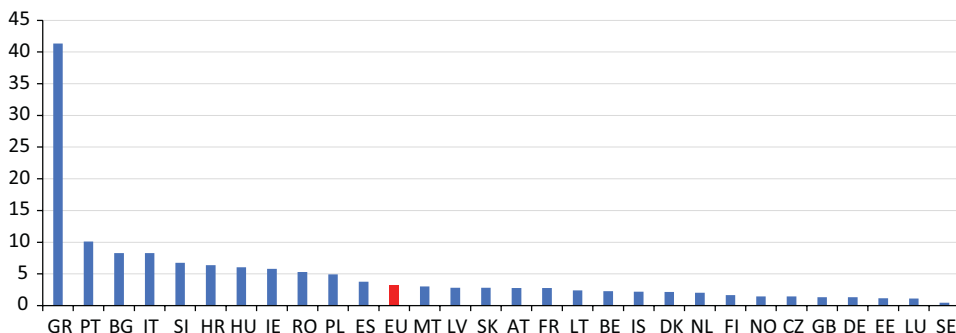
Źródło: opracowanie własne.

Rozdział 3

Odpisy na straty kredytowe w sektorze bankowym w Polsce na tle sektorów bankowych innych krajów europejskich

3.1. NPL w portfelu kredytów brutto w państwach europejskich

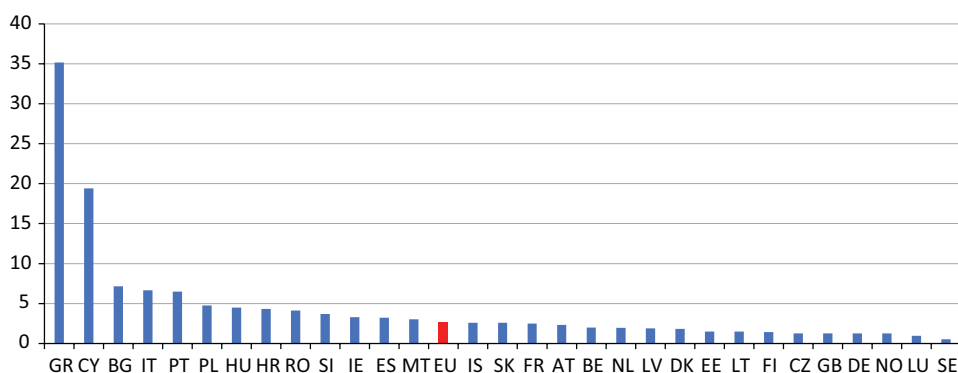
Według Europejskiego Nadzoru Bankowego (EBA) ryzyko kredytowe, charakteryzowane przez publikowane wartości wskaźnika udziału NPL w portfelu należności brutto banków od klientów w krajach europejskich w grudniu 2018 r., w dwóch krajach, tj. Grecji i Portugalii, przekraczało 10%, a dokładniej – w Grecji wynosiło 41,32%, zaś w Portugalii 10,12% (wykres 3.1). Z kolei najniższe wskaźniki zanotowano w Szwecji (0,45%), Luksemburgu (1,11%) oraz Estonii (1,15%). Średnia w krajach europejskich w grudniu 2018 r. wyniosła 3,19%. Polska znalazła się w tym rankingu na dziesiątej pozycji od końca, ze wskaźnikiem NPL na poziomie 4,93%, co nie odbiegało znacznie od średniej UE. Najbliżej średniej UE były Malta (3,04%) i Hiszpania (3,75%).

Wykres 3.1. NPL – udział (%) w portfelu kredytów brutto w krajach europejskich, 31.12.2018

Źródło: European Banking Authority, *Risk Dashboard*, Q4 2018, <https://extranet.eba.europa.eu/sites/default/documents/files/documents/10180/2666948/5836f313-b390-4f24-99bf-815fc036a7ce/EBA%20Dashboard%20-%20Q4%202018.pdf?retry=1> (dostęp: 25.06.2023).

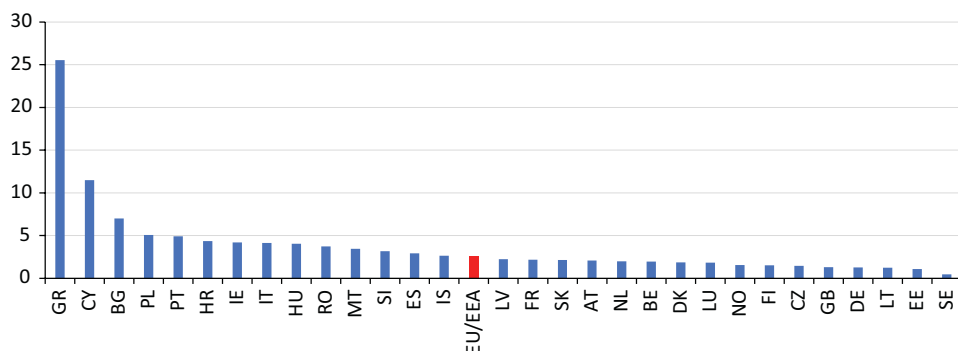
Z kolei w grudniu 2019 r. średni wskaźnik NPL dla UE był niższy w stosunku do grudnia 2018 r. i wynosił 2,7% (wykres 3.2). Nadal najwyższy wskaźnik NPL zanotowano w Grecji (35,2%), chociaż uległ on obniżeniu w porównaniu do jego wartości z poprzedniego roku (41,32%). W czołówce krajów z najwyższym NPL były również Cypr (19,4%), Bułgaria (7,2%), Włochy (6,7%) i Portugalia (6,5%). Kraje, które odnotowały najniższy udział NPL w portfelu należności brutto w krajach europejskich to: ponownie Szwecja (0,5%), Luksemburg (0,9%), następnie Norwegia (1,3%) i Wielka Brytania (1,3%) oraz Finlandia (1,4%). W Polsce wskaźnik NPL nieznacznie spadł (4,8%) w porównaniu do roku 2018 (4,93%), jednak relatywnie Polska, będąc na szóstej pozycji, znalazła się w grupie państw z najwyższym poziomem NPL, oddalając się jednocześnie od średniej UE, która wyniosła 2,7%.

Wykres 3.2. NPL – udział (%) w portfelu kredytów brutto w krajach europejskich, 31.12.2019

Źródło: European Banking Authority, *Risk Dashboard*, Q4 2019, https://www.eba.europa.eu/sites/default/files/document_library/Risk%20Analysis%20and%20Data/Risk%20dashboard/Q4%202019/882137/EBA%20Dashboard%20-%20Q4%202019.pdf (dostęp: 25.06.2023).

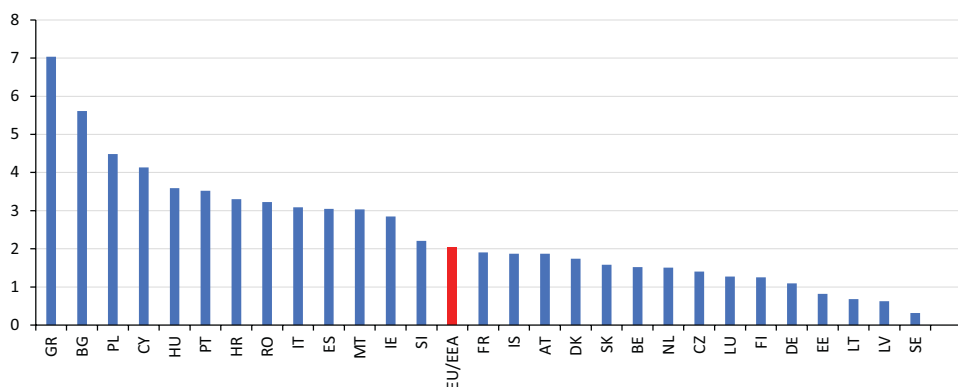
Średni udział NPL w portfelu kredytów brutto w państwach europejskich w grudniu 2020 r. oscylował wokół 2,57% w UE, co oznacza niewielki spadek w porównaniu do grudnia 2019 r. (2,7%). Wskaźnik NPL w Grecji (25,54%) spadł znacząco w porównaniu do roku 2019. Na drugim miejscu uplasował się ponownie Cypr (11,49%), następnie Bułgaria (7,02%). Czwarty najwyższy wskaźnik NPL w grudniu 2020 r. odnotowano w Polsce (5,09%), która wyprzedziła w tym rankingu Portugalię (4,91%). Najniższe wskaźniki NPL odnotowano zaś ponownie w Szwecji (0,46%) i Estonii (1,08%), a także na Litwie (1,25%) oraz w Niemczech (1,27%) (wykres 3.3).

Wykres 3.3. NPL – udział (%) w portfelu kredytów brutto w krajach europejskich, 31.12.2020

Źródło: European Banking Authority, *Risk Dashboard*, Q4 2020, https://extranet.eba.europa.eu/sites/default/documents/files/document_library/Risk%20Analysis%20and%20Data/Risk%20dashboard/Q4%202020/972092/EBA%20Dashboard%20-%20Q4%202020%20-%20footnote%20%281%29.pdf?retry=1 (dostęp: 25.06.2023).

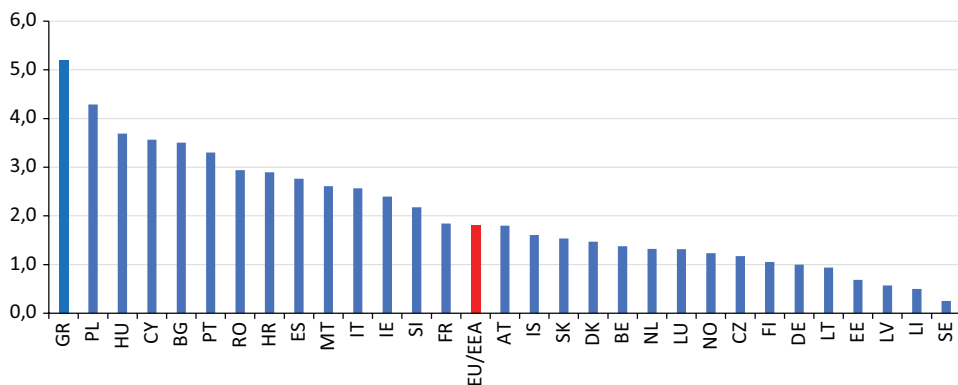
Średni wskaźnik NPL dla krajów UE w grudniu 2021 r. ponownie spadł i wyniósł 2,04% (wykres 3.4) w relacji do roku 2020, kiedy wynosił 2,57%. Najwyższy wskaźnik NPL zanotowano ponownie w Grecji (7,04%), chociaż był to zdecydowany spadek w porównaniu do tego miernika w grudniu 2020 r. (25,54%). Drugie miejsce w tym rankingu zajęła Bułgaria (5,61%), zaś trzecie miejsce należało do Polski z wynikiem 4,48%. W Polsce wskaźnik ten spadł w relacji do roku 2020 (5,09%), jednak na tle badanych krajów europejskich Polska wyprzedziła Cypr, gdzie udział NPL w portfelu kredytów brutto w krajach europejskich spadł z 11,49% w 2020 r. do 4,13% w 2021 r. Najniższe wskaźniki NPL zanotowano w Szwecji (0,32%), na Łotwie (0,62%), Litwie (0,68%) oraz w Estonii (0,82%).

Wykres 3.4. NPL – udział (%) w portfelu kredytów brutto w krajach europejskich, 31.12.2021

Źródło: European Banking Authority, *Risk Dashboard*, Q4 2021, https://www.eba.europa.eu/sites/default/files/document_library/Risk%20Analysis%20and%20Data/Risk%20dashboard/Q4%202021/1029360/EBA%20Dashboard%20-%20Q4%202021%20for%20publication.pdf (dostęp: 25.06.2023).

Na wykresie 3.5 zaprezentowano wskaźnik NPL w krajach europejskich w czerwcu 2022 r. jako ostatnie aktualne dane dostępne w raporcie EBA. Średni wskaźnik NPL dla UE spadł z 2,04% w grudniu 2021 r. do 1,8% w czerwcu 2022 r. W Grecji, która ponownie zajęła pierwsze miejsce w tym zestawieniu, wskaźnik NPL ponownie obniżył się z 7,4% w grudniu 2021 r. do 5,2% w połowie 2022 r. Polska zajęła drugie miejsce w tym rankingu z wynikiem 4,3%, notując niewielki spadek w porównaniu do grudnia 2021 r. (4,48%). Z kolei wskaźnik NPL na Węgrzech wyniósł 3,7%, wzrastając przez pół roku (3,59%). Najniższe wskaźniki NPL znajdujemy w Szwecji (0,3%), Lichtensteinie (0,5%), na Łotwie (0,6%) i w Estonii (0,7%).

Wykres 3.5. NPL – udział (%) w portfelu kredytów brutto w krajach europejskich, 1.06.2022

Źródło: European Banking Authority, *Risk Dashboard*, Q2 2022, https://www.eba.europa.eu/sites/default/files/document_library/Risk%20Analysis%20and%20Data/Risk%20dashboard/Q2%202022/1040158/EBA%20Dashboard%20-%20Q2%202022.pdf (dostęp: 25.06.2023).

Warto podkreślić, że pomimo wcześniejszych obaw, że jakość aktywów może zacząć się pogarszać, banki z UE/EOG nadal zgłaszały niższy wskaźnik kredytów zagrożonych (NPL) (1,8% wobec 1,9% w poprzednim kwartale), spowodowany ciągłym spadkiem NPL (–3,4% w ujęciu kwartalnym) i wzrostem mianownika. Wskaźnik NPL obniżył się do 2,2% dla ekspozycji gospodarstw domowych i do 3,4% dla kredytów wobec przedsiębiorstw niefinansowych – NFC (odpowiednio 2,3% i 3,6% w pierwszym kwartale). Spadek był bardziej wyraźny w ekspozycjach na nieruchomości komercyjne (4,2% w drugim kw. z 4,7% w pierwszym kw.) oraz MSP (4,4% w drugim kw. z 4,8% w pierwszym kwartale)¹.

W tab. 3.1 zaprezentowano wskaźnik kredytów i pożyczek zagrożonych (NPL) w krajach UE w okresie 2018 – czerwiec 2022. Wyniki w podziale na percentyle należy interpretować oddzielnie dla każdego okresu. Tak też, w czerwcu 2022 r., 25. percentyl równy 0,8 oznacza, że dla pierwszych 25% badanych krajów wartość

¹ European Banking Authority, *Risk Dashboard*, Q2 2022, https://www.eba.europa.eu/sites/default/files/document_library/Risk%20Analysis%20and%20Data/Risk%20dashboard/Q2%202022/1040158/EBA%20Dashboard%20-%20Q2%202022.pdf, s. 5 (dostęp: 25.06.2023).

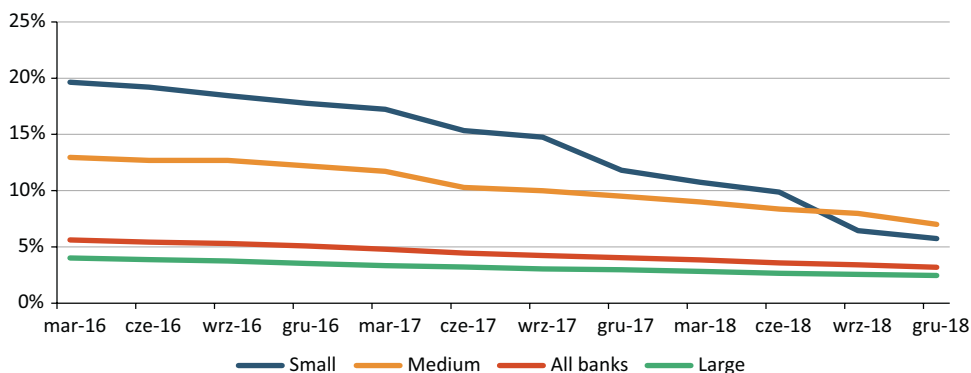
wskaźnika nie przekracza 0,8. Kolejne 25% krajów UE charakteryzuje się wartościami z przedziału (0,8–1,6), mediana (czyli wartość dla kraju znajdującego się w połowie uporządkowanej listy) wynosi dokładnie 1,6. Z kolei, dalsze 25% krajów ma wskaźniki z przedziału (1,6–2,8), zaś ostatnie 25% krajów ma wartości wskaźników powyżej 2,8. Warto również zauważyć, jak średni wskaźnik NPL zmniejszał się z kwartału na kwartał, począwszy od marca 2018 r. do czerwca 2022 r.

Tabela 3.1. Wskaźnik kredytów i pożyczek zagrożonych (*NPL ratio*) w krajach UE w okresie 2018 – czerwiec 2022

Okres	Średnia ważona (%)	25. percentyl	50. percentyl	75. percentyl
1.03.2018	3,8	1,2	2,9	7,4
1.06.2018	3,6	1,2	2,7	6,9
1.09.2018	3,4	1,2	2,6	6,5
1.12.2018	3,2	1,2	2,7	5,7
1.03.2019	3,1	1,2	2,7	5,7
1.06.2019	3,0	1,2	2,6	5,0
1.09.2019	2,9	1,2	2,6	4,6
1.12.2019	2,7	1,2	2,5	4,2
1.03.2020	3,0	1,3	2,5	4,5
1.06.2020	2,9	1,3	2,4	4,3
1.09.2020	2,8	1,2	2,4	3,9
1.12.2020	2,6	1,3	2,3	3,6
1.03.2021	2,5	1,1	2,1	3,5
1.06.2021	2,3	1,0	2,1	3,3
1.09.2021	2,1	1,0	2,0	3,3
1.12.2021	2,0	1,0	1,9	3,0
1.03.2022	1,9	0,8	1,8	2,9
1.06.2022	1,8	0,8	1,6	2,8

Źródło: European Banking Authority, *Risk Dashboard*, Q4 2020, https://extranet.eba.europa.eu/sites/default/documents/files/document_library/Risk%20Analysis%20and%20Data/Risk%20dashboard/Q4%202020/972092/EBA%20Dashboard%20-%20Q4%202020%20-%20footnote%20%281%29.pdf?retry=1; European Banking Authority, *Risk Dashboard*, Q2 2022, https://www.eba.europa.eu/sites/default/files/document_library/Risk%20Analysis%20and%20Data/Risk%20dashboard/Q2%202022/1040158/EBA%20Dashboard%20-%20Q2%202022.pdf (dostęp: 25.06.2023).

Wykres 3.6 prezentuje udział NPL w portfelu kredytów brutto w krajach UE ujęty jako trend w bankach o różnej skali działania. Okres odzwierciedlony na wykresie obejmuje czas od marca 2016 r. do grudnia 2018 r. Banki klasyfikowane są w klasach wielkości według średniej sumy aktywów w okresie od czwartego kwartału 2014 r. do czwartego kwartału 2018 r. Duże banki utrzymują wskaźnik NPL znacznie poniżej 5%, co oddziałuje na wynik tego wskaźnika dla wszystkich banków. Z kolei w bankach średnich wskaźnik NPL spadł poniżej 10% we wrześniu 2017 r. i znajdował się w trendzie malejącym. W małych bankach NPL również spadał z 19,64% w marcu 2016 r. do 5,74% w grudniu 2018 r.

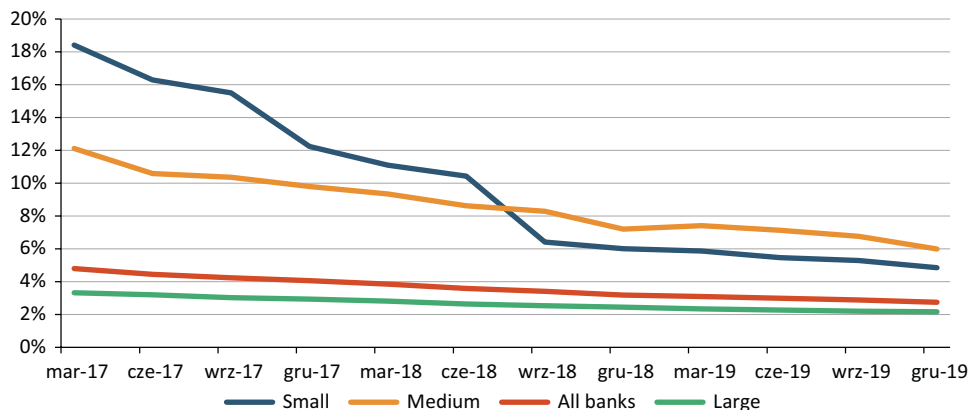

Wykres 3.6. NPL – udział w portfelu kredytów brutto w krajach UE, trend w bankach o różnej skali działania (2016–2018)

Objaśnienia: średnia ważona; banki klasyfikowane są w klasach wielkości według średniej sumy aktywów w okresie od czwartego kwartału 2014 r. do czwartego kwartału 2018 r.

Źródło: jak do wykresu 3.1.

Udział NPL w portfelu kredytów brutto w krajach UE ujęty jako trend w bankach o różnej skali działania w okresie od marca 2017 r. do grudnia 2019 r. został zaprezentowany na wykresie 3.7. Tym razem banki klasyfikowane były w klasach wielkości według średniej sumy aktywów w okresie od czwartego kwartału 2014 r. do czwartego kwartału 2019 r. Wskaźnik NPL w dużych bankach był utrzymywany nawet poniżej 4%. Z kolei w bankach średnich wskaźnik NPL spadł w grudniu 2019 r. do około 6%. W małych bankach NPL również spadał z 18,42% w marcu 2017 r. do 4,85% w grudniu 2019 r.

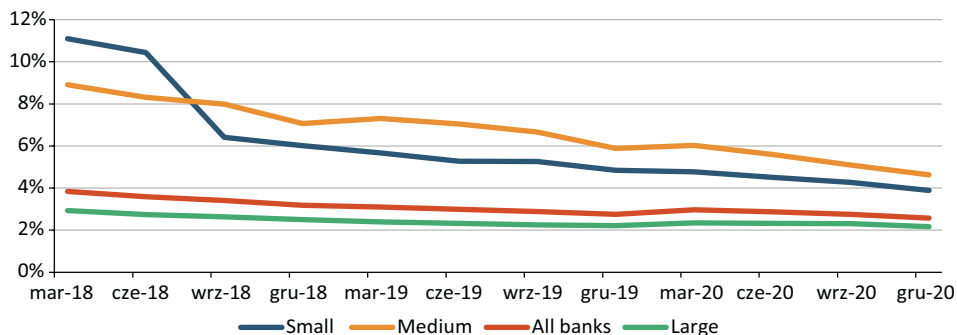

Wykres 3.7. NPL – udział w portfelu kredytów brutto w krajach UE, trend w bankach o różnej skali działania (2017–2019)

Objaśnienia: średnia ważona; banki klasyfikowane są w klasach wielkości według średniej sumy aktywów w okresie od czwartego kwartału 2014 r. do czwartego kwartału 2019 r.

Źródło: jak do wykresu 3.2.

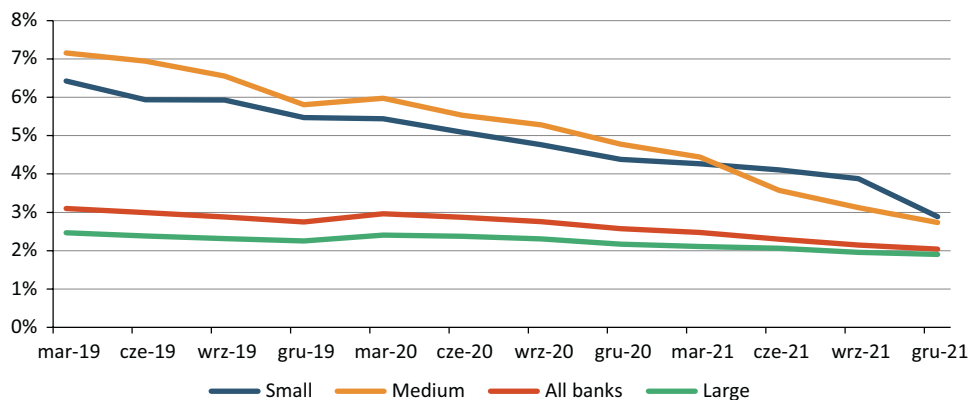
Na wykresie 3.8 zaprezentowano udział NPL w portfelu kredytów brutto w krajach UE ujęty jako trend w bankach o różnej skali działania w okresie od marca 2018 r. do grudnia 2020 r. Klasyfikacja banków miała miejsce w klasach wielkości według średniej sumy aktywów w okresie od czwartego kwartału 2014 r. do czwartego kwartału 2020 r. Duże banki utrzymują wskaźnik NPL znacznie poniżej 3%. Z kolei w bankach średnich wskaźnik NPL utrzymywał się od 8,91% w marcu 2018 r. do 4,63% w grudniu 2020 r. W małych bankach NPL również spadał z 11,10% w marcu 2018 r. do 3,89% w grudniu 2020 r.

Wykres 3.8. NPL – udział w portfelu kredytów brutto w krajach UE, trend w bankach o różnej skali działania (2018–2020)

Objaśnienia: średnia ważona; banki klasyfikowane są w klasach wielkości według średniej sumy bilansowej w okresie od czwartego kwartału 2014 r. do czwartego kwartału 2020 r.

Źródło: jak do wykresu 3.3.

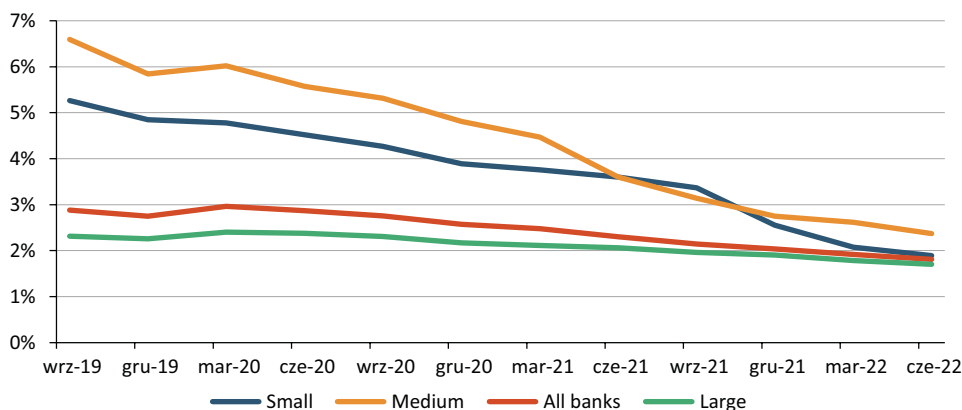
Wykres 3.9. NPL – udział w portfelu kredytów brutto w krajach UE, trend w bankach o różnej skali działania (2019–2021)

Objaśnienia: średnia ważona; banki klasyfikowane są w klasach wielkości według średniej sumy aktywów w okresie od czwartego kwartału 2014 r. do czwartego kwartału 2021 r.

Źródło: jak do wykresu 3.4.

Udział NPL w portfelu kredytów brutto w krajach UE w bankach o różnej skali działania w okresie od marca 2019 r. do grudnia 2021 r. został zaprezentowany na wykresie 3.9. Suma aktywów wzięta pod uwagę w celu klasyfikacji banków w konkretnych klasach wielkości obejmowała okres od czwartego kwartału 2014 r. do czwartego kwartału 2021 r. Wskaźnik NPL w dużych bankach był utrzymywany nawet poniżej lub blisko 3%. Z kolei w bankach średnich wskaźnik NPL spadł z 7,15% w marcu 2019 r. do około 2,73% w grudniu 2021 r. W małych bankach NPL również spadał z 6,42% w marcu 2019 r. do 2,73% w grudniu 2021 r.

Z kolei udział NPL w portfelu kredytów brutto w krajach UE w bankach o różnej skali działania w okresie od września 2019 r. do czerwca 2022 r. został zaprezentowany na wykresie 3.10. Klasyfikacja banków miała miejsce w klasach wielkości według średniej sumy aktywów w okresie od czwartego kwartału 2014 r. do drugiego kwartału 2022 r. Wskaźnik NPL w dużych bankach był utrzymywany zdecydowanie poniżej 3%, osiągając w czerwcu 2022 r. poziom nawet 1,7%. Z kolei w bankach średnich wskaźnik NPL spadł z 6,59% we wrześniu 2019 r. do około 2,37% w czerwcu 2022 r. W małych bankach NPL również spadał z 5,26% we wrześniu 2019 r. do 1,89% w czerwcu 2022 r.

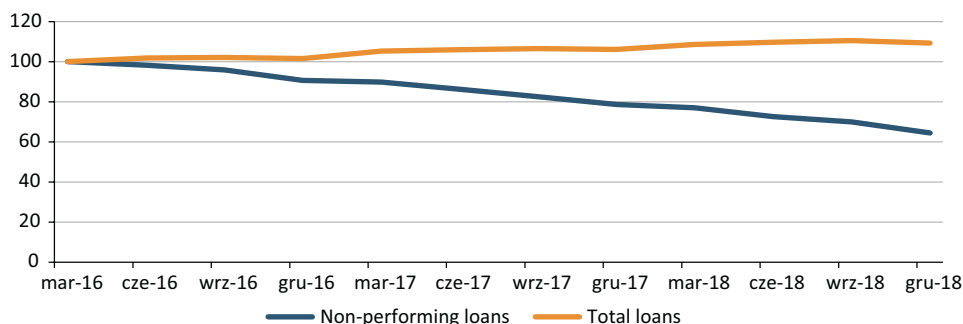

Wykres 3.10. NPL – udział w portfelu kredytów brutto w krajach UE, trend w bankach o różnej skali działania (2019–2022)

Objaśnienia: średnia ważona; banki klasyfikowane są w klasach wielkości według średniej sumy aktywów między czwartym kwartałem 2014 r. a drugim kwartałem 2022 r.

Źródło: jak do wykresu 3.5.

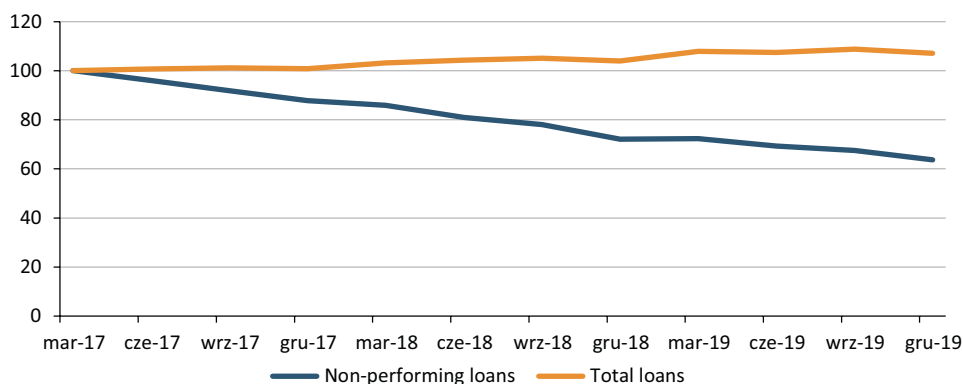
Na wykresach 3.11–3.15 zaprezentowano, jak rozkładał się trend kredytów ogółem w krajach europejskich i kredytów zagrożonych NPL w różnych kwartałach. Na wykresie 3.11 odniesieniem był pierwszy kwartał 2016 r. W perspektywie trzech lat można zauważyć odchylenie się trendów kredytów ogółem od NPL.

Wykres 3.11. NPL na tle kredytów ogółem w krajach europejskich (2016–2018) – trend 2016Q1 = 100

Źródło: jak do wykresu 3.1.

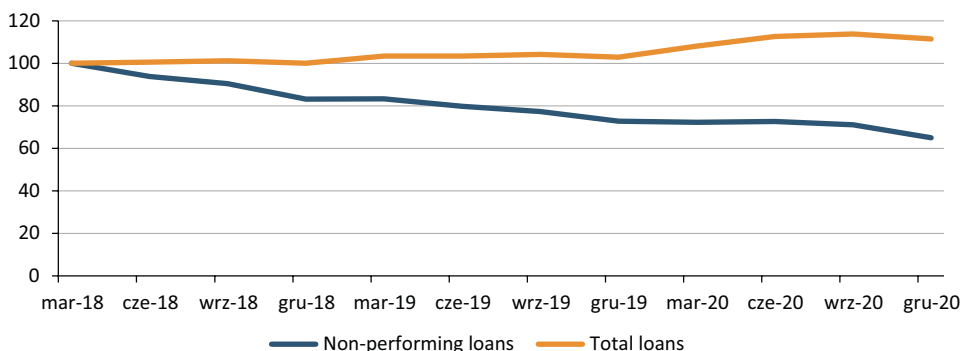
Podobnie na wykresie 3.12 można zauważyć odchylenie trendów kredytów ogółem i NPL. W tym przypadku również zaprezentowano trzyletni zakres czasowy, jednak tym razem odniesieniem był pierwszy kwartał 2017 r.

Wykres 3.12. NPL na tle kredytów ogółem w krajach europejskich (2017–2019) – trend 2017Q1 = 100

Źródło: jak do wykresu 3.2.

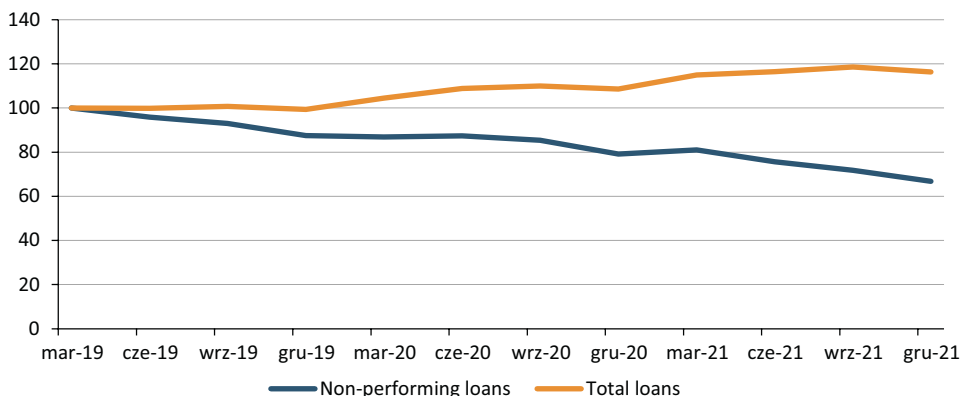
Z kolei odniesieniem dla zaprezentowanych na wykresie 3.13 danych był pierwszy kwartał 2018 r. Kredyty ogółem i NPL przedstawiono dla trzech lat. W tym przypadku również daje się zauważyć odchylenie trendu tych dwóch zmiennych, jednak w 2020 r. można zanotować wyraźne zmiany, szczególnie zwiększenie udzielonych kredytów ogółem.

Wykres 3.13. NPL na tle kredytów ogółem w krajach europejskich (2018–2020) – trend 2018Q1 = 100

Źródło: jak do wykresu 3.3.

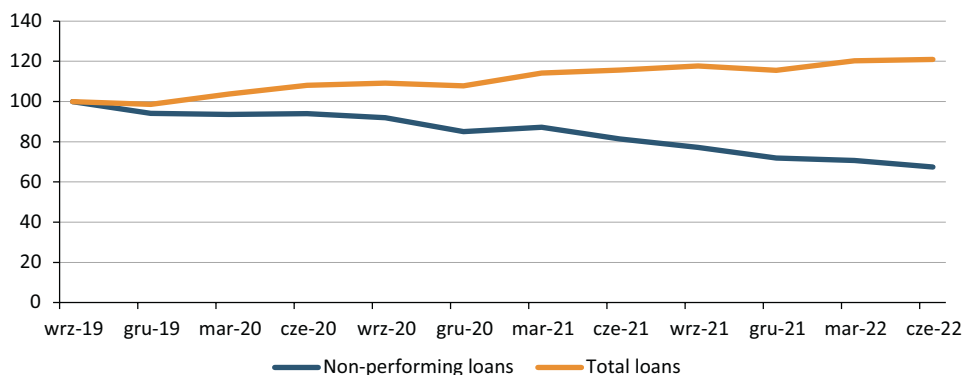
Na wykresie 3.14 punktem odniesienia do badania był pierwszy kwartał 2019 r. W trzyletnim okresie 2019–2021 również można zaobserwować podobne odchylenie się tych dwóch trendów zmiennych, jednak przy większym przyroście kredytów ogółem w porównaniu do okresu 2018–2020.

Wykres 3.14. NPL na tle kredytów ogółem w krajach europejskich (2019–2021) – trend 2019Q1 = 100

Źródło: jak do wykresu 3.4.

Natomiast na wykresie 3.15 punktem odniesienia prezentacji danych był trzeci kwartał 2019 r., a ostatnim zaprezentowanym był drugi kwartał 2022 r. Widać tutaj pewne wahania trendu kredytów zarówno ogółem, jak i NPL.

Wykres 3.15. NPL na tle kredytów ogółem w krajach europejskich (2019–2022) – trend 2019Q1 = 100

Źródło: jak do wykresu 3.5.

3.2. Poziom zabezpieczenia należności kredytowych rezerwami na straty kredytowe

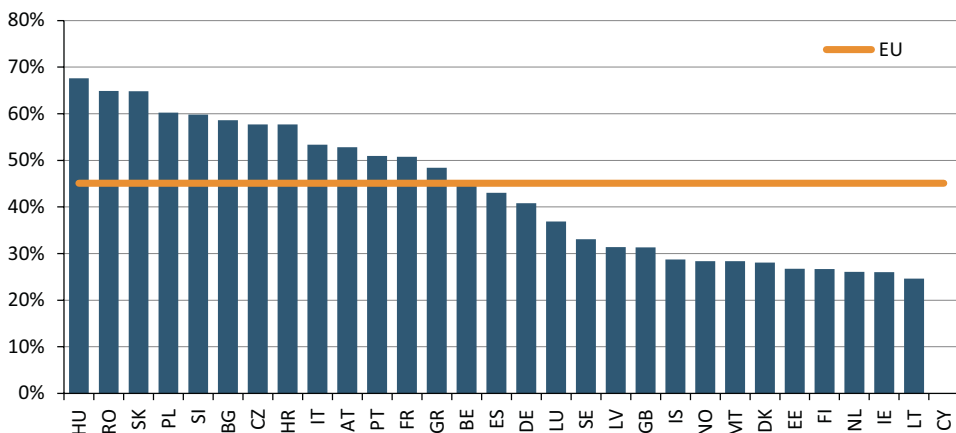
Ważnym aspektem zarządzania ryzykiem kredytowym jest stopień zabezpieczenia należności kredytowych rezerwowymi środkami odpowiednimi do jakości tych należności, czyli utrzymywanie adekwatnych relacji odpisów bilansowych decydujących o wartości netto należności, odniesionych do wartości brutto. Zmiany w czasie wartości tak zdefiniowanych wskaźników, obliczanych dla poszczególnych sektorów rynku, segmentów klientów bądź rodzajów kredytów można interpretować dwójako:

- bezpośrednio wzrost/spadek tak zdefiniowanej relacji świadczy o rosnącym/malejącym w danym okresie zagrożeniu ryzykiem kredytowym, zwłaszcza w odniesieniu do najbliższej przyszłości;
- pośrednio wspomniane relacje charakteryzują także skuteczność zastosowanych zabezpieczeń zwrotności kredytu, a zwłaszcza ich racjonalnie wycenioną wartość i łatwość upłynnienia, co – przypomnijmy – zgodnie z MSSF9 przekłada się na wyższy poziom oczekiwanych przepływów pieniężnych determinujących aktualną bilansową wartość należności kredytowych, umożliwiając zmniejszenie kosztów tworzenia odpisów na straty kredytowe lub – w przypadku niskiej wartości lub trudności z upłynnieniem zabezpieczeń – oznacza konieczność zwiększenia tych odpisów.

Odrębną kwestią jest, czy podjęte w konkretnym banku decyzje o utworzeniu odpisów są adekwatne do rzeczywistej sytuacji w zakresie ryzyka kredytowego i zgodne z obowiązującymi regulacjami (w szczególności z unijnym rozporządzeniem CRR lub z rozporządzeniem Ministra Finansów w sprawie zasad tworzenia

rezerw na ryzyko bankowe²). Bezpośrednie negatywne oddziaływanie odpisów z tytułu utraty wartości na wynik finansowy rodzi niebezpieczeństwo, że przy nieodpowiednim zarządzaniu ryzykiem kredytowym, na skutek błędów modelowych, zbyt optymistycznej oceny zabezpieczeń czy innych umyślnych działań bądź zaniechań, poziom tych odpisów może być zaniżany. Należy jednak pamiętać, że brakująca do wymaganego poziomu kwota odpisów podlega odliczeniu od księgowych (bilansowych) funduszy własnych przy ustalaniu tzw. kapitału regulacyjnego, branego pod uwagę przy ocenie adekwatności kapitałowej banku. Prawidłowy poziom odpisów jest jednocześnie parametrem skrupulatnie weryfikowanym podczas audytu sprawozdań finansowych oraz ocen BION i inspekcji organu nadzorczego.

Na wykresie 3.16 zaprezentowano poziom pokrycia należności odpisami aktualizującymi (poziom wyrezerwowania) na tle krajów europejskich – stan na grudzień 2018 r. Średni poziom wyrezerwowania w krajach UE wynosił 45%. Na tym tle Polska uplasowała się na czwartym miejscu z poziomem pokrycia NPL równym 60%. Przed Polską znalazły się takie kraje, jak Słowacja (65%), Rumunia (65%) oraz Węgry (68%). Najniższy poziom wyrezerwowania zanotowano na Litwie (25%).

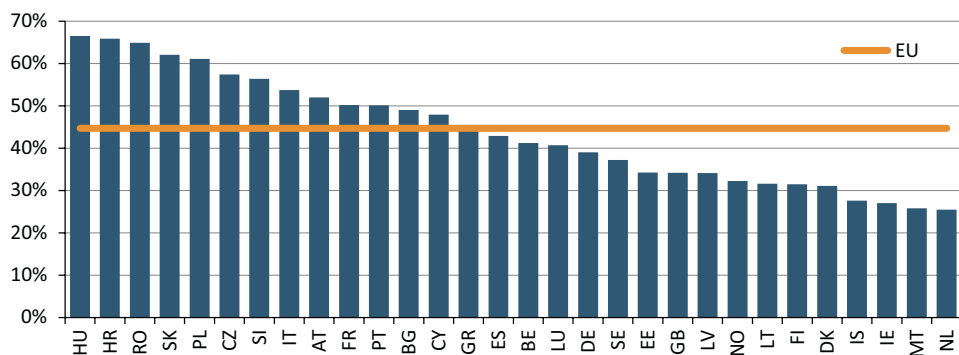

Wykres 3.16. Poziom wyrezerwowania NPL w krajach europejskich (grudzień 2018 r.)

Źródło: jak do wykresu 3.1, średnie ważone według kraju.

Obserwując poziomy wyrezerwowania NPL na wykresie 3.17, obrazujące stan na grudzień 2019 r., zauważamy, że nadal najwyższy poziom pokrycia należności odpisami aktualizującymi na tle krajów UE prezentują Węgry (67%), następnie Chorwacja (66%), Rumunia (65%), Słowacja (62%) i na piątym miejscu Polska (61%). Najniższy poziom wyrezerwowania NPL zanotowały Niderlandy (25%).

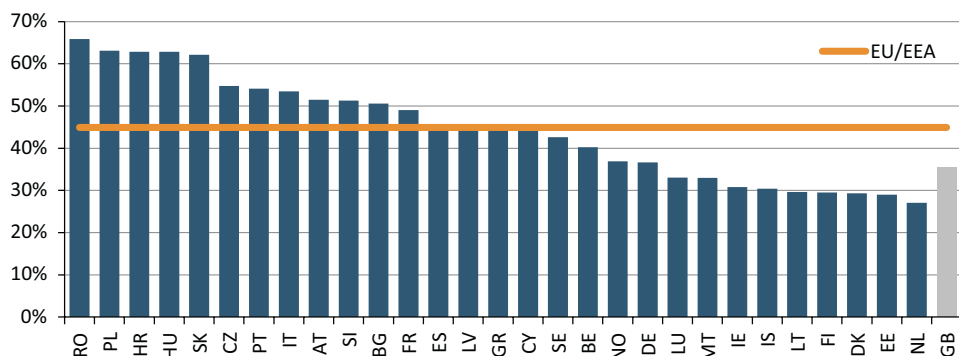
2 Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 16 grudnia 2008 r. w sprawie zasad tworzenia rezerw na ryzyko związane z działalnością banków, t.j. Dz. U. 2019, poz. 520 z późn. zm.

Wykres 3.17. Poziom wyrezerwowania NPL w krajach europejskich (grudzień 2019 r.)

Źródło: jak do wykresu 3.2, średnie ważone według kraju.

W grudniu 2020 r. poziom pokrycia należności odpisami aktualizującymi (wykres 3.18) w Polsce (63%) na tle krajów europejskich nieznacznie wzrósł w porównaniu do grudnia 2019 r., jednak pozycja Polski się zmieniła, ponieważ uplasowała się na miejscu drugim (poprzednio miejsce piąte) wraz z Chorwacją (63%) i Węgrami (63%), za Rumunią (66%). Trzecie miejsce przypadło Słowacji (62%), a najniższy poziom wyrezerwowania NPL zanotowały ponownie Niderlandy (27%).

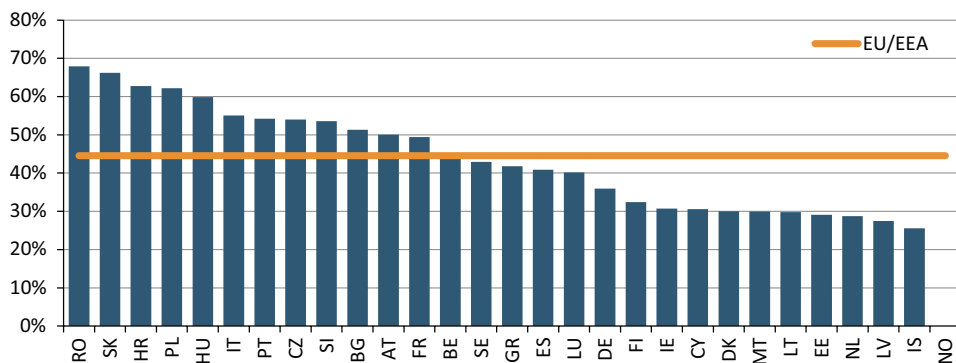

Wykres 3.18. Poziom wyrezerwowania NPL w krajach europejskich (grudzień 2020 r.)

Objaśnienia: od pierwszego kwartału 2020 r. agregaty UE nie zawierają już danych dotyczących banków brytyjskich i obejmują dane dotyczące spółek zależnych banków brytyjskich w krajach UE.

Źródło: jak do wykresu 3.3, średnie ważone według kraju.

Na wykresie 3.19 zaprezentowano poziom wyrezerwowania NPL w krajach UE – stan na grudzień 2021 r. Najwyższy poziom pokrycia należności odpisami aktualizującymi zanotowano w Rumunii (68%), następnie na Słowacji (66%), w Chorwacji (63%) i w Polsce (62%), a najniższy w Islandii (26%).

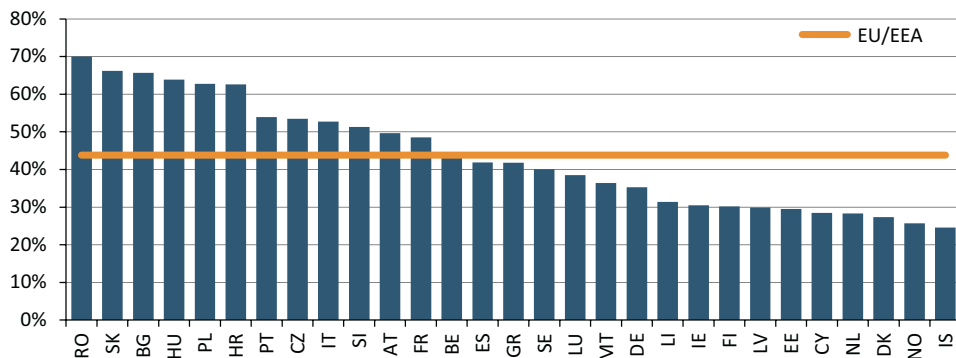

Wykres 3.19. Poziom wyrezerwowania NPL w krajach europejskich (grudzień 2021 r.)

Objaśnienia: średnie ważone według kraju. Banki norweskie nie wdrożyły jeszcze ram sprawozdawczych opartych na CRR2/CRD5. Dlatego dane norweskie są uwzględniane w European Banking Authority, *Risk Dashboard* tylko do marca 2021 r.

Źródło: jak do wykresu 3.4.

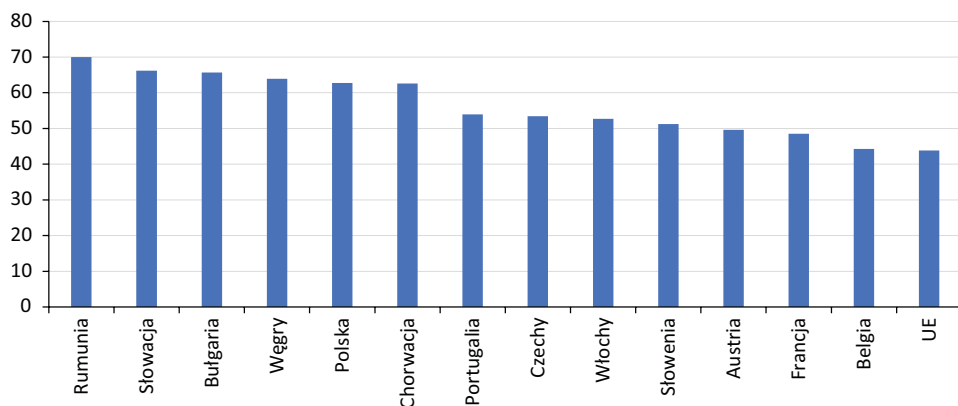
Poziom wyrezerwowania NPL w krajach europejskich w czerwcu 2022 r. (wykres 3.20) przedstawiał się następująco: najwyższy wskaźnik odnotowały Rumunia (70%), Słowacja (66%), Bułgaria (66%), Węgry (64%) oraz Polska (63%) i Chorwacja (63%). Z kolei najniższy wskaźnik odnotowały Islandia (25%) i Norwegia (26%).

Wykres 3.20. Poziom wyrezerwowania NPL w krajach europejskich (czerwiec 2022 r.)

Źródło: jak do wykresu 3.5, średnie ważone według kraju.

Na wykresie 3.21 ponownie zaprezentowano wskaźnik pokrycia zagrożonych kredytów i pożyczek odpisami aktualizującymi (czyli poziom wyrezerwowania), jednak w tym przypadku tylko krajów europejskich, w których wskaźnik ten przekraczał średnią unijną (44%) w czerwcu 2022 r.

Wykres 3.21. Wskaźnik pokrycia zagrożonych kredytów i pożyczek (NPL) w Europie według stanu na czerwiec 2022 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z: *Coverage ratio of non-performing loans Europe 2022*, <https://www.statista.com/statistics/894839/non-performing-bank-loans-coverage-ratio-in-europe> (dostęp: 9.08.2023).

3.3. Poziom wyrezerwowania należności zagrożonych w bankach komercyjnych i spółdzielczych w Polsce

Przyglądając się szczegółowym danym charakteryzującym poziom wyrezerwowania należności kredytowych w polskich bankach (w tab. 3.2 i 3.3 dla banków komercyjnych, w tab. 3.4 i 3.5 dla banków spółdzielczych), mierzony wskaźnikiem pokrycia należności kredytowych stosownymi odpisami zgodnie z regułami obowiązującymi dla poszczególnych faz 1–3, zauważymy pewne rozbieżności wynikające zarówno ze stosowanych standardów rachunkowości, jak i specyfiki struktury rodzajowej i podmiotowej należności kredytowych. Generalnie można stwierdzić, że stosowanie MSSF powoduje, iż skala odpisów w bankach komercyjnych w porównaniu z bankami spółdzielczymi była istotnie większa na przestrzeni lat 2018–2021, co jest szczególnie widoczne w przypadku należności sklasyfikowanych do fazy 2³. W roku 2022 skala wyrezerwowania w bankach spółdzielczych została wydatnie zwiększona (w fazie 3 nawet do 61,4% na koniec grudnia,

3 Zgodnie ze standardami rachunkowości stosowanymi w bankach spółdzielczych, w fazie 2 ryzyka kredytowego są klasyfikowane należności pod obserwacją, zaliczone do tej kategorii nie ze względu na opóźnienie w spłatach, lecz na istotny wzrost ryzyka kredytowego związanego z danym kredytobiorcą.

tj. o 12 punktów procentowych wyżej niż w grudniu 2021 r.), co może stanowić reakcję na stwierdzone w podrozdziale 2.1 pogorszenie się jakości należności od przedsiębiorców indywidualnych i rolników indywidualnych. W tym samym okresie poziom wyrezerwowania należności w fazie 3 w bankach komercyjnych nieco się obniżył (z 60,9 do 60,3%).

Tabela 3.2. Banki komercyjne – odpisy bilansowe na należności ze stwierdzoną utratą wartości (2018–2022)

Segment	Odpisy na należności ze stwierdzoną utratą wartości (w mln zł)				Średnia roczna dynamika (w %)		
	31.03. 2018	31.03. 2020	31.12. 2021	31.12. 2022	marzec 2020/ marzec 2018	grudzień 2021/ marzec 2020	grudzień 2022/ grudzień 2021
Banki komercyjne ogółem							
– faza 1	3 624	4 232	4 616	5 087	2,8	5,2	13,6
– faza 2	6 019	6 076	6 883	9 662	0,2	7,6	53,8
– faza 3	45 392	42 050	37 760	34 425	-1,2	-5,8	-11,8
W tym: duże przedsiębiorstwa							
– faza 1	436	658	1 006	1 079	8,5	30,3	9,7
– faza 2	266	327	776	1 200	3,8	78,3	72,8
– faza 3	6 864	5 468	4 883	4 724	-3,4	-6,1	-4,3
MSP							
– faza 1	754	898	739	755	3,2	-10,1	3,0
– faza 2	998	821	1 091	1 489	-3,0	18,8	48,6
– faza 3	10 616	9 901	8 961	8 444	-1,1	-5,4	-7,7
przedsiębiorcy indywidualni							
– faza 1	571	565	382	347	-0,2	-18,5	-12,3
– faza 2	624	858	875	1 137	6,3	1,2	39,9
– faza 3	6 514	6 764	4 724	4 920	0,6	-17,2	5,5
osoby fizyczne							
– faza 1	1 768	2 051	2 407	2 812	2,7	9,9	22,4
– faza 2	4 056	3 958	4 028	5 676	-0,4	1,0	54,6
– faza 3	20 792	19 224	18 527	15 674	-1,3	-2,1	-20,5
rolnicy indywidualni							
– faza 1	89	49	49	62	-7,5	0,8	35,1
– faza 2	62	103	101	140	10,9	-1,2	51,2
– faza 3	564	636	617	602	2,1	-1,7	-3,3

Źródło: dane miesięczne KNF, obliczenia własne.

Zauważalne jest także postępujące zmniejszanie się różnicowania poziomu wyrezerwowania w poszczególnych segmentach klientów. W marcu 2020 r. poziom ten był w bankach komercyjnych najwyższy w przypadku segmentu przedsiębiorców indywidualnych, sięgając w fazie 3 poziomu 69,1%, przy czym segment ten

jako jedyny charakteryzował się dwucyfrowym wskaźnikiem dla fazy 2 (12,0%), blisko dwukrotnie wyższym niż przeciętna dla pozostałych segmentów (6,8%). Niższy stopień zabezpieczenia odpisami w fazie 3 wykazywały segmenty osób prywatnych (64,7%) i dużych przedsiębiorstw (59,6%). Natomiast najniższymi wskaźnikami wyrezerwowania charakteryzował się segment MSP (49,3% w fazie 3; 4,3% w fazie 2). Poprawa ogólnej sytuacji makroekonomicznej w 2021 r. pozwoliła na lekkie złuzowanie polityki kredytowej i zmniejszenie poziomu wyrezerwowania w fazie 2 (z wyjątkiem dużych przedsiębiorstw i MSP), ale już nie w fazie 3. Natomiast rok 2022 przyniósł ponowne zwiększenie poziomów wyrezerwowania we wszystkich segmentach w fazie 2 oraz w segmentach dużych przedsiębiorstw i rolników indywidualnych w fazie 3.

Tabela 3.3. Banki komercyjne – pokrycie należności ze stwierdzoną utratą wartości odpisami (2018–2022)

Segment	Pokrycie należności ze stwierdzoną utratą wartości odpisami (w %)				Zmiana (w p.p.)		
	31.03. 2018	31.03. 2020	31.12. 2021	31.12. 2022	marzec 2020/ marzec 2018	grudzień 2021/ marzec 2020	grudzień 2022/ grudzień 2021
Banki komercyjne ogółem							
– faza 1	0,46	0,47	0,51	0,57	0,01	0,04	0,06
– faza 2	6,42	6,82	6,31	8,22	0,40	-0,51	1,90
– faza 3	61,16	59,85	60,95	60,30	-1,31	1,10	-0,65
W tym: duże przedsiębiorstwa							
– faza 1	0,38	0,43	0,68	0,66	0,05	0,25	-0,03
– faza 2	2,22	2,70	3,78	4,77	0,48	1,08	1,00
– faza 3	64,98	59,64	61,70	64,46	-5,33	2,06	2,76
MSP							
– faza 1	0,55	0,65	0,61	0,54	0,09	-0,04	-0,06
– faza 2	4,29	4,31	4,55	6,07	0,02	0,24	1,52
– faza 3	50,39	49,30	53,73	50,90	-1,09	4,43	-2,83
przedsiębiorcy indywidualni							
– faza 1	1,17	1,06	0,85	0,94	-0,11	-0,20	0,09
– faza 2	9,47	12,03	9,61	11,69	2,57	-2,42	2,08
– faza 3	64,92	69,15	65,33	64,42	4,23	-3,81	-0,91
osoby fizyczne							
– faza 1	0,38	0,38	0,42	0,52	0,01	0,03	0,11
– faza 2	7,97	8,06	7,51	10,18	0,09	-0,55	2,67
– faza 3	66,24	64,74	64,20	64,32	-1,50	-0,54	0,12
rolnicy indywidualni							
– faza 1	0,77	0,44	0,47	0,68	-0,32	0,03	0,22
– faza 2	8,61	7,17	6,39	7,74	-1,44	-0,78	1,35
– faza 3	54,38	44,95	51,51	55,58	-9,43	6,56	4,07

Źródło: jak do tab. 3.2.

Tabela 3.4. Banki spółdzielcze – odpisy bilansowe na należności ze stwierdzoną utratą wartości (2018–2022)

Segment	Odpisy na należności ze stwierdzoną utratą wartości (w mln zł)				Średnia roczna dynamika (w %)		
	31.03. 2018	31.03. 2020	31.12. 2021	31.12. 2022	marzec 2020/ marzec 2018	grudzień 2021/ marzec 2020	grudzień 2022/ grudzień 2021
Banki spółdzielcze ogółem							
– faza 1	65,1	67,8	74,4	87,8	2,1	5,6	24,0
– faza 2	17,8	16,4	18,1	37,3	-3,9	5,7	141,8
– faza 3	2 328,8	2 715,6	2 876,1	3 469,8	8,3	3,4	27,5
W tym: MSP							
– faza 1	6,7	9,0	8,7	9,8	18,0	-2,0	16,2
– faza 2	7,5	5,9	6,4	17,0	-10,9	5,8	218,6
– faza 3	1 205,0	1 368,7	1 482,5	1 697,0	6,8	4,8	19,3
przedsiębiorcy indywidualni							
– faza 1	0,9	0,2	0,8	0,1	-38,0	147,0	-112,1
– faza 2	2,6	2,1	3,1	5,2	-9,7	28,2	91,3
– faza 3	511,0	591,5	599,1	788,4	7,9	0,7	42,1
osoby fizyczne							
– faza 1	55,9	56,9	63,2	77,4	0,9	6,4	29,8
– faza 2	2,7	2,5	2,5	4,9	-4,4	1,7	123,3
– faza 3	378,4	386,3	349,7	394,4	1,0	-5,4	17,1
rolnicy indywidualni							
– faza 1	1,7	1,6	1,6	0,5	-0,4	-2,8	-87,2
– faza 2	5,1	6,0	6,0	9,3	9,4	-0,4	73,3
– faza 3	226,9	361,3	430,3	572,5	29,6	10,9	44,1

Źródło: jak do tab. 3.2.

W bankach spółdzielczych można zaobserwować w analizowanym okresie systematyczny wzrost salda odpisów na straty kredytowe, przekładający się na rosnące wskaźniki wyrezerwowania należności nieobsługiwanych, pozostające jednak znacznie poniżej ich odpowiedników dla banków komercyjnych. Charakterystyczny jest przy tym zdecydowanie niższy ogólny poziom wyrezerwowania należności w fazie 2, rzędu ułamka procenta, jeszcze na koniec 2021 r., ze wzrostem do poziomu 1,7% w grudniu 2022 r. (przy czym wskaźniki dla rolników indywidualnych pozostawały przez większość analizowanego okresu niemal dwukrotnie wyższe od przeciętnego poziomu). Z kolei, analizując poziom wyrezerwowania należności klasyfikowanych w fazie 3, zauważymy, że jest on najwyższy w przypadku należności od osób prywatnych (65–75%), nieco przewyższając analogiczny wskaźnik dla banków komercyjnych, podczas gdy w pozostałych segmentach klientów jest zdecydowanie niższy w porównaniu z bankami komercyjnymi – odpowiednie wskaźniki utrzymują się w przedziale 43–54% do końca roku 2021 i rosną do 54–70% w roku 2022. Na poziom wyrezerwowania wpływają przede wszystkim działające

w przeciwnych kierunkach: struktura jakościowa portfela należności (większy udział należności w fazie 3 oznacza wyższy wymagany poziom pokrycia odpisami) oraz rodzaj i wartość zabezpieczeń (wyższa wartość zabezpieczeń i lepsze możliwości ich upłynnienia pozwalają na większą redukcję odpisów).

Tabela 3.5. Banki spółdzielcze – pokrycie należności ze stwierdzoną utratą wartości odpisami (2018–2022)

Segment	Pokrycie należności ze stwierdzoną utratą wartości odpisami (w %)				Zmiana (w p.p.)		
	31.03. 2018	31.03. 2020	31.12. 2021	31.12. 2022	marzec 2020/ marzec 2018	grudzień 2021/ marzec 2020	grudzień 2022/ grudzień 2021
Banki spółdzielcze ogółem							
– faza 1	0,12	0,12	0,12	0,15	0,00	0,00	0,03
– faza 2	0,69	0,75	0,91	1,70	0,06	0,16	0,79
– faza 3	41,91	47,45	49,19	61,45	5,54	1,74	12,26
W tym: MSP							
– faza 1	0,05	0,07	0,06	0,07	0,02	0,00	0,01
– faza 2	0,47	0,51	0,60	1,48	0,04	0,09	0,87
– faza 3	36,56	43,21	44,99	55,99	6,65	1,78	10,99
przedsiębiorcy indywidualni							
– faza 1	0,01	0,00	0,01	0,00	–0,01	0,01	–0,01
– faza 2	0,65	0,60	1,08	1,59	–0,05	0,49	0,50
– faza 3	46,48	50,67	49,70	63,06	4,19	–0,97	13,36
osoby fizyczne							
– faza 1	0,35	0,30	0,27	0,34	–0,04	–0,03	0,07
– faza 2	0,93	0,83	0,98	1,65	–0,10	0,15	0,66
– faza 3	64,97	66,79	69,44	76,52	1,82	2,64	7,08
rolnicy indywidualni							
– faza 1	0,01	0,01	0,01	0,00	0,00	0,00	–0,01
– faza 2	1,64	1,59	1,72	2,45	–0,04	0,13	0,72
– faza 3	42,87	45,80	54,28	70,52	2,93	8,48	16,24

Źródło: jak do tab. 3.2.

3.4. Uwagi i rekomendacje

Sytuacja polskiego sektora bankowego w zakresie NPL

Zbyt wysoki poziom kredytów zagrożonych w sektorze bankowym na pewno nie jest sytuacją korzystną dla sektora bankowego. Jak już wspomniano w podrozdziale 1.2, duży odsetek niespłacających się kredytów w portfelu to dla banków obciążenie na kilku poziomach. Brak spłaty kapitału i należnych odsetek powoduje

straty, co wiąże się z pogorszonym wynikiem z działalności kredytowej i obniżoną rentownością banków. Portfele kredytowe zawierające wysoki odsetek kredytów zagrożonych mogą wymagać większej uwagi oraz absorbować siły i czas zarządzających bankami, ograniczając w ten sposób wydajność i potencjał innowacyjny. Ponadto w sytuacji podwyższonego poziomu kredytów zagrożonych banki muszą tworzyć wyższe rezerwy na kredyty znajdujące się w fazie 3, a więc zapewniać dodatkowy bufor na pokrycie ewentualnie niespłaconych kredytów. To z kolei powoduje ograniczanie środków na udzielanie nowych kredytów, a tym samym wiąże się ze zmniejszeniem przychodów. Ograniczona zdolność do udzielania nowych kredytów, a co za tym idzie, brak udzielenia finansowania na nowe inwestycje wpływa na całą gospodarkę.

Mając na uwadze wyniki analizy sytuacji Polski na tle innych państw europejskich w kontekście poziomu kredytów zagrożonych, zaprezentowane w rozdziale 3, należy stwierdzić, że poziom NPL w naszym kraju jest wysoki na tle UE. Dodatkowo, pozycja Polski w prezentowanym okresie (czwarty kwartał 2018 r. – drugi kwartał 2022 r.) pod względem wysokości wskaźnika NPL jest coraz mniej korzystna. Należy przy tym zwrócić uwagę na wysoki poziom wyrezerwowania NPL. Wskaźnik pokrycia kredytów zagrożonych odpisami aktualizującymi osiągał relatywnie wysokie wartości w grupie krajów UE, co oznacza, że kredyty zagrożone są przez banki zabezpieczane poprzez tworzenie stosownie dużych rezerw na ewentualną okoliczność braku spłaty kredytów. Podkreślenia również wymaga, że wskaźnik NPL, choć wysoki na tle państw UE, na przestrzeni ostatnich dwóch dekad (pomijając szczególne okresy, jak np. pandemia COVID-19) obniża się, co zostało zaprezentowane na wykresie 3.22.

Wykres 3.22. Wskaźnik NPL dla sektora niefinansowego: grudzień 2010 r. – grudzień 2022 r.

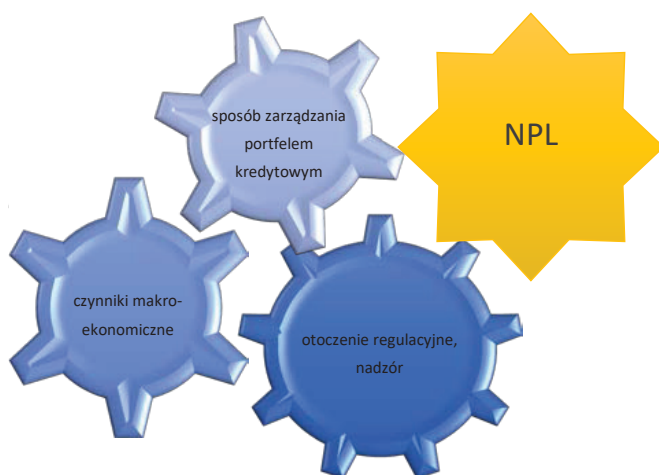
Źródło: na podstawie danych o sektorze bankowym publikowanych przez KNF.

Omawiając zagadnienie udziału kredytów w fazie 3 w całym portfelu kredytowym, trzeba mieć również na uwadze pewną niestabilność otoczenia bankowego w ostatnich okresach, w tym pandemię COVID-19 czy kryzys energetyczny, które przyczyniły się do zahamowania tendencji spadkowej wskaźnika NPL i krótkookresowego jego wzrostu. Również poziom inflacji i ogólne spowolnienie gospodarcze odcisnęły się na wynikach NPL w polskim sektorze bankowym (szczegółowo zagadnienie to zostało opisane w rozdziale 2, por. wykres 2.23).

Wskazując na specyfikę niektórych globalnie występujących zjawisk, takich jak pandemia, należy również wspomnieć, że zarządzanie wskaźnikiem NPL jest zagadnieniem złożonym. Trzeba mieć na uwadze, że wyższe poziomy tego wskaźnika mogą wskazywać na niższą jakość portfela kredytowego. Bardzo restrykcyjne dążenie do ograniczania wskaźnika NPL w pewnym stopniu musiałoby się natomiast wiązać z zaostrzeniem zasad przyznawania kredytów i potencjalnym ograniczeniem akcji kredytowej, co jeszcze bardziej pogorszyłoby wartość wskaźnika, a w okresach różnych perturbacji mogłoby jeszcze wzmoczyć negatywne efekty dla gospodarki.

Determinanty wskaźnika NPL

Analizując zagadnienie udziału należności zagrożonych w ogólnym portfelu kredytowym, można wyróżnić trzy główne obszary wpływów na wskaźnik NPL, co w uproszczeniu przedstawiono na rys. 3.1. Należą do nich: po pierwsze, kształtowanie się czynników makroekonomicznych, po drugie, strategia i metody zarządzania ryzykiem kredytowym przyjęte przez banki oraz, po trzecie, otoczenie prawne, regulacyjne i działanie systemu nadzoru. W tym miejscu należy ponownie zwrócić uwagę na rolę nieprzewidzianych zjawisk w istotny sposób wpływających na gospodarkę. Do takich można zaliczyć np. wystąpienie pandemii czy negatywne dla banków orzecznictwo w zakresie procedowania spraw dotyczących kredytów frankowych.

Rysunek 3.1. Determinanty wskaźnika NPL

Źródło: opracowanie własne.

Kształtowanie się wskaźnika NPL zależy m.in. od zewnętrznych warunków, tj. czynników makroekonomicznych i bieżących możliwości rozwoju gospodarczego. Czynniki takie jak wzrost gospodarczy, niskie bezrobocie czy niższe stopy procentowe, stabilny i rozwijający się rynek nieruchomości sprzyjają zainteresowaniu kredytami zarówno wśród inwestorów, przedsiębiorców, jak i konsumentów. Pozytywne zmiany i utrzymująca się korzystna sytuacja makroekonomiczna prowadzą do poszerzania akcji kredytowej przez banki i zapewniają lepszą spłacalność zaciągniętych przez klientów kredytów (szerzej zagadnienie to zostało opisane w rozdziale 5, por. tab. 5.9).

Istotnym elementem wypracowywania wyniku NPL jest sposób zarządzania portfelem kredytowym w poszczególnych bankach. Banki charakteryzujące się wysokim „apetytem na ryzyko” mogą udzielać finansowania na bardziej ryzykowne inwestycje i – co za tym idzie – osiągać wyższe wskaźniki NPL. Istotne jest również, aby banki stosowały dostatecznie rygorystyczne kryteria kredytowe i właściwie dokonywały oceny wiarygodności kredytobiorców. Ważne w procesie zarządzania spłacalnością kredytów są również: przyjęcie odpowiednich zabezpieczeń dla spłaty kredytu, etap monitoringu pozwalający na odpowiednio wczesną identyfikację w przypadku pojawienia się sytuacji mogących skutkować brakiem spłaty zobowiązań przez kredytobiorcę i stosowną reakcję, a także skuteczność windykacji w sytuacji, w której kredyt przestaje być spłacany.

Omawiając kwestię zarządzania portfelem kredytowym, warto też wziąć pod uwagę specyfikę różnych banków. Dla przykładu, banki komercyjne mogą działać inaczej niż banki spółdzielcze, dysponować innymi, bardziej rozwiniętymi i złożonymi narzędziami oraz doświadczeniem w zakresie zarządzania portfelem kredytowym. Istotny może być ponadto profil działania banków (np. udział w portfelu kredytów hipotecznych, charakteryzujących się lepszą spłacalnością).

Bardzo ważne dla kształtowania się wskaźnika NPL jest również środowisko regulacyjne oraz normy nadzorcze, aczkolwiek wobec zróżnicowania struktury podmiotowej klientów poszczególnych banków czy struktury rodzajowej kredytów, determinującej skalę zagrożenia utratą wartości, trudno byłoby przyjąć z góry określone limity wartości wskaźnika, narzucające np. konieczność sporządzenia odpowiednich planów naprawczych. W każdym razie sektor bankowy w celu radzenia sobie ze zbyt wysokimi wartościami kredytów zagrożonych powinien dysponować odpowiednimi narzędziami i skutecznie reagować w celu redukcji kredytów zagrożonych w sektorze bankowym.

Skuteczne działania zmierzające do ograniczenia i stabilizacji wartości kredytów zagrożonych w portfelach kredytowych banków wymagają więc wzięcia pod uwagę zarówno wewnętrznych działań zarządczych w banku, jak i otoczenia nadzorczo-regulacyjnego, z uwzględnieniem czynników makroekonomicznych.

Metody ograniczania wskaźnika NPL

Zabezpieczeniem dla banków przed sytuacją potencjalnego braku spłaty powinny być odpisy z tytułu utraty wartości należności, tworzone na odpowiednio wysokich poziomach. Jak już jednak wspomniano, zbyt wysokie odpisy wiążą się z gorszym

wynikiem finansowym, ograniczonymi przychodami i mniejszymi możliwościami sprzedaży kolejnych kredytów.

Kolejną istotną kwestią jest zapewnienie dla należności kredytowych odpowiednio wycenionych bezpiecznych, a przy tym płynnych zabezpieczeń zwrotności kredytu, przynoszących wyższy poziom odzysku należności, a przez to pozwalających na obniżenie wspomnianych wyżej odpisów z tytułu utraty wartości.

Dalszą możliwością zmniejszenia wysokiego udziału kredytów zagrożonych w portfelach banku jest ich zbycie, które – w odróżnieniu od całkowitego spisania kredytu na straty – pozwala bankowi chociaż częściowo odzyskać zaangażowane środki. Takie rozwiązanie może przybrać różne formy organizacyjno-prawne:

- komercyjne zbycie zagrożonych należności kredytowych banku funkcjonującym aktualnie firmom windykacyjnym (wynik finansowy dla banku: zmniejszenie sumy bilansowej, odzyskanie kwoty należności tylko częściowo) – ten mechanizm już funkcjonuje w praktyce;
- współudział banku w utworzeniu specjalnie powołanej firmy windykacyjnej lub spółki zarządzania aktywami (AMC – *Asset Management Company*), której zostałyby przekazane należności najbardziej zagrożone (koszt dla banku: wniesienie udziału, zmniejszenie sumy bilansowej, ewentualny przychód: ze skutecznej windykacji należności). Taka spółka mogłaby być powołana np. w ramach instytucjonalnego systemu ochrony (jako spółka-córka organizacji typu System Ochrony Banków Komercyjnych S.A., utworzonej w 2022 r. i uczestniczącej w procesie przymusowej restrukturyzacji Getin Noble Bank S.A.)⁴;
- firma podobnego przeznaczenia jak wyżej mogłaby w sytuacji kryzysowej w systemie bankowym być utworzona centralnie, poprzez wniesienie odpowiedniego funduszu założycielskiego przez budżet państwa lub bank centralny;
- spółka typu AMC lub tzw. *bad bank*, czyli przedsiębiorstwo bankowe, którego aktywami byłyby należności zagrożone przejęte w ramach procesu *resolution* (przymusowej restrukturyzacji lub uporządkowanej likwidacji, prowadzonej zgodnie z zasadami unijnej dyrektywy BRRD – *Bank Recovery and Resolution Directive*) – finansowanie byłoby w tym przypadku zapewnione przez Bankowy Fundusz Gwarancyjny i jego fundusz restrukturyzacji banków, uzupełniony przez składki wnoszone przez banki.

4 Ramy prawne dla tworzenia takich spółek może stanowić przygotowywany w Ministerstwie Finansów projekt ustawy o podmiotach obsługujących kredyty i nabywcach kredytów, wdrażający do polskiego porządku prawnego wytyczne dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/2167 z dnia 24 listopada 2021 r. w sprawie podmiotów obsługujących kredyty i nabywców kredytów, <https://legislacja.gov.pl/projekt/12373852> (dostęp: 28.06.2023).

Rozwiązania zmierzające do redukcji problemu nadmiernie wysokiego wskaźnika NPL w Polsce

W interesie regulatora i nadzorcy powinno być wspieranie banków w radzeniu sobie z trudną sytuacją sektora bankowego, wyrażającą się w zbyt wysokim udziale kredytów zagrożonych w ogólnym portfelu kredytowym. Wyższy wskaźnik NPL to mniejsza zdolność banków do udzielania finansowania i w efekcie brak generowania nowych kredytów dla gospodarki. Wyższy wskaźnik NPL to również obniżona stabilność sektora bankowego. Potrzebne są więc rozwiązania instytucjonalne i regulacyjne, które z korzyścią dla całego otoczenia umożliwiłyby ograniczenie wartości wskaźnika NPL.

Należy zwrócić uwagę, że w zakresie przeciwdziałania zbyt wysokim poziomom NPL zostały już podjęte różnorodne działania.

W raporcie z października 2018 r. *Guidelines on management of non-performing and forborne exposures*⁵ EBA wskazywała, że instytucje kredytowe osiągające wskaźnik NPL na poziomie 5% lub wyższym powinny ustanowić strategię NPE (*non-performing exposures*) jako część ich ogólnej strategii oraz związane z nią ustalenia zarządcze i operacyjne. Wskazano też, że taki poziom wskaźnika NPL (poniżej 5%) pozwoli instytucjom kredytującym na przygotowanie się do zapobiegania narastaniu NPE i do podejmowania działań na odpowiednio wczesnym etapie, aby nie dopuścić do narastania problemu zbyt wysokiego poziomu należności zagrożonych. W dokumentach publikowanych przez EBA⁶ można ponadto znaleźć zdefiniowane kluczowe elementy zarządzania w ramach nadzoru NPE. Proces taki powinien uwzględniać: kierowanie i podejmowanie decyzji, ustalenie modelu operacyjnego, ramy kontroli wewnętrznej, monitorowanie oraz proces wczesnego ostrzegania.

W grudniu 2020 r. Komisja Europejska przedstawiła strategię⁷ mającą na celu zapobieżenie narastaniu w przyszłości kredytów zagrożonych UE w wyniku kryzysu związanego z koronawirusem. Program ten objął cztery główne cele:

1. Dalszy rozwój rynków wtórnych dla zagrożonych aktywów, pozwalający bankom na przeniesienie kredytów zagrożonych z ich bilansów, przy jednoczesnym zapewnieniu dalszej wzmocnionej ochrony dłużników.
2. Reformę unijnych przepisów dotyczących niewypłacalności przedsiębiorstw i odzyskiwania długów, pozwalającą ujednolicić różne ramy regulacyjne

5 <https://www.eba.europa.eu/sites/default/documents/files/documents/10180/2425705/371ff4ba-d7db-4fa9-a3c7-231cb9c2a26a/Final%20Guidelines%20on%20management%20of%20non-performing%20and%20forborne%20exposures.pdf> (dostęp: 29.06.2023).

6 *CP on Draft Guidelines on management of non-performing and forborne exposures*, 25.04.2018, <https://www.eba.europa.eu/sites/default/documents/files/documents/10180/2150686/1c834690-c325-4fdb-92d3-48860d65bb44/2018%2004%2025%20Public%20Hearing%20on%20GL%20on%20NPL%20management.pdf?retry=1> (dostęp: 29.06.2023).

7 https://finance.ec.europa.eu/publications/action-plan-tackling-non-performing-loans-npls-aftermath-covid-19-pandemic_en (dostęp: 28.06.2023).

dotyczące niewypłacalności w całej UE, przy jednoczesnym utrzymaniu wysokich standardów ochrony konsumentów.

3. Wsparcie powstawania, rozwoju i współpracy krajowych spółek zarządzania aktywami na szczeblu UE.
4. Wdrożenie, w razie konieczności, zapobiegawczych środków wsparcia publicznego zapewniających ciągłość finansowania gospodarki realnej zgodnie z unijną dyrektywą w sprawie naprawy oraz restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji banków oraz ramami pomocy państwa.

Warto również wspomnieć o mechanizmie **NPL prudential backstop** wynikającym z wytycznych Europejskiego Banku Centralnego oraz rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/630 z dnia 17 kwietnia 2019 r.⁸ Banki powinny utrzymywać należności w fazie 3 na odpowiednim poziomie i systematycznie ograniczać poziom należności zagrożonych w swoich portfelach. Wiąże się to z faktem, że banki muszą uwzględniać w regulacyjnych funduszach Tier 1 pokrycie wartości posiadanych w portfelu kredytów niepracujących po określonym czasie uznania ich za niepracujące, bez względu na posiadane wobec nich zabezpieczenia.

W przywołanym wyżej rozporządzeniu wskazuje się na dążenie do poprawy odporności systemu finansowego poprzez ustanowienie strategii rozwiązującej problem ekspozycji nieobsługiwanych. Podkreśla się też wagę zapobiegania kumulacji ekspozycji nieobsługiwanych oraz konieczności podejmowania działań mających na celu m.in. utrzymanie stabilności finansowej oraz pobudzania akcji kredytowej i wzrostu gospodarczego w UE. Wskazano, że działania powinny być prowadzone w następujących obszarach:

- nadzór;
- reformy strukturalne ram dotyczących niewypłacalności i odzyskiwania długów;
- rozwój rynków wtórnych w odniesieniu do aktywów zagrożonych;
- wspieranie restrukturyzacji systemu bankowego.

Zwrócono również uwagę, że im dłużej ekspozycja kredytowa jest nieobsługiwana, tym mniejsze prawdopodobieństwo odzyskania jej wartości. Dlatego też wartość rezerw dla ekspozycji nieobsługiwanych, wyrażona poprzez wymóg kapitałowy, powinna zwiększać się z czasem według z góry określonego harmonogramu. Podkreślono również znaczenie zabezpieczenia ekspozycji kredytowych jako dające szansę na ograniczenie strat związanych z brakiem spłaty.

8 Wytyczne wydane przez European Central Bank, Banking Supervision w marcu 2017 r.: *Guidance to banks on non-performing loans*, https://www.bankingsupervision.europa.eu/ecb/pub/pdf/guidance_on_npl.en.pdf?b2b48eefa9972f0ca983c8b164b859ac (dostęp: 28.06.2023). Dokument odnosi się do tematu odpisywania nieściągalnych kredytów. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/630 z dnia 17 kwietnia 2019 r. zmieniające rozporządzenie (UE) nr 575/2013 w odniesieniu do minimalnego pokrycia strat z tytułu ekspozycji nieobsługiwanych, Dz. U. UE L 111 z dnia 25 kwietnia 2019 r., art. 47c, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019R0630&from=EN> (dostęp: 28.06.2023).

Z kolei doceniając rolę nadzoru finansowego w procesie zarządzania należnościami zagrożonymi, można wspomnieć o wydanej przez KNF Rekomendacji R dotyczącej zasad klasyfikacji ekspozycji kredytowych, szacowania i ujmowania oczekiwanych strat kredytowych oraz zarządzania ryzykiem kredytowym. Rekomendacja zawiera wytyczne wskazujące na konieczność posiadania przez banki kompleksowych i proporcjonalnych względem charakteru, skali i złożoności prowadzonej działalności zasady zarządzania ryzykiem, obejmujące czytelną strukturę organizacyjną z jasno określonymi, przejrzystymi i spójnymi zakresami odpowiedzialności, skuteczne procedury służące identyfikacji ryzyka kredytowego, na które banki są lub mogą być narażone, służące zarządzaniu tym ryzykiem, jego przeglądowi i raportowaniu oraz odpowiednie mechanizmy kontroli, w tym wewnętrznej. Działanie według wytycznych Rekomendacji R może wspomagać banki w osiągnięciu i utrzymywaniu bezpiecznych wartości wskaźnika NPL.

Ponadto, nie bez znaczenia jest wprowadzenie opisywanych wcześniej zasad MSSF 9, zgodnie z którymi następuje ujmowanie oczekiwanych strat kredytowych w całym okresie życia poszczególnych instrumentów finansowych, zanim te instrumenty staną się przeterminowane. Banki są również zobligowane uwzględniać kryterium prawdopodobieństwa wzrostu ryzyka kredytowego. Konieczne jest też uwzględnienie scenariuszy makroekonomicznych przy szacowaniu wyniku ECL. Założenia te sprawiają, że banki z większą ostrożnością muszą zarządzać swoimi portfelami kredytowymi.

W zakresie regulacji prawnych warto wspomnieć, że dnia 23 czerwca 2023 r. na stronie internetowej Rządowego Centrum Legislacji zamieszczono projekt ustawy o podmiotach obsługujących kredyty i nabywcach kredytów. Nawiązuje on do konieczności dostosowania przepisów krajowych do wytycznych dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/2167 z dnia 24 listopada 2021 r. w sprawie podmiotów obsługujących kredyty i nabywców kredytów oraz w sprawie zmiany dyrektyw 2008/48/WE i 2014/17/UE. Ustawa ma zapewnić rozwiązania służące zmniejszeniu ryzyka związanego z pozostającymi w bilansach banków ekspozycjami zagrożonymi. Wprowadzane przepisy mają definiować ramy prawne dla podmiotów obsługujących kredyty. Ustawa ma określać warunki działalności, prawa i obowiązki nabywców kredytów, którzy nabywają prawa kredytodawcy wynikające z nieobsługiwanej umowy o kredyt lub samą nieobsługiwaną umowę o kredyt. Nadzór nad procesami wskazanymi w projekcie ustawy ma sprawować KNF, otrzymując kolejną rolę w procesie zarządzania problemem kredytów zagrożonych w systemie bankowym.

Rozdział 4

Schemat tworzenia odpisów i wyznaczania wyniku ECL

Warto przyrzeć się, w jaki sposób banki wyznaczają wynik ECL (*Expected Credit Losses*). Ujęcie odpisów na oczekiwane straty kredytowe oraz wyniku z tytułu oczekiwanych strat kredytowych zostało przeanalizowane na przykładach PKO oraz BHW.

Schemat ustalania wartości odpisów na oczekiwane straty kredytowe w przypadku PKO został przedstawiony na rys. 4.1. W swoim sprawozdaniu finansowym, w prezentowanym przykładzie za 2021 r., bank w oddzielnej nocie (35.3. Kredyty i pożyczki udzielone klientom – zmiany wartości odpisów na oczekiwane straty kredytowe w okresie¹) ujmuje zmiany wartości odpisów na oczekiwane straty kredytowe (w podziale na poszczególne segmenty: kredyty konsumpcyjne, na nieruchomości oraz gospodarcze). Nie wszystkie wymienione tam wartości mają jednak odzwierciedlenie w rachunku zysków i strat, gdzie prezentowany jest wynik oczekiwanych strat kredytowych. Znaczenie dla ustalenia wyniku ECL mają:

- zwiększenia w związku z utworzeniem i nabyciem;
- zmiany ryzyka kredytowego (netto);
- zmniejszenia w związku z zaprzestaniem ujmowania;
- zmiany wynikające z modyfikacji bez zaprzestania ujmowania (netto);
- aktualizacja stosowanej metody dokonywania oszacowań (netto).

tj. pozycje, które odpowiadają wartości udzielonych klientom kredytów i pożyczek, wycenianych według zamortyzowanego kosztu.

W wymienionej nocie 35.3 znajdują się jeszcze dwie pozycje, które nie są przenoszone do rachunku wyników, są to:

- spisania;
- inne zmiany (uwzględniające efekt różnic kursowych, odsetek, wycenę).

Suma wszystkich wymienionych pozycji odpowiada różnicy pomiędzy wartością odpisów na oczekiwane straty kredytowe w roku bieżącym i w roku poprzednim.

1 Sprawozdanie finansowe PKO Banku Polskiego SA za rok zakończony 31 grudnia 2021 r.

KREDYTY I POŻYCZKI UDZIELONE KLIENTOM - ZMIANY WARTOŚCI ODPIŚW NA OCZEKIWANE STRATY KREDYTOWE W OKRESIE	Faza 1	Faza 2	Faza 3	Razem	w tym POCI
31.12.2021					
Wycena: wg zamortyzowanego kosztu					
Kredyty konsumpcyjne					
Wartość na początek okresu	(198)	(421)	(927)	(1 546)	(4)
Transfer z fazy 2 i 3 do fazy 1	(8)	8	-	-	-
Transfer z fazy 1 i 3 do fazy 2	227	(235)	8	-	-
Transfer z fazy 1 i 2 do fazy 3	163	341	(373)	-	-
Zwiększenia w związku z utworzeniem i nabyciem	(91)	(14)	(39)	(144)	(1)
Zmiany ryzyka kredytowego (netto)	(291)	(100)	36	(355)	25
Zmniejszenia w związku z zaprzestaniem ujmowania	2	6	15	23	-
Zmiany wynikające z modyfikacji bez zaprzestania ujmowania (netto)	(9)	(4)	1	(12)	-
Aktualizacja stosowanej metody dokonywania oszacowań (netto)	2	12	5	19	-
Spisania	-	-	462	462	15
Inne zmiany*	(14)	17	(169)	(166)	(7)
Wartość na koniec okresu	(128)	(520)	(981)	(1 629)	28
* Inne zmiany uwzględniają efekt różnic kursowych, odsetek, wycofanie.					

KREDYTY I POŻYCZKI UDZIELONE KLIENTOM - ZMIANY WARTOŚCI ODPIŚW NA OCZEKIWANE STRATY KREDYTOWE W OKRESIE	Razem
31.12.2021	
Wycena: wg zamortyzowanego kosztu	
Kredyty na nieruchomości	
Wartość na początek okresu	(1 933)
Transfer z fazy 2 i 3 do fazy 1	-
Transfer z fazy 1 i 3 do fazy 2	-
Transfer z fazy 1 i 2 do fazy 3	-
Zwiększenia w związku z utworzeniem i nabyciem	(18)
Zmiany ryzyka kredytowego (netto)	(140)
Zmniejszenia w związku z zaprzestaniem ujmowania	15
Zmiany wynikające z modyfikacji bez zaprzestania ujmowania (netto)	(4)
Spisania	266
Inne zmiany*	(99)
Wartość na koniec okresu	(1 913)

KREDYTY I POŻYCZKI UDZIELONE KLIENTOM - ZMIANY WARTOŚCI ODPIŚW NA OCZEKIWANE STRATY KREDYTOWE W OKRESIE	Razem
31.12.2021	
Wycena: wg zamortyzowanego kosztu	
Kredyty gospodarcze	
Wartość na początek okresu	(4 396)
Transfer z fazy 2 i 3 do fazy 1	-
Transfer z fazy 1 i 3 do fazy 2	-
Transfer z fazy 1 i 2 do fazy 3	-
Zwiększenia w związku z utworzeniem i nabyciem	(312)
Zmiany ryzyka kredytowego (netto)	(184)
Zmniejszenia w związku z zaprzestaniem ujmowania	104
Zmiany wynikające z modyfikacji bez zaprzestania ujmowania (netto)	(9)
Spisania	900
Inne zmiany*	(127)
Wartość na koniec okresu	(4 024)

Oznaczenie kredytów	2021 konsumpcyjne				2021 na nieruchomości				2021 gospodarcze			
Fazy	faza 1	faza 2	faza 3	suma	faza 1	faza 2	faza 3	suma	faza 1	faza 2	faza 3	suma
Zwiększenia w związku z utworzeniem i nabyciem	-91	-14	-39	-144	-3	-6	-9	-18	-141	-42	-129	-312
Zmiany ryzyka kredytowego (netto)	-291	-100	36	-355	-80	-76	16	-140	-61	119	-242	-184
Zmniejszenia w związku z zaprzestaniem ujmowania	2	6	15	23	1	5	9	15	2	3	99	104
Zmiany wynikające z modyf. bez zaprzestania ujmowania (netto)	-9	-4	1	-12	-2	-2	0	-4	-5	8	-12	-9
Aktualizacja stosowanej metody dokonywania oszacowań (netto)	2	12	5	19					0	0	0	0
	suma			-469	suma			-147	suma			-401
	razem			-1017								
Spisania	0	0	462	462	0	0	266	266	0	0	900	900
Inne zmiany	-14	17	-169	-166	-45	-5	-49	-99	-82	-7	-38	-127
	suma			296	suma			167	suma			773
	razem				219							

Odpisy na oczekiwane straty kredytowe 2021 r.	7 656
Odpisy na oczekiwane straty kredytowe 2020 r.	7 875
Różnica	-219

WYNIK Z TYTUŁU ODPIŚW NA OCZEKIWANE STRATY KREDYTOWE	Nota	2021	2020
Należności od banków	30	(8)	(3)
Dłużne papiery wartościowe	33	(60)	(32)
- wycenianych do wartości godziwej przez inne dochody całkowite		(43)	(10)
- wyceniane według zamortyzowanego kosztu		(17)	(22)
Kredyty i pożyczki udzielone klientom	35	(1 031)	(1 550)
- wycenianych do wartości godziwej przez inne dochody całkowite		(14)	(25)
- wyceniane według zamortyzowanego kosztu		(1 017)	(1 525)
Inne aktywa finansowe	39	1	-
Rezerwa na udzielone zobowiązania finansowe i gwarancje	44	(46)	(354)
Razem		(1 144)	(1 939)

RACHUNEK ZYSKÓW I STRAT	Nota	2021	2020 przekształcone
Wynik z tytułu odsetek	16	8 711	9 184
Przychody z tytułu odsetek w tym obliczone przy zastosowaniu metody efektywnej stopy procentowej		9 164	10 332
Koszty z tytułu odsetek	(453)	8 356	8 934
Wynik z tytułu prowizji i opłat	17	3 542	3 117
Przychody z tytułu prowizji i opłat		4 646	4 088
Koszty z tytułu prowizji i opłat		(1 104)	(971)
Wynik pozostały		1 213	438
Przychody z tytułu dywidend	18	624	332
Wynik na operacjach finansowych	19	54	(106)
Wynik z pozycji wymiany	20	429	133
Zyski lub straty z tytułu zaprzestania ujmowania instrumentów finansowych w tym wycenianych wg zamortyzowanego kosztu	21	201	162
Pozostałe przychody i koszty operacyjne netto	22	(95)	(83)
Wynik na zmianach wartości ocenowej		12 400	12 773
Wynik z tytułu odpisów na oczekiwane straty kredytowe	23	(1 144)	(1 939)
Wynik z tytułu zmiany wartości aktywów niefinansowych	24	(52)	(372)
Koszt ryzyka prawnego kredytów hipotecznych w walutach	25	-	(6 552)
Koszty działania	26	(5 304)	(5 180)
w tym wynik z tytułu obciążeń regulacyjnych		(596)	(730)
Podatek od zysków instytucji finansowych	27	(987)	(957)
Zysk brutto		5 976	(2 266)
Podatek dochodowy	28	(1 380)	(678)
Zysk netto		4 596	(2 944)

Rysunek 4.1. Schemat ustalania wartości odpisów na oczekiwane straty kredytowe oraz wyniku ECL na przykładzie PKO BP, 2021 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdania finansowego PKO za 2021 r.

w tys. zł	Etap 1	Etap 2	Etap 3	Razem
Odpis z tytułu oczekiwanych strat kredytowych należności od Klientów				
Odpis z tytułu oczekiwanych strat kredytowych na dzień 1 stycznia 2020 roku	(51 387)	(79 952)	(557 033)	(688 372)
Transfer do Etapu 1	(26 257)	25 734	523	-
Transfer do Etapu 2	4 297	(6 355)	2 058	-
Transfer do Etapu 3	-	853	(15 637)	(16 436)
(Utworzenia)/rozwiązania w okresie przez rachunek zysków i strat	(7 961)	(77 506)	(116 793)	(202 260)
Zmiany z tytułu modyfikacji bez zaprzestania ujmowania (netto)	-	-	(109)	(109)
Zmniejszenie stanu odpisów w związku ze spisaniem	-	-	39 228	39 228
Zmniejszenie stanu odpisów w związku ze sprzedażą wierzytelności	-	-	10 886	10 886
Różnice kursowe i inne zmiany	(381)	(169)	1 605	1 055
Odpis z tytułu oczekiwanych strat kredytowych na dzień 31 grudnia 2020 roku	(80 836)	(122 611)	(636 125)	(839 572)

*Na dzień 31 grudnia 2020 roku Bank nie zidentyfikował aktywów POCI (aktywa nabyte bądź udzielone z początkową utratą wartości).

Oznaczenie kredytów	2020 klienci			
	faza 1	faza 2	faza 3	suma
(Utworzenia)/rozwiązania w okresie przez rachunek zysków i strat	-7 961	-77 506	-116 793	-202 260
Zmiany z tytułu modyfikacji bez zaprzestania ujmowania (netto)	-	-	-109	-109
			suma	-202 369
Zmniejszenie stanu odpisów w związku ze spisaniem	-	-	39 228	39 228
Zmniejszenie stanu odpisów w związku ze sprzedażą wierzytelności	-	-	10 886	10 886
Różnice kursowe i inne zmiany	-381	-169	1 605	1 055
			razem	-353 569

w tys. zł	Za okres	2020	2019
Wynik z tytułu oczekiwanych strat kredytowych inwestycji kapitałowych			
utworzenie odpisów		(274)	(180)
		(274)	(180)
Wynik z tytułu oczekiwanych strat kredytowych należności od banków			
utworzenie odpisów		(7 495)	(3 244)
odwrócenie odpisów		8 595	4 654
		1 100	1 420
Wynik z tytułu oczekiwanych strat kredytowych należności od Klientów			
Wynik z tytułu utworzenia i odwrócenia odpisów		(202 369)	(216 110)
utworzenie odpisów		(403 620)	(365 127)
odwrócenie odpisów		205 567	151 861
inne		(4 306)	(2 844)
Odzyski od sprzedanych wierzytelności		(112)	4 293
		(202 481)	(211 817)
Wynik z tytułu oczekiwanych strat kredytowych inwestycyjnych dłużnych aktywów finansowych wycenianych w wartości godziwej przez pozostałe całkowite dochody			
utworzenie odpisów		(3 255)	(166)
		(3 255)	(166)
Wynik z tytułu oczekiwanych strat kredytowych aktywów finansowych			
		(204 910)	(210 743)
utworzenie rezerwy na udzielone zobowiązania finansowe i gwarancyjne		(69 068)	(68 808)
rozwiązanie rezerwy na udzielone zobowiązania finansowe i gwarancyjne		83 437	33 653
Wynik z tytułu rezerw na zobowiązania warunkowe		14 369	(35 155)
Wynik z tytułu oczekiwanych strat kredytowych aktywów finansowych oraz rezerw na zobowiązania warunkowe			
		(190 541)	(245 898)

Rachunek zysków i strat

w tys. zł	Za okres	2020	2019
Przychody z tytułu odsetek			
Przychody o podobnym charakterze	5	1 019 287	1 299 276
Koszty odsetek i koszty o podobnym charakterze	5	(117 413)	(253 880)
Wynik z tytułu odsetek	5	1 001 065	1 151 729
Przychody z tytułu opłat i prowizji			
Koszty z tytułu opłat i prowizji	6	(71 891)	(75 980)
Wynik z tytułu opłat i prowizji	6	518 697	544 047
Przychody z tytułu dywidend			
Wynik na handlowych instrumentach finansowych i rewaluacji	8	305 311	375 458
Wynik na inwestycyjnych dłużnych aktywach finansowych wycenianych w wartości godziwej przez pozostałe całkowite dochody	39	203 402	97 969
Wynik na inwestycjach kapitałowych i pozostałych wycenianych w wartości godziwej przez rachunek zysków i strat	15	799	17 366
Wynik na rachunkowości zabezpieczeń	9	556	(3 493)
Pozostałe przychody operacyjne	10	22 076	24 600
Pozostałe koszty operacyjne	10	(55 880)	(28 619)
Wynik na pozostałych przychodach i kosztach operacyjnych	10	(33 804)	(4 019)
Koszty działania i koszty ogólnego zarządu			
Amortyzacja rzeczowych aktywów trwałych oraz wartości niematerialnych	12	(1 089 926)	(1 104 050)
Wynik z tytułu utraty wartości aktywów niefinansowych	25	(214 707)	-
Wynik z tytułu zbycia pozostałych aktywów		(482)	(354)
Wynik z tytułu oczekiwanych strat kredytowych aktywów finansowych oraz rezerw na zobowiązania warunkowe	13	(190 541)	(245 898)
Podatek od niektórych instytucji finansowych		(123 578)	(97 722)
Zysk brutto		298 706	656 189
Podatek dochodowy	14	(140 621)	(177 387)
Zysk netto		158 085	478 802

Rysunek 4.2. Schemat ustalania wartości odpisów na oczekiwane straty kredytowe na przykładzie Banku Handlowego, 2020 r.

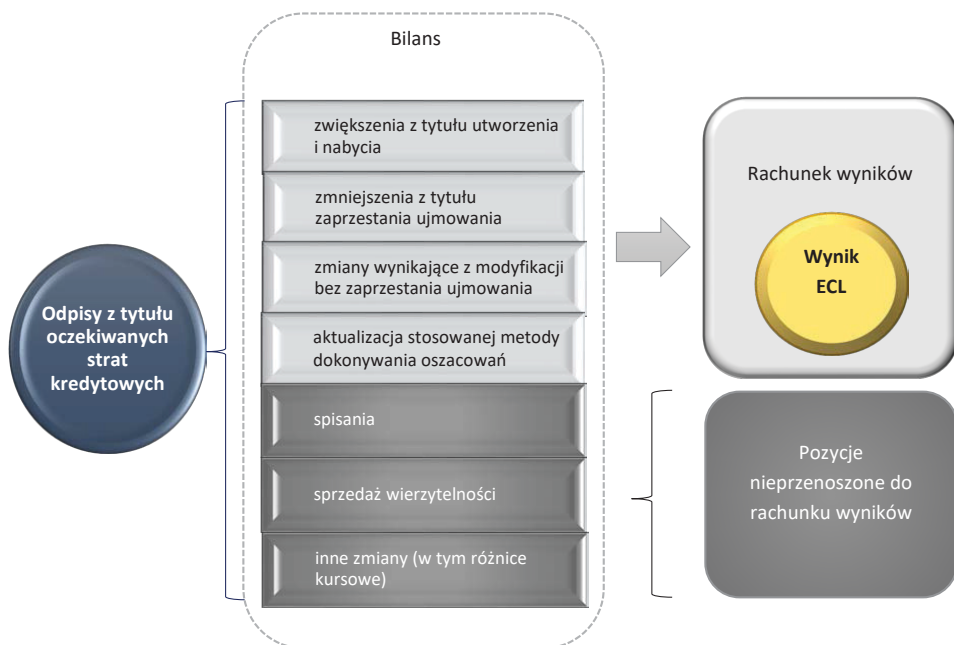
Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdania finansowego BHW za 2020 r.

Podobny schemat można zaobserwować w przypadku BHW, na przykładzie bazującym na sprawozdaniu finansowym tego banku za 2020 r. (rys. 4.2). Wynik z tytułu oczekiwanych strat kredytowych należności od klientów (prezentowany z uwzględnieniem danych w poszczególnych fazach) przenoszony jest do rachunku zysków i strat oraz obejmuje:

- (utworzenia) rozwiązań w okresie przez rachunek zysków i strat;
- zmiany z tytułu modyfikacji bez zaprzestania ujmowania (netto).

Jednak wartość odpowiadająca odpisom z tytułu oczekiwanych strat kredytowych należności od klientów jest większa. Zawiera dodatkowo dane o:

- zmniejszeniu stanu odpisów w związku ze spisaniem;
- zmniejszeniu stanu odpisów w związku ze sprzedażą wierzytelności;
- różnicach kursowych i innych zmianach.

Rysunek 4.3. Odpisy z tytułu oczekiwanych strat kredytowych a wynik ECL

Źródło: opracowanie własne.

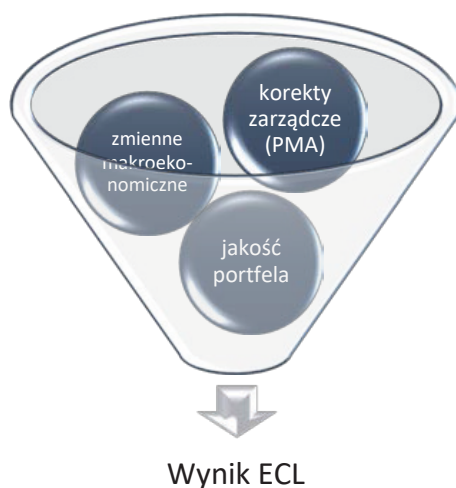
Przegląd sprawozdań finansowych banków pozwala zauważyć różnice w podejściu do kwestii prezentacji danych dotyczących odpisów oraz wyniku z tytułu oczekiwanych strat kredytowych przez poszczególne banki. Zauważyć można jednak pewną prawidłowość w budowaniu wyniku odpisów oraz wyniku oczekiwanych strat kredytowych – mechanizm ten został zaprezentowany na rys. 4.3. W uproszczeniu można powiedzieć, że wartość odpisów, skorygowana przede wszystkim o kwoty spisania i sprzedaży wierzytelności, odpowiada wynikowi ECL. Wynik zmiany odpisów w kolejnych okresach nie musi

więc odzwierciedlać wyniku oczekiwanych strat kredytowych. Dzieje się tak na przykład w przypadkach, w których banki decydują się na duże pakietowe sprzedaże wierzytelności.

Powyższa analiza przedstawiała kwestię wyznaczania odpisów z tytułu oczekiwanych strat kredytowych oraz wyniku ECL na poziomie prezentacji danych w sprawozdaniu finansowym. Zagadnienie wyznaczania wartości oczekiwanych strat kredytowych można również badać poprzez analizę czynników determinujących wynik ECL.

4.1. Analiza czynników determinujących wynik ECL

Na szacowanie odpisów, jak już wspomniano, wpływają zarówno czynniki zewnętrzne, jakość portfela kredytowego, tj. przede wszystkim jego budowa, struktura i sposób zarządzania, jak i korekty zarządcze (PMA). Wynik ECL wyznaczany jest przy pomocy indywidualnie określonych przez poszczególne banki modeli, uwzględniających w swojej budowie ilościowe/statystyczne aspekty oraz wiedzę ekspercką. Uproszczony schemat takiego modelu prezentuje rys. 4.4.

Rysunek 4.4. Budowa modelu oszacowania wyniku ECL – determinanty wyniku ECL

Źródło: opracowanie własne.

Oczekiwane straty kredytowe ECL (*Expected Credit Losses*) to ważona prawdopodobieństwem szacunkowa oczekiwana wartość bieżąca przyszłych strat kredytowych. Pomiar ECL jest dokonywany na bazie różnych możliwych scenariuszy. Główną rolę odgrywają oszacowania trzech parametrów ryzyka:

- PD (*Probability of Default*) jest oszacowaniem prawdopodobieństwa niewykonania zobowiązania przez klienta w danym okresie czasu;
- LGD (*Loss Given Default*) jest oszacowaniem straty wynikającej z niewykonania tego zobowiązania; opiera się on na różnicy między należnymi umownymi przepływami pieniężnymi a przepływami, których pożyczkodawca powinien oczekiwać, w tym z wszelkich zabezpieczeń;
- EAD (*Exposure At Default*) jest oszacowaniem ekspozycji w terminie niewykonania zobowiązania.

Oczekiwane straty są dyskontowane do wartości bieżącej na koniec okresu sprawozdawczego efektywną stopą dyskonta dla danego kredytu. Oczekiwane straty kredytowe są modelowane w odniesieniu do okresu 12 miesięcy lub dożywotnio (do końca umownego okresu spłaty kredytu).

Aktywa POCI (*Purchased or Originated Credit Impaired*) to aktywa finansowe, które już w momencie pierwszego rozpoznania wykazują utratę wartości. Przykładem są kredyty z utratą wartości nabyte w wyniku połączenia jednostek. Modelowanie ECL w odniesieniu do aktywów POCI różni się od podejścia ogólnego tym, że:

- a) wartość bilansowa brutto i efektywna stopa procentowa oparte są na przepływach pieniężnych oczekiwanych przy początkowym ujęciu składnika aktywów, a nie na podstawie przepływów pieniężnych wynikających z umowy;
- b) ECL dla POCI jest zawsze mierzone dla okresu dożywotniego.

Modele PD

Banki wykorzystują dane empiryczne dotyczące 12-miesięcznych współczynników niewykonania zobowiązania, które następnie służą do szacowania wartości PD w horyzoncie dożywotnim przy użyciu odpowiednich metod statystycznych i ekonometrycznych. Stosowana jest segmentacja klientów na podstawie informacji o ratingach z wewnętrznych modeli ratingowych, ale również z ratingów zewnętrznych (wówczas często wykonywana jest operacja mapowania ratingów zewnętrznych do wewnętrznej skali ratingowej).

Modele LGD

Dla portfeli klientów detalicznych stosowane są modele uwzględniające prawdopodobieństwo uzdrowienia oraz stopę odzysku, oszacowane na podstawie zdyskontowanych przepływów pieniężnych. W przypadku portfeli korporacyjnych ocenie podlegają odzyski z ekspozycji niezabezpieczonych oraz odzyski z istotnych zabezpieczeń. Ocena jest dokonywana w oparciu o dane historyczne i uwzględnia wartość pieniądza w czasie.

Modele EAD

W modelu ekspozycji w przypadku niewykonania zobowiązania (EAD) stosuje się: średnią stopę wykorzystania limitu (istotna w przypadku kart i linii kredytowych), współczynnik przedpłat oraz współczynnik konwersji kredytowej.

Dla celów pomiaru PD, a tym samym ECL, istotna jest definicja niewykonania zobowiązania (*Default*) oraz znaczącego wzrostu ryzyka kredytowego (SICR – *Significant Increase in Credit Risk*). Kwestie te zostały omówione w rozdziale pierwszym. ECL dla ekspozycji znajdujących się w fazie 1 (bez istotnego wzrostu ryzyka kredytowego od momentu początkowego ujęcia) jest liczona w horyzoncie 12 miesięcy. Ekspozycje przeniesione z fazy 1 są takimi, dla których zidentyfikowane SICR i ECL jest liczone w horyzoncie dożywotnim.

Konsekwencją faktu, że należność została alokowana do fazy 3 jest to, że bank przestaje ujmować przychody odsetkowe na podstawie wartości bilansowej brutto i stosuje efektywną stopę procentową do wartości bilansowej, pomniejszonej o ECL. Analogiczne rozpoznanie przychodów odsetkowych ma miejsce w przypadku ekspozycji POCL.

Modele wykorzystywane w ramach procesu wyznaczania ECL są regularnie poddawane weryfikacji historycznej i walidacji. Rozpoznanie i wycena ECL jest procesem złożonym, zakładającym istotne wykorzystanie szacunków. MSSF 9 wprowadził konieczność uwzględnienia w modelu ECL czynników makroekonomicznych poprzez analizę scenariuszową. Scenariusze makroekonomiczne pozwalają na włączenie do oszacowania ECL informacji o przyszłych zdarzeniach gospodarczych (FLI – *Forward-Looking Information*). Jest to realizowane poprzez wybór zmiennych makroekonomicznych i określenie dla nich prognoz w kolejnych okresach.

Proces szacowania odpisów jest złożony i wymaga wykorzystania wielu informacji, zarówno wspomnianych wyżej FLI, jak również danych o konkretnych ekspozycjach kredytowych oraz zastosowania złożonych modeli statystycznych i ekonometrycznych dla oszacowania trzech omówionych wyżej parametrów ryzyka kredytowego: PD, LGD, EAD.

4.2. Praktyczne aspekty wyznaczania wyniku ECL

Poniżej przedstawiony został przegląd rozwiązań stosowanych przez banki przy szacowaniu wyników strat kredytowych.

- ⇒ **Jakość portfela kredytowego** – rozumiana jest w tym przypadku szeroko, jako sposób udzielania kredytów, charakterystyka składowych portfela, w tym poziom należności i odpisów, a także sposób zarządzania portfelem i ryzykiem kredytowym.
- Znaczący dla określenia wyniku ECL jest portfel kredytowy banku. Przede wszystkim istotne są: cele biznesowe określone przez dany bank, sposób zarządzania, przyjęta polityka udzielania kredytów, apetyt na ryzyko i poziom akceptacji ryzyka. To wszystko wpływa na budowany przez bank portfel kredytowy.

Na jakość portfela kredytowego wpływają również połączenia i przejęcia innych podmiotów. Dla przykładu, bank przejmujący inny podmiot w trudnej sytuacji finansowej, zyskując pewne korzyści, może wpłynąć na pogorszenie jakości swojego portfela kredytowego. Istotne są też decyzje dotyczące sprzedaży wierzytelności oraz wartość spisanych należności.

Wszystkie parametry i składowe portfela kredytowego przekładają się na jego jakość oraz stanowią bazę do szacowania wyniku ECL.

- Ważny jest udział poszczególnych rodzajów kredytów w portfelu banku. Wyszczególnić można przede wszystkim podział na klientów detalicznych (w tym ekspozycje hipoteczne i konsumpcyjne) oraz korporacyjnych (w przypadku których można wyodrębnić kredyty w podziale m.in. na wielkość klienta czy przeznaczenie finansowania).

Podział ekspozycji ma swoje skutki. Z punktu widzenia budowy modelu w przypadku klientów detalicznych brana jest pod uwagę analiza wrażliwości dotycząca zdolności klientów do regulowania zobowiązań. W przypadku klientów biznesowych uwzględnia się perspektywy konkretnych branż, stosowane są również symulacje sprawozdań finansowych. W konkretnych przypadkach, np. związanych z kryzysem energetycznym, ekspozycje kredytowe z sektorów odznaczających się wysoką energochłonnością mogą być obejmowane podwyższonymi odpisami.

Jak rodzaj kredytu determinuje szacowany wynik ECL, można przedstawić na następujących przykładach: grupa kredytów mieszkaniowych charakteryzuje się lepszym wskaźnikiem NPL i mogą być one oceniane jako te bezpieczniejsze, z drugiej strony banki posiadające w swoim portfelu istotny udział kredytów hipotecznych indeksowanych do kursu CHF mogą tworzyć wyższe odpisy na oczekiwane straty kredytowe, z uwagi na toczące się w tym obszarze postępowania sądowe, których wyniki mogą nie być dla banków korzystne. Istotny jest ponadto udział kredytów udzielonych przez dany bank sektorowi jednostek rządowych i samorządowych.

O jakości portfela może też decydować zaangażowanie banku w finansowanie udzielane określonym branżom, co może się wiązać z mniejszą lub większą ekspozycją na ryzyko kredytowe. Nie bez znaczenie jest ponadto dywersyfikacja portfela kredytowego.

- Szacowanie oczekiwanych strat kredytowych dokonywane jest z uwzględnieniem modeli: EAD, PD oraz LGD.

Istotne w przypadku modelu EAD jest posiadanie przez ekspozycje harmonogramów spłat lub ich brak (np. kredyty odnawialne, w przypadku których należy się posłużyć dodatkowymi parametrami). Przy modelu PD uwzględnia się oceny ratingowe, przynależność ekspozycji do danego segmentu lub grupy produktowej, a także czynniki ryzyka w kontekście znajdowania się należności na określonym etapie cyklu życia. Model LGD uwzględnia natomiast prognozy odzysku dla poszczególnych należności. Dodatkowo dla

ekspozycji kredytowych z fazy 3 brany jest pod uwagę okres ich przebywania w stanie utraty wartości.

Ekspozycje klasyfikowane są do homogenicznych grup z uwzględnieniem m.in. celu i długości okresu kredytowania, zastosowanych zabezpieczeń, rodzaju klienta z uwzględnieniem oceny ryzyka kredytowego, a także produktu, charakterystyki branży oraz obszaru geograficznego, w jakich działa kredytobiorca i waluty ekspozycji kredytowej. Stosowane parametry oceny uwzględniane są dla poszczególnych jednorodnych grup ekspozycji kredytowych. Ponadto dla ekspozycji kredytowych zagrożonych utratą wartości na wyższych poziomach może być stosowana indywidualna ocena. Podobnie ocena indywidualna może być stosowana w przypadku ekspozycji, których nie można zakwalifikować do szerszej grupy przypadków o podobnych parametrach, przede wszystkim w zakresie charakterystyki ryzyka kredytowego.

- Należności dzielone są na trzy fazy, co wpływa na sposób i horyzont szacowania należności. W zakresie parametru czasu należności z fazy 1 podlegają szacowaniu strat oczekiwanych w okresie 12 miesięcy, ekspozycje z pozostałych faz natomiast dożywotnio. Należy dodać, że w przypadku należności z grupy POCI – obarczonych utratą wartości ze względu na ryzyko kredytowe na datę nabycia lub utworzenia – również stosuje się szacowanie strat w całym horyzoncie życia należności.

Istotny ponadto jest fakt, że w niektórych sytuacjach może następować poprawa sytuacji i oceny zdolności kredytowej dłużnika. W takim przypadku, po spełnieniu określonych warunków, następuje odwrócenie odpisu z tytułu utraty wartości.

Należy więc mieć na uwadze, że następują transfery ekspozycji pomiędzy fazami, a dodatkowo w bankach przebiegają ciągłe, naturalne procesy udzielania kolejnych kredytów oraz spłaty przez klientów wcześniej przyznanego finansowania.

Dodatkowo, banki mogą dokonywać wyłączenia oceny pojawienia się istotnego pogorszenia ryzyka kredytowego w przypadku szczególnych należności, do których należą ekspozycje kredytowe wobec skarbu państwa. Takie należności podlegają wycenieniu w okresie 12 miesięcy.

- Ważnym zagadnieniem są też zabezpieczenia kredytów, które wpływają na wysokość odpisów. Skuteczne zabezpieczenie należności wpływa na jakość portfela. Banki biorą pod uwagę m.in. stan i wartość przedmiotów zabezpieczenia, dywersyfikację sposobów zabezpieczenia ekspozycji, złożoność procesu jego ustanowienia czy też potencjalne możliwości realizacji zabezpieczenia. Obszar ten jest jednym z głównych aspektów wpływających na ograniczanie ryzyka kredytowego, oddziałując zarówno na wartość odpisów, jak i wynik ECL.

Warto zauważyć, że istotną rolę w kształtowaniu się jakości portfela należności odgrywają też procesy windykacyjne. Określając wysokość odpisów,

banki powinny uwzględniać historyczne dane dotyczące odzysku z danego rodzaju zabezpieczenia.

- Należy zwrócić uwagę, że długi horyzont szacowania strat kredytowych (dożywno dla ekspozycji z fazy 2 i 3) sprawia, iż odpisy odznaczają się istotną wrażliwością. Dotyczy to zarówno warunków makroekonomicznych, jak i przyjętych założeń co do przyszłego zachowania ekspozycji kredytowych. Banki przyjmują najczęściej trzy scenariusze (bazowy, pozytywny i negatywny) możliwych zmian i przypisują im konkretne wagi odzwierciedlające prawdopodobieństwo ich realizacji. Zmiana prawdopodobieństwa scenariuszy wpływa natomiast na wynik oczekiwanych strat.
- W modelach uwzględnia się wystąpienie dodatkowych, niestandardowych sytuacji, takich jak wprowadzenie wakacji kredytowych w tych modelach, których podstawą są informacje o terminowości spłat.

⇒ **Zmienne makroekonomiczne**

- Regulacje dotyczące szacowania ECL zgodnie z MSSF 9 obowiązują banki od 2018 r. Analizując zdarzenia występujące w okresie 2018–2022, można zauważyć pewną niestabilność w wynikach finansowych banków na początku badanego okresu, np. podwyższony wskaźnik NPL. Jest to związane z implementacją zmian w przepisach i koniecznością dostosowania się do nowych regulacji. Do najważniejszych zdarzeń wpływających na sektor bankowy należy zaliczyć pojawienie się pandemii COVID-19. W związku z tym faktem w 2020 r. można było zaobserwować spadek dynamiki wzrostu udzielanych kredytów czy wyraźne podwyższenie wyniku ECL. Następnie sytuacja się unormowała, a kolejny wzrost wyniku ECL nastąpił w drugiej połowie 2022 r. Wzrost PKB wyraźnie spowolnił, do czego przyczyniła się wojna w Ukrainie, trudności na rynku energetycznym, duży wzrost inflacji i stóp procentowych. Warto jednak zauważyć, że poza okresami występowania wspomnianych wyjątkowych zdarzeń sytuacja sektora prezentuje się dosyć stabilnie, a jego podatność na zmiany czynników makroekonomicznych nie jest tak silna.
- Szacując wyniki odpisów, banki powinny uwzględniać, oprócz danych historycznych i bieżących, dane dotyczące przyszłości, w tym m.in. kształtowanie się zmiennych makroekonomicznych.
- Do czynników makroekonomicznych najczęściej wymienianych przez banki jako uwzględniane w wyznaczaniu wyniku ECL należą: PKB, WIBOR 3M oraz stopa bezrobocia.
- Wpływ czynników makroekonomicznych na wynik ECL nie zawsze jest oczywisty. Dla przykładu, w sprawozdaniu finansowym za 2022 r. PKO podaje, że z uwagi na napływ uchodźców oraz trudne do określenia znaczenie tego zjawiska dla funkcjonowania rynku pracy wpływ spadku bezrobocia nie został uwzględniony w modelu jako czynnik poprawiający jakość portfela kredytowego.

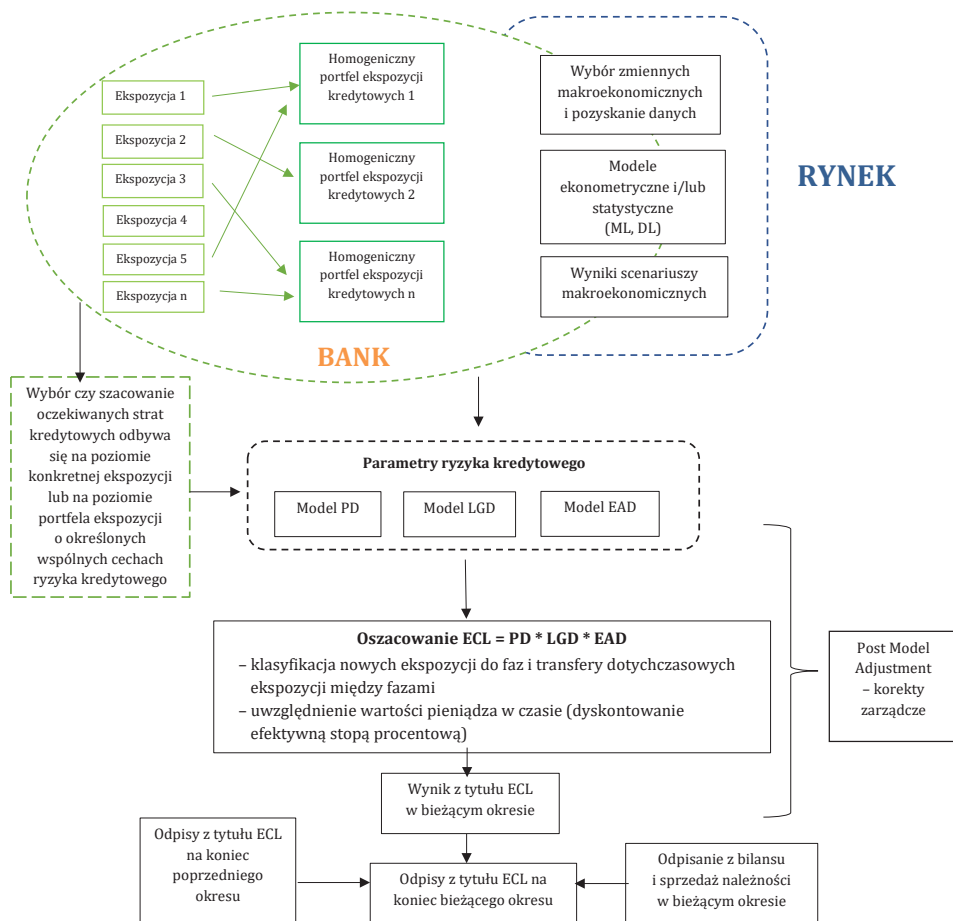
Warto również przywołać (przytoczone i szerzej opisane w rozdziale 5) rozważania dotyczące wpływu zmiennych makroekonomicznych na poziom oczekiwanych strat kredytowych. Niektóre zmienne, takie jak stopy procentowe, mogą wpływać na wynik ECL w różny sposób. Ich wzrost (niezbyt wysoki) może przyczyniać się do zwiększenia przychodów odsetkowych banków, jednak przyglądając się tej kwestii z punktu widzenia wpływu na wynik oczekiwanych strat kredytowych, zauważamy, że ich wzrost (zwłaszcza wysoki) może raczej prowadzić do powstawania trudności po stronie kredytobiorców ze spłatą wyższych rat kredytowych. Wzrost stóp procentowych w kontekście szacowania strat należałoby więc raczej interpretować jako powód do podwyższenia wyniku ECL.

⇒ **Korekty zarządcze**

- Działania zarządcze obejmują obszar zarządzania ryzykiem. Dotyczy to w szczególności akceptacji określonego poziomu ryzyka z uwzględnieniem kierunku rozwoju banku i przyjętej strategii działania oraz wszelkich działań mających na celu redukcję lub niwelowanie jego negatywnych skutków.
- W sytuacji wystąpienia dużej zmienności warunków zewnętrznych, sytuacji gospodarczej oraz portfela kredytowego wypracowane przez banki modele mogą mniej dokładnie przewidywać wyniki strat kredytowych. W tej sytuacji konieczna może być dodatkowa korekta modeli i uwzględnienie opinii ekspertów. Korekty zarządcze, zwłaszcza w okresach niepewności, mają zwiększone znaczenie przy szacowaniu wyniku ECL.

Podsumowując, w uproszczeniu można powiedzieć, że na wynik oczekiwanych strat kredytowych wpływają zarówno czynniki zewnętrzne – kształtowanie się zmiennych makroekonomicznych, jak i wewnętrzne – indywidualne dla poszczególnych banków. Każdy bank we własnym zakresie prowadzi określoną politykę zarządzania, w tym m.in. ryzykiem kredytowym oraz zajmuje się ustalaniem zasad udzielania kredytów, bardziej lub mniej restrykcyjnych, a także stosowania wytycznych dotyczących zabezpieczeń spłaty ekspozycji kredytowych. Ponadto, jak już wspomniano, banki ustalają własne metody wyznaczania wyniku ECL. Podmioty te opracowują wewnętrzne modele, a w ich ramach scenariusze i uwzględniają określone, różne (jak zostało wyjaśnione w rozdziale 5) zmienne makroekonomiczne. Poszczególnym scenariuszom przypisywane są stosowne wagi. Trzeba jednak zaznaczyć, że pomimo wskazania oddzielnych czynników determinujących ostatecznie wynik oczekiwanych strat kredytowych, zachodzi pomiędzy nimi istotny związek. Jakość portfela kredytowego oraz korekty zarządcze odzwierciedlają procesy zachodzące na rynku. Otoczenie makroekonomiczne jest zatem bazowym czynnikiem, jaki trzeba uwzględniać przy ocenie procesów zachodzących w bankach.

Szczegółowy schemat wyznaczania odpisów na ECL z uwzględnieniem roli FLI (*Forward Looking Information*) oraz PMA (*Post Model Adjustment*) został zaprezentowany na rys. 4.5.

Rysunek 4.5. Schemat wyznaczania odpisów na ECL z uwzględnieniem roli FI oraz PMA

Źródło: opracowanie własne.

Warto zwrócić uwagę na rolę korekt zarządczych dla wyznaczenia ECL, które mogą mieć miejsce na etapie ustalania parametrów ryzyka kredytowego bądź dopiero w momencie ostatecznego szacowania ECL. Dla ustalenia stanu odpisów z tytułu ECL, oprócz bieżącego wyniku z tytułu ECL, należy uwzględnić m.in. spisanie i sprzedaż należności z tytułu kredytów przez bank. Operacje te mogą mieć istotny wpływ (w niektórych okresach nawet większy niż bieżący wynik z tytułu ECL) na zmianę poziomu odpisów.

Rozdział 5

Uwarunkowania makroekonomiczne w szacowaniu oczekiwanych strat kredytowych

W tym rozdziale zostaną przedstawione zasady uwzględniania czynników makroekonomicznych w szacowaniu ECL zgodnie z MSSF 9 i wytycznymi KNF. Dokonane zostaną przegląd i analiza scenariuszy makroekonomicznych stosowanych do szacowania ECL przez największe banki komercyjne w Polsce.

5.1. Ogólne zasady uwzględniania czynników makroekonomicznych w szacowaniu ECL

Zgodnie z MSSF 9 wycena oczekiwanych strat kredytowych z tytułu instrumentów finansowych musi uwzględniać trzy kryteria¹:

- a) „nieobciążoną i ważoną prawdopodobieństwem kwotę, którą ustala się, oceniając szereg możliwych wyników;
- b) wartość pieniądza w czasie;
- c) racjonalne i możliwe do udokumentowania informacje, które są dostępne bez nadmiernych kosztów lub starań na dzień sprawozdawczy, dotyczące przeszłych zdarzeń, obecnych warunków i prognoz dotyczących przyszłych warunków gospodarczych”.

Przytoczony wyżej wymóg precyzuje zatem, aby wyznaczać ECL, biorąc pod uwagę prognozy oraz oczekiwania dotyczące przyszłych warunków makroekonomicznych, mających wpływ na poziom ryzyka kredytowego. Konieczność uwzględnienia szeregu możliwych wyników sprowadza się do konstrukcji różnych

¹ MSSF 9, pkt 5.5.17.

scenariuszy makroekonomicznych, dla których należy określić prawdopodobieństwo ich realizacji. Są one jednocześnie wagami w określeniu wartości ECL jako średniej ważonej z wyników poszczególnych scenariuszy. Pozyskiwanie informacji dla scenariuszy powinno wykorzystywać wewnętrzne informacje jednostki oraz dostępne dane i prognozy zewnętrzne bez ponoszenia nadmiernych kosztów.

Scenariusze makroekonomiczne pozwalają na włączenie do oszacowania ECL informacji o przyszłych zdarzeniach gospodarczych (FLI – *Forward-Looking Information*). Jest to realizowane poprzez wybór zmiennych makroekonomicznych i określenie dla nich prognoz w kolejnych okresach.

Scenariusze makroekonomiczne stanowią jeden z elementów wyznaczających parametry ryzyka kredytowego dla portfeli kredytowych, które determinują następnie ECL i odpisy z tytułu ECL. Odpisy z tytułu ECL są mierzone w kwocie równej ECL w horyzoncie 12-miesięcznym (dla fazy 1) albo ECL w horyzoncie pozostałego czasu życia instrumentu, jeżeli zidentyfikowano dla nich istotny wzrost ryzyka kredytowego od momentu rozpoznania (fazy 2 i 3).

Jednostka (np. bank) nie musi sporządzać dużej liczby scenariuszy makroekonomicznych²: „Dokonując wyceny oczekiwanych strat kredytowych, jednostka nie musi określać wszelkich możliwych scenariuszy. Jednostka ocenia jednak ryzyko lub prawdopodobieństwo wystąpienia straty kredytowej, uwzględniając możliwość wystąpienia straty kredytowej oraz możliwość niewystąpienia straty kredytowej, nawet jeżeli prawdopodobieństwo wystąpienia strat kredytowych jest bardzo niskie”.

MSSF 9 nie wymaga uwzględnienia konkretnej liczby scenariuszy w szacowaniu ECL. Najczęściej przygotowywane są trzy warianty scenariuszy: bazowy, wzrostowy i spadkowy, ale generalnie ich liczba powinna zależeć od zmieniających się okoliczności, np. rozszerzenia lub modyfikacji prowadzonej działalności (co może skutkować zmianą struktury aktywów i/lub pasywów), a także zmieniającego się otoczenia makroekonomicznego (np. uwzględnienie zmiennej, która nie była do tej pory brana pod uwagę bądź konieczność zwiększenia zakresu zmian tego czynnika w stosunku do przedziałów w dotychczas wykorzystywanych scenariuszach). Podobnie MSSF 9 nie określa sposobu ustalania wag dla poszczególnych scenariuszy. Zależą one od oceny prawdopodobieństwa realizacji danego scenariusza w ramach rozkładu możliwych wyników, która z kolei jest determinowana przez oczekiwaną sytuację makroekonomiczną.

W kwietniu 2021 r. została opublikowana³ nowa Rekomendacja R Komisji Nadzoru Finansowego dotycząca zasad klasyfikacji ekspozycji kredytowych, szacowania i ujmowania oczekiwanych strat kredytowych oraz zarządzania ryzykiem kredytowym. Oprócz szeregu spraw związanych z szacowaniem ECL zostały w niej również doprecyzowane kwestie związane ze scenariuszami makroekonomicznymi. Określono minimalną liczbę scenariuszy makroekonomicznych, które powin-

2 MSSF 9, pkt 5.5.18.

3 Z terminem obowiązywania od stycznia 2022 r.

ny być wykorzystane w ramach kalkulacji ECL na przynajmniej dwa w przypadku wyceny ekspozycji indywidualnych oraz trzy dla ekspozycji wycenianych portfelowo. Poza tym wskazano m.in., że:

- bank powinien, co najmniej raz na rok, przeprowadzać analizy zależności parametrów modeli ECL od czynników makroekonomicznych;
- bank powinien wykorzystywać projekcje czynników makroekonomicznych obejmujące nie mniej niż dwa pierwsze lata prognozy;
- bank może korzystać ze scenariuszy makroekonomicznych przygotowywanych wewnętrznie lub zewnętrznie;
- prognozy czynników makroekonomicznych wykorzystywanych w modelach ECL powinny być aktualizowane co najmniej raz w roku, ale w przypadku sytuacji istotnej zmiany czynników makroekonomicznych aktualizacja powinna nastąpić częściej;
- bank powinien weryfikować i dokumentować okresową weryfikację jakości prognoz adekwatnych czynników makroekonomicznych co najmniej raz w roku;
- w przypadkach, gdy zależność pomiędzy czynnikami makroekonomicznymi a poziomem oczekiwanej straty kredytowej jest trudna do statystycznego modelowania, korekta może mieć charakter ekspercki;
- w wyjątkowych przypadkach, gdy bank nie identyfikuje zależności pomiędzy czynnikami makroekonomicznymi a poziomem ECL można odstąpić od uwzględniania prognoz czynników makroekonomicznych w oszacowaniach ECL, jednak wymaga to uzasadnienia;
- prognozy czynników makroekonomicznych wykorzystywanych w procesie szacowania ECL powinny być spójne z prognozami wykorzystywanymi w innych obszarach zarządzania i sprawozdawczości banku.

Warto też dodać, że w znowelizowanej Rekomendacji R określono czynniki makroekonomiczne jako „dostępne dane ekonomiczne, w tym prognozy dotyczące przyszłości, wykorzystywane przez bank przy szacowaniu ryzyka kredytowego i oczekiwanych strat kredytowych”. Podano również kilkanaście przykładowych czynników makroekonomicznych m.in. dynamikę PKB, stopę referencyjną NBP, stopę bezrobocia rejestrowanego, indeks cen nieruchomości itd.

5.2. Przegląd literatury przedmiotu

Jak wspomniano wcześniej, w modelach szacowania ECL stosowanych w bankach wykorzystuje się różne dane makroekonomiczne oraz ich prognozę w okresie trzech lat, tworząc trzy scenariusze rozwoju gospodarczego kraju – bazowy, pesymistyczny i optymistyczny. Temat wpływu poszczególnych czynników makroekonomicznych na poziom strat kredytowych był wielokrotnie przedmiotem badań ekonomistów.

W literaturze naukowej wybijają się dwie formy analizy czynników wpływających na poziom oczekiwanych strat kredytowych. W ramach tych determinant wyróżnia się⁴:

- czynniki makroekonomiczne;
- czynniki mikroekonomiczne, charakterystyczne dla danego banku.

Determinanty relacji makroekonomicznych czynników wobec NPL były badane już od 1980 r. (np. Lubis i Mulyana⁵). Bernanke, Gertler i Gilchrist⁶ przedstawili w 1998 r. wyniki badań, w których dowodzili, że istnieje negatywne powiązanie sytuacji makroekonomicznej gospodarki, wyrażonej poziomem PKB i NPL. Według tych autorów w warunkach coraz wyższego wzrostu gospodarczego wzrastają również dochody klientów bankowych, dające podstawy do oczekiwań, że klienci nie będą mieli problemów ze spłatą swoich kredytów. Z drugiej strony, gdy wzrost gospodarczy zwalnia, wtedy poziom NPL rośnie, ponieważ rośnie stopa bezrobocia i obniża się dochód do dyspozycji, a to utrudnia klientom banków spłatę pożyczek (pisali o tym: Jiménez, Ongena, Peydró i Saurina⁷; Klein⁸; Quagliariello⁹; Salas i Saurina¹⁰). Szarowską wskazała, że PKB ma negatywny i znaczący wpływ na kształtowanie się poziomu NPL¹¹. Zgodnie z jej wnioskami, gdy PKB wzrośnie, poziom NPL będzie się zmniejszał. Biorąc pod uwagę wpływ recesji (sytuacji, gdy dochody społeczeństwa spadają) na NPL, można zauważyć, że spadek dochodów społeczeństwa wpłynie negatywnie na zdolność klientów bankowych do spłaty kredytu. Będzie to bezpośrednio oddziaływać na wzrost wskaźnika NPL. Saba, Kouser

-
- 4 D. Piatti, P. Cincinelli, *Does the threshold matter? The impact of the monitoring activity on non-performing loans: Evidence from the Italian banking system*, "Managerial Finance" 2019, vol. 45, issue 2, s. 190–221, <https://doi.org/10.1108/MF-02-2018-0077>
 - 5 D. D. Lubis, B. Mulyana, *The macroeconomic effects on non-performing loan and its implication on allowance for impairment losses*, "Journal of Economics, Finance and Accounting Studies" 2021, vol. 3 (2), s. 13–22, <https://doi.org/10.32996/jefas.2021.3.2.2>
 - 6 B. Bernanke, M. Gertler, S. Gilchrist, *The financial accelerator in a quantitative business cycle framework*, Working Paper 1998, no. 6455, <https://doi.org/10.3386/w6455>
 - 7 G. Jiménez et al., *Credit supply and monetary policy: Identifying the bank balance-sheet channel with loan applications*, "American Economic Review" 2012, vol. 102 (5), s. 2301–2326, <http://dx.doi.org/10.1257/aer.102.5.2301>
 - 8 N. Klein, *Non-performing loans in CESEE: Determinants and impact on macroeconomic performance*, no. WPIEA2013072, Working Paper 2013, no. 13/72, <https://doi.org/10.5089/9781484318522.001.A001>
 - 9 M. Quagliariello, *Banks' riskiness over the business cycle: A panel analysis on Italian intermediaries*, "Applied Financial Economics" 2007, vol. 17, no. 2, s. 119–138, <https://doi.org/10.1080/09603100500486501>
 - 10 V. Salas, J. Saurina, *Credit risk in two institutional regimes: Spanish commercial and savings banks*, "Journal of Financial Services Research" 2002, vol. 22 (3), s. 203–224, <https://doi.org/10.1023/A:1019781109676>
 - 11 I. Szarowską, *Effect of macroeconomic determinants on non-performing loans in Central and Eastern European countries*, "International Journal of Monetary Economics and Finance" 2018, vol. 11, 20, <https://doi.org/10.1504/IJMEF.2018.090564>

i Azeem, badający amerykański system bankowy¹² w długoterminowym okresie, tj. w horyzoncie 25 lat, argumentowali, że banki wyceniając kredyt i jego ryzyko, powinny uwzględniać oczekiwany trend wzrostu PKB. PKB był uważany za jeden z czynników wpływających negatywnie na funkcjonowanie banków. Beck, Jakubik i PiloIU¹³, wykorzystując duży panel, złożony z 75 krajów funkcjonujących w latach 2000–2010, potwierdzili, że realny PKB jest decydującą determinantą zmian w zakresie NPL.

NPL są także ściśle powiązane z **inflacją**¹⁴. Inflacja to proces ciągłego wzrostu cen produktów, który powoduje spadek siły nabywczej społeczeństwa. W wyniku procesu inflacji maleje również poziom dochodu społeczeństwa, o czym pisali Mankiw i Taylor¹⁵. W takich okolicznościach u klientów banków mogą pojawić się trudności ze spłatą kredytów, na co wskazali Damanhur, Syamni i Habibie¹⁶. Leka, Bajrami i Duci stwierdzili, że inflacja ma pozytywny i znaczący związek z NPL, polegający na tym, że wzrost inflacji spowoduje wzrost NPL¹⁷.

Kolejny ważny czynnik mający wpływ na poziom NPL, a przy tym skorelowany z inflacją to **polityka stopy procentowej**, stanowiąca odzwierciedlenie polityki banku centralnego. Rizal i Zulham zadeklarowali, że stopa procentowa, stosowana przez bank centralny jako instrument antyinflacyjny, ma znaczący wpływ na NPL¹⁸. Jeśli koszty kredytu (stopa oprocentowania) wzrosną, to spowoduje to wzrost przypadków NPL lub ryzyka finansowania. Jeżeli zaś nastąpi obniżenie stopy procentowej, to może pojawić się wzrost popytu na kredyt oraz wzrost poziomu kredytów i poziomu NPL. W odniesieniu do NPL znaczący wzrost wielkości akcji kredytowej zwiększy podatność systemu finansowego na przyrost kredytów zagrożonych (tego zdania są Reinhart

12 I. Saba, R. Kouser, M. Azeem, *Determinants of non-performing loans: Case of US banking sector*, "The Romanian Economic Journal" 2012, vol. 44, no. 6, s. 125–136, https://www.researchgate.net/profile/Rehana-Kouser/publication/330075583_Determinants_of_Non-Performing_Loans_Case_of_US_Banking_Sector/links/5c2bb773458515a4c7058d37/Determinants-of-Non-Performing-Loans-Case-of-US-Banking-Sector.pdf (dostęp: 24.05.2023).

13 R. Beck, P. Jakubik, A. PiloIU, *Non-performing loans: What matters in addition to the economic cycle?*, Working Paper 2013, no. 1515, ECB, <https://ssrn.com/abstract=2214971> (dostęp: 27.01.2023).

14 D. D. Lubis, B. Mulyana, *The macroeconomic effects...*

15 N. G. Mankiw, P. M. Taylor, *Makroekonomia*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2016.

16 W. A. Damanhur, G. Syamni, M. Habibie, *What is the determinant of non-performing financing in branch Sharia regional bank in Indonesia*, Proceedings of MICoMS 2017, s. 265–271, <https://doi.org/10.1108/978-1-78756-793-1-00081>

17 B. Leka, E. Bajrami, E. Duci, *Key macroeconomic drivers on reducing non-performing loans in Albania*, "Academic Journal of Interdisciplinary Studies" 2019, vol. 8, no. 2, July, <https://www.mcser.org/journal/index.php/ajis/article/view/10460> (dostęp: 25.06.2023).

18 A. Rizal, T. Zulham, A. Asmawati, *Analisis Pengaruh Pertumbuhan Ekonomi, Inflasi, dan Suku Bunga terhadap Kredit Macet di Indonesia*, "Jurnal Ekonomi Dan Kebijakan Publik Indonesia" 2019, vol. 6 (1), s. 1–16, <https://doi.org/10.24815/ekapi.v6i1.14255>

i Rogoff¹⁹). Anjom i Karim²⁰, Peric i Konjusak²¹ oraz Saputro, Sarumpaet i Prasetyo²² stwierdzili, że wzrost wielkości akcji kredytowej ma pozytywny i istotny wpływ na NPL. Dzieje się tak w sytuacji, gdy banki **zwiększają wielkość kredytowania** w krótkim czasie, obniżając standardy polityki kredytowej. Badając czynniki powiązane z NPL, zauważono (Syahid²³, Ozili²⁴ i Bhattarai²⁵), że wzrost NPL powoduje wzrost kwoty **odpisów/rezerw na straty z tytułu utraty wartości** kredytów.

Innym czynnikiem wpływającym na poziom NPL jest **kurs walutowy**, wykorzystywany do handlu międzynarodowego²⁶. Gdy kurs tej waluty, wyrażony w walucie lokalnej, rośnie, zwiększa się prawdopodobieństwo wystąpienia wysokiego wskaźnika NPL. Syahid²⁷ oraz Sinaga, Muda i Silalahi stwierdzili, że kurs walutowy ma pozytywny wpływ na NPL²⁸. Kredytobiorcy dużych banków, których działalność gospodarcza wymaga stosowania kursu walutowego, ale także osoby fizyczne, które zaciągnęły kredyty walutowe, w momentach wzrostu tego kursu będą poddawani jego presji powodującej powiększenie zaległości w płatnościach lub wzrost poziomu NPL.

- 19 C. M. Reinhart, K. S. Rogoff, *The aftermath of financial crises*, "The American Economic Review" 2009, vol. 99 (2), s. 466–472, <http://www.jstor.org/stable/25592442>
- 20 W. Anjom, A. M. Karim, *Relationship between non-performing loans and macroeconomic factors with bank specific factors: A case study on loan portfolios – SAARC countries perspective*, "ELK Asia Pacific Journal of Finance and Risk Management" 2016, vol. 7 (2), s. 1–29, <https://doi.org/10.16962/EAPJFRM/issn.2349-2325/2015>
- 21 B. S. Peric, N. Konjusak, *How did rapid credit growth cause non-performing loans in the CEE countries?*, "South East European Journal of Economics and Business" 2018, vol. 12 (2), s. 73–84, <https://doi.org/doi:10.1515/jeb-2017-0019>
- 22 A. R. Saputro, S. Sarumpaet, T. J. Prasetyo, *Analisa Pengaruh Pertumbuhan Kredit, Jenis Kredit, Tingkat Bunga Pinjaman Bank dan Inflasi terhadap Kredit Bermasalah*, "Ekspansi: Jurnal Ekonomi, Keuangan, Perbankan Dan Akuntansi" 2019, vol. 11 (1), 1, <https://doi.org/10.35313/ekspansi.v11i1.1325>
- 23 D. C. N. Syahid, *Pengaruh Faktor Eksternal dan Internal Terhadap Kredit Bermasalah Serta Dampaknya Terhadap CKPN Menurut PSAK 55*, "Perbanas Review" 2016, vol. 2 (1), <http://jurnal.perbanas.id/index.php/JPR/article/view/30> (dostęp: 22.04.2023).
- 24 P. Ozili, *Bank loan loss provisions, investor protection and the macroeconomy*, "International Journal of Emerging Markets" 2018, vol. 13, s. 45–65, <https://doi.org/10.1108/IJoEM-12-2016-0327>
- 25 B. P. Bhattarai, *Determinants of loan loss provision of commercial banks in Nepal*, "European Journal of Accounting, Auditing, and Finance Research" 2018, vol. 6 (9), s. 23–37, <https://zantworldpress.com/wp-content/uploads/2018/09/3.-Bishnu.pdf> (dostęp: 27.01.2023).
- 26 N. G. Mankiw, P. M. Taylor, *Makroekonomia...*
- 27 D. C. N. Syahid, *Pengaruh Faktor Eksternal...*
- 28 J. S. Sinaga, I. Muda, A. S. Silalahi, *The effect of BI rate, exchange rate, inflation and Third Party Fund (DPK) on Credit distribution and its impact on non-performing loan (NPL) on XYZ Commercial Segment Bank*, "Universal Journal of Accounting and Finance" 2020, vol. 8 (3), s. 55–64, <https://doi.org/10.13189/ujaf.2020.080301>

Następnym czynnikiem wymienianym w literaturze przedmiotu, który ma wpływ na poziom NPL jest **stopa bezrobocia**. Mileris²⁹, Szarowska³⁰, Mazreku i współpracownicy³¹ oraz Agić i Jeremić³² wskazali, że stopa bezrobocia ma istotny wpływ na NPL. Gdy stopa bezrobocia rośnie, wpływa to na wzrost wskaźnika NPL, ponieważ jej zwiększanie się powoduje spadek zdolności klientów sektora bankowego do spłaty zadłużenia wobec banków.

Podsumowując, w literaturze przedmiotu w ramach zmiennych makroekonomicznych wpływających na NPL wymienia się czynniki charakteryzujące gospodarkę realną³³. W szczególności badacze tego zagadnienia wskazywali na wzrost PKB (Saba, Kouser i Azeem³⁴; Beck, Jakubik i PiloIU³⁵) oraz stopę procentową i międzybankową, a także kurs walutowy (Beck, Jakubik i PiloIU³⁶). Jakubik i Reininger³⁷, oprócz potwierdzenia głównej roli PKB, pośród czynników wpływających na poziom NPL, zidentyfikowali jako istotną zmienną kształtującą NPL m.in. relację między kredytem dla sfery realnej a PKB. Ponadto w grupie tych czynników wymieniany był rozwój rynków finansowych i alternatywne wobec bankowych źródła finansowania (pisali o tym Tanaskovic i Jandrić³⁸). Jakość portfela kredytowego może być determinowana nie tylko przez kursy walutowe, lecz także kursy akcji. W przypadku zaawansowanych gospodarek, z dobrze rozwiniętymi rynkami finansowymi, zmiany cen akcji wpływają negatywnie na jakość aktywów bankowych. Tanaskovic i Jandrić wskazali na zmienne o statystycznie istotnym wpływie na wzrost NPL w postaci rozwoju rynków finansowych³⁹. Rozwijający się rynek finansowy, umożliwiający korzystanie z alternatywnych źródeł finansowania, determinuje spadek NPL. W przypadku

29 R. Mileris, *Macroeconomic factors of non-performing loans in commercial banks*, "Ekonomika" 2014, vol. 93, s. 22–39, <https://doi.org/10.15388/Ekon.2014.0.3024>

30 I. Szarowska, *Effect of macroeconomic determinants...*

31 I. Mazreku et al., *Determinants of the level of non-performing loans in commercial banks of transition countries*, "European Research Studies Journal" 2018, vol. XXI, <https://doi.org/10.35808/ersj/1040>

32 Z. Agić, Z. Jeremić, *Macroeconomic and specific banking determinants of nonperforming loans in Bosnia and Herzegovina*, "Industrija" 2018, vol. 46, s. 45–60, <https://doi.org/10.5937/industrija46-14956>

33 M. H. Pesaran et al., *Macroeconomic dynamics and credit risk: A global perspective*, "Journal of Money, Credit, and Banking" 2006, vol. 38, no. 5, s. 1211–1261, <https://www.jstor.org/stable/3839005>

34 I. Saba, R. Kouser, M. Azeem, *Determinants of non-performing loans...*

35 R. Beck, P. Jakubik, A. PiloIU, *Non-performing loans...*

36 Ibidem.

37 P. Jakubik, T. Reininger, *Determinants of non-performing loans in Central, Eastern and Southeastern Europe*, "Focus on European Economic Integration" 2013, no. 3, s. 48–66, https://econpapers.repec.org/scripts/redir.pf?u=https%3A%2F%2Fwww.oenb.at%2Fdam%2Fjcr%3A3011161e-46fb-43df-81c5-459a84aa7997%2Ffee_i_2013_q3_studies_jakubik_tcm16-257383.pdf;h=repec:onb:oenbf:y:2013:i:3:b:3 (dostęp: 27.01.2023).

38 S. Tanaskovic, M. Jandrić, *Macroeconomic and institutional determinants of non-performing loans*, "Journal of Central Banking Theory and Practise" 2015, vol. 4, no. 1, s. 47–62, <https://doi.org/10.1515/jcbtp-2015-0004>

39 Ibidem.

banków włoskich jakoś ich portfeli kredytowych wyjaśniano za pomocą zmiennych makroekonomicznych charakterystycznych dla ogólnego stanu gospodarki oraz kosztu zadłużenia (na ten temat wypowiadali się Bofondi i Ropele⁴⁰). Poziom NPL łączono także z poziomem specjalizacji pośredników danego sektora i produktu (Pain⁴¹) oraz marży odsetkowej (Valckx⁴²).

Piatti i Cincinelli, badający kredyty zagrożone, podkreślali ponadto, że analiza determinant makroekonomicznych wpływających na NPL powinna uwzględniać specyfikę badanego kraju dotyczącą np. klasyfikacji kredytów o obniżonej wartości⁴³. Trzeba też analizować wpływ zmiennych makroekonomicznych uzupełnionych o specyficzne zmienne **mikroekonomiczne** charakteryzujące określony bank, związane z zarządzaniem specyficznymi biznesami. Do tego typu zmiennych, mających wpływ na poziom NPL w określonym banku, należą m.in.: poziom efektywności banków (Louzis, Vouldis i Metaxas⁴⁴), jakość zarządzania (Berger i DeYoung⁴⁵; Quagliariello⁴⁶), rentowność, wzrost akcji kredytowej (Messai i Jouini⁴⁷), zmienne specyficzne dla poziomu ROA, cyrkulacja netto w aktywach ogółem oraz wskaźnik obciążeń finansowych do EBITDA (Beccalli, Coletti i Simione⁴⁸) czy jakość monitorowania procesu kredytowego (Piatti i Cincinelli⁴⁹).

Polscy naukowcy przeprowadzili też analizy determinant makroekonomicznych dla danych dotyczących rynku krajowego, w celu ustalenia najbardziej istotnych czynników mających wpływ na oszacowanie wielkości oczekiwanych strat

40 M. Bofondi, T. Ropele, *Macroeconomic determinants of bad loans: Evidence from Italian Banks*, "Questioni di Economia e Finanza" 2011, no. 89, Banca d'Italia, https://www.bancaditalia.it/publicazioni/qef/2011-0089/QEF_89.pdf (dostęp: 27.01.2023).

41 D. Pain, *The provisioning experience of the major UK banks: A small panel investigation*, Bank of England Working Paper 2003, no. 177, London, <https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.425760>

42 N. Valckx, *What determines loan loss provisioning in the EU?*, Working Paper, Directorate Financial Stability and Supervision, Division Financial Stability, European Central Bank, Frankfurt, February 2004.

43 D. Piatti, P. Cincinelli, *Does the threshold matter?*...

44 D. P. Louzis, A. T. Vouldis, V. L. Metaxas, *Macroeconomic and bank-specific determinants of non-performing loans in Greece: A comparative study of mortgage, business and consumer loan portfolios*, Working Paper 2010, no. 118, Bank of Greece, <https://doi.org/10.1016/j.jbankfin.2011.10.012>

45 A. N. Berger, R. DeYoung, *Problem loans and cost efficiency in commercial banks*, "Journal of Banking & Finance" 1997, vol. 21, no. 6, s. 849–870, [https://doi.org/10.1016/S0378-4266\(97\)00003-4](https://doi.org/10.1016/S0378-4266(97)00003-4)

46 M. Quagliariello, *Banks' riskiness over the business cycle*...

47 A. S. Messai, F. Jouini, *Micro and macro determinants of non-performing loans*, "International Journal of Economics and Financial Issues" 2013, vol. 3, no. 4, s. 852–860, https://www.researchgate.net/profile/Fathi-Jouini/publication/286345094_Micro_and_Macro_Determinants_of_Non-performing_Loans/links/5a70e5acaca272e425ed364d/Micro-and-Macro-Determinants-of-Non-performing-Loans.pdf (dostęp: 28.01.2023).

48 E. Beccalli, E. Coletti, C. Simione, *NPLs delle banche europee: determinanti macroeconomiche e di impresa*, Osservatorio Monetario no. 2, Associazione per lo Sviluppo degli Studi di Banca e Borsa, Università Cattolica del Sacro Cuore, Milano 2015.

49 D. Piatti, P. Cincinelli, *Does the threshold matter?*...

kredytowych polskich banków. M. Sztadynger⁵⁰ uzyskał wyniki, które potwierdziły związek sytuacji gospodarczej reprezentowanej w modelu przez **stopę bezrobocia i produkcję przemysłową** (zamiast PKB) z ryzykiem kredytowym. Należy dodać, iż badania dotyczyły jedynie kredytów konsumenckich w jednym z większych banków w Polsce w latach 2004–2016, co może wskazywać na mniejsze znaczenie uzyskanych przez autora wyników, z uwagi na ich stosunkowo niewielki zakres w kontekście niniejszego opracowania. Z kolei Wdowiński⁵¹ dokonał przeglądu głównych czynników mikro- i makroekonomicznych wpływających na ryzyko kredytowe oraz analizy modelu ryzyka kredytowego w sektorze bankowym w Polsce. Za najważniejsze czynniki mające wpływ na poziom ryzyka kredytowego zostały uznane **stopa bezrobocia** oraz **kurs walutowy**. PKB i stopa procentowa miały według Wdowińskiego mniejszy wpływ na wzrost ryzyka kredytowego, przy czym wpływ stopy procentowej miał charakter długookresowy. Analiza wpływu czynników makroekonomicznych na poziom szkodowości portfela przeprowadzona w artykule potwierdza wyraźny wzrost wskaźnika NPL w sytuacji szoku makroekonomicznego (w badaniu założono spadek wzrostu PKB i stopy WIBOR 3M oraz wzrost stopy bezrobocia rejestrowanego i kursu PLN/CHF). Badanie wpływu czynników makroekonomicznych na wzrost kosztów ryzyka kredytowego przeprowadził również Borsuk⁵². W wyniku przeprowadzonej analizy ustalił, że wzrost **PKB, cen nieruchomości oraz płacy realnej** ma wpływ na spadek strat kredytowych, natomiast wzrost **stopy bezrobocia, stawek procentowych** oraz **deprecjacja złotego** zwiększa poziom strat kredytowych. Autor zauważył także, iż pomimo występujących zależności statystycznych pomiędzy badanymi czynnikami znaczna część zmienności kosztów ryzyka pozostaje niewyjaśniona. Można zatem sądzić, że na poziom strat kredytowych mają też wpływ czynniki o charakterze specyficznym.

Biorąc pod uwagę wyniki badań uzyskane przez wyżej wymienionych autorów, należy stwierdzić, że pogorszenie warunków makroekonomicznych wpływa na kształtowanie się poziomu należności kredytowych – przedsiębiorstwa i konsumenci, działając na tym samym rynku, doświadczają trudności związanych z odzyskiwaniem należności, spadkiem zamówień, utratą pracy, co w krótkim czasie przekłada się na pogorszenie spłacalności zobowiązań kredytowych. Tym samym wpływ czynników makroekonomicznych materializuje się w wyniku ECL banków.

Należy zauważyć, że przedstawione badania przeprowadzono przed 2018 r., gdy standard MSSF 9 nie był jeszcze zaimplementowany. W raporcie ESRB⁵³

50 M. Sztadynger, *Czynniki makroekonomiczne a spłacalność kredytów konsumpcyjnych*, „Gospodarka Narodowa” 2018, nr 4 (296), s. 155–177.

51 P. Wdowiński, *Makroekonomiczne czynniki ryzyka kredytowego w sektorze bankowym w Polsce*, „Gospodarka Narodowa” 2014, nr 4 (272), s. 55–77.

52 M. Borsuk, *Wpływ czynników makroekonomicznych na poziom kosztów ryzyka kredytowego banków*, „Zeszyt Naukowy” 2017, nr 153, s. 49–62.

53 European Systemic Risk Board, *Expected credit loss approaches in Europe and the United States: Differences from a financial stability perspective*, 2019, https://www.esrb.europa.eu/pub/pdf/reports/esrb.report190116_expectedcreditlossapproachesEuropeUS.en.pdf (dostęp: 28.03.2023).

– Europejskiej Rady ds. Ryzyka Systemowego dotyczącym porównania szacowania oczekiwanych strat kredytowych w Europie i USA stwierdza się, iż występująca **duża swoboda, na jaką pozwalają oba podejścia (tj. założenia do modelowania, kryteria znacznego wzrostu ryzyka kredytowego itp.)** oznacza, że wszelkie próby modelowania bilansów zgodnie z nowym paradygmatem oczekiwanych strat kredytowych należy odczytywać raczej jako sposób na koncepcyjną ocenę ich skutków niż jako stanowcze i dokładne oszacowanie ich wpływu⁵⁴. Ponadto przy ocenie wpływu nowych metod ECL (MSSF9) i CECL (wprowadzone w USA) należy również uwzględnić zmiany w praktykach zarządzania kapitałem banków, które prawdopodobnie nastąpią w ramach nowego paradygmatu. Biorąc powyższe zastrzeżenia pod uwagę, należy stwierdzić, że w literaturze przedmiotu po 2019 r. występują nieliczne badania, z dużymi ograniczeniami, których autorzy podejmują próbę określenia ilościowego, jak różne cechy obu podejść wpływają pośrednio na miary wydajności. W pracach tych zazwyczaj podchodzi się do tego zadania poprzez tworzenie modeli odtwarzających zachowanie kredytów z utratą wartości w trakcie cyklu finansowego lub poprzez przeprowadzenie analizy kontrfaktycznej. W raporcie ESRB zaprezentowano cztery takie modele, które zostały ujęte na rys. 5.1.

Z przedstawionych rezultatów badań i modeli wynika, że na szacowanie oczekiwanych strat kredytowych oprócz wewnętrznych modeli banków, skonstruowanych z uwzględnieniem prognoz czynników makroekonomicznych (w tym przede wszystkim stopy bezrobocia, PKB oraz stóp procentowych), mają wpływ jeszcze inne czynniki, których intensywność może być znaczna.

1. J. Abad i J. Suárez (2017) ^a	2. S. Krüger, D. Rösch, H. Scheule (2018) ^b
Gdy następuje pogorszenie otoczenia makroekonomicznego i gospodarka wchodzi w okres spowolnienia, wzrost odpisów z tytułu utraty wartości, wpływ na rachunek zysków i strat, wpływ na kapitał regulacyjny oraz prawdopodobieństwo potrzeby dokapitalizowania są większe w ramach podejścia ECL niż w ramach podejścia opartego na dożywotnich oczekiwanych stratach kredytowych. Wynika to z faktu, że w ramach metody ECL na wzrost odpisów aktualizacyjnych wpływają dwa czynniki: gorsze warunki makroekonomiczne, które oddziałują na kwoty ECL dla wszystkich aktywów oraz przejście z etapu 1 (jednorocznych oczekiwanych strat kredytowych) do etapu 2 (dożywotnich oczekiwanych strat kredytowych) tych ekspozycji, które doświadczyły znacznego wzrostu ryzyka kredytowego.	Podejście ECL zachowuje się bardziej procyklicznie, ponieważ prowadzi do większego wpływu na kapitał regulacyjny w okresach spowolnienia (w tym w czasie globalnego kryzysu finansowego). Ogólnie rzecz biorąc, jest bardzo prawdopodobne, że banki będą musiały podnieść kapitał z powodu podejść opartych na oczekiwanych stratach kredytowych zarówno w MSSF 9, jak i ASC 326. Zauważa się, że wyższy (tj. mniej konserwatywny) próg znacznego wzrostu ryzyka kredytowego zwiększyłby potrzeby w zakresie tworzenia rezerw w okresach spowolnienia gospodarczego, a zatem powinien być krytycznie postrzegany przez organy regulacyjne i nadzorcze. Innymi słowy, można by argumentować, że należyte wdrożenie standardu i konserwatywna kalibracja progu znacznego wzrostu ryzyka kredytowego mogłyby złagodzić wszelkie potencjalne implikacje procykliczne wynikające ze stosowania metody ECL.

54 Ibidem.

3. D. Grünberger (2013) ^c	4. S. Chae et al. (2018) ^d
Wykorzystano model migracji ratingów, aby wykazać, że dożywotnie oczekiwane straty kredytowe i podejście ECL w MSSF 9 nie eliminują cykliczności dochodów księgowych ani podaży kredytów. Głównym powodem tego, w zasadzie sprzecznego z intuicją, wyniku jest to, że banki nie mogą wiarygodnie przewidzieć przyszłych migracji ratingów, a więc oczekiwane straty kredytowe nie mogą przewidzieć pogorszenia koniunktury z dużym wyprzedzeniem. Autor stwierdza również, że oba podejścia do oczekiwanych strat sprawiają, iż dochód księgowy jest bardziej zmienny, chociaż różnice nie są duże w kategoriach ekonomicznych. W podsumowaniu wskazano, że wiarygodne długoterminowe przewidywania przyszłych zmian ratingów sprawiłyby, że rezerwy w całym okresie trwania kredytu byłyby mniej zmienne i częściowo oddzieliłyby dochód księgowy od cyklu koniunkturalnego, przy czym skutki te byłyby mniejsze niż w przypadku podejścia ECL.	W tym modelu różne decyzje dotyczące modelowania mogą znacząco zmienić ujmowanie strat kredytowych w cyklu. Wspólną cechą podejść ECL i CECL jest wymóg stosowania modeli do obliczania oczekiwanych strat kredytowych, które uwzględniają informacje makroekonomiczne. Dlatego też modele opracowane przez poszczególne banki będą miały duże znaczenie przy określaniu strat kredytowych, które należy ujmować w każdym okresie. Skupiając się jedynie na podejściu CECL – Current ECL, analizując, jak jedna decyzja dotycząca modelowania (a konkretnie: oczekiwane wartości nieruchomości mieszkalnych) może sprawić, że ostateczny wynik modelu (tj. kwota strat kredytowych, które należy ująć w każdym okresie) będzie znacząco różny, wpływając na czasowy rozkład strat w cyklu. Decyzje dotyczące modelowania będą musiały być brane pod uwagę przy porównywaniu ujawnień strat kredytowych przez różne banki w systemie. Różnice ujawnione w kwocie strat kredytowych mogą nie tylko wynikać z różnej jakości aktywów bazowych portfeli kredytowych, lecz być również wynikiem decyzji dotyczących modelowania podjętych przez każdy bank.

Rysunek 5.1. Charakterystyka modeli zaprezentowanych w raporcie ESRB

Objaśnienia: ^a J. Abad, J. Suárez, *Assessing the cyclical implications of IFRS 9 – a recursive model*, Occasional Paper Series, no. 12, ESRB, July 2017; ^b S. Krüger, D. Rösch, H. Scheule, *The impact of loan loss provisioning on bank capital requirements*, “Journal of Financial Stability” 2018, no. 36, s. 114–129; ^c D. Grünberger, *Expected loan loss provisions, business- and credit cycles*, FMA Working Paper 2013, no. 1, <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2187515>; ^d S. Chae et al., *The impact of the Current Expected Credit Loss standard (CECL) on the timing and comparability of reserves*, Finance and Economics Discussion Series (FEDS) Working Paper no. 2018-020, March 2018, <http://dx.doi.org/10.17016/FEDS.2018.020r1>

Źródło: European Systemic Risk Board, *Expected credit loss approaches in Europe and the United States: Differences from a financial stability perspective*, https://www.esrb.europa.eu/pub/pdf/reports/esrb.report190116_expectedcreditlossapproachesEuropeUS.en.pdf (dostęp: 28.03.2023).

Rekomendacja R Komisji Nadzoru Finansowego dotycząca zasad klasyfikacji ekspozycji kredytowych, szacowania i ujmowania oczekiwanych strat kredytowych oraz zarządzania ryzykiem kredytowym zawiera zbiór zaleceń nadzorca dotyczących zarówno modeli, jak i uwzględniania czynników makroekonomicznych przy szacowaniu oczekiwanych strat kredytowych. Do wymienionego w Rekomendacji R katalogu czynników makroekonomicznych, które banki mogą uwzględnić przy konstruowaniu modelu szacowania ECL, należą⁵⁵:

55 Rekomendacja R dotycząca zasad klasyfikacji ekspozycji kredytowych, szacowania i ujmowania oczekiwanych strat kredytowych oraz zarządzania ryzykiem kredytowym, KNF, Warszawa, kwiecień 2021 r., rozdz. II, punkt 2.

- a) dynamika Produktu Krajowego Brutto – rok do roku;
- b) stopa rejestrowanego bezrobocia – na koniec okresu albo średnia w okresie;
- c) stopa referencyjna NBP – na koniec okresu;
- d) stopa lombardowa NBP – na koniec okresu;
- e) stopa inflacji – na koniec okresu albo średnia w okresie;
- f) przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w gospodarce narodowej (realne albo nominalne) – dynamika rok do roku;
- g) przeciętne zatrudnienie w gospodarce narodowej – dynamika rok do roku;
- h) kursy walut;
- i) nakłady inwestycyjne ogółem – dynamika rok do roku;
- j) spożycie indywidualne w sektorze gospodarstw domowych – dynamika rok do roku;
- k) sprzedaż detaliczna towarów ogółem w cenach stałych;
- l) indeks cen nieruchomości mieszkalnych/kommercyjnych – na koniec okresu albo średnia w okresie;
- m) zmiana wolumenu kredytów konsumenckich na rynku bankowym – rok do roku;
- n) indeks cen akcji.

Rekomendacja R wskazuje także na konieczność ujawniania przez banki informacji dotyczących znacznych zmian szacunków oczekiwanych strat kredytowych. Informacje te powinny mieć charakter zarówno ilościowy, jak i jakościowy oraz zapewniać wysoką jakość i spójność przedstawianych danych w czasie. Banki powinny również ujawnić czynniki wpływające na zmiany szacunków oczekiwanych strat kredytowych oraz sposób uwzględnienia wiedzy eksperckiej przy szacowaniu oczekiwanych strat kredytowych⁵⁶.

Podsumowując, należy stwierdzić, że w literaturze przedmiotu przedstawiono kilka czynników makroekonomicznych mających, zdaniem autorów badań, największy wpływ na szacowanie ECL, przy czym **do najbardziej istotnych można zaliczyć stopę bezrobocia, PKB oraz stopę procentową**. Ponadto stwierdzono wpływ innych, pozaekonomicznych czynników. Należy do nich m.in. osąd kierownictwa każdego banku co do wyboru i kalibracji modelu oraz sposobu szacowania ryzyka kredytowego. Na poziom szacowanych strat kredytowych, oprócz prognozowanych czynników makroekonomicznych, najbardziej istotny wpływ ma jakość polityki kredytowej stosowanej przez bank i przyjęta przez zarząd strategia kalkulacji ryzyka. Szacowanie oczekiwanych strat kredytowych w bankach odbywa się z uwzględnieniem dotychczasowych wyników w zakresie utraty wartości ekspozycji kredytowych, sposobu zabezpieczenia ekspozycji kredytowych, wartości i jakości przyjętych zabezpieczeń, a także skuteczności windykacji. Na te czynniki wewnętrzne nakłada się prognozy sytuacji makroekonomicznej w okresie najbliższych trzech lat w ujęciu bazowym, optymistycznym i pesymistycznym. Takie modele sprawdzają się w sytuacji względnej stabilności gospodarczej. W przypadku

⁵⁶ Rekomendacja R..., pkt 36.5.

występowania niespodziewanych kryzysów, mających duży wpływ na gospodarkę, banki stosują korekty zarządcze (PMA), uwzględniające wpływ tych zdarzeń na szacowany poziom ECL.

Poziom szacowanych odpisów kredytowych wynika z jednej strony ze struktury i jakości posiadanych przez bank należności kredytowych, z drugiej natomiast – z prognoz kształtowania się sytuacji gospodarczej w ciągu najbliższych lat z uwzględnieniem prawdopodobieństwa wystąpienia poszczególnych scenariuszy makroekonomicznych.

Wynik ECL oszacowany przez bank można porównać do zużycia paliwa w trakcie jazdy samochodem. Zużycie paliwa (wynik ECL) zależy od: wielkości silnika (jakość należności kredytowych), masy pojazdu (wielkość banku), stylu jazdy kierowcy (strategia i zarząd banku), warunków pogodowych, jakości nawierzchni itp. (uwarunkowania makroekonomiczne).

5.3. Przegląd scenariuszy makroekonomicznych stosowanych do szacowania ECL przez banki komercyjne w Polsce

W tej części opracowania dokonano przeglądu scenariuszy makroekonomicznych wykorzystywanych w bankach komercyjnych w Polsce dla szacowania ECL. Badaniem objęto sprawozdania z działalności finansowej 10 banków notowanych na GPW w Warszawie w okresie 2018–2022. Były to:

- 1) Alior Bank Spółka Akcyjna (ALR);
- 2) Bank Handlowy w Warszawie Spółka Akcyjna (BHW);
- 3) Bank Millennium Spółka Akcyjna (MIL);
- 4) Bank Ochrony Środowiska Spółka Akcyjna (BOS);
- 5) Bank Polska Kasa Opieki Spółka Akcyjna (PEO);
- 6) BNP Paribas Bank Polska Spółka Akcyjna (BNP);
- 7) ING Bank Śląski Spółka Akcyjna (ING);
- 8) mBank Spółka Akcyjna (MBK);
- 9) Powszechna Kasa Oszczędności Bank Polski Spółka Akcyjna (PKO);
- 10) Santander Bank Polska Spółka Akcyjna (SPL).

Cztery banki: ALR, BOS, BNP i PEO podawały bardzo mało lub nie podawały żadnych szczegółów o specyfikacji scenariuszy makroekonomicznych, więc zostały pominięte w analizie⁵⁷. Można przypuszczać, że po wprowadzeniu Rekomendacji R

⁵⁷ Na przykład Alior Bank w sprawozdaniu za 2018 r. podał tylko, że „zapewnia uwzględnienie „przyszłych czynników makroekonomicznych we wszystkich istotnych komponentach oszacowania ECL”, w 2019 r. napisano ogólnie, że „W procesie budowy modeli FLI i aplikacji przyszłych zdarzeń makroekonomicznych Bank aktualnie wykorzystuje poniższe wskaźniki:

zasady konstruowania i publikowania scenariuszy przez banki będą bardziej zbliżone. Ta niejednorodność jest też widoczna w scenariuszach banków przedstawionych poniżej. Różnice te polegają na przyjęciu – do pewnego stopnia – różnych zmiennych makroekonomicznych oraz stosowaniu różnego horyzontu prognoz. Konstrukcja scenariuszy dla danego banku mogła również ulegać zmianie w kolejnych okresach. Jest to zrozumiałe, ponieważ wprowadzenie MSSF 9 w 2018 r. było dla banków dużą nowością i wymagało uwzględnienia szeregu wymogów. W tab. 5.1–5.6 przedstawiono pełne specyfikacje scenariuszy makroekonomicznych publikowanych przez sześć banków. Ostatni wiersz każdego scenariusza pokazuje rozpiętość wartości danej zmiennej makroekonomicznej między scenariuszami skrajnymi, w jednostkach stosowanych dla tej zmiennej.

Banki najczęściej prezentowały prognozy zmiennych makroekonomicznych na trzy najbliższe lata, przy czym BHW, MIL oraz ING przedstawiały dane dla każdego roku oddzielnie, zaś mBank oraz Santander ujmowały dane tylko w dwóch wariantach: odrębnie dla najbliższego roku oraz średnią na kolejne, odpowiednio, dwa i trzy lata. PKO w badanym okresie zmienił sposób prezentacji danych. W 2020 r. przedstawił scenariusze tylko w jednym wariantcie – jako średnią z okresu od czwartego kwartału 2020 r. do trzeciego kwartału 2022 r. Natomiast w 2021 r. prezentował dane na najbliższy rok oraz odrębnie na dwa kolejne lata (tak jak BHW, MIL oraz ING). Pod względem częstotliwości okresów prognozy wyróżniał się BHW. Bank ten sporządzał prognozy zmiennych makroekonomicznych na kolejne kwartały najbliższych lat. Należy zaznaczyć, że banki w trakcie 2020 r. sporządziły zrewidowane (w stosunku do założeń na koniec 2019 r.) scenariusze, uwzględniające prognozowane skutki pandemii COVID-19. Ilustrację takiego podejścia stanowi zamieszczony w tab. 5.5 scenariusz długoterminowy w banku Santander.

Badane banki zwykle tworzyły trzy scenariusze: bazowy, optymistyczny (nazywany również pozytywnym) oraz pesymistyczny (określany także jako łagodna recesja lub negatywny). Każdemu ze scenariuszy przypisywano odpowiednią wagę, odpowiadającą prawdopodobieństwu jego realizacji. Największa waga była przypisana scenariuszowi bazowemu. W tab. 5.7 przedstawiono zakresy wag dla poszczególnych typów scenariuszy.

PKB, WIBOR, kursy głównych walut, stopę bezrobocia, CPI”, zaś w latach 2020–2021 podano szczegółowe scenariusze z wartościami liczbowymi zawierające dwie zmienne: dynamikę PKB oraz stopę bezrobocia (w 2020 r.) lub stopę referencyjną NBP (w 2021 r.).

Tabela 5.1. Scenariusze dla zmiennych wykorzystywanych do oszacowania oczekiwanych strat kredytowych, prezentowane przez Bank Handlowy (BHW)

2018																			
BHW																			
Brak danych																			
2019																			
Brak danych																			
2020																			
BHW	Waga	PKB			WIBOR 3M			Bezrobocie BAEL			CPI			Bezrobocie rejestr.			WIG 20		
	%	r/r			średnio			% aktywnych			r/r			%			pkt		
		2021	2022	2023	2021	2022	2023	2021	2022	2023	2021	2022	2023	2021	2022	2023	2022	2023	2024
Optymistyczny	20%	10,0%	4,8%	4,3%	0,75%	2,25%	2,25%	2,9%	2,6%	2,5%	3,4%	4,0%	2,9%	5,5%	5,0%	4,7%	2250	2369	2494
Bazowy	60%	7,9%	4,1%	4,0%	0,22%	1,05%	1,72%	4,1%	3,4%	3,0%	2,6%	3,7%	2,9%	6,7%	5,8%	5,2%	2075	2216	2357
Pesymistyczny	20%	5,8%	2,6%	4,3%	0,18%	0,43%	0,68%	5,3%	4,2%	3,5%	1,8%	3,4%	2,9%	7,9%	6,6%	5,7%	1959	2139	2275
Optymistyczny minus pesymistyczny		4,2	2,2	0,0	0,6	1,8	1,6	-2,4	-1,6	-1,0	1,6	0,6	0,0	-2,4	-1,6	-1,0	291	230	219
2021																			
BHW	Waga	PKB			WIBOR 3M			Bezrobocie BAEL			CPI			Bezrobocie rejestr.			WIG 20		
	%	r/r			średnio			% aktywnych			r/r			%			pkt		
		2022	2023	2024	2022	2023	2024	2022	2023	2024	2022	2023	2024	2022	2023	2024	2022	2023	2024
Optymistyczny	20%	5,4%	4,6%	3,9%	5,75%	4,10%	3,23%	2,2%	2,2%	2,3%	7,6%	4,3%	3,2%	4,6%	4,3%	4,3%	2535	2763	2990
Bazowy	60%	3,2%	3,6%	3,9%	4,43%	2,87%	2,67%	2,7%	2,7%	2,7%	6,7%	3,8%	3,2%	5,2%	4,9%	4,7%	2374	2545	2701
Pesymistyczny	20%	1,1%	2,5%	3,9%	1,15%	1,20%	2,20%	3,2%	3,3%	3,1%	5,8%	3,3%	3,2%	5,8%	5,5%	5,1%	2113	2227	2373
Optymistyczny minus pesymistyczny		2,1	1,1	0,0	4,6	2,9	1,0	-1,0	-1,1	-0,8	1,8	1,0	0,0	-1,2	-1,2	-0,8	422	536	617

Objaśnienia: Bank Handlowy prezentuje dane w ujęciu kwartalnym; opracowanie sporządzono na podstawie danych na czwartym kwartale każdego roku.
Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdania finansowego Banku Handlowego.

Tabela 5.2. Scenariusze dla zmiennych wykorzystywanych do oszacowania oczekiwanych strat kredytowych, prezentowane przez Bank Millennium (MIL)

2018													
MIL	Waga	PKB			Bezrobocie rejestr.			Referencyjna stopa %			Sprzedaż detaliczna		
	%	r/r			% aktywnych								
		2019	2020	2021	2019	2020	2021	2019	2020	2021	2019	2020	2021
Optymistyczny	15%	5,0%	4,2%	3,7%	4,8%	4,8%	4,9%	2,25%	2,50%	2,25%	-	-	-
Bazowy	70%	3,9%	3,2%	2,9%	5,6%	5,7%	6,0%	2,00%	2,00%	2,00%	-	-	-
Łagodna recesja	15%	1,1%	1,7%	2,2%	6,7%	7,9%	8,4%	1,50%	1,50%	1,50%	-	-	-
Optymistyczny minus łagodna recesja		3,9	2,5	1,5	-1,9	-3,1	-3,5	0,75	1,00	0,75	-	-	-
2019													
MIL	Waga	PKB			Bezrobocie rejestr.			Referencyjna stopa %			Sprzedaż detaliczna		
	%	r/r			% aktywnych								
		2020	2021	2022	2020	2021	2022	2020	2021	2022	2020	2021	2022
Optymistyczny	15%	4,7%	4,0%	3,6%	4,6%	4,4%	4,6%	-	-	-	6,7%	5,0%	4,6%
Bazowy	70%	3,9%	3,5%	3,2%	5,1%	5,2%	5,4%	-	-	-	6,6%	5,4%	4,5%
Łagodna recesja	15%	2,4%	2,4%	2,7%	5,9%	7,3%	7,9%	-	-	-	5,1%	4,6%	5,6%
Optymistyczny minus łagodna recesja		2,3	1,6	0,9	-1,3	-2,9	-3,3	-	-	-	1,6	0,4	1,0
2020													
MIL	Waga	PKB			Bezrobocie rejestr.			Referencyjna stopa %			Sprzedaż detaliczna		
	%	r/r			% aktywnych								
		2021	2022	2023	2021	2022	2023	2021	2022	2023	2021	2022	2023
Optymistyczny	15%	8,4%	5,0%	4,2%	6,1%	5,7%	5,5%	-	-	-	10,9%	8,2%	5,5%
Bazowy	60%	7,5%	4,8%	3,5%	7,1%	6,4%	5,9%	-	-	-	9,5%	7,6%	5,0%
Łagodna recesja	25%	6,3%	4,3%	3,7%	8,3%	7,5%	6,9%	-	-	-	7,6%	6,8%	4,6%
Optymistyczny minus łagodna recesja		2,1	0,7	0,5	-2,2	-1,8	-1,4	-	-	-	3,3	1,4	0,9
2021													
MIL	Waga	PKB			Bezrobocie rejestr.			Referencyjna stopa %			Sprzedaż detaliczna		
	%	r/r			% aktywnych								
		2022	2023	2024	2022	2023	2024	2022	2023	2024	2022	2023	2024
Optymistyczny	20%	5,0%	4,2%	4,8%	5,7%	5,5%	4,5%	-	-	-	8,2%	5,5%	6,5%
Bazowy	60%	4,8%	3,5%	3,9%	6,4%	5,9%	4,9%	-	-	-	7,6%	5,0%	5,2%
Łagodna recesja	20%	4,3%	3,7%	3,8%	7,5%	6,9%	6,5%	-	-	-	6,8%	4,6%	4,8%
Optymistyczny minus łagodna recesja		0,7	0,5	1,0	-1,8	-1,4	-2,0	-	-	-	1,4	0,9	1,7

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdania finansowego Banku Millennium.

Tabela 5.3. Scenariusze dla zmiennych wykorzystywanych do oszacowania oczekiwanych strat kredytowych, prezentowane przez ING Bank Śląski (ING)

2018													
ING	Waga	PKB			WIBOR3M			Bezrobocie			RHP		
	%	r/r			średnio			% aktywnych					
		2019	2020	2021	2019	2020	2021	2019	2020	2021	2019	2020	2021
Pozytywny	20%	4,4%	6,2%	5,1%	-	-	-	3,1%	2,4%	1,9%	9,0%	9,8%	8,1%
Bazowy	60%	3,6%	3,2%	3,0%	-	-	-	3,5%	3,5%	3,4%	8,2%	5,7%	5,6%
Negatywny	20%	1,5%	-0,4%	0,6%	-	-	-	5,0%	6,2%	7,0%	3,7%	1,3%	5,4%
Pozytywny minus negatywny		2,9	6,6	4,5	-	-	-	-1,9	-3,8	-5,1	5,3	8,5	2,7

2019													
ING	Waga	PKB			WIBOR3M			Bezrobocie			Indeks cen nieruchomości.		
	%	r/r			średnio			% aktywnych					
	2020	2021	2022	2020	2021	2022	2020	2021	2022	2020	2021	2022	
Pozytywny	20%	4,2%	6,1%	5,0%	1,8%	1,9%	2,3%	2,5%	1,9%	1,5%	5,9%	8,8%	7,5%
Bazowy	60%	3,5%	3,0%	2,9%	1,6%	1,6%	1,6%	2,8%	2,7%	2,7%	5,1%	4,9%	4,9%
Negatywny	20%	1,3%	-0,5%	0,6%	1,3%	1,0%	0,6%	4,4%	5,6%	6,6%	1,2%	0,1%	4,3%
Pozytywny minus negatywny		2,9	6,6	4,4	0,5	0,9	1,7	-1,9	-3,7	-5,1	4,7	8,7	3,2
2020													
ING	Waga	PKB			WIBOR3M			Bezrobocie			Indeks cen nieruchomości.		
	%	r/r			średnio			% aktywnych					
	2021	2022	2023	2021	2022	2023	2021	2022	2023	2021	2022	2023	
Pozytywny	20%	7,7%	4,2%	5,0%	0,6%	1,0%	1,3%	3,8%	2,8%	1,8%	8,1%	6,3%	4,3%
Bazowy	60%	4,2%	3,7%	3,4%	0,1%	0,4%	0,5%	4,7%	3,4%	2,8%	2,8%	4,6%	4,6%
Negatywny	20%	-4,8%	5,4%	2,3%	0,0%	0,2%	0,3%	6,8%	6,6%	6,9%	-8,1%	5,2%	7,7%
Pozytywny minus negatywny		12,5	-1,2	2,7	0,6	0,8	1,0	-3,0	-3,8	-5,1	16,2	1,1	-3,4
2021													
ING	Waga	PKB			WIBOR3M			Bezrobocie wg BAEL			Indeks cen nieruchomości.		
	%	r/r			średnio			% aktywnych					
	2022	2023	2024	2022	2023	2024	2022	2023	2024	2022	2023	2024	
Pozytywny	20%	6,6%	6,0%	5,5%	3,0%	3,0%	3,0%	1,9%	1,9%	1,8%	7,8%	6,3%	6,5%
Bazowy	60%	4,5%	4,2%	3,4%	3,9%	3,5%	3,3%	2,8%	2,6%	2,6%	2,4%	2,4%	2,4%
Negatywny	20%	-0,5%	2,7%	1,7%	2,2%	1,8%	1,7%	4,2%	5,6%	6,9%	0,3%	2,5%	2,5%
Pozytywny minus negatywny		7,1	3,3	3,8	0,8	1,2	1,3	-2,3	-3,7	-5,1	7,5	3,8	4,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdania finansowego ING Banku Śląskiego.

Tabela 5.4. Scenariusze dla zmiennych wykorzystywanych do oszacowania oczekiwanych strat kredytowych, prezentowane przez mBank (MBK)

2018											
2019											
MBK	Waga	PKB		WIBOR3M		Bezrobocie rejestr.		CHF/PLN		Indeks cen nieruchomości	
Brak danych	%	r/r		średnio		% aktywnych koniec r.		koniec roku		r/r	
		2020 (1. rok prognozy)	śr. kolejne 2 lata	2020 (1. rok prognozy)	śr. kolejne 2 lata	2020 (1. Rok prognozy)	Śr. Kolejne 2 lata	2020 (1. rok prognozy)	śr. kolejne 2 lata	2020 (1. Rok prognozy)	Śr. Kolejne 2 lata
Optymistyczny	20%	4,3%	3,4%	1,7%	1,7%	3,0%	3,5%	3,72	3,62	103,8	103,2
Bazowy	60%	3,3%	2,8%	2,0%	2,3%	3,9%	4,0%	3,62	3,48	102,0	101,0
Pesymistyczny	20%	0,6%	1,4%	0,5%	0,5%	6,5%	8,0%	4,48	4,15	100,0	102,6
Optymistyczny minus pesymistyczny		3,7	2,0	1,2	1,2	-3,5	-4,5	-0,76	-0,53	3,8	0,6
2020											
MBK	Waga	PKB		WIBOR3M		Bezrobocie rejestr.		CHF/PLN		Indeks cen nieruchomości	
	%	r/r		średnio		% aktywnych koniec r.		koniec roku		r/r	
		2021 (1. rok prognozy)	śr. kolejne 2 lata	2021 (1. rok prognozy)	śr. kolejne 2 lata	2021 (1. Rok prognozy)	Śr. Kolejne 2 lata	2021 (1. rok prognozy)	śr. kolejne 2 lata	2021 (1. Rok prognozy)	Śr. Kolejne 2 lata
Optymistyczny	20%	0,0%	3,9%	0,7%	0,7%	3,3%	2,9%	4,11	3,93	103,0	105,9
Bazowy	60%	-4,2%	4,4%	0,31%	0,38%	7,0%	5,5%	4,21	4,03	101,0	105,5
Pesymistyczny	20%	-6,4%	0,4%	0,1%	0,1%	9,2%	11,9%	4,43	4,43	91,9	102,8
Optymistyczny minus pesymistyczny		6,4	3,5	0,6	0,6	-5,9	-9,0	-0,32	-0,50	11,1	3,1
2021											
MBK	Waga	PKB		WIBOR3M		Bezrobocie rejestr.		CHF/PLN		Indeks cen nieruchomości	
	%	r/r		średnio		% aktywnych koniec r.		koniec roku		r/r	
		2022 (1. rok prognozy)	śr. kolejne 2 lata	2022 (1. rok prognozy)	śr. kolejne 2 lata	2022 (1. rok prognozy)	śr. kolejne 2 lata	2022 (1. rok prognozy)	śr. kolejne 2 lata	2022 (1. rok prognozy)	śr. kolejne 2 lata
Optymistyczny	20%	7,1%	5,6%	-	-	2,5%	2,0%	3,76	3,71	109,6	108,4
Bazowy	60%	5,1%	4,5%	-	-	3,0%	2,4%	3,89	3,80	107,9	106,6
Pesymistyczny	20%	3,5%	3,5%	-	-	3,6%	3,3%	4,03	3,99	104,1	104,7
Optymistyczny minus pesymistyczny		3,6	2,1	-	-	-1,1	-1,3	-0,27	-0,28	5,5	3,7

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdania finansowego mBanku.

Tabela 5.5. Scenariusze dla zmiennych wykorzystywanych do oszacowania oczekiwanych strat kredytowych, prezentowane przez Santander Bank (SPL)

2018											
SPL	Waga	PKB		WIBOR3M		Bezrobocie BAEL		CPI		EUR/PLN	
	%	r/r		średnio		% aktywnych		r/r		koniec okresu	
		2019	śr. kolejne 3 lata	2019	śr. kolejne 3 lata	2019	Śr. Kolejne 3 lata	2019	śr. kolejne 3 lata	2019	śr. kolejne 3 lata
Optymistyczny	20%	4,6%	4,3%	1,9%	3,2%	2,8%	1,8%	2,3%	3,5%	4,18	4,06
Bazowy	60%	3,7%	3,2%	1,8%	2,5%	2,8%	2,3%	2,1%	2,9%	4,25	4,23
Pesymistyczny	20%	2,8%	2,0%	1,7%	1,8%	3,2%	5,2%	1,9%	2,2%	4,32	4,37
Optymistyczny minus pesymistyczny		1,8	2,3	0,2	1,4	-0,4	-3,4	0,4	1,3	-0,14	-0,31
2019											
SPL	Waga	PKB		WIBOR3M		Bezrobocie BAEL		CPI		EUR/PLN	
	%	r/r		średnio		% aktywnych		r/r		koniec okresu	
		2020	śr. kolejne 3 lata	2020	śr. kolejne 3 lata	2020	Śr. Kolejne 3 lata	2020	śr. kolejne 3 lata	2020	śr. kolejne 3 lata
Optymistyczny	20%	4,6%	4,2%	1,6%	1,6%	2,8%	2,2%	3,6%	2,7%	4,26	4,19
Bazowy	60%	3,5%	3,1%	1,6%	1,6%	2,8%	2,4%	3,5%	2,4%	4,30	4,28
Pesymistyczny	20%	2,4%	2,0%	1,6%	1,6%	2,9%	2,6%	3,4%	2,1%	4,34	4,37
Optymistyczny minus pesymistyczny		2,2	2,2	0,0	0,0	-0,1	-0,4	0,2	0,6	-0,08	-0,18
2020											
SPL	Waga	PKB		WIBOR3M		Bezrobocie BAEL		CPI		EUR/PLN	
	%	r/r		średnio		% aktywnych		r/r		koniec okresu	
		2021	śr. kolejne 3 lata	2021	śr. kolejne 3 lata	2021	Śr. Kolejne 3 lata	2021	śr. kolejne 3 lata	2021	śr. kolejne 3 lata
Optymistyczny	20%	4,4%	4,1%	1,6%	1,6%	2,4%	1,9%	3,4%	2,4%	4,23	4,17
Bazowy	60%	3,1%	3,1%	1,6%	1,6%	2,6%	1,1%	2,9%	2,0%	4,30	4,27
Pesymistyczny	20%	1,8%	2,2%	1,6%	1,6%	2,7%	2,4%	2,5%	1,7%	4,36	4,38
Optymistyczny minus pesymistyczny		2,6	1,9	0,0	0,0	-0,3	-0,5	0,9	0,7	-0,13	-0,21

Tab. 5.5 (cd.)

2020 – scenariusz długoterminowy ze względu na skutki COVID-19										
SPL	Waga	PKB		WIBOR3M		Bezrobocie BAEL		CPI		EUR/PLN
	%	r/r	śr. kolejne 3 lata	średnio	śr. kolejne 3 lata	% aktywnych	r/r	śr. kolejne 3 lata	koniec okresu	
		2021	2,0%	2021	0,1%	2021	2,4%	2021	2021	2021
Długoterminowy	100%		2,6%		0,4%	4,8%	2,1%	2,1%	4,44	4,29
2021										
SPL	Waga	PKB		WIBOR3M		Bezrobocie BAEL		CPI		EUR/PLN
	%	r/r	śr. kolejne 3 lata	średnio	śr. kolejne 3 lata	% aktywnych	r/r	śr. kolejne 3 lata	koniec okresu	
		2022	4,8%	2022	3,0%	2022	6,5%	2022	2022	2022
Optymistyczny	20%	6,2%	3,0%	3,0%	3,2%	2,7%	3,4%	3,4%	4,39	4,30
Bazowy	60%	4,9%	3,0%	3,0%	3,2%	3,0%	6,2%	3,1%	4,46	4,34
Pesymistyczny	20%	3,3%	1,3%	2,8%	1,8%	3,4%	6,3%	2,5%	4,73	4,51
Optymistyczny minus pesymistyczny		2,9	3,5	0,2	1,2	0,0	0,2	0,9	-0,34	-0,21

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdania finansowego Santander Banku.

Tabela 5.6. Scenariusze dla zmiennych wykorzystywanych do oszacowania oczekiwanych strat kredytowych, prezentowane przez PKO BP

2018													
PKO													
Brak danych													
2019*													
PKO	waga	PKB	bezrobocie BAEŁ	WIBOR 3M	indeks zmian cen nieruch.	CHF/PLN							
	%	r/r											
		2020	2020	2020	2020	2020							
Optymistyczny	10%	5,7%	2,5%	2,70	120,7	3,7							
Bazowy	80%	3,9%	3,3%	1,7%	112,1	4,0							
Pesymistyczny	10%	2,1%	4,5%	0,9%	91,5	4,2							
Optymistyczny minus pesymistyczny		3,6	-2,0	1,8	29,2	0,50							
2020**													
PKO	waga	PKB	bezrobocie BAEŁ	WIBOR 3M	indeks zmian cen nieruch.	CHF/PLN							
	%	r/r											
		2021	2021	2021	2021	2021							
Optymistyczny	5%	5,7%	4,5%	2,1%	102,9	3,8							
Bazowy	75%	1,9%	5,2%	0,4%	100,6	4,0							
Pesymistyczny	20%	-1,9%	6,5%	-0,2%	97,3	4,4							
Optymistyczny minus pesymistyczny		7,6	-2,0	-2,3	5,6	0,6							
2021													
PKO	waga	PKB	bezrobocie BAEŁ	WIBOR 3M	indeks zmian cen nieruch.	CHF/PLN							
	%	r/r											
		2022	2023	2024	2022	2023	2024	2022	2023	2024	2022	2023	2024
Optymistyczny	5%	10,9%	6,6%	3,0%	-	-	-	116,3	112,8	102,5	3,8	3,7	3,7
Bazowy	75%	5%	3,7%	3,0%	-	-	-	109,4	106,6	102,5	4,0	3,9	3,9
Pesymistyczny	20%	-0,50%	0,90%	3,0%	-	-	-	102,4	100,8	102,5	4,5	4,3	4,0
Optymistyczny minus pesymistyczny		11,40	5,70	0,00	-	-	-	13,90	12,00	0,0	0,7	0,0	0,3

Objaśnienia: * dane ze sprawozdania rocznego za 2020 r., średnia z okresu: czwarty kwartał 2019 – trzeci kwartał 2021; ** średnia z okresu: czwarty kwartał 2020 – trzeci kwartał 2022.

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdania finansowego PKO BP.

Tabela 5.7. Wagi dla scenariuszy

Scenariusz	Waga minimalna (w %)	Waga maksymalna (w %)
Optymistyczny/pozytywny	5	20
Bazowy	60	80
Pesymistyczny/łagodna recesja/negatywny	10	25

Objaśnienia: z wyjątkiem specjalnego scenariusza przygotowanego przez Santander Bank dla 2021 r. obejmującego jeden wariant – długoterminowy (100%).

Źródło: opracowanie na podstawie sprawozdań z działalności finansowej badanych banków.

Banki do swoich scenariuszy wykorzystywały od czterech do sześciu zmiennych makroekonomicznych. W tab. 5.8 znajduje się zestawienie tych zmiennych dla badanych scenariuszy.

Tabela 5.8. Zmienne makroekonomiczne uwzględniane przez banki w tworzonych scenariuszach

Bank Zmienna	ING	BHW ^a	SPL	MIL	MBK ^b	PKO ^c	BOS	PEO	ALR ⁱ	BNP
PKB	x	x	x	x	x	x	x	x	x	b.d.
WIBOR 3M	x ^d	x	x		x	x	x	x	x	
Bezrobocie rejestrowane		x		x	x		x ^j	x	x	
Bezrobocie BAEL	x ^e	x	x			x				
CPI		x	x				x		x	
CHF/PLN					x	x	x ^k			
EUR/PLN			x				x ^k		x	
Indeks cen nieruchomości	x ^f				x	x				
WIG 20		x								
Referencyjna stopa procentowa				x ^g					x	
Sprzedaż detaliczna				x ^h						

Objaśnienia: ^a brak danych dla 2018 r. i 2019 r.; ^b brak danych dla 2018 r.; ^c brak danych dla 2018 r.; ^d od 2019 r.; ^e w 2021 r. ING oznaczał zmienną „bezrobocie według BAEL”, a we wcześniejszych latach „bezrobocie”; ^f w 2018 r. zmienna oznaczona jako RHP; ^g Tylko w 2018 r.; ^h w latach 2019–2021; ⁱ specyfikacja scenariuszy została podana w latach 2020–2021 i obejmowała tylko dwie zmienne: PKB i stopę referencyjną NBP w 2021 r. oraz PKB i stopę bezrobocia w 2020 r., wcześniej podana była tylko ogólna informacja o wykorzystywanych zmiennych; ^j bank podaje, że wykorzystuje informacje o stopie bezrobocia, nie precyzuje jednak, czy jest to bezrobocie według BAEL, czy też rejestrowane; ^k bank podaje, że wykorzystuje informacje o kursach walutowych, nie precyzuje jednak, do jakich kursów walut się odnosi.

Źródło: sprawozdania finansowe analizowanych banków.

Zmienną wykorzystywaną do szacowania oczekiwanych strat kredytowych przez wszystkie banki była dynamika PKB. Powszechnie stosowaną zmienną był też poziom bezrobocia, ale w jej przypadku widoczne były rozbieżności dotyczące wskaźnika miary. Część badanych banków wykorzystywała w tym celu stopę bezrobocia rejestrowanego, inne banki stosowały metodykę BAEL. Wszystkie banki (za wyjątkiem MIL) uwzględniły również w swoich prognozach WIBOR3M. Stosowanie innych zmiennych było zróżnicowane.

Warto dokonać bardziej szczegółowej analizy wpływu poszczególnych zmiennych na ECL. Oddziaływanie niektórych zmiennych, np. dynamiki PKB czy poziomu stopy bezrobocia, jest oczywiste, ale są też zmienne, takie jak inflacja i stopy procentowe, których wpływ na ECL wymaga większej dyskusji. Przedstawienie wpływu zmiennych makroekonomicznych na ECL zostało zawarte w tab. 5.9.

Tabela 5.9. Wpływ zmiennych makroekonomicznych na poziom oczekiwanych strat kredytowych

Makroekonomiczne determinanty ryzyka kredytowego	Wpływ wzrostu zmiennej na ECL	Objaśnienie wpływu zmiany zmiennej na ryzyko kredytowe
PKB	–	Wzrost PKB wpływa na spadek ryzyka kredytowego poprzez zwiększenie popytu, poprawę sytuacji ekonomiczno-finansowej przedsiębiorstw, zwiększenie skali produkcji i sprzedaży. W czasie dekonunktury następuje wzrost ryzyka kredytowego wynikający z pogorszenia się sytuacji przedsiębiorstw i gospodarstw domowych. Wpływ czynnika na ryzyko kredytowe w literaturze szacowany jest na poziomie istotnym.
Bezrobocie rejestrowane/ Bezrobocie BAEL	+	Wzrost poziomu bezrobocia wpływa na spadek dochodów kredytobiorców, co przekłada się na wzrost ryzyka kredytowego. Wpływ czynnika na ryzyko kredytowe banku jest na poziomie istotnym.
CPI	+/-	Znaczny wzrost cen dóbr i usług obniża dochód rozporządzalny netto kredytobiorców, co wpływa na wzrost ryzyka kredytowego. Wartości zmiennej przedstawione w analizowanych scenariuszach pokazują, że banki jednak oczekują wzrostu CPI. Może to być uzasadnione, jeżeli w okresie bazowym zmienna ta pozostaje na niewysokim poziomie. Podwyżka poziomu inflacji (w granicach celu inflacyjnego) oznacza wzrost gospodarczy i wtedy może być oceniana pozytywnie.
WIG 20	–	Wzrost indeksów giełdowych odzwierciedla dobrą sytuację spółek oraz optymizm inwestorów i poprawę koniunktury, przez co obniża się poziom ryzyka kredytowego.

Tab. 5.9 (cd.)

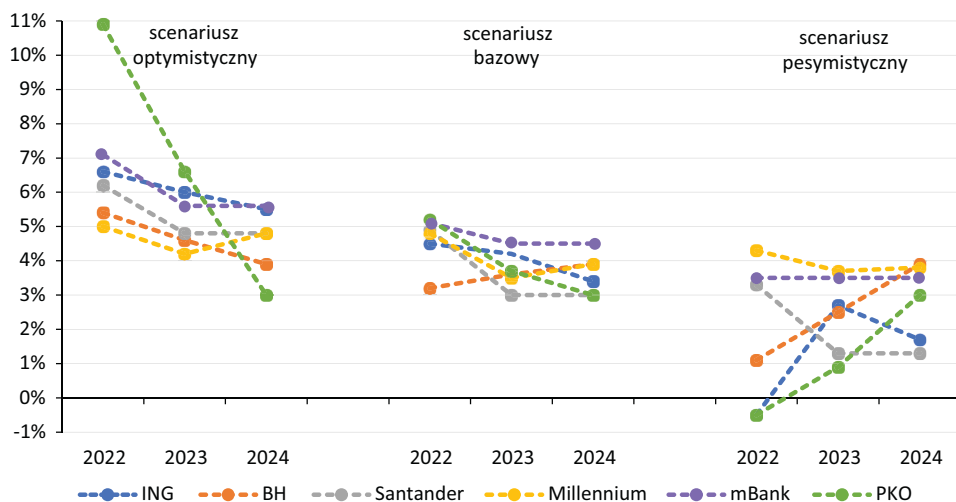
Makroekonomiczne determinanty ryzyka kredytowego	Wpływ wzrostu zmiennej na ECL	Objaśnienie wpływu zmiany zmiennej na ryzyko kredytowe
WIBOR 3M	+/-	Wzrost stopy procentowej WIBOR zwiększa koszty kredytu i w przypadku znacznego wzrostu może mieć wpływ na trudności w obsłudze zadłużenia przez część kredytobiorców, co z kolei zwiększa poziom ryzyka kredytowego. Analizowane scenariusze sporządzone przez bank wskazują, że wzrost tej zmiennej jest oceniany przez banki pozytywnie. Wynika to z faktu, że wzrost WIBOR 3M oznacza jednocześnie przyrost przychodów odsetkowych dla banków, w związku z tym jego podwyżka (do pewnego poziomu) może być oczekiwana przez banki.
Referencyjna stopa procentowa	+/-	Wzrost referencyjnej stopy procentowej przekłada się na wzrost stawek WIBOR i wywołuje zbliżone konsekwencje dla ryzyka kredytowego. Podobnie jak w przypadku WIBOR 3M, banki oceniły wzrost tej zmiennej jako zjawisko korzystne. Jest to związane z regulacjami prawnymi w Polsce i mającą swoje źródło w Kodeksie cywilnym zależnością wysokości odsetek od referencyjnej stopy procentowej, w tym maksymalnej wysokości odsetek wynikających z czynności prawnej (art. 359 § 2 oraz § 2 ¹). Wzrost referencyjnej stopy procentowej może przekładać się na zwiększone przychody odsetkowe.
Kurs EUR/PLN	+	Wzrost kursu EUR/PLN zwiększa wartość oraz wysokość rat kredytów w EUR, przez co zwiększa ryzyko kredytowe. Jednocześnie wzrost kursu EUR ma ujemny wpływ na przedsiębiorstwa importujące dobra przemysłowe, tj. wyższe ceny zakupu i dodatni wpływ na przedsiębiorstwa eksportujące, tj. wyższe ceny sprzedaży.
Kurs CHF/PLN	+	Wzrost kursu CHF/PLN ma wpływ na wartość ekspozycji banków posiadających w portfelu kredytowym kredyty hipoteczne frankowe oraz na wysokość rat kredytów hipotecznych udzielonych/denominowanych do CHF.
Sprzedaż detaliczna	-	Dynamika sprzedaży detalicznej jest indeksem mierzącym wartość comiesięcznej sprzedaży detalicznej realizowanej przez przedsiębiorstwa handlowe i niehandlowe. Zmiany w sprzedaży detalicznej są najszybszym wskaźnikiem pokazującym tendencje w wydatkach konsumpcyjnych społeczeństwa. Wzrost wskaźnika sprzedaży detalicznej wpływa na spadek ryzyka kredytowego, co wynika ze zwiększenia popytu, poprawy sytuacji dochodowej społeczeństwa oraz zwiększenia skali produkcji.
Indeks cen nieruchomości	-/+	Wzrost cen nieruchomości zmniejsza poziom ryzyka kredytowego z uwagi na możliwość uzyskania wyższych cen sprzedaży zabezpieczenia i spłaty zobowiązania (rozwiązanie rezerw). Jednocześnie znaczny wzrost cen nieruchomości wpływa na zwiększenie kwoty nowo udzielanych kredytów hipotecznych – czyli może prowadzić do zwiększania ryzyka kredytowego wynikającego z wyższej jednostkowej kwoty kredytu.

Źródło: opracowanie własne na podstawie M. Borsuk, *Wpływ czynników makroekonomicznych na poziom kosztów ryzyka kredytowego banków*, „Zeszyt Naukowy” 2017, nr 153, s. 49–62.

Interesujące jest porównanie prognoz dla zmiennych makroekonomicznych zawartych w scenariuszach różnych banków. Ponieważ podstawową zmienną wykorzystywaną przez wszystkie banki jest dynamika PKB, przeprowadzono porównanie prognoz właśnie dla tej zmiennej. W tab. 5.10 zawarto zestawienie prognoz dynamiki PKB we wszystkich analizowanych scenariuszach.

Na wykresie 5.1 przedstawione zostały prognozowane przez banki wartości PKB w scenariuszach: optymistycznym, bazowym oraz pesymistycznym w 2021 r. Najmniejsze różnice w ocenie zmiennej przez banki widoczne są w scenariuszu bazowym. Także w scenariuszu pozytywnym kształtowanie się PKB w najbliższych trzech latach jest prognozowane przez banki podobnie. Wyjątek stanowi PKO BP, którego prognozy zauważalnie odbiegają od pozostałych banków. Największe zróżnicowanie zauważyć można w scenariuszu pesymistycznym. W tym przypadku dają się zauważyć duże rozbieżności w ocenie kształtowania się wartości zmiennej w najbliższym czasie.

Natomiast na wykresie 5.2 zaprezentowana została prognoza PKB według poszczególnych banków. Można zauważyć, że szacowane przez banki wielkości tej zmiennej się różnią. Część banków (ING i mBank) wyraźnie uwzględniła w sprawozdaniach za 2020 r., zwłaszcza w scenariuszach pesymistycznych, wpływ COVID-19 na kształtowanie się PKB w przyszłości, ze szczególnym uwzględnieniem prognozy na 2021 r.

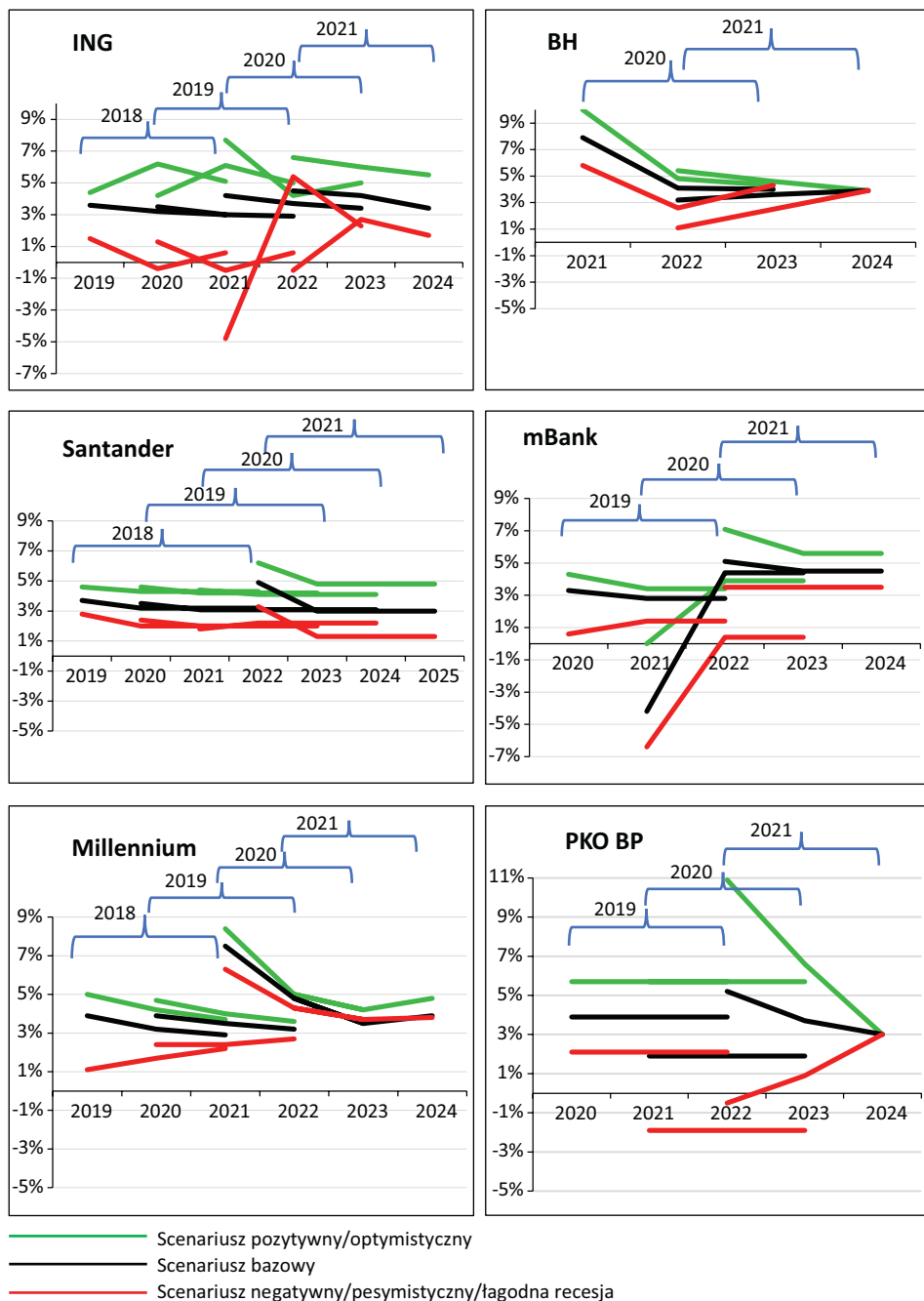
Wykres 5.1. PKB w scenariuszach: optymistycznym, bazowym i pesymistycznym, 2021 r.

Źródło: sprawozdania finansowe analizowanych banków.

Tabela 5.10. Prognozy PKB w scenariuszach banków

Bank	Waga	2018			2019			2020			2021		
		PKB r/r			PKB r/r			PKB r/r			PKB r/r		
ING		2019	2020	2021	2020	2021	2022	2021	2022	2023	2022	2023	2024
Pozytywny	20%	4,4%	6,2%	5,1%	4,2%	6,1%	5,0%	7,7%	4,2%	5,0%	6,6%	6,0%	5,5%
Bazowy	60%	3,6%	3,2%	3,0%	3,5%	3,0%	2,9%	4,2%	3,7%	3,4%	4,5%	4,2%	3,4%
Negatywny	20%	1,5%	-0,4%	0,6%	1,3%	-0,5%	0,6%	-4,8%	5,4%	2,3%	-0,5%	2,7%	1,7%
Pozytywny minus negatywny		2,9	6,6	4,5	2,9	6,6	4,4	12,5	-1,2	2,7	7,1	3,3	3,8
BHW		2019	2020	2021	2020	2021	2022	2021	2022	2023	2022	2023	2024
Optymistyczny	20%	-	-	-	-	-	-	10,0%	4,8%	4,3%	5,4%	4,6%	3,9%
Bazowy	60%	-	-	-	-	-	-	7,9%	4,1%	4,0%	3,2%	3,6%	3,9%
Pesymistyczny	20%	-	-	-	-	-	-	5,8%	2,6%	4,3%	1,1%	2,5%	3,9%
Optymistyczny minus pesymistyczny		-	-	-	-	-	-	4,2	2,2	0,0	2,1	1,1	0,0
SPL		2019	śr. kolejne 3 lata			2020	śr. kolejne 3 lata			2021	śr. kolejne 3 lata		
Optymistyczny	20%	4,6%	4,3%			4,6%	4,2%			4,4%	4,1%		
Bazowy	60%	3,7%	3,2%			3,5%	3,1%			3,1%	3,1%		
Pesymistyczny	20%	2,8%	2,0%			2,4%	2,0%			1,8%	2,2%		
Optymistyczny minus pesymistyczny		1,8	2,3			2,2	2,2			2,6	1,9		
MIL		2019	2020	2021	2020	2021	2022	2021	2022	2023	2022	2023	2024
Optymistyczny	15%	5,0%	4,2%	3,7%	4,7%	4,0%	3,6%	8,4%	5,0%	4,2%	5,0%	4,2%	4,8%
Bazowy	70%	3,9%	3,2%	2,9%	3,9%	3,5%	3,2%	7,5%	4,8%	3,5%	4,8%	3,5%	3,9%
Łagodna recesja	15%	1,1%	1,7%	2,2%	2,4%	2,4%	2,7%	6,3%	4,3%	3,7%	4,3%	3,7%	3,8%
Optymistyczny minus łagodna recesja		3,9	2,5	1,5	2,3	1,6	0,9	2,1	0,7	0,5	0,7	0,5	1,0
MBK		2019	śr. kolejne 2 lata		2020	śr. kolejne 2 lata		2021	śr. kolejne 2 lata		2022	śr. kolejne 2 lata	
Optymistyczny	20%	-	-		4,3%	3,4%		0,0%	3,9%		7,1%	5,6%	
Bazowy	60%	-	-		3,3%	2,8%		-4,2%	4,4%		5,1%	4,5%	
Pesymistyczny	20%	-	-		0,6%	1,4%		-6,4%	0,4%		3,5%	3,5%	
Optymistyczny minus pesymistyczny		-	-		3,7	2,0		6,4	3,5		3,6	2,1	
PKO					śr. IV kw. 2019 – III kw. 2021			śr. IV kw. 2020 – III kw. 2022			2022	2023	2024
Optymistyczny	10%	-			5,70%			5,70%			10,9%	6,6%	3,0%
Bazowy	80%	-			3,90%			1,90%			5,0%	3,7%	3,0%
Pesymistyczny	10%	-			2,10%			-1,90%			-0,5%	0,9%	3,0%
Optymistyczny minus pesymistyczny		-			3,60			7,60			11,4	5,7	0,0

Źródło: sprawozdania finansowe analizowanych banków.

Wykres 5.2. Prognoza PKB według poszczególnych banków

Źródło: sprawozdania finansowe analizowanych banków.

Część banków w swoich sprawozdaniach zawierała również informację na temat wrażliwości zmian ECL na realizację scenariuszy skrajnych w stosunku do scenariusza ważonego. Zbiorcze dane zawiera tab. 5.11.

W niektórych bankach nie wszystkie informacje dotyczące parametrów ujętych w tab. 5.1–5.6 oraz 5.10–5.11 zostały podane w sposób precyzyjny. Dotyczy to m.in. BOS i BNP.

Tabela 5.11. Wrażliwość ECL na realizację scenariuszy skrajnych w stosunku do scenariusza ważonego

Scenariusz	2018	2019	2020	2021
BHW				
Optymistyczny	b.d.	–2%	–3%	–7%
Pesymistyczny	b.d.	2%	4%	9%
Różnica PKB między scenariuszami	b.d.	b.d.	4,2 p.p.	2,1 p.p.
MIL				
Każdy scenariusz	wpływ każdego scenariusza osobno nie przekracza:			
	1,50%	1,50%	1,50%	1,30%
Różnica PKB między scenariuszami	3,9 p.p.	2,3 p.p.	2,1 p.p.	0,7 p.p.
PEO				
Optymistyczny	–11,12%	–1,63%	1,06%	–105,40%
Bazowy	–3,66%	–0,89%	–1,45%	–23,79%
Pesymistyczny	28,95%	9,46%	8,65%	31,97%
Różnica PKB między scenariuszami	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
BNP				
Skrajnie optymistyczny	b.d.	b.d.	–1%	–
Optymistyczny	b.d.	b.d.	–	–3%
Umiarkowany	b.d.	b.d.	4%	1%
Pesymistyczny	b.d.	b.d.	7%	5%
Skrajnie pesymistyczny	b.d.	b.d.	9%	–
Różnica PKB między scenariuszami	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
ING				
Pozytywny	–10%	–10%	–14%	–12%
Bazowy	–2%	–2%	–6%	–3%
Negatywny	16%	15%	32%	13%
Różnica PKB między scenariuszami	2,9 p.p.	2,9 p.p.	12,5 p.p.	7,1 p.p.
MBK				
Optymistyczny	b.d.	b.d.	–4,01%	–6,38%
Bazowy	b.d.	b.d.	–1,00%	0,84%
Pesymistyczny	b.d.	b.d.	11,72%	9,60%
Różnica PKB między scenariuszami	b.d.	3,7 p.p.	6,4 p.p.	3,6 p.p.
PKO				
Optymistyczny	b.d.	6,84%*	–31,92%	–26,92%
Pesymistyczny	b.d.	–8,82%	25,17%	19,84%
Różnica PKB między scenariuszami	b.d.	3,6 p.p.	7,6 p.p.	11,4 p.p.

Scenariusz	2018	2019	2020	2021
SPL				
Optymistyczny	-1,70%	-1,13%	-3,11%	-2,22%
Pesymistyczny	2,48%	0,98%	3,19%	2,25%
Różnica PKB między scenariuszami	1,8 p.p.	2,2 p.p.	2,6 p.p.**	2,9 p.p.

Objaśnienia: * Na podstawie sprawozdania finansowego za 2020 r. W 2019 r. PKO BP stosował model, w którym najsilniejsza statystycznie była zależność zmian poziomu odpisów od zmian stóp procentowych, stąd scenariusz optymistyczny w roku 2019 miał negatywny wpływ na poziom odpisów (*Jednostkowe sprawozdanie finansowe PKO Banku Polskiego S.A. za rok zakończony 31 grudnia 2020 roku*, s. 29); ** dotyczy scenariusza klasycznego (w 2020 r. Santander przygotował również scenariusz długoterminowy uwzględniający na skutki COVID-19).

Źródło: opracowanie własne.

BOS w sprawozdaniach finansowych wskazywał, że na potrzeby szacowania odpisów z tytułu utraty wartości (strat oczekiwanych) kontynuuje wykorzystywanie własnych oszacowań parametrów ryzyka bazujących na modelach wewnętrznych, uwzględniając wymogi MSSF 9. Parametry te są korygowane z uwzględnieniem oczekiwań w zakresie sytuacji makroekonomicznej. Bank podaje, że wykorzystuje scenariusze opracowywane wewnętrznie, a źródłem informacji o wartościach czynników makroekonomicznych są prognozy sporządzone przez analityków banku. Bank wykorzystuje informacje makroekonomiczne, takie jak PKB, stopa bezrobocia, WIBOR, kursy walutowe, inflacja. W sprawozdaniach finansowych banku dla wszystkich analizowanych lat informacja ta jest podobna.

BNP Paribas nie sprecyzował, które zmienne makroekonomiczne uwzględnia przy szacowaniu oczekiwanych strat kredytowych. Bank podawał jedynie, że stosował trzy scenariusze przy prognozowaniu przyszłej sytuacji gospodarczej: optymistyczny, pesymistyczny oraz najbardziej prawdopodobny. W sprawozdaniach finansowych za 2018 r. oraz 2019 r. wskazano, że: „Wśród rozważanych czynników makroekonomicznych znajdują się np. dynamika PKB, poziom kursów walutowych i stóp procentowych oraz wysokość stopy bezrobocia. Ostateczny wybór czynnika wpływającego na szacunki oraz forma kwantyfikacji wpływu prognozy warunków makroekonomicznych na zachowanie portfela zależy od przynależności ekspozycji do danego podportfela i wyników szeregu analiz statystycznych”. Natomiast w odniesieniu do lat 2020 i 2021 BNP Paribas podawał jedynie, że „MSSF 9 wprowadza zastosowanie do kalkulacji odpisów z tytułu utraty wartości aktywów finansowych czynników makroekonomicznych, do których należą np. bezrobocie, stopy procentowe, produkt krajowy brutto, inflacja, ceny nieruchomości komercyjnych, kursy walutowe, indeksy giełdowe, wskaźniki płac. [...] Metodologia i założenia, w tym wszelkie prognozy przyszłej sytuacji gospodarczej, są regularnie monitorowane”.

Zgodnie z MSSF 9 banki są zobligowane do uwzględnienia scenariuszy makroekonomicznych przy szacowaniu wyniku ECL. MSSF 9 nie wymaga uwzględnienia konkretnej liczby scenariuszy w szacowaniu ECL. W polskich bankach standardem

jest przygotowywanie trzech scenariuszy: w ujęciu bazowym, optymistycznym i pesymistycznym (czasem występuje inne nazewnictwo) oraz horyzoncie trzyletnim. Wagi przyjęte dla poszczególnych scenariuszy wahają się w granicach 5–20% dla optymistycznego, 60–80% dla bazowego oraz 10–25% dla pesymistycznego.

Zmienną wykorzystywaną przez wszystkie banki w scenariuszach do szacowania oczekiwanych strat kredytowych była dynamika PKB. Powszechnie stosowaną zmienną był też poziom bezrobocia. Poza tym wykorzystywano również zmienne WIBOR 3M, CPI, rzadziej stosowano kursy walutowe oraz indeks cen nieruchomości.

Nie stwierdza się istotnych rozbieżności w scenariuszach na dany okres przygotowywanych przez różne banki. Przeciętna różnica pomiędzy prognozowanymi wartościami zmiennych makroekonomicznych w scenariuszach optymistycznym i bazowym nie jest duża, większą można zaobserwować między scenariuszem pesymistycznym i bazowym.

W okresie przedcovidowym (2018, 2019) banki nie rewidowały w zauważalny sposób swoich prognoz w scenariuszach makroekonomicznych z okresu na okres, co było spowodowane zarówno stabilną sytuacją gospodarczą, jak i okresem wdrożeniowym MSSF 9. Sytuacja uległa zmianie od roku 2020, wymuszona gwałtowną zmianą perspektyw gospodarczych.

Wrażliwość wyniku ECL na zmiany realizacji scenariuszy pomiędzy optymistycznym i pesymistycznym jest stosunkowo nieduża i przeciętnie wynosi od kilku do kilkunastu procent przy przeciętnej (mediana) różnicy dynamiki PKB pomiędzy tymi scenariuszami, wynoszącej 3,3 p.p. Należy też zauważyć, że rozpiętość prognoz dla zmiennych makroekonomicznych w skrajnych scenariuszach (optymistyczny vs. pesymistyczny) należy uznać za stosunkowo niewielką.

Rozdział 6

Prognozowanie strat kredytowych w sektorze bankowym w Polsce

Przedmiotem tego rozdziału jest przedstawienie kwestii związanych z prognozowaniem odpisów na straty kredytowe w polskim sektorze banków komercyjnych działających na podstawie MSSF 9 i stosujących model oczekiwanych strat kredytowych (ECLM) opisany w zasadniczych aspektach w rozdziale 4. W podrozdziale 6.1 przeprowadzona zostanie dyskusja na temat zależności między należnościami z tytułu udzielonych kredytów znajdującymi się w poszczególnych fazach, odpisami z tytułu utraty wartości oraz wynikiem z tytułu utraty wartości kredytów. Dalej zostanie opisany model służący do prognozowania wyniku z tytułu utraty wartości kredytów oraz wskaźników stosowanych w tym obszarze. Przedstawione zostaną scenariusze prognoz dla wymienionych wyżej kategorii.

Całość analizy zawartej w tym rozdziale wykorzystuje kwartalne dane sektora bankowego podawane przez Urząd Komisji Nadzoru Finansowego (UKNF) w segmencie banków komercyjnych (krajowe banki komercyjne działające z oddziałami zagranicznymi) za okres: pierwszy kwartał 2018 r. – czwarty kwartał 2022 r. Przeprowadzone badanie dotyczyło należności łącznie sektora niefinansowego oraz instytucji rządowych i samorządowych. Należy zaznaczyć, że we wszystkich analizach zamieszczonych w tym rozdziale wykorzystano zmienną reprezentującą wynik z tytułu oczekiwanych strat kredytowych dla należności wycenianych według zamortyzowanego kosztu (wynik ECLAC), czyli praktycznie wszystkich należności od sektora niefinansowego i budżetowego. Jest to pozycja w rachunku zysków i strat bardzo niewiele różniąca się od całkowitego wyniku z tytułu oczekiwanych strat kredytowych (wyniku ECL) w sektorze. Dla zachowania lepszej spójności analizy zdecydowano się na wybór wyniku ECLAC.

Przyjęte skróty:

N – należności ogółem;

N_i, O_i – należności, odpisy w fazie i ; $i = 1, 2, 3$.

6.1. Wpływ zmiany należności w poszczególnych fazach na wynik z tytułu oczekiwanych strat kredytowych

W rozdziale 4 przedstawiony został schemat tworzenia wyniku ECL. Zasadniczo można przyjąć, że zachodzi następująca zależność między należnościami, odpisami i wynikiem ECL: „sytuacja gospodarcza wpływa na wolumen należności oraz ich segmentację w poszczególnych fazach, co z kolei, po uwzględnieniu indywidualnych ekspozycji i zastosowaniu ewentualnych korekt zarządczych, determinuje wielkość odpisów. Zmiana odpisów w danym okresie przekłada się na wynik ECL raportowany w rachunku zysków i strat”.

W praktyce opisana wyżej zależność jest jednak bardziej skomplikowana i trudna do modelowania. Wynika to z faktu występowania wspomnianych korekt zarządczych, które mogą być bardzo istotnym czynnikiem determinującym wielkość odpisów w danym okresie, a także z dużej skali sprzedaży i spisania należności, co zostało omówione w rozdziale 2. Najsilniej to zjawisko jest obserwowane oczywiście w odniesieniu do należności w fazie 3.

Dla lepszego zrozumienia znaczenia należności i odpisów w poszczególnych fazach, na wykresach 6.1 i 6.2 przedstawiono kształtowanie się tych zmiennych w latach 2018–2022.

Należności i odpisy w fazach 1 i 2 charakteryzują się wyraźnym trendem rosnącym, natomiast w fazie 3 widoczny jest słaby, ale zauważalny trend malejący, mimo wielu niekorzystnych zjawisk wokół sektora bankowego w analizowanym okresie. Również w tej fazie, w przeciwieństwie do faz 2 i 3, widoczny jest szereg kwartałów z istotnymi spadkami. Potwierdzają to statystyki przedstawione w tab. 6.1.

Tabela 6.1. Kwartalne zmiany należności i odpisów oraz korelacja wyniku ECL i zmiany należności w latach 2018–2022

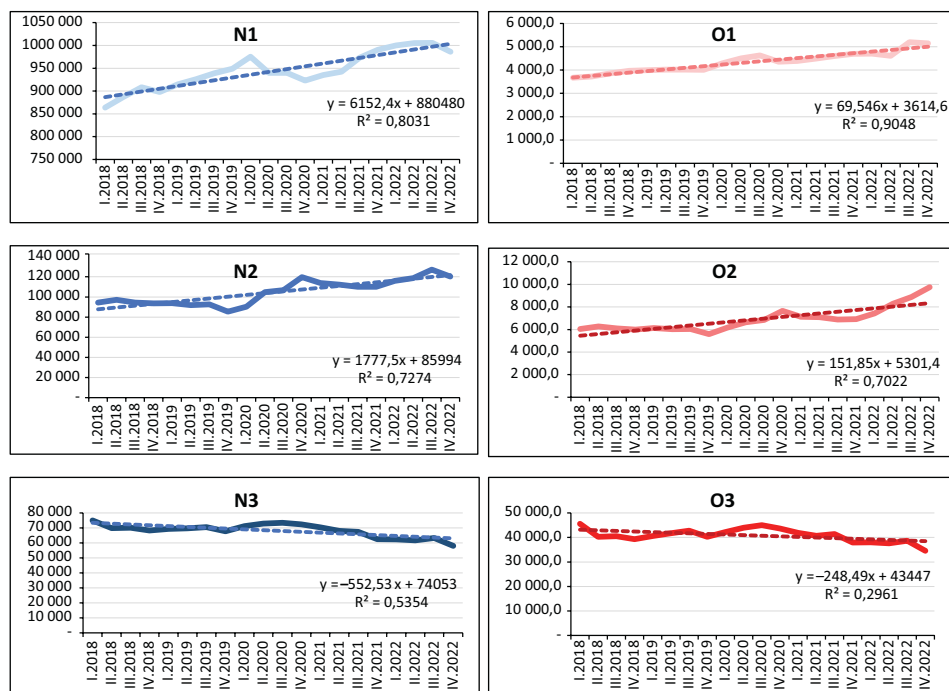
Wartość	Ogółem	Faza 1	Faza 2	Faza 3
Średnia zmiana należności (mln zł)	6897,0	6434,9	1358,7	–896,6
Średnia względna zmiana należności	0,6%	0,7%	1,3%	–1,3%
Średnia zmiana odpisów (mln zł)	–306,6	77,8	194,3	–578,7
Korelacja wyniku ECL i zmiany należności	–0,18	–0,49	0,70	0,51

Źródło: opracowanie własne.

W całym okresie 2018–2022 średnia zmiana należności i odpisów w fazie 3 była ujemna i, w przypadku odpisów, determinowała ich ogólny spadek w sektorze w analizowanym okresie.

Jak się okazuje, banki dążą do zachowania pewnej stabilności w zakresie poziomu należności w fazie 3. Na bieżąco dokonują przeglądu ekspozycji i „oczyszczają” tę fazę, co w rezultacie pozwala utrzymać relację poziomu należności w fazie 3 do

ogółu należności (wskaźnik NPL) na względnie stałym poziomie. Jest to uzasadnione w świetle odpowiednich regulacji i wytycznych organów nadzorczych w ramach prowadzonej polityki *NPL prudential backstop*. Polega ona na dążeniu do zabezpieczania się przed ryzykiem kredytowym w systemie bankowym¹. Jednym z bodźców stosowanych w tym obszarze i skłaniających banki do ścisłej kontroli należności w fazie 3 oraz systematycznego redukowania ich skali jest konieczność uwzględnienia przez banki w regulacyjnych funduszach Tier 1 pokrycia wartości posiadanych w portfelu kredytów niepracujących po określonym czasie uznania ich za niepracujące, bez względu na posiadane wobec nich zabezpieczenia.

Wykres 6.1. Trend należności i odpisów w poszczególnych fazach w okresie 2018–2022 (w mln PLN)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych KNF.

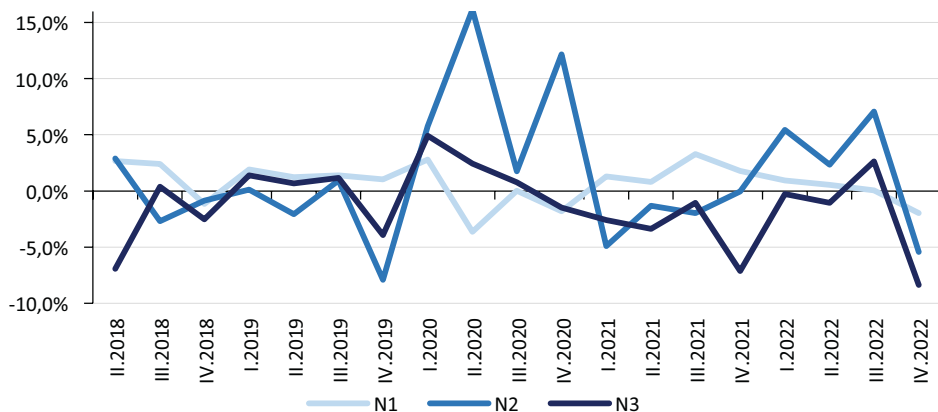
1 Wytyczne wydane przez European Central Bank, Banking Supervision w marcu 2017 r.: *Guidance to banks on non-performing loans*, https://www.bankingsupervision.europa.eu/ecb/pub/pdf/guidance_on_npl.en.pdf?b2b48eefa9972f0ca983c8b164b859ac (dostęp: 20.03.2023). Dokument odnosi się do tematu odpisywania nieściągalnych kredytów. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/630 z dnia 17 kwietnia 2019 r. zmieniające rozporządzenie (UE) nr 575/2013 w odniesieniu do minimalnego pokrycia strat z tytułu ekspozycji nieobsługiwanych, Dz. U. UE L 111 z dnia 25 kwietnia 2019 r., art. 47c, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019R0630&from=EN> (dostęp: 20.03.2023).

Wykres 6.2. Zmiany należności i odpisów w poszczególnych fazach w okresie 2018–2022 (w mln PLN)

Źródło: jak do wykresu 6.1.

Warto też podkreślić znaczenie wniosków z powyższej analizy dla prognozowania wyniku z tytułu strat kredytowych. Kształtowanie się należności w fazie 3 (a więc również wskaźnika NPL) nie jest silnie skorelowane z wynikiem ECL. Wyraźniej silniejsze jest natomiast powiązanie wyniku ECL ze zmianą należności w fazie 2 (por. tab. 6.1). Wynika to z faktu, że transfer należności z fazy 1 do 2, zgodnie z MSSF 9, spowodowany jest istotnym wzrostem ryzyka kredytowego i skutkuje kalkulacją oczekiwanych strat kredytowych w horyzoncie dożywotnim w miejsce horyzontu 12-miesięcznego stosowanego dla należności znajdujących się w fazie 1. Na wykresie 6.1 widoczny jest trend wzrostowy odpisów dla należności w fazie 2, z wyraźnym przyspieszeniem w 2022 r. Ponadto warto zwrócić uwagę na kształtowanie się względnej zmiany należności w poszczególnych fazach, pokazanej na wykresie 6.3.

Wykres 6.3. Względna zmiana należności w poszczególnych fazach

Źródło: opracowanie własne.

Należności w fazie 2 charakteryzują się największą zmiennością. Dla nich też widoczny jest wyraźny wzrost w 2020 r., kiedy w związku z pojawieniem się pandemii COVID-19 i gwałtownym pogorszeniem bieżącej i oczekiwanej sytuacji gospodarczej banki, zauważając zwiększone ryzyko kredytowe dla części należności w fazie 1, dokonały ich transferu do fazy 2. Zmienność należności w fazie 3 była inna – po pewnym wzroście w pierwszym kwartale 2020 r. nastąpił spadek w okresie następnych kilku kwartałów, co trudno wytłumaczyć panującą sytuacją makroekonomiczną. Znaczenie w tym przypadku miały wspomniane wyżej sprzedaż i spisanie należności.

6.2. Opis modelu prognostycznego

Ze względu na modelowanie strat kredytowych dla całego sektora bankowego i istotne znaczenie zmiennych makroekonomicznych w procesie wyznaczania strat kredytowych według MSSF 9, skupiono się na wykorzystaniu w modelu tychże zmiennych. Ich rola została omówiona w rozdziale 4, a w rozdziale 5 dokonano szczegółowej analizy struktury scenariuszy makroekonomicznych stosowanych w bankach w procedurze określania oczekiwanych strat kredytowych. W praktyce istotne, oprócz wpływu zmiennych makroekonomicznych, są też inne czynniki omówione w rozdziale 4, ale dla poszczególnych banków mogą być one zróżnicowane, podobnie jak modele ryzyka kredytowego przygotowane dla indywidualnych banków, które nie są publicznie dostępne. Zmienne makroekonomiczne są natomiast łatwo obserwowalne, mają też zrozumiały, ogólny, a także formalny wpływ na kształtowanie się strat kredytowych. Sytuacja kredytobiorców i ich

zdolność/skłonność do spłaty kredytów zależy zazwyczaj od sytuacji gospodarczej, w której funkcjonują.

Na wstępie omawiania wyników analizy należy podkreślić, że ze względu na obowiązywanie MSSF 9 od 2018 r. liczba obserwacji możliwych do wykorzystania była niewielka. Maksymalnie dysponowano 20 obserwacjami kwartalnymi, a w praktyce liczba ta była mniejsza ze względu na możliwość występowania opóźnień i wyprzedzeń zmiennych ujętych w modelu. Ponadto z przeprowadzonych analiz wynika, że dane z roku 2018 (zwłaszcza z pierwszego półrocza tego roku) można traktować w pewnym sensie jako dane mające charakter przejściowy, dostosowawczy do nowego standardu rachunkowości wprowadzonego w bankach. Autorzy mają świadomość problemów natury statystycznej, wynikających z niewielkiej próby badawczej i zwracają uwagę, że z tego względu przedstawione wyniki powinny być interpretowane z pewną ostrożnością.

W pierwszej kolejności, zgodnie z zależnością przedstawioną na początku rozdziału, zbudowano model uzależniający kształtowanie się wyniku ECLAC od zmiany wysokości należności w poszczególnych fazach². Wyniki estymacji przedstawiono w tab. 6.2.

Tabela 6.2. Wyniki estymacji modelu dla zmiennej: wynik ECLAC w mln PLN (model 1)

Zmienna	Współczynnik	Błąd stand.	Statystyka t-Studenta	Wartość p
<i>Wyraz wolny</i>	2216,03	94,66	23,41	< 0,0001
$N1_t - N1_{t-1}$	-0,011	0,004	-2,65	0,00181
$N2_t - N2_{t-1}$	0,038	0,014	2,77	0,0144
$N3_t - N3_{t-1}$	0,078	0,037	2,12	0,0513
Wsp. determinacji $R^2 = 0,61$				
Próba: 2018:2 – 2022:4				

Objaśnienia: $Ni_t - Ni_{t-1}$ – zmiana należności w fazie i między okresem bieżącym a poprzednim (w mln zł).

Źródło: opracowanie własne.

Zmienność wyniku ECLAC wyjaśniona zmianami należności w poszczególnych fazach nie jest wysoka (61%), ale wpływ zmian należności na wynik ECLAC jest istotny statystycznie i uzasadniony merytorycznie. Przyrost należności zarówno w fazie 2, jak i 3 wpływa na wzrost wyniku ECLAC³, co jest zrozumiałe i stanowi konsekwencję rosnącego ryzyka kredytowego, wymuszając konieczność powiększa-

2 Wszystkie estymacje prezentowane w tym rozdziale zostały przeprowadzone klasyczną metodą najmniejszych kwadratów (KMNK) z wykorzystaniem estymatorów macierzy wariancji i kowariancji składnika losowego Neweya-Westa odpornych na autokorelację i heteroskedastyczność (HAC).

3 We wszystkich analizach zawartych w tym rozdziale wartości wyniku z tytułu oczekiwanych strat kredytowych (wyniku ECLAC) są dodatnie – w rzeczywistości pokazują wielkości strat. Większe dodatnie wartości wyniku ECLAC oznaczają większe straty.

nia odpisów z tym związanych. Natomiast przyrost należności w fazie 1 skutkuje spadkiem wyniku z tytułu oczekiwanych strat kredytowych. Formalnie przyrost należności w każdej fazie powoduje wzrost odpisów, ale w przypadku fazy 1 uzasadnienie dla ujemnego znaku parametru może wynikać z powstania nowych należności w tej fazie na skutek udzielenia nowych kredytów i/lub transferów z fazy 2. Czynnikiem sprzyjającym wystąpieniu takiej sytuacji jest poprawa sytuacji gospodarczej, a zgodnie z modelem oczekiwanych strat kredytowych skutkuje to łączną poprawą wyniku z tytułu strat kredytowych (mniejszymi wartościami wyniku ECLAC).

Kontynuując badania zgodnie ze wskazanym na wstępie rozdziału łańcuchem zależności, próbowano zbudować równania objaśniające kształtowanie się zmiany należności w poszczególnych fazach zmianami zmiennych makroekonomicznych. Niestety, nie uzyskano satysfakcjonujących wyników, m.in. z powodów podanych powyżej (różne strategie zarządzania portfelem kredytowym, korekty zarządcze, spisanie i sprzedaż należności). W związku z powyższym skupiono się na zbudowaniu modelu, który opisz zależność wyniku ECLAC od zmiennych makroekonomicznych. Założono, że w dalszej kolejności, na podstawie prognozy wyniku ECLAC otrzymanej przy użyciu tak skonstruowanego modelu, będzie można prognozować należności w poszczególnych fazach i ważne miary ryzyka kredytowego, takie jak wskaźnik NPL czy koszty ryzyka. W modelu wprowadzono zmienne makroekonomiczne z wyprzedzeniami dla uwzględnienia FLI – oczekiwań kształtowania się sytuacji makroekonomicznej. W próbie estymacyjnej przyjęto wartości oczekiwane zmiennych na poziomie ich rzeczywistych wartości w kolejnych okresach, natomiast w okresie prognozy – na poziomie wartości założonych w poszczególnych scenariuszach. Tabela 6.3 zawiera wyniki estymacji modelu.

Tabela 6.3. Wyniki estymacji modelu dla zmiennej: wynik ECLAC w mln PLN (model 2)

Zmienna	Współczynnik	Błąd stand.	Statystyka t-Studenta	Wartość p
<i>Wyraz wolny</i>	1543,76	1366,51	1,13	0,2826
PKB_t	-84,07	25,45	-3,30	0,0070
$WNR_{t+1, t+2}$	-133,94	20,44	-6,55	< 0,0001
SBR_{t+1}	465,80	190,78	2,44	0,0327
$REF_{t+1, t+2}$	125,69	32,54	3,86	0,0026
$ECLAC_{t-1}$	-0,414	0,132	-3,141	0,0094
Wsp. determinacji $R^2 = 0,84$				
Próba: 2018:2 – 2022:2				

Objaśnienia: PKB_t – dynamika Produktu Krajowego Brutto r/r w %, w okresie t; $WNR_{t+1, t+2}$ – przeciętne miesięczne wynagrodzenie nominalne brutto w sektorze przedsiębiorstw r/r w %, średnia arytmetyczna z okresów t+1 i t+2; SBR_{t+1} – stopa bezrobocia rejestrowanego w %, w okresie t+1; $REF_{t+1, t+2}$ – stopa referencyjna NBP w %, średnia arytmetyczna z okresów t+1 i t+2; $ECLAC_{t-1}$ – wynik ECLAC w okresie t-1 (zmienna objaśniana opóźniona o 1 okres).

Źródło: opracowanie własne.

W równaniu występują zmienne makroekonomiczne mające sens merytoryczny i znajdujące się w scenariuszach makroekonomicznych banków (por. rozdział 5). Uwzględnione zostały krótkookresowe oczekiwania sięgające dwóch kwartałów w przypadku stopy referencyjnej NBP i przeciętnego wynagrodzenia nominalnego brutto w sektorze przedsiębiorstw, jednego kwartału dla stopy bezrobocia. Żadne z testowanych wyprzedzeń dla zmiennej PKB nie okazało się istotne statystycznie⁴.

Oszacowane parametry przy zmiennych objaśniających istotnie różnią się od zera na poziomie istotności co najmniej 0,05, więc można przyjąć, że zmienne te mają istotne znaczenie dla wyjaśnienia zmian zmiennej objaśnianej⁵. Stopień objaśnienia zmienności wyniku ECLAC (84%) należy uznać za stosunkowo wysoki, pamiętając, że oprócz zmiennych makroekonomicznych istotne znaczenie dla kształtowania się ostatecznego poziomu oczekiwanych strat kredytowych mają inne czynniki, wskazane w podrozdziale 6.1 i omówione szerzej w rozdziale 4.

Interpretacja oszacowanych parametrów dostarcza informacji o wrażliwości wyniku ECLAC na zmiany zmiennych makroekonomicznych⁶. Wzrost dynamiki PKB o 1 p.p. w bieżącym kwartale wiąże się ze spadkiem wyniku ECLAC o 84 mln zł, a wzrost WNR (średnia z oczekiwań dla dwóch kolejnych kwartałów) o 1 p.p. wpływa na spadek wyniku ECLAC o 134 mln zł. Przeciwnie oddziałują zmiany w oczekiwaniach dotyczących stopy bezrobocia i stopy referencyjnej: wzrost stopy bezrobocia (oczekiwań dla następnego kwartału) o 1 p.p. skutkuje wzrostem wyniku ECLAC o niemal 466 mln zł, zaś podwyższenie oczekiwań dla stopy referencyjnej (przeciętnie dla dwóch kolejnych kwartałów) o 1 p.p. wiąże się z wzrostem wyniku ECLAC o ok. 125 mln zł. Interesujący jest ujemny znak parametru przy opóźnionej zmiennej objaśnianej⁷. Może on wskazywać na procesy dostosowawcze prowadzone przez banki w zakresie kształtowania wyniku z tytułu oczekiwanych strat kredytowych, swoiste „zarządzanie”⁸ tym wynikiem zmierzające do utrzymania go w pewnych granicach z okresu na okres. Powyższe interpretacje zostały podsumowane w tab. 6.4.

4 Należy zauważyć, że dane dla PKB za określony kwartał są publikowane z dwumiesięcznym opóźnieniem, więc przed końcem tego kwartału są oparte na szacunkach i oczekiwaniach.

5 Analiza statystyczna wskazuje na normalność rozkładu reszt modelu (test Jarque’a-Bera) oraz brak współliniowości między zmiennymi objaśniającymi (współczynniki inflacji wariancji VIF).

6 Przy zachowaniu zasady *ceteris paribus*.

7 Z reguły w modelach o podobnej konstrukcji znak parametru przy takiej zmiennej jest dodatni i wskazuje na pewną inercję w zachowaniu tej zmiennej – jej poziom w okresie następnym jest w określonym stopniu wyjaśniony przez jej poziom w okresie bieżącym, dalszą część zmienności wyjaśniają zmiany pozostałych zmiennych objaśniających.

8 Na przykład przez korekty zarządcze.

Tabela 6.4. Wrażliwość wyniku z tytułu oczekiwanych strat kredytowych dla należności wycenianych według zamortyzowanego kosztu (ECLAC) na zmianę zmiennych makroekonomicznych (*ceteris paribus*)

Zmienna	Okres	Zmiana	Reakcja ECLAC w bieżącym kwartale
Dynamika PKB r/r	Bieżący kwartał	+1 p.p.	–84 mln zł
Dynamika przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia nominalnego brutto w sektorze przedsiębiorstw r/r	Średnia z oczekiwań dla dwóch kolejnych kwartałów	+1 p.p.	–134 mln zł
Stopa bezrobocia rejestrowanego	Oczekiwania dla następnego kwartału	+1 p.p.	+466 mln zł
Stopa referencyjna NBP	Średnia z oczekiwań dla dwóch kolejnych kwartałów	+1 p.p.	+125 mln zł

Źródło: opracowanie własne.

6.3. Scenariusze prognoz z uwzględnieniem warunków skrajnych

Wykorzystując omówiony powyżej model dla wyniku ECLAC (model 2), sporządzono prognozy dla strat kredytowych w sektorze bankowym w horyzoncie czterech kwartałów dla czterech scenariuszy prognoz, zakładając różne ścieżki kształtowania się zmiennych makroekonomicznych występujących w modelu⁹. Trzy z tych scenariuszy (**optymistyczny**, **bazowy** i **pesymistyczny**) mogą być uznane za możliwe do realizacji w obecnych warunkach (przełom pierwszego i drugiego kwartału 2023 r.) jako prognoza na rok 2023 (kolejne cztery kwartały tego roku). Czwarty scenariusz (**skrajny**) obrazuje sytuację znacznego pogorszenia sytuacji gospodarczej w perspektywie czterech kwartałów w skali bardzo mało prawdopodobnej w obecnej sytuacji, ale jego realizacja pokaże hipotetyczną skalę strat kredytowych w sektorze bankowym, która mogłaby mieć miejsce w takiej skrajnej sytuacji. Poniżej krótko omówiono projekcje zmiennych makroekonomicznych w poszczególnych scenariuszach – szczegóły zawiera tab. 6.5, a ilustrację kształtowania się ścieżek prognozowanych wartości zmiennych makroekonomicznych stanowi wykres 6.4.

⁹ Zwrócono uwagę na spójność i korelację ścieżek dla poszczególnych zmiennych makroekonomicznych w scenariuszach.

Scenariusz optymistyczny

Dynamika PKB w kolejnych kwartałach będzie dodatnia, w pierwszych dwóch na poziomie 1%, rosnąc następnie o 1 p.p. w dwóch kolejnych. Utrzymana zostanie duża dynamika wynagrodzeń na poziomie ok. 13% w następnych czterech kwartałach, obniżając się do 11% w kolejnych dwóch. Stopa bezrobocia będzie na niskim poziomie, nie przekraczając 5,4% w najbliższym roku i malejąc do 5,2% w kolejnych dwóch kwartałach. Przewidywanych jest kilka obniżek stóp procentowych – pierwsza w trzecim kwartale, o 25 pb.; ostatecznie stopa referencyjna wyniesie 5% na koniec szóstego kwartału (drugiego kwartału 2024 r.).

Scenariusz bazowy

Dynamika PKB w kolejnych dwóch kwartałach będzie ujemna, niewielkie odbicie prognozowane jest w dwóch kolejnych. Dynamika wynagrodzeń będzie się obniżać do poziomu 9% w perspektywie sześciu kwartałów. Stopa bezrobocia wzrośnie do 6%. Obniżki stóp procentowych będą możliwe po czterech kwartałach, stopa referencyjna w połowie 2024 r. osiągnie poziom 6%.

Scenariusz pesymistyczny

Dynamika PKB we wszystkich kolejnych czterech kwartałach będzie ujemna. Dynamika wynagrodzeń będzie się systematycznie obniżać do poziomu 6,5% w perspektywie sześciu kwartałów. Stopa bezrobocia wzrośnie do 7%. Stopy procentowe początkowo wzrosną do poziomu 7,5%, po czym w roku 2024 zostaną obniżone do poziomu 6,5%. Jest to scenariusz zakładający wystąpienie stagflacji z zauważalnym wzrostem bezrobocia i towarzyszącym mu spadkiem dynamiki wynagrodzeń nominalnych (dużym spadkiem wynagrodzeń realnych).

Scenariusz skrajny

Jest to scenariusz o charakterze bardzo silnej stagflacji z silnym wzrostem bezrobocia i silnym spadkiem dynamiki wynagrodzeń nominalnych¹⁰. Dynamika PKB we wszystkich kolejnych czterech kwartałach będzie zdecydowanie ujemna, na poziomie (–5%). Dynamika wynagrodzeń nominalnych szybko zmaleje do poziomu 2% w perspektywie sześciu kwartałów. Stopa bezrobocia wzrośnie do poziomu 10%. Stopy procentowe wzrosną do poziomu 8% i pozostaną na nim w perspektywie sześciu kwartałów.

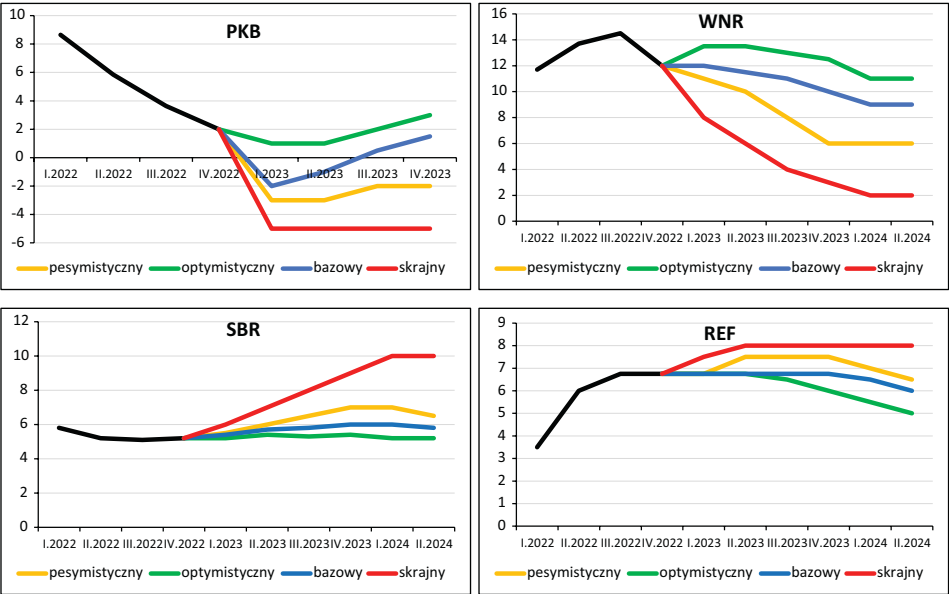
¹⁰ Następuje przy tym bardzo duży spadek płac realnych, przy założeniu, że inflacja utrzymuje się na poziomie ok. 12–15%.

Tabela 6.5. Założenia dla scenariuszy prognoz

Kwartał	Optymistyczny				Bazowy			
	PKB	WNR	SBR	REF	PKB	WNR	SBR	REF
I kw. 2022	8,6	11,7	5,8	3,50	8,6	11,7	5,8	3,50
II kw. 2022	5,8	13,7	5,2	6,00	5,8	13,7	5,2	6,00
III kw. 2022	3,6	14,5	5,1	6,75	3,6	14,5	5,1	6,75
IV kw. 2022	2,0	12,0	5,2	6,75	2,0	12,0	5,2	6,75
I kw. 2023	1,0	13,5	5,2	6,75	-2,0	12,0	5,4	6,75
II kw. 2023	1,0	13,5	5,4	6,75	-1,0	11,5	5,7	6,75
III kw. 2023	2,0	13,0	5,3	6,50	0,5	11,0	5,8	6,75
IV kw. 2023	3,0	12,5	5,4	6,00	1,5	10,0	6,0	6,75
I kw. 2024		11,0	5,2	5,50		9,0	6,0	6,50
II kw. 2024		11,0	5,2	5,00		9,0	5,8	6,00

Kwartał	Pesymistyczny				Skrajny			
	PKB	WNR	SBR	REF	PKB	WNR	SBR	REF
I kw. 2022	8,6	11,7	5,8	3,50	8,6	11,7	5,8	3,50
II kw. 2022	5,8	13,7	5,2	6,00	5,8	13,7	5,2	6,00
III kw. 2022	3,6	14,5	5,1	6,75	3,6	14,5	5,1	6,75
IV kw. 2022	2,0	12,0	5,2	6,75	2,0	12,0	5,2	6,75
I kw. 2023	-3,0	11,0	5,5	6,75	-5,0	8,0	6,0	7,50
II kw. 2023	-3,0	10,0	6,0	7,50	-5,0	6,0	7,0	8,00
III kw. 2023	-2,0	8,0	6,5	7,50	-5,0	4,0	8,0	8,00
IV kw. 2023	-2,0	6,0	7,0	7,50	-5,0	3,0	9,0	8,00
I kw. 2024		6,0	7,0	7,00		2,0	10,0	8,00
II kw. 2024		6,0	6,5	6,50		2,0	10,0	8,00

Źródło: opracowanie własne.

Wykres 6.4. Założenia dla prognoz scenariuszowych

Źródło: opracowanie własne.

Na podstawie omówionego powyżej modelu dla wyniku ECLAC wyznaczono prognozy tego wyniku dla czterech przedstawionych scenariuszy. Następnie na podstawie oszacowanych równań przejścia typu:

$$N_i = f(ECLAC_t), i = 1, 2, 3,$$

oszacowano należności w poszczególnych fazach. Poszczególne równania miały następującą postać:

$$\begin{aligned} N1_t &= 46292 - 17,8 * ECLAC_t, \\ N2_t &= -14349 + 7,4 * ECLAC_t, \\ N3_t &= -5526 + 2,2 * ECLAC_t. \end{aligned}$$

Warto zwrócić uwagę, że znaki przy parametrach w tych modelach są zgodne ze znakami uzyskanymi w oszacowaniu modelu pierwszego (por. tab. 6.2). Prognozy należności w poszczególnych fazach posłużyły do wyznaczenia prognoz dla wskaźnika NPL, kosztów ryzyka¹¹ oraz istotnego – w kontekście oceny ryzyka kredytowego w sektorze – wskaźnika udziału należności w fazie 2 w należnościach ogółem¹².

Komplet prognoz dla wyniku ECLAC, kosztów ryzyka, wskaźnika NPL oraz wskaźnika N2/N zawierają tab. 6.6–6.9 oraz wykresy 6.5–6.8. Prognozy przedstawione są w ujęciu projekcji centralnej oraz przedziałów ufności na poziomie 60% i 90%, uwzględniających błąd prognozy *ex ante*.

Tabela 6.6. Prognozy wyniku ECLAC

Horyzont	I kwartał		II kwartał		III kwartał		IV kwartał		Razem	
Scenariusz optymistyczny										
Prognoza centralna	2361		2028		2200		1989		8578	
60%	2142	2580	1809	2247	1981	2419	1770	2208	7702	9454
90%	1912	2810	1579	2477	1751	2649	1540	2438	6782	10374
Scenariusz bazowy										
Prognoza centralna	3037		2514		2816		2626		10992	
60%	2767	3307	2244	2783	2546	3085	2356	2896	9913	12071
90%	2484	3590	1960	3067	2262	3369	2073	3179	8780	13205
Scenariusz pesymistyczny										
Prognoza centralna	3656		3314		3707		3482		14159	
60%	3299	4014	2957	3672	3350	4065	3124	3839	12730	15589
90%	2923	4389	2581	4047	2974	4440	2749	4214	11228	17090

11 Liczone jako iloraz wyniku ECLAC za cztery ostatnie kwartały i średniego stanu należności na koniec pięciu ostatnich kwartałów.

12 Znaczenie należności w fazie 2 było przedmiotem wcześniejszych rozważań w tym rozdziale.

Horyzont	I kwartał		II kwartał		III kwartał		IV kwartał		Razem	
Scenariusz skrajny										
Prognoza centralna	4889		4202		5086		5253		19430	
60%	4495	5283	3808	4596	4692	5481	4859	5647	17853	21007
90%	4081	5697	3394	5010	4278	5895	4445	6061	16197	22663

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 6.7. Prognozy kosztów ryzyka (w %)

Horyzont	I kwartał		II kwartał		III kwartał		IV kwartał	
Scenariusz optymistyczny								
Prognoza centralna	0,72		0,74		0,69		0,73	
60%	0,70	0,74	0,70	0,77	0,64	0,75	0,65	0,80
90%	0,68	0,76	0,66	0,81	0,58	0,81	0,57	0,88
Scenariusz bazowy								
Prognoza centralna	0,78		0,83		0,85		0,94	
60%	0,75	0,80	0,79	0,88	0,78	0,92	0,85	1,03
90%	0,73	0,82	0,74	0,93	0,71	0,99	0,75	1,13
Scenariusz pesymistyczny								
Prognoza centralna	0,83		0,96		1,05		1,22	
60%	0,80	0,86	0,90	1,02	0,96	1,14	1,10	1,34
90%	0,77	0,89	0,83	1,08	0,86	1,24	0,97	1,47
Scenariusz skrajny								
Prognoza centralna	0,93		1,14		1,36		1,70	
60%	0,90	0,97	1,07	1,21	1,25	1,46	1,56	1,84
90%	0,87	1,00	1,00	1,28	1,15	1,56	1,42	1,98

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 6.8. Prognozy wskaźnika NPL (w %)

Horyzont	I kwartał		II kwartał		III kwartał		IV kwartał	
Scenariusz optymistyczny								
Prognoza centralna	5,00		4,97		4,97		4,93	
60%	4,95	5,05	4,87	5,06	4,83	5,11	4,74	5,12
90%	4,90	5,10	4,77	5,16	4,68	5,27	4,54	5,32
Scenariusz bazowy								
Prognoza centralna	5,15		5,22		5,36		5,46	
60%	5,09	5,21	5,10	5,35	5,18	5,55	5,22	5,71
90%	5,03	5,27	4,98	5,47	5,00	5,74	4,97	5,97
Scenariusz pesymistyczny								
Prognoza centralna	5,29		5,55		5,89		6,20	
60%	5,21	5,37	5,38	5,71	5,65	6,15	5,86	6,54
90%	5,12	5,46	5,21	5,88	5,39	6,41	5,52	6,90

Tab. 6.8 (cd.)

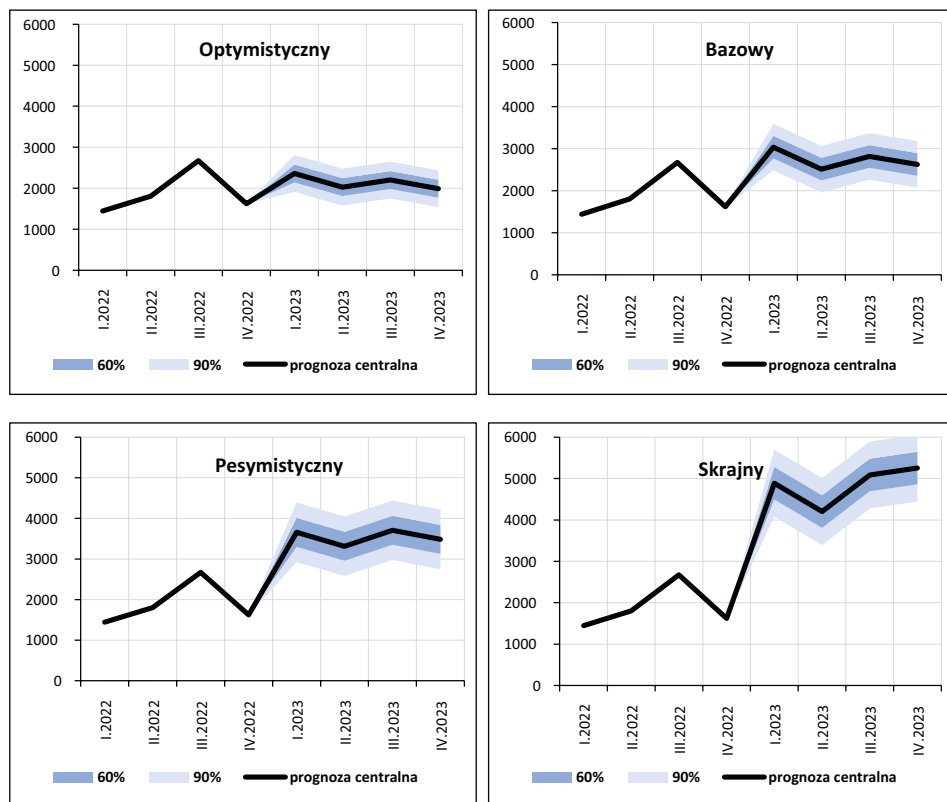
Horyzont	I kwartał		II kwartał		III kwartał		IV kwartał	
Scenariusz skrajny								
Prognoza centralna	5,61		6,12		6,86		7,66	
60%	5,52	5,70	5,94	6,31	6,57	7,15	7,26	8,07
90%	5,43	5,80	5,74	6,51	6,27	7,46	6,85	8,51

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 6.9. Prognozy wskaźnika N2/N (w %)

Horyzont	I kwartał		II kwartał		III kwartał		IV kwartał	
Scenariusz optymistyczny								
Prognoza centralna	10,53		10,53		10,65		10,62	
60%	10,37	10,68	10,22	10,84	10,19	11,11	10,02	11,24
90%	10,21	10,85	9,90	11,17	9,71	11,61	9,39	11,89
Scenariusz bazowy								
Prognoza centralna	11,01		11,35		11,91		12,34	
60%	10,82	11,20	10,97	11,74	11,33	12,50	11,57	13,12
90%	10,61	11,40	10,57	12,15	10,73	13,12	10,77	13,96
Scenariusz pesymistyczny								
Prognoza centralna	11,45		12,38		13,61		14,68	
60%	11,20	11,71	11,86	12,90	12,81	14,41	13,61	15,77
90%	10,93	11,98	11,32	13,46	12,00	15,27	12,51	16,94
Scenariusz skrajny								
Prognoza centralna	12,25		13,64		15,67		17,87	
60%	12,05	12,63	13,35	14,53	15,34	17,19	17,52	20,09
90%	11,75	12,94	12,74	15,17	14,39	18,19	16,21	21,49

Źródło: opracowanie własne.

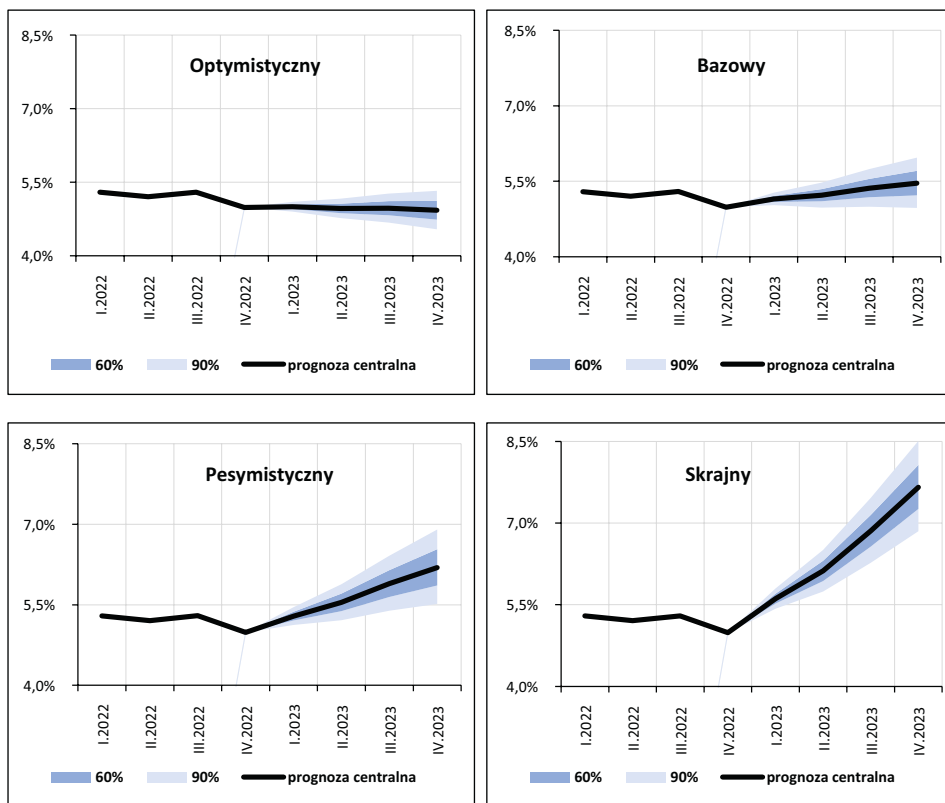

Wykres 6.5. Prognozy scenariuszowe wyniku ECLAC

Źródło: opracowanie własne.

Wynik ECLAC

Wynik z tytułu oczekiwanych strat kredytowych w zależności od scenariusza wahał się od 8,6 mld zł do 19,4 mld zł rocznie w projekcjach centralnych. W scenariuszu bazowym wynik kształtuje się na poziomie ok. 11 mld zł. Jest to poziom o ok. 1 mld zł niższy niż w 2020 r. – roku pandemii COVID-19. W scenariuszu pesymistycznym wynik z tytułu strat kredytowych przekracza o ok. 1,5 mld zł wynik z roku 2020. W skrajnym scenariuszu możliwe jest, że z 90-procentowym prawdopodobieństwem straty przekroczą nawet poziom 22 mld zł (średnio 5,5 mld zł kwartalnie), co oznacza wynik o 10 mld zł wyższy niż w roku 2020.

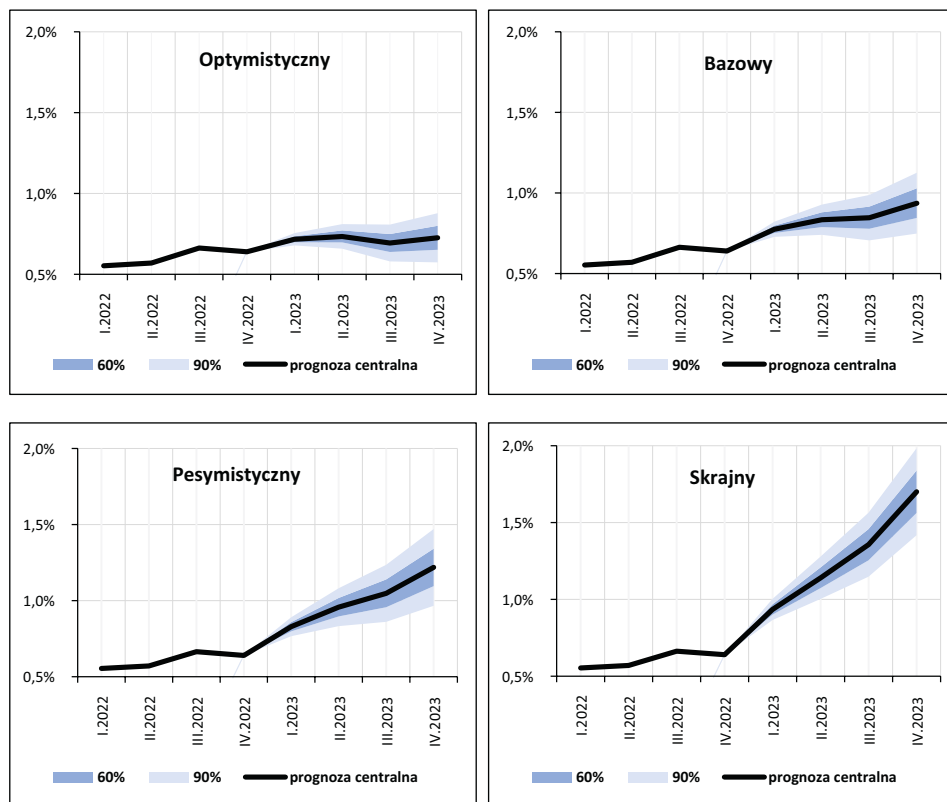

Wykres 6.6. Prognozy scenariuszowe wskaźnika NPL

Źródło: opracowanie własne.

Wskaźnik NPL

Wskaźnik NPL w zależności od scenariusza wahał się od 4,93 do 7,66% (projekcja centralna) na koniec czwartego kwartału prognozy (czwarty kwartał 2023 r.). W scenariuszu optymistycznym oznacza to utrzymanie tego wskaźnika na poziomie sprzed okresu prognozy (czwarty kwartał 2022 r.). W scenariuszu bazowym jest to wzrost o ok. 50 pb. Większe zmiany są zauważalne w scenariuszu pesymistycznym, w którym na koniec okresu prognozy wskaźnik osiąga poziom 6,2%, ale warto zauważyć, że jest to wartość niższa od notowanych w roku 2020 (ok. 6,5%). W skrajnym scenariuszu, przy projekcji centralnej na poziomie 7,66%, możliwe jest, że z 90-procentowym prawdopodobieństwem wskaźnik ten sięgnie 8,5%, czyli wartość notowaną w sektorze ok. 10 lat temu.

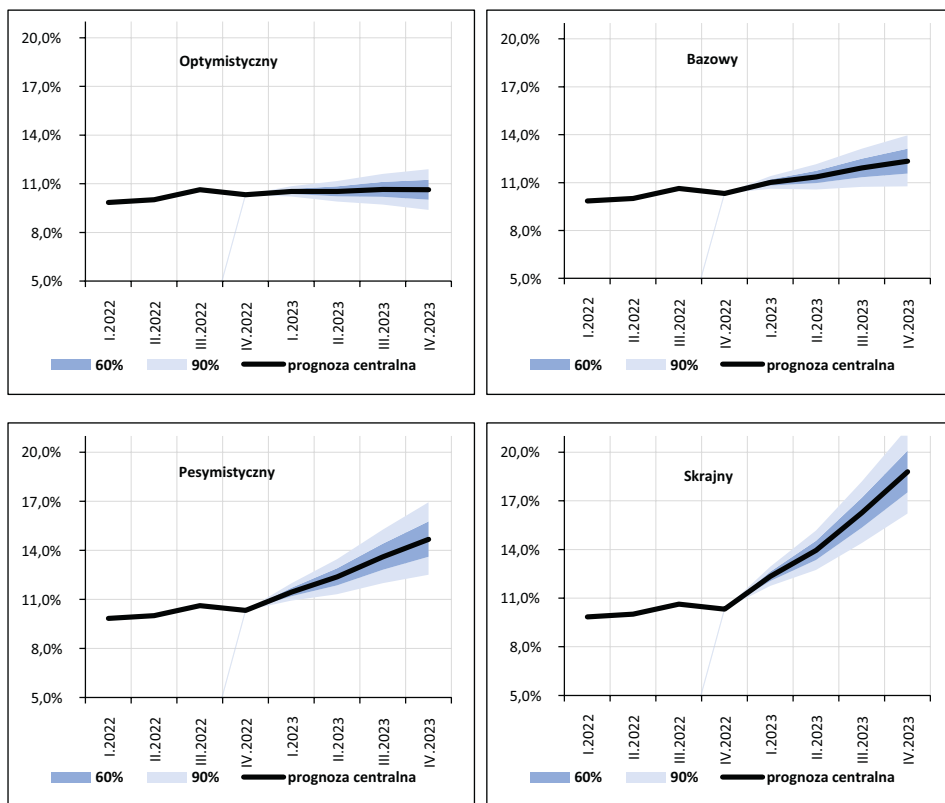

Wykres 6.7. Prognozy scenariuszowe kosztów ryzyka

Źródło: opracowanie własne.

Koszty ryzyka

Wskaźnik kosztów ryzyka w zależności od scenariusza wahał się od 0,73 do 1,7% (projekcja centralna) na koniec czwartego kwartału prognozy (czwarty kwartał 2023 r.). W skrajnym scenariuszu możliwe jest, że z 90-procentowym prawdopodobieństwem wskaźnik ten sięgnie niemal 2%. Jest to bardzo duży wzrost i oznacza podwojenie wartości tego wskaźnika w stosunku do wartości z 2020 r. W scenariuszu pesymistycznym również koszty ryzyka byłyby wyższe (1,22%) niż w roku 2020. Warto zauważyć, że poziom kosztów ryzyka w ostatnim kwartale przed okresem prognozy (czwarty kwartał 2022 r.) kształtował się na poziomie 0,67%. W odniesieniu do tej wartości w scenariuszach optymistycznym i bazowym prognozowany wzrost kosztów ryzyka jest umiarkowany i wynosi odpowiednio 6 pb. i 27 pb. – w obu scenariuszach poziom kosztów ryzyka na koniec okresu prognozy będzie niższy niż w 2020 r.

Wykres 6.8. Prognozy scenariuszowe wskaźnika N2/N

Źródło: opracowanie własne.

Wskaźnik N2/N

Wskaźnik udziału należności w fazie 2 do ogółu należności wahał się od 10,62 do 17,87% (projekcja centralna) na koniec czwartego kwartału prognozy (czwarty kwartał 2023 r.) w zależności od scenariusza. W scenariuszu optymistycznym oznacza to utrzymanie tego wskaźnika na poziomie sprzed okresu prognozy (czwarty kwartał 2022 r.). W pozostałych scenariuszach wzrosty tego wskaźnika są wyraźne zarówno w odniesieniu do kwartału przed początkiem prognozy, jak i 2020 r. (w czwartym kwartale 2020 r. wskaźnik ten miał maksymalną wartość na poziomie 10,7%). W skrajnym scenariuszu możliwe jest, że z 90-procentowym prawdopodobieństwem wskaźnik ten przekroczy poziom 21%, co oznaczałoby podwojenie wartości z czwartego kwartału 2022 r.

6.4. Podsumowanie analiz scenariuszowych dotyczących strat kredytowych

Otrzymane prognozy wyraźnie różnią się w zależności od scenariusza. Zgodnie z przewidywaniami zdecydowanie najsilniejsza jest reakcja strat kredytowych w scenariuszu skrajnym. Wyniki prognoz scenariuszowych pokazują dużą wrażliwość strat kredytowych na zmianę sytuacji makroekonomicznej w przypadku jej większych zmian. Zdecydowanie negatywne zmiany w gospodarce, skutkujące 5-procentowym spadkiem PKB, wzrostem bezrobocia do poziomu 10% i silnym spadkiem realnych wynagrodzeń, powodują ponad 100% wzrost niektórych wskaźników (wyniku z tytułu strat oczekiwanych i kosztów ryzyka). W obecnej sytuacji ten scenariusz wydaje się bardzo mało prawdopodobny, ale ujęte w nim przewidywania stanowią ilustrację skali problemów, które mogłyby wystąpić w sektorze bankowym w przypadku wyjątkowo niekorzystnej sytuacji gospodarczej. Scenariusze bazowy i optymistyczny wiążą się z niewielkimi zmianami w stosunku do sytuacji sektora na koniec 2022 r. Realizacja scenariusza pesymistycznego stanowiłaby jednak problem dla sektora, gdyż wynik z tytułu strat oczekiwanych i wskaźnik udziału należności w fazie 2 w całości należności osiągnęłyby poziom wyższy niż w 2020 r. Ze względu na znaczenie należności w fazie 2 ich poziom i udział w całości należności powinien być szczególnie monitorowany.

Założenia i uzyskane wyniki scenariuszy optymistycznego, bazowego i pesymistycznego mogą świadczyć o dobrych własnościach modelu prognostycznego w świetle sytuacji gospodarczej i strat kredytowych w sektorze bankowym w ostatnich kilku latach. Faktyczna realizacja scenariusza skrajnego (jeśli w ogóle by do niej doszło) byłaby zapewne korygowana przez różne interwencje rządowe, czego przykładem była sytuacja z roku 2020.

Zakończenie

Ryzyko kredytowe to najbardziej istotne ryzyko, na które narażone są banki. Jego konsekwencje mają znaczenie dla różnych grup odbiorców, takich jak kredytobiorcy czy kredytodawcy. Jest to również ważny rodzaj ryzyka w perspektywie makroekonomicznej, ponieważ stabilność poszczególnych banków wpływa na stabilność całego sektora bankowego i systemu finansowego, a przez to na całą gospodarkę. Dlatego bardzo ważne jest rozpoznanie następstw strat kredytowych w sektorze bankowym.

W niniejszym opracowaniu autorzy przedstawili, dokonali oceny, a także prognozowali straty kredytowe w sektorze bankowym w Polsce. Realizacja tego zadania badawczego została zaprezentowana poprzez ujęcie strat kredytowych i odpisów kredytowych w świetle standardu MSSF 9, który został porównany ze standardami MSR 39 i PSR. Według tych standardów w ramach klasyfikacji jakościowej należności kredytowych wskazano na ekspozycje z niewykonaniem zobowiązania (*exposures at default*) oraz ekspozycje objęte utratą wartości (*impaired*) i należności nieobsługiwane (*non-performing exposures*). Przedmiotem analiz były trendy i szczególne zjawiska dotyczące kształtowania się należności nieobsługiwanych w sektorze bankowym w Polsce w odniesieniu do banków komercyjnych, ze szczególnym uwzględnieniem banków giełdowych. Opisano także sytuację w sektorze banków spółdzielczych. Odpisy na straty kredytowe, występujące w sektorze bankowym w Polsce, porównano do NPL w portfelach kredytów brutto w innych państwach europejskich.

Poszukując odpowiedzi na postawione we wstępie pytanie badawcze o to, jakie są powiązania między wynikiem z tytułu strat kredytowych w sektorze bankowym w Polsce a istotnymi czynnikami charakteryzującymi koniunkturę makroekonomiczną, zastosowano jako metodę badawczą model prognostyczny. Zanim zrealizowano prognozy zawarte w modelu, przedstawiono czynniki determinujące wynik ECL, a także praktyczne aspekty jego wyznaczania. Następnie zidentyfikowano istotne zmienne makroekonomiczne, jak również określono założenia dla uwarunkowań makroekonomicznych stosowane w modelach oczekiwanych strat kredytowych w bankach. W zbudowanym przez autorów **modelu dla**

prognozowania wyniku z tytułu oczekiwanych strat kredytowych wykorzystano makroekonomiczne zmienne objaśniające: dynamikę PKB, dynamikę wynagrodzeń nominalnych brutto w sektorze przedsiębiorstw, stopę bezrobocia i stopę referencyjną NBP. W modelu uwzględniono oczekiwania dla niektórych zmiennych.

Zgodnie z MSSF 9 banki są zobligowane do uwzględnienia **scenariuszy makroekonomicznych** przy szacowaniu wyniku ECL. MSSF 9 nie wymaga konkretnej liczby scenariuszy w szacowaniu ECL. W bankach w Polsce standardem jest przygotowywanie trzech scenariuszy: w ujęciu bazowym, optymistycznym i pesymistycznym oraz horyzoncie trzyletnim. Wagi przyjęte dla poszczególnych scenariuszy wahają się w granicach 5–20% dla optymistycznego, 60–80% dla bazowego oraz 10–25% dla pesymistycznego. W wyniku przeprowadzonych analiz dokumentów badanych banków stwierdzono, że w scenariuszach makroekonomicznych nie występują istotne rozbieżności. Przeciętna różnica pomiędzy prognozowanymi wartościami zmiennych makroekonomicznych w scenariuszach optymistycznym i bazowym nie jest duża; większą można zaobserwować między scenariuszami pesymistycznym i bazowym. W okresie przed pandemią COVID-19 (2018, 2019) banki nie rewidowały w zauważalny sposób prognoz w scenariuszach makroekonomicznych, co było spowodowane zarówno stabilną sytuacją gospodarczą, jak i okresem wdrożeniowym MSSF 9. Zmianę w tym zakresie można zaobserwować od roku 2020. W toku badań zauważono, że wrażliwość wyniku ECL na zmiany realizacji scenariuszy pomiędzy optymistycznym i pesymistycznym jest stosunkowo nieduża i przeciętnie wynosi od kilku do kilkunastu procent przy przeciętnej (**mediana**) różnicy **dynamiki PKB** pomiędzy tymi scenariuszami wynoszącej **3,3 p.p.** Rozpiętość prognoz dla zmiennych makroekonomicznych w skrajnych scenariuszach (optymistyczny vs. pesymistyczny) należy uznać za stosunkowo niewielką.

Z badań zależności między wynikiem z tytułu strat kredytowych w sektorze bankowym w Polsce a istotnymi czynnikami charakteryzującymi koniunkturę makroekonomiczną za pomocą modelu prognozowania strat kredytowych wynikają następujące wnioski:

1. W okresie 2018–2022 należności i odpisy w fazach 1 i 2 charakteryzowały się wyraźnym trendem rosnącym w przeciwieństwie do malejącego trendu należności i odpisów w fazie 3. Banki dążyły do zachowania pewnej stabilności w zakresie poziomu należności w fazie 3 (utrzymania wskaźnika NPL na stosunkowo niskim poziomie), czemu sprzyjała polityka **NPL prudential backstop**. Niemniej jednak, średni poziom wskaźnika dwukrotnie przekracza średni poziom unijny, więc wskazane jest dalsze wzmoczenie wysiłków w tym kierunku.
2. Istotnymi zmiennymi objaśniającymi w zbudowanym modelu dla kształtowania się **wyniku z tytułu oczekiwanych strat kredytowych** są zmienne makroekonomiczne: dynamika PKB, dynamika wynagrodzeń nominalnych brutto w sektorze przedsiębiorstw, stopa bezrobocia i stopa referencyjna NBP – z uwzględnieniem oczekiwań dla 1–2 kolejnych kwartałów w przypadku niektórych zmiennych.

3. Wykorzystując dodatkowe równania przejścia, skonstruowano model **prognostowania należności w poszczególnych fazach, a następnie wskaźnika NPL, kosztów ryzyka** oraz istotnego w kontekście oceny ryzyka kredytowego w sektorze wskaźnika udziału należności w fazie 2 w należnościach ogółem.
4. Sporządzono prognozy dla strat kredytowych w sektorze bankowym w horyzoncie czterech kwartałów dla **czterech scenariuszy prognoz**, zakładając różne ścieżki kształtowania się zmiennych makroekonomicznych występujących w modelu.
5. Trzy ze scenariuszy (**optymistyczny, bazowy i pesymistyczny**) mogą być uznane za możliwe do realizacji w obecnych warunkach (przełom pierwszego i drugiego kwartału 2023 r.) jako prognoza na rok 2023 (kolejne cztery kwartały tego roku). Czwarty scenariusz (**skrajny**) obrazuje znaczne pogorszenie się sytuacji gospodarczej w perspektywie czterech kwartałów w skali bardzo mało prawdopodobnej w obecnych realiach, ale jego realizacja pokazuje hipotetyczne rozmiary strat kredytowych w sektorze bankowym.
6. Otrzymane prognozy wyraźnie różnią się w zależności od scenariusza i obrazują **dużą wrażliwość strat kredytowych na wahania sytuacji makroekonomicznej w przypadku jej większych zmian**.
7. **Zdecydowanie negatywne zmiany** w gospodarce, skutkujące 5-procentowym spadkiem PKB, wzrostem bezrobocia do poziomu 10% i silnym spadkiem realnych wynagrodzeń **powodują ponad 100-procentowy wzrost niektórych wskaźników** (wyniku z tytułu strat oczekiwanych i kosztów ryzyka).
8. Scenariusze bazowy i optymistyczny wiążą się z niewielkimi zmianami w odniesieniu do sytuacji sektora na koniec 2022 r. Realizacja scenariusza pesymistycznego stanowiłaby już problem dla sektora, gdyż wynik z tytułu strat oczekiwanych i wskaźnik udziału należności w fazie 2 w całości należności osiągnęłyby poziom wyższy niż w 2020 r.
9. Założenia i uzyskane wyniki scenariuszy optymistycznego, bazowego i pesymistycznego mogą świadczyć o dobrych własnościach modelu prognostycznego w świetle sytuacji gospodarczej i strat kredytowych w sektorze bankowym w ostatnich kilku latach.

Przeprowadzona analiza pokazuje, że sektor bankowy dość skutecznie kontroluje poziom powstających strat kredytowych, co potwierdza malejący trend wskaźnika NPL (choć do osiągnięcia poziomów w sektorach bankowych krajów Europy Zachodniej pozostał jeszcze spory dystans) i stosunkowo łagodne przejście okresu związanego z pandemią COVID-19. Przyczynia się do tego ostrożna polityka kredytowa i zarządzanie należnościami z utratą wartości. Należy jednak zauważyć, co uwidoczniono w przeprowadzonej analizie, że gwałtowne pogorszenie sytuacji makroekonomicznej w krótkim czasie będzie stanowić duży problem dla sektora.

Ponadto byłoby wskazane przeprowadzenie głębszej analizy, zmierzającej do wyjaśnienia, z czego wynika wspomniany wyżej dystans wskaźnika NPL polskich banków do średniego wskaźnika unijnego. W grę może wchodzić wiele czynników:

- struktura podmiotowa klientów i ich wrażliwość na zmiany koniunktury makroekonomicznej (udział gospodarstw domowych/konsumentów, przedsiębiorstw niefinansowych, sektora publicznego);
- struktura organizacyjno-prawna sektora (m.in. udział sektora komercyjnego i spółdzielczego, charakteryzujących się określoną specyfiką klientów i produktów kredytowych);
- różnice w polityce kredytowej pod względem tzw. apetytu na ryzyko (choć w tym przypadku w grę mogą także wchodzić mniej lub bardziej restrykcyjne regulacje prawne i praktyka nadzorcza);
- rodzaj stosowanych zabezpieczeń zwrotności kredytów oraz kwestia ich wyceny i płynności, rzutujące na poziom oczekiwanego odzysku należności zagrożonych, a więc pośrednio redukujące straty kredytowe (względnie wysoki poziom wyrezerwowania NPL w Polsce może sugerować, że jakość zabezpieczeń i możliwość ich upłynnienia niekorzystnie odstają od sytuacji w innych krajach).

Bliższe rozpoznanie wymienionych wyżej okoliczności pozwoliłoby udoskonalić zarówno konstrukcję modelu opisanego w niniejszej książce, jak i politykę kredytową poszczególnych banków, a także bardziej precyzyjnie formułować politykę regulacyjno-nadzorczą w zakresie należności zagrożonych.

Można zatem stwierdzić, że przeciwdziałanie występowaniu zbyt wysokiego poziomu kredytów zagrożonych w portfelach kredytowych banków jest procesem, który już trwa, a osiągnięcie skutecznych wyników w tym zakresie to zagadnienie złożone i zależne od wielu czynników oraz wymagające czasu. Do wzmocnienia bezpieczeństwa i efektywności sektora bankowego mogą posłużyć m.in. następujące rozwiązania:

- polityka kredytowa banków nakierowana na dbałość o jakość portfeli kredytowych, świadome zarządzanie obszarem należności zagrożonych;
- wsparcie regulacyjne ułatwiające funkcjonowanie rynku skupu wierzytelności zagrożonych od banków;
- wprowadzenie ułatwień w zakresie skutków podatkowych przy sprzedaży wierzytelności;
- wdrożenie procedur wspierających banki w dochodzeniu roszczeń z wierzytelności kredytowych, uproszczenie mechanizmów egzekucyjnych;
- zastosowanie uregulowań prawnych w zakresie procesów upadłościowych i możliwości odzyskiwania wierzytelności przez banki;
- tworzenie krajowych spółek zarządzania aktywami i zapewnienie przestrzeni do współpracy między nimi w zakresie obejmującym UE;
- wdrożenie dodatkowych rozwiązań ze strony organów nadzoru.

Bibliografia

- Abad J., Suárez J., *Assessing the cyclical implications of IFRS 9 – a recursive model*, Occasional Paper Series, no. 12, ESRB, July 2017.
- Action plan: Tackling non-performing loans (NPLs) in the aftermath of the COVID-19 pandemic*, https://finance.ec.europa.eu/publications/action-plan-tackling-non-performing-loans-npls-aftermath-covid-19-pandemic_en (dostęp: 28.06.2023).
- Agić Z., Jeremić Z., *Macroeconomic and specific banking determinants of non-performing loans in Bosnia and Herzegovina*, "Industrija" 2018, vol. 46, s. 45–60, <https://doi.org/10.5937/industrija46-14956>
- Anjom W., Karim A. M., *Relationship between non-performing loans and macroeconomic factors with bank specific factors: A case study on loan portfolios – SAARC countries perspective*, "ELK Asia Pacific Journal of Finance and Risk Management" 2016, vol. 7 (2), s. 1–29, <https://doi.org/10.16962/EAPJFRM/issn.2349-2325/2015>
- Basel Committee on Banking Supervision (BCBS), *Basel II: International convergence of capital measurement and capital standards. A revised framework*, Bank for International Settlements, document d107, 2004, <https://www.bis.org/publ/bcbs107.pdf> (dostęp: 27.06.2023).
- Basel Committee on Banking Supervision (BCBS), *Guidelines. Prudential treatment of problem assets – definitions of non-performing exposures and forbearance*, Bank for International Settlements, document d403, 2016, <https://www.bis.org/bcbs/publ/d403.pdf> (dostęp: 25.06.2023).
- Beccalli E., Coletti E., Simione C., *NPLs delle banche europee: determinanti macroeconomiche e di impresa*, Osservatorio Monetario no. 2, Associazione per lo Sviluppo degli Studi di Banca e Borsa, Università Cattolica del Sacro Cuore, Milano 2015.
- Beck R., Jakubik P., Piloiu A., *Non-performing loans: What matters in addition to the economic cycle?*, Working Paper 2013, no. 1515, European Central Bank, <https://ssrn.com/abstract=2214971> (dostęp: 27.01.2023).
- Berger A. N., DeYoung R., *Problem loans and cost efficiency in commercial banks*, "Journal of Banking & Finance" 1997, vol. 21, no. 6, s. 849–870, [https://doi.org/10.1016/S0378-4266\(97\)00003-4](https://doi.org/10.1016/S0378-4266(97)00003-4)

- Bernanke B., Gertler M., Gilchrist S., *The financial accelerator in a quantitative business cycle framework*, Working Paper 1998, no. 6455, <https://doi.org/10.3386/w6455>
- Bhattarai B. P., *Determinants of loan loss provision of commercial banks in Nepal*, "European Journal of Accounting, Auditing, and Finance Research" 2018, vol. 6 (9), s. 23–37, <https://zantworldpress.com/wp-content/uploads/2018/09/3.-Bishnu.pdf> (dostęp: 27.01.2023).
- Bofondi M., Ropele T., *Macroeconomic determinants of bad loans: Evidence from Italian banks*, "Questioni di Economia e Finanza" 2011, no. 89, Banca d'Italia, https://www.bancaditalia.it/publicazioni/qef/2011-0089/QEF_89.pdf (dostęp: 27.01.2023).
- Borsuk M., *Wpływ czynników makroekonomicznych na poziom kosztów ryzyka kredytowego banków*, „Zeszyt Naukowy” 2017, nr 153, s. 49–62.
- Chae S., Sarama R., Vojtech C. M., Wang J., *The impact of the Current Expected Credit Loss standard (CECL) on the timing and comparability of reserves*, Finance and Economics Discussion Series (FEDS) Working Paper, no. 2018-020, March 2018, <http://dx.doi.org/10.17016/FEDS.2018.020r1>
- Coverage ratio of non-performing loans Europe 2022*, <https://www.statista.com/statistics/894839/non-performing-bank-loans-coverage-ratio-in-europe> (dostęp: 9.08.2023).
- CP on Draft Guidelines on management of non-performing and forborne exposures*, 25.04.2018, <https://www.eba.europa.eu/sites/default/documents/files/document-s/10180/2150686/1c834690-c325-4fdb-92d3-48860d65bb44/2018%2004%2025%20Public%20Hearing%20on%20GL%20on%20NPL%20management.pdf?retry=1> (dostęp: 29.06.2023).
- Czechowska I. D., Lipiński Cz., Sikorski J., Stawska J., Zatoń W., *Dostępność kredytowa – monitoring zjawisk bieżących i perspektywy*, Raport opracowany na zlecenie Programu Analityczno-Badawczego Fundacji Warszawski Instytut Bankowości, Warszawa, listopad 2021, sygn. WIB PAB 22/2021.
- Czechowska I. D., Lipiński Cz., Sikorski J., Stawska J., Zatoń W., *Efekty obciążeń regulacyjnych sektora bankowego dla akcji kredytowej banków przed pandemią COVID-19 i w trakcie jej trwania*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2021, <https://doi.org/10.18778/8220-615-9>
- Damanhur W. A., Syamni G., Habibie M., *What is the determinant of non-performing financing in branch Sharia regional bank in Indonesia*, Proceedings of MICoMS 2017, s. 265–271, <https://doi.org/10.1108/978-1-78756-793-1-00081>
- Dyrektywa 2006/48/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 14 czerwca 2006 r. w sprawie podejmowania i prowadzenia działalności przez instytucje kredytowe, Dz. U. UE L177 z dnia 30 czerwca 2006 r., s. 1–200, Załącznik VII, cz. 4, ust. 44.
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/36/UE z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie warunków dopuszczenia instytucji kredytowych do działalności oraz nadzoru ostrożnościowego nad instytucjami kredytowymi i firmami inwestycyjnymi, zmieniająca dyrektywę 2002/87/WE i uchylająca dyrektywy 2006/48/WE oraz 2006/49/WE, Dz. U. UE L 176 z dnia 27 czerwca 2013 r., s. 338–436.

- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2021/2167 z dnia 24 listopada 2021 r. w sprawie podmiotów obsługujących kredyty i nabywców kredytów oraz w sprawie zmiany dyrektyw 2008/48/WE i 2014/17/UE, Dz. U. UE L 438 z dnia 8 grudnia 2021 r., s. 1–37.
- European Banking Authority, *Guidelines on credit institutions' credit risk management practices and accounting for expected credit losses*, 2017, EBA/GL/2017/06.
- European Banking Authority, *Risk Dashboard*, Q4 2018, <https://extranet.eba.europa.eu/sites/default/documents/files/documents/10180/2666948/5836f313-b390-4f24-99bf-815fc036a7ce/EBA%20Dashboard%20-%20Q4%202018.pdf?retry=1> (dostęp: 25.06.2023).
- European Banking Authority, *Risk Dashboard*, Q4 2019, https://www.eba.europa.eu/sites/default/files/document_library/Risk%20Analysis%20and%20Data/Risk%20dashboard/Q4%202019/882137/EBA%20Dashboard%20-%20Q4%202019.pdf (dostęp: 25.06.2023).
- European Banking Authority, *Risk Dashboard*, Q4 2020, https://extranet.eba.europa.eu/sites/default/documents/files/document_library/Risk%20Analysis%20and%20Data/Risk%20dashboard/Q4%202020/972092/EBA%20Dashboard%20-%20Q4%202020%20-%20footnote%20%281%29.pdf?retry=1 (dostęp: 25.06.2023).
- European Banking Authority, *Risk Dashboard*, Q4 2021, https://www.eba.europa.eu/sites/default/files/document_library/Risk%20Analysis%20and%20Data/Risk%20dashboard/Q4%202021/1029360/EBA%20Dashboard%20-%20Q4%202021%20for%20publication.pdf (dostęp: 25.06.2023).
- European Banking Authority, *Risk Dashboard*, Q2 2022, https://www.eba.europa.eu/sites/default/files/document_library/Risk%20Analysis%20and%20Data/Risk%20dashboard/Q2%202022/1040158/EBA%20Dashboard%20-%20Q2%202022.pdf (dostęp: 25.06.2023).
- European Central Bank, *Guidance to banks on non-performing loans*, Banking Supervision, March 2017, https://www.bankingsupervision.europa.eu/ecb/pub/pdf/guidance_on_npl.en.pdf (dostęp: 25.06.2023).
- European Systemic Risk Board, *Expected credit loss approaches in Europe and the United States: Differences from a financial stability perspective*, 2019, https://www.esrb.europa.eu/pub/pdf/reports/esrb.report190116_expectedcreditlossapproachesEuropeUS.en.pdf (dostęp: 28.03.2023).
- Grünberger D., *Expected loan loss provisions, business- and credit cycles*, FMA Working Paper 2013, no. 1, <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2187515>
- Guidelines on management of non-performing and forborne exposures*, <https://www.eba.europa.eu/sites/default/documents/files/documents/10180/2425705/371ff4ba-d7db-4fa9-a3c7-231cb9c2a26a/Final%20Guidelines%20on%20management%20of%20non-performing%20and%20forborne%20exposures.pdf> (dostęp: 29.06.2023).
- IFRS 9 Implementation by EU Institutions, EBA/Rep/2021/35, 24 November 2021.
- Intrum, *European Payment Report 2021*, cyt. za: OECD, *Financing SMEs and entrepreneurs 2022: An OECD scoreboard*, OECD Publishing, Paris. <https://doi.org/10.1787/e9073a0f-en>

- Jakubik P., Reininger T., *Determinants of non-performing loans in Central, Eastern and Southeastern Europe*, "Focus on European Economic Integration" 2013, no. 3, s. 48–66, https://econpapers.repec.org/scripts/redir.pf?u=https%3A%2F%2Fwww.oenb.at%2Fdam%2Fjcr%3A3011161e-46fb-43df-81c5-459a84aa7997%2Ffee_2013_q3_studies_jakubik_tcm16-257383.pdf;h=repec:onb:oenbf:y:2013:i:3:b:3 (dostęp: 27.01.2023).
- Jiménez G., Ongena S., Peydró J. L., Saurina J., *Credit supply and monetary policy: Identifying the bank balance-sheet channel with loan applications*, "American Economic Review" 2012, vol. 102 (5), s. 2301–2326, <http://dx.doi.org/10.1257/aer.102.5.2301>
- Klein N., *Non-performing loans in CESEE: Determinants and impact on macroeconomic performance*, no. WPIEA2013072, Working Paper 2013, no. 13/72, <https://doi.org/10.5089/9781484318522.001.A001>
- Komisja Nadzoru Finansowego, *Informacja na temat sytuacji sektora bankowego w 2019 roku*, Warszawa, czerwiec 2020.
- Komisja Nadzoru Finansowego, *Informacja na temat sytuacji sektora bankowego w 2020 roku*, Warszawa, lipiec 2021.
- Krüger S., Rösch D., Scheule H., *The impact of loan loss provisioning on bank capital requirements*, "Journal of Financial Stability" 2018, no. 36, s. 114–129.
- Krysiak Z., Metrycki P., *Zarządzanie ryzykiem kredytowym banku*, [w:] T. Czerwińska, K. Jajuga (red.), *Ryzyko instytucji finansowych. Współczesne trendy i wyzwania*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2016, s. 371–408.
- Leka B., Bajrami E., Duci E., *Key macroeconomic drivers on reducing non-performing loans in Albania*, "Academic Journal of Interdisciplinary Studies" 2019, vol. 8, no. 2, July, <https://www.mcser.org/journal/index.php/ajis/article/view/10460> (dostęp: 25.06.2023).
- Letter to Chief Financial Officers of UK banks regarding thematic feedback from the 2020/2021 round of written auditor reporting*, published by the Bank of England Prudential Regulation Authority, 29th September 2021, <https://www.bankofengland.co.uk/-/media/boe/files/prudential-regulation/letter/2021/september/written-auditor-reporting-2021.pdf> (dostęp: 24.06.2023).
- Louzis D. P., Vouldis A. T., Metaxas V. L., *Macroeconomic and bank-specific determinants of non-performing loans in Greece: A comparative study of mortgage, business and consumer loan portfolios*, Working Paper 2010, no. 118, Bank of Greece, <https://doi.org/10.1016/j.jbankfin.2011.10.012>
- Lubis D. D., Mulyana B., *The macroeconomic effects on non-performing loan and its implication on allowance for impairment losses*, "Journal of Economics, Finance and Accounting Studies" 2021, vol. 3 (2), s. 13–22, <https://doi.org/10.32996/jefas.2021.3.2.2>
- Mankiw N. G., Taylor P. M., *Makroekonomia*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2016.
- Mazreku I., Morina F., Misiri V., Spiteri J., Grima S., *Determinants of the level of non-performing loans in commercial banks of transition countries*, "European Research Studies Journal" 2018, vol. XXI, <https://doi.org/10.35808/ersj/1040>
- Messai A. S., Jouini F., *Micro and macro determinants of non-performing loans*, "International Journal of Economics and Financial Issues" 2013, vol. 3, no. 4, s. 852–860, https://www.researchgate.net/profile/Fathi-Jouini/publication/286345094_Micro_and_Ma

- cro_Determinants_of_Non-performing_Loans/links/5a70e5acaca272e425ed364d/Micro-and-Macro-Determinants-of-Non-performing-Loans.pdf (dostęp: 28.01.2023).
- Mileris R., *Macroeconomic factors of non-performing loans in commercial banks*, "Ekonomika" 2014, vol. 93, s. 22–39, <https://doi.org/10.15388/Ekon.2014.0.3024>
- OECD, *An in-depth analysis of one year of SME and entrepreneurship policy responses to COVID-19: Lessons learned for the path to recovery*, OECD SME and Entrepreneurship Papers, Paris 2021.
- OECD, *Coronavirus (COVID-19): SME policy responses, OECD policy responses to coronavirus*, Paris 2020, <http://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/coronavirus-covid-19-smepolicy-responses-04440101> (dostęp: 18.11.2022).
- OECD, *Financing SMEs and entrepreneurs 2022: An OECD scoreboard*, OECD Publishing, Paris 2022, <https://doi.org/10.1787/e9073a0f-en>
- Ozili P., *Bank loan loss provisions, investor protection and the macroeconomy*, "International Journal of Emerging Markets" 2018, vol. 13, s. 45–65, <https://doi.org/10.1108/IJoEM-12-2016-0327>
- Paćkowski D., *Zrozumieć odpisy kredytowe – co zmienia MSSF 9?*, <https://www.stockwatch.pl/wiadomosci/zrozumiec-odpisy-kredytowe-co-zmienia-mssf-9,analizy,217194> (dostęp: 11.01.2023).
- Pain D., *The provisioning experience of the major UK banks: A small panel investigation*, Bank of England Working Paper 2003, no. 177, London, <https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.425760>
- Peric B. S., Konjusak N., *How did rapid credit growth cause non-performing loans in the CEE countries?*, "South East European Journal of Economics and Business" 2018, vol. 12 (2), s. 73–84, <https://doi.org/doi:10.1515/jeb-2017-0019>
- Pesaran M. H., Schuermann T., Treutler B. J., Weiner S. M., *Macroeconomic dynamics and credit risk: A global perspective*, "Journal of Money, Credit, and Banking" 2006, vol. 38, no. 5, s. 1211–1261, <https://www.jstor.org/stable/3839005> (dostęp: 24.05.2023).
- Piatti D., Cincinelli P., *Does the threshold matter? The impact of the monitoring activity on non-performing loans: Evidence from the Italian banking system*, "Managerial Finance" 2019, vol. 45, issue 2, s. 190–221, <https://doi.org/10.1108/MF-02-2018-0077>
- Projekt ustawy o podmiotach obsługujących kredyty i nabywcach kredytów z dnia 15 czerwca 2023 r., <https://legislacja.gov.pl/projekt/12373852> (dostęp: 24.05.2023).
- Quagliariello M., *Banks' riskiness over the business cycle: A panel analysis on Italian intermediaries*, "Applied Financial Economics" 2007, vol. 17, no. 2, s. 119–138, <https://doi.org/10.1080/09603100500486501>
- Reinhart C. M., Rogoff K. S. *The aftermath of financial crises*, "The American Economic Review" 2009, vol. 99 (2), s. 466–472, <http://www.jstor.org/stable/25592442>
- Rekomendacja R dotycząca zasad klasyfikacji ekspozycji kredytowych, szacowania i ujmowania oczekiwanych strat kredytowych oraz zarządzania ryzykiem kredytowym, Komisja Nadzoru Finansowego, Warszawa, kwiecień 2021 r.
- Rizal A., Zulham T., Asmawati A., *Analisis Pengaruh Pertumbuhan Ekonomi, Inflasi, dan Suku Bunga terhadap Kredit Macet di Indonesia*, "Jurnal Ekonomi Dan Kebijakan Publik Indonesia" 2019, vol. 6 (1), s. 1–16, <https://doi.org/10.24815/ekapi.v6i1.14255>

- Rozporządzenie Komisji (UE) 2016/2067 z dnia 22 listopada 2016 r. zmieniające rozporządzenie (WE) nr 1126/2008 przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady w odniesieniu do Międzynarodowego Standardu Sprawozdawczości Finansowej 9, Dz. U. UE L 323 z dnia 29 listopada 2016 r., s. 1–164.
- Rozporządzenie Komisji (WE) nr 1126/2008 z dnia 3 listopada 2008 r. przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady, Dz. U. UE L 320 z dnia 29 listopada 2008 r., s. 1–481.
- Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 16 grudnia 2008 r. w sprawie zasad tworzenia rezerw na ryzyko związane z działalnością banków, t.j. Dz. U. 2019, poz. 520 z późn. zm.
- Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 1 października 2010 r. w sprawie szczególnych zasad rachunkowości banków, Dz. U. 2010, nr 191, poz. 1279.
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/630 z dnia 17 kwietnia 2019 r. zmieniające rozporządzenie (UE) nr 575/2013 w odniesieniu do minimalnego pokrycia strat z tytułu ekspozycji nieobsługiwanych, Dz. U. UE L 111 z dnia 25 kwietnia 2019 r., s. 4–12.
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 575/2013 z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie wymogów ostrożnościowych dla instytucji kredytowych i firm inwestycyjnych, zmieniające rozporządzenie (UE) nr 648/2012, Dz. U. UE L 176 z dnia 27 czerwca 2013 r., s. 1–337.
- Saba I., Kouser R., Azeem M., *Determinants of non-performing loans: Case of US banking sector*, "The Romanian Economic Journal" 2012, vol. 44, no. 6, s. 125–136, https://www.researchgate.net/profile/Rehana-Kouser/publication/330075583_Determinants_of_Non-Performing_Loans_Case_of_US_Banking_Sector/links/5c2bb773458515a4c7058d37/Determinants-of-Non-Performing-Loans-Case-of-US-Banking-Sector.pdf (dostęp: 24.05.2023).
- Salas V., Saurina J., *Credit risk in two institutional regimes: Spanish commercial and savings banks*, "Journal of Financial Services Research" 2002, vol. 22 (3), s. 203–224, <https://doi.org/10.1023/A:1019781109676>
- Saputro A. R., Sarumpaet S., Prasetyo T. J., *Analisa Pengaruh Pertumbuhan Kredit, Jenis Kredit, Tingkat Bunga Pinjaman Bank dan Inflasi terhadap Kredit Bermasalah*, "Ekspansi: Jurnal Ekonomi, Keuangan, Perbankan Dan Akuntansi" 2019, vol. 11 (1), 1, <https://doi.org/10.35313/ekspansi.v11i1.1325>
- Sinaga J. S., Muda I., Silalahi A. S., *The effect of BI rate, exchange rate, inflation and Third Party Fund (DPK) on Credit distribution and its impact on non-performing loan (NPL) on XYZ Commercial Segment Bank*, "Universal Journal of Accounting and Finance" 2020, vol. 8 (3), s. 55–64, <https://doi.org/10.13189/ujaf.2020.080301>
- Syahid D. C. N., *Pengaruh Faktor Eksternal dan Internal Terhadap Kredit Bermasalah Serta Dampaknya Terhadap CKPN Menurut PSAK 55*, "Perbanas Review" 2016, vol. 2 (1), <http://jurnal.perbanas.id/index.php/JPR/article/view/30> (dostęp: 22.04.2023).

- Szarowska I., *Effect of macroeconomic determinants on non-performing loans in Central and Eastern European countries*, "International Journal of Monetary Economics and Finance" 2018, vol. 11, 20, <https://doi.org/10.1504/IJMEF.2018.090564>
- Sztudynger M., *Czynniki makroekonomiczne a spłacalność kredytów konsumpcyjnych*, „Gospodarka Narodowa” 2018, nr 4 (296), s. 155–177.
- Tanaskovic, S., Jandrić M., *Macroeconomic and institutional determinants of non-performing loans*, "Journal of Central Banking Theory and Practice" 2015, vol. 4, no. 1, s. 47–62, <https://doi.org/10.1515/jcbtp-2015-0004>
- Uchwała nr 1/2007 Komisji Nadzoru Bankowego z dnia 13 marca 2007 r. w sprawie zakresu i szczegółowych zasad wyznaczania wymogów kapitałowych z tytułu poszczególnych rodzajów ryzyka, w tym zakresu i warunków stosowania metod statystycznych oraz zakresu informacji załączanych do wniosków o wydanie zgody na ich stosowanie, zasad i warunków uwzględniania umów przelewu wierzytelności, umów o subpartycypację, umów o kredytowy instrument pochodny oraz innych umów niż umowy przelewu wierzytelności i umowy o subpartycypację, na potrzeby wyznaczania wymogów kapitałowych, warunków, zakresu i sposobu korzystania z ocen, nadawanych przez zewnętrzne instytucje oceny wiarygodności kredytowej oraz agencje kredytów eksportowych, sposobu i szczegółowych zasad obliczania współczynnika wypłacalności banku, zakresu i sposobu uwzględniania działania banków w holdingach w obliczaniu wymogów kapitałowych i współczynnika wypłacalności oraz określenia dodatkowych pozycji bilansu banku ujmowanych łącznie z funduszami własnymi w rachunku adekwatności kapitałowej oraz zakresu, sposobu i warunków ich wyznaczania, Dz. Urz. NBP nr 2/2007, poz. 3, Załącznik 5, Dział 2: Definicja niewykonania zobowiązania.
- Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny, Dz. U. 1964, nr 16, poz. 93 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 3 lutego 1993 r. o restrukturyzacji finansowej przedsiębiorstw i banków oraz o zmianie niektórych ustaw, t.j. Dz. U. 2018, poz. 1439.
- Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości, t.j. Dz. U. 2021, poz. 217.
- Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe, t.j. Dz. U. 2022, poz. 1685, art. 70, ust. 1.
- Ustawa z dnia 7 lipca 2022 r. o finansowaniu społecznościowym dla przedsięwzięć gospodarczych i pomocy kredytobiorcom, Dz. U. 2022, poz. 1488 z późn. zm.
- Valckx N., *What determines loan loss provisioning in the EU?*, Working Paper, Directorate Financial Stability and Supervision, Division Financial Stability, European Central Bank, Frankfurt, February 2004.
- Wdowiński P., *Makroekonomiczne czynniki ryzyka kredytowego w sektorze bankowym w Polsce*, „Gospodarka Narodowa” 2014, nr 4 (272), s. 55–77.

Spis tabel

1.1.	Klasyfikacja instrumentów finansowych według MSSF 9	23
1.2.	Porównanie kalkulacji odpisów kredytowych według MSR 39 i MSSF 9	28
2.1.	Porównanie udziału należności ze stwierdzoną utratą wartości w wolumenie należności brutto (w %) dla kredytów złotych i walutowych w wybranych segmentach klientów	38
2.2.	Dynamika wolumenu należności kredytowych brutto – banki komercyjne (2014–2022)	41
2.3.	Dynamika wolumenu należności ze stwierdzoną utratą wartości – banki komercyjne (2014–2022)	41
2.4.	Udział wolumenu należności ze stwierdzoną utratą wartości w wolumenie należności brutto – banki komercyjne (2014–2022)	41
2.5.	Banki komercyjne – udział należności w poszczególnych fazach ryzyka kredytowego (2018–2022)	43
2.6.	Dynamika wolumenu należności kredytowych brutto – banki spółdzielcze 2014–2022	46
2.7.	Dynamika wolumenu należności ze stwierdzoną utratą wartości – banki spółdzielcze (2014–2022)	46
2.8.	Udział wolumenu należności ze stwierdzoną utratą wartości w wolumenie należności brutto – banki spółdzielcze (2014–2022)	46
2.9.	Udział należności w poszczególnych fazach jakościowych – banki spółdzielcze (2018–2022)	47
2.10.	Wysokość dotworzonych odpisów w wyniku wykonania działań dodatkowych w bankach	59
2.11.	Analiza zmiany stanu należności, odpisów oraz wyniku ECL w PKO w trzecim oraz czwartym kwartale 2021 r., w mln PLN	65
2.12.	Szacunkowa wartość należności sprzedanych/spisanych, w mln PLN	66
3.1.	Wskaźnik kredytów i pożyczek zagrożonych (<i>NPL ratio</i>) w krajach UE w okresie 2018 – czerwiec 2022	83
3.2.	Banki komercyjne – odpisy bilansowe na należności ze stwierdzoną utratą wartości (2018–2022)	94
3.3.	Banki komercyjne – pokrycie należności ze stwierdzoną utratą wartości odpisami (2018–2022)	95

3.4. Banki spółdzielcze – odpisy bilansowe na należności ze stwierdzoną utratą wartości (2018–2022)	96
3.5. Banki spółdzielcze – pokrycie należności ze stwierdzoną utratą wartości odpisami (2018–2022)	97
5.1. Scenariusze dla zmiennych wykorzystywanych do oszacowania oczekiwanych strat kredytowych, prezentowane przez Bank Handlowy (BHW)	131
5.2. Scenariusze dla zmiennych wykorzystywanych do oszacowania oczekiwanych strat kredytowych, prezentowane przez Bank Millennium (MIL)	132
5.3. Scenariusze dla zmiennych wykorzystywanych do oszacowania oczekiwanych strat kredytowych, prezentowane przez ING Bank Śląski (ING)	133
5.4. Scenariusze dla zmiennych wykorzystywanych do oszacowania oczekiwanych strat kredytowych, prezentowane przez mBank (MBK)	134
5.5. Scenariusze dla zmiennych wykorzystywanych do oszacowania oczekiwanych strat kredytowych, prezentowane przez Santander Bank (SPL)	135
5.6. Scenariusze dla zmiennych wykorzystywanych do oszacowania oczekiwanych strat kredytowych, prezentowane przez PKO BP	137
5.7. Wagi dla scenariuszy	138
5.8. Zmienne makroekonomiczne uwzględniane przez banki w tworzonych scenariuszach	138
5.9. Wpływ zmiennych makroekonomicznych na poziom oczekiwanych strat kredytowych	139
5.10. Prognozy PKB w scenariuszach banków	142
5.11. Wrażliwość ECL na realizację scenariuszy skrajnych w stosunku do scenariusza wazzonego	144
6.1. Kwartalne zmiany należności i odpisów oraz korelacja wyniku ECL i zmiany należności w latach 2018–2022	148
6.2. Wyniki estymacji modelu dla zmiennej: wynik ECLAC w mln PLN (model 1)	152
6.3. Wyniki estymacji modelu dla zmiennej: wynik ECLAC w mln PLN (model 2)	153
6.4. Wrażliwość wyniku z tytułu oczekiwanych strat kredytowych dla należności wyceńnianych według zamortyzowanego kosztu (ECLAC) na zmianę zmiennych makroekonomicznych (<i>ceteris paribus</i>)	155
6.5. Założenia dla scenariuszy prognoz	157
6.6. Prognozy wyniku ECLAC	158
6.7. Prognozy kosztów ryzyka (w %)	159
6.8. Prognozy wskaźnika NPL (w %)	159
6.9. Prognozy wskaźnika N2/N (w %)	160

Spis rysunków

3.1.	Determinanty wskaźnika NPL	99
4.1.	Schemat ustalania wartości odpisów na oczekiwane straty kredytowe oraz wyniku ECL na przykładzie PKO BP, 2021 r.	106
4.2.	Schemat ustalania wartości odpisów na oczekiwane straty kredytowe na przykładzie Banku Handlowego, 2020 r.	107
4.3.	Odpisy z tytułu oczekiwanych strat kredytowych a wynik ECL	108
4.4.	Budowa modelu oszacowania wyniku ECL – determinanty wyniku ECL	109
4.5.	Schemat wyznaczania odpisów na ECL z uwzględnieniem roli FLI oraz PMA	116
5.1.	Charakterystyka modeli zaprezentowanych w raporcie ESRB	127

Spis wykresów

2.1. Sektor bankowy ogółem: udział należności ze stwierdzoną utratą wartości w wolumenie należności brutto od sektora niefinansowego dla wybranych grup kredytów (marzec 2009 – grudzień 2022)	36
2.2. Sektor bankowy ogółem: udział należności ze stwierdzoną utratą wartości w wolumenie należności brutto od sektora niefinansowego na tle dynamiki należności (marzec 2009 – wrzesień 2022)	37
2.3. Udział należności ze stwierdzoną utratą wartości w poszczególnych sektorach rynku bankowego (2014–2022)	39
2.4. Sektor bankowy ogółem: wolumen należności brutto od sektora niefinansowego (w mln PLN) i udział należności ze stwierdzoną utratą wartości (2018–2022)	39
2.5. Wolumen należności brutto od sektora niefinansowego (w mln PLN) i udział należności ze stwierdzoną utratą wartości w poszczególnych segmentach rynkowych banków komercyjnych (2014–2022)	42
2.6. Banki komercyjne – udział należności od poszczególnych segmentów klientów według faz ryzyka kredytowego (2018–2022)	45
2.7. Wolumen należności brutto od sektora niefinansowego (w mln PLN) i udział należności ze stwierdzoną utratą wartości w poszczególnych segmentach rynkowych banków spółdzielczych (2018–2022)	47
2.8. Banki spółdzielcze – udział należności od poszczególnych segmentów klientów według faz ryzyka kredytowego (2018–2022)	49
2.9. Udział portfeli kredytowych badanych banków w czwartym kwartale 2018 r. i trzecim kwartale 2022 r.	52
2.10. Udział odpisów badanych banków w czwartym kwartale 2018 r. i trzecim kwartale 2022 r.	52
2.11. Udział wyniku ECL badanych banków w 2018 r. i w 2022 r. (trzy kwartały)	53
2.12. Należności w czwartym kwartale 2018 r., odpisy w czwartym kwartale 2018 r., wynik ECL w 2018 r.; należności w trzecim kwartale 2022 r., odpisy w trzecim kwartale 2022 r., wynik ECL za trzy kwartały 2022 r.	53
2.13. Należności i odpisy w fazach dla badanej próby 10 banków w trzecim kwartale 2022 r.	54
2.14. Należności i odpisy w fazach (w %), 2018–2022	55
2.15. Pokrycie odpisami należności ogółem oraz w fazach, 2018–2022	55

2.16. Wynik ECL 2019, 2020, 2021	56
2.17. Wartość ekspozycji kredytowych objętych moratorium pozaustawowym (w mln PLN) i ich udział w należnościach kredytowych ogółem w wybranych bankach w 2020 r.	57
2.18. Dynamika zmian poziomu należności badanych banków	61
2.19. Należności badanych banków ogółem oraz w poszczególnych fazach	62
2.20. Odpisy badanych banków ogółem oraz w poszczególnych fazach	63
2.21. Wynik ECL a zmiana odpisów (z uwzględnieniem faz) w kolejnych kwartałach 2018–2022	68
2.22. Koszty ryzyka i wskaźnik NPL w czwartym kwartale 2018 r., czwartym kwartale 2020 r., trzecim kwartale 2022 r.	71
2.23. Wskaźnik NPL: czwarty kwartał 2018 r. – trzeci kwartał 2022 r.; wskaźnik NPL: czwarty kwartał 2018 r. – trzeci kwartał 2022 r. bez ALR i BOS	72
2.24. Koszty ryzyka: czwarty kwartał 2018 r. – trzeci kwartał 2022 r.; koszty ryzyka: czwarty kwartał 2018 r. – trzeci kwartał 2022 r. bez ALR	73
2.25. Należności i odpisy w fazach 2 i 3 w stosunku do należności ogółem: czwarty kwartał 2018 r., czwarty kwartał 2020 r., trzeci kwartał 2022 r.	75
2.26. Wskaźnik pokrycia odpisami kredytów niepracujących: pierwszy kwartał 2019 r. – trzeci kwartał 2022 r.	76
2.27. Wskaźnik pokrycia odpisami w fazie 2 należności w fazie 2	77
2.28. Wskaźnik pokrycia odpisami w fazie 1 należności w fazie 1	77
3.1. NPL – udział (%) w portfelu kredytów brutto w krajach europejskich, 31.12.2018	79
3.2. NPL – udział (%) w portfelu kredytów brutto w krajach europejskich, 31.12.2019	80
3.3. NPL – udział (%) w portfelu kredytów brutto w krajach europejskich, 31.12.2020	81
3.4. NPL – udział (%) w portfelu kredytów brutto w krajach europejskich, 31.12.2021	81
3.5. NPL – udział (%) w portfelu kredytów brutto w krajach europejskich, 1.06.2022	82
3.6. NPL – udział w portfelu kredytów brutto w krajach UE, trend w bankach o różnej skali działania (2016–2018)	84
3.7. NPL – udział w portfelu kredytów brutto w krajach UE, trend w bankach o różnej skali działania (2017–2019)	84
3.8. NPL – udział w portfelu kredytów brutto w krajach UE, trend w bankach o różnej skali działania (2018–2020)	85
3.9. NPL – udział w portfelu kredytów brutto w krajach UE, trend w bankach o różnej skali działania (2019–2021)	85
3.10. NPL – udział w portfelu kredytów brutto w krajach UE, trend w bankach o różnej skali działania (2019–2022)	86
3.11. NPL na tle kredytów ogółem w krajach europejskich (2016–2018) – trend 2016Q1 = 100	87
3.12. NPL na tle kredytów ogółem w krajach europejskich (2017–2019) – trend 2017Q1 = 100	87
3.13. NPL na tle kredytów ogółem w krajach europejskich (2018–2020) – trend 2018Q1 = 100	88
3.14. NPL na tle kredytów ogółem w krajach europejskich (2019–2021) – trend 2019Q1 = 100	88
3.15. NPL na tle kredytów ogółem w krajach europejskich (2019–2022) – trend 2019Q1 = 100	89
3.16. Poziom wyrezerwowania NPL w krajach europejskich (grudzień 2018 r.)	90
3.17. Poziom wyrezerwowania NPL w krajach europejskich (grudzień 2019 r.)	91

3.18. Poziom wyrezerwowania NPL w krajach europejskich (grudzień 2020 r.)	91
3.19. Poziom wyrezerwowania NPL w krajach europejskich (grudzień 2021 r.)	92
3.20. Poziom wyrezerwowania NPL w krajach europejskich (czerwiec 2022 r.)	92
3.21. Wskaźnik pokrycia zagrożonych kredytów i pożyczek (NPL) w Europie według stanu na czerwiec 2022 r.	93
3.22. Wskaźnik NPL dla sektora niefinansowego: grudzień 2010 r. – grudzień 2022 r.	98
5.1. PKB w scenariuszach: optymistycznym, bazowym i pesymistycznym, 2021 r.	141
5.2. Prognoza PKB według poszczególnych banków	143
6.1. Trend należności i odpisów w poszczególnych fazach w okresie 2018–2022 (w mln PLN)	149
6.2. Zmiany należności i odpisów w poszczególnych fazach w okresie 2018–2022 (w mln PLN)	150
6.3. Względna zmiana należności w poszczególnych fazach	151
6.4. Założenia dla prognoz scenariuszowych	157
6.5. Prognozy scenariuszowe wyniku ECLAC	161
6.6. Prognozy scenariuszowe wskaźnika NPL	162
6.7. Prognozy scenariuszowe kosztów ryzyka	163
6.8. Prognozy scenariuszowe wskaźnika N2/N	164

Program Analityczno-Badawczy przy Fundacji WIB powstał w 2019 roku jako odpowiedź na potrzeby sektora bankowego w zakresie analizy zjawisk, tworzenia opracowań i porządkowania wiedzy w obszarach cyberbezpieczeństwa i nowych technologii, a także szeroko rozumianego otoczenia sektora bankowego, kształtującego warunki działania banków w Polsce. Prace analityczno-badawcze w ramach programu realizowane są pod kątem możliwości praktycznego wykorzystania ich wyników w celu rozwoju sektora bankowego, podnoszenia poziomu bezpieczeństwa usług oraz kreowania wartości dla klientów bankowości. PAB WIB kładzie duży nacisk na rozwój współpracy ze środowiskami akademickimi i eksperckimi, poszukując synergii w zakresie zainteresowań badawczych autorów oraz potrzeb rozwojowych sektora bankowego.

W ramach programu realizowane są analizy i badania w następujących obszarach:

- **Nowe technologie i cyberbezpieczeństwo**
- **Zdolność banków do finansowania gospodarki**
- **Bankowość spółdzielcza**
- **Rynek nieruchomości**
- **Zielony ład i finansowanie energetyki odnawialnej**
- **Finansowanie projektów innowacyjnych**

Więcej na www.pab.wib.org.pl

REDAKTOR INICJUJĄCY

Katarzyna Włodarczyk

REDAKTOR WYDAWNICTWA UŁ

Katarzyna Gorzkowska

SKŁAD I ŁAMANIE

AGENT PR

KOREKTA TECHNICZNA

Wojciech Grzegorzcyk

Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego

90-237 Łódź, ul. Matejki 34A

www.wydawnictwo.uni.lodz.pl

e-mail: ksiegarnia@uni.lodz.pl

tel. 42 635 55 77

Opracowanie jest starannie i profesjonalnie przygotowanym studium badawczym na temat polityki bankowej w zakresie kredytów zagrożonych i odpisów na straty z tytułu tzw. niepracujących kredytów. Posiłkując się danymi Europejskiego Urzędu Nadzoru Bankowego (EBA), autorzy poddali wnikliwej analizie należności kredytowe, ze szczególnym uwzględnieniem należności kredytowych niepracujących. Podjęli wysiłek prognozowania poziomu niepracujących należności kredytowych w Polsce w przyszłości w postaci opracowania czterech scenariuszy: bazowego, optymistycznego, pesymistycznego i skrajnego. Zastosowaną przez nich metodykę badawczą należy uznać za poprawną i potwierdzającą ich wysoki poziom umiejętności badawczych. Włożyli ogromny wysiłek w przygotowanie tego studium. Pozycja odznacza się wyjątkową starannością badawczą, potwierdzającą głębokie rozpoznanie podjętych problemów oraz umiejętność ich analizowania. Będzie stanowić cenną publikację na rynku wydawniczym.

Z recenzji prof. dr hab. Krystyny Brzozowskiej

Na rynku wydawniczym nie ma pozycji, które w tak wnikliwy i kompleksowy sposób, jak w tej monografii, prezentowałyby kwestie nieobsługiwanych należności kredytowych (NPL) oraz identyfikowałyby prawidłowości i trendy w zakresie tych ekspozycji.

Tematyka kredytów zagrożonych w sposób ogólny zazwyczaj poruszana jest w opracowaniach dotyczących sektora bankowego i zarządzania ryzykiem kredytowym w tym sektorze. Recenzowana publikacja będzie miała zatem istotny wkład w uzupełnienie bieżących badań dotyczących oceny i prognozowanych strat kredytowych w polskim sektorze bankowym. Może stanowić także, w moim odczuciu, ciekawy punkt odniesienia dla analiz przeprowadzanych w poszczególnych bankach komercyjnych i spółdzielczych tworzących polski sektor bankowy. Uważam, że wypełnia lukę badawczą w omawianym obszarze.

Z recenzji dr prof. UEW Magdaleny Bywalec

Publikacja powstała na podstawie raportu przygotowanego w ramach współpracy z Programem Analityczno-Badawczym Warszawskiego Instytutu Bankowości

**WYDAWNICTWO
UNIwersYTETU
ŁÓDZKIEGO**

wydawnictwo.uni.lodz.pl

ksiegarnia@uni.lodz.pl

(42) 665 58 63

Książka dostępna również
jako e-book

ISBN 978-83-8331-414-3

